

N. IORGA

MEMORII

INCERCAREA
GUVERNĂRII
PESTE PARTIDE

(1931-2)

VOL. VI

BUCHARESTI / 1939

www.dacoromanica.ro

N. I O R G A

M E M O R I I

**ÎNCERCAREA
GVERNĂRII PESTE PARTIDE**

(1931-2)

VOL. VI

1 9 3 9

www.dacoromanica.ro

7 Iunie.

Sânt trezit la ceasurile 5 de Dumitrescu, secretarul prințului Carol, și de Cădere, secretarul de la Justiție. Imi anunță sosirea cu avionul a prințului. E la Cotroceni. A fost primit de prințul Nicolae, care l-a îmbrățișat. Două regimente i-au dat onorurile. Mă chiamă. Arăt că trebuie să știu de ce e vorba,

Peste două ceasuri, ziarele apar cu vestea. Maniu, chemat, a salutat pe prinț cu un „Bine ați venit“. Guvernul admite deci noua ordine de lucruri. Nicio rezistență nu se semnalează. Imediat Averescu s'a dus la oarele unu' de noapte. În foaia lui de sară se insistă asupra faptului că a fost primit. Liberalii consideră acest act ca o aventură pusă la cale cu guvernul.

Sosirea s'a făcut cu avionul la oarele zece și jumătate. Nimeni din guvern nu m'a înștiințat.

La Cameră. La ceasurile 9 sânt singur acolo. Incetul cu incetul deputații vin. Conversații obișnuite. Stere, suit pe o masă, perorează foarte încunjurat: s'a și adaptat... Brătescu-Voinești se primblă cu el la braț. Îi spun ce monstruoasă ființă a fost lângă dânsul.—Nu chiar așa de mult, și, apoi, eu îl studiez.—Bestia sfidează mai departe.

Manoilăscu, Nae Ionescu, Cornescu, generalul Racoviță triumfă, poate prea mult.

Eu sânt de părere că un loc în Regență e ce trebuie să se ofere prințului. Nae Ionescu m'a și înscris între trădători.

Camera nu se poate deschide. Nu e niciun ministru pe bancă... Ședința, mâne la 10. Generalul Racoviță intrerupe pe Șt. C. Pop și e pus la locul lui. Discuția să fie liberă și calmă!

Maniu e în luptă cu țărăniștii, minus Mihalache și Madgearu. El vrea un regent; ei un rege. Vaida, mai ales, e foarte violent. Nu se știe cine va birui. Studenții, ofițerii de rezervă manifestă. Cuza e dus pe brațe de băieți și ține discursuri în stradă. Steaguri apar la autorități și la prăvălii. Altfel, liniște.

8 Iunie.

Adunarea se deschide, încunjurată de o lume imensă. Ca și armata, ea vrea pe regele Carol.

Ședință demnă. Însă, la început, propunerea de a face din Mihai „Marele Voevod al Albei-Iulii“. Propunere a lui Manoilescu. Protestez energic: nu e serios. În comisiune, Manoilescu își apără dârz părerea. Moștenitorul italian nu e de Savoia (sic)? Și Mihalache intervine. Face propunerea de a se vota, promițându-se o revenire. Îi laud „instinctul“ și el se supără puțin. Se procedează după părerea lui. 100 de abțineri. Iunian, care joacă rolul și de jurist și de regisor, prezintă cele două acte care înlătură situația creată la 4 Ianuar.

Leau cuvântul arătând nulitatea actului și destăinuiesc cele petrecute atunci.

Apoi și Senatul vine: Patriarhul, slab, tăcut, trist, lea locul lângă mine; Văițoianu apare ca observator; Presan e calm și sigur.

Se trece coroana prințului Carol. Las să vorbească toți ceilalți. Averescu, present, delegă, din prudență, pe Goga, care făgăduia celui ce s'ar întoarce un glonț și acum se laudă că a pregătit schimbarea. Lupu aruncă frase înflăcărâte. Foarte demn Hans Otto Roth; contele Bethlen convenabil (vrea liniște). Apoi Evreul, Ruteanu (tendințios), plus un Bulgar. Uitam pe Cuza, primit în răsede. Îleau cuvântul pentru a cere înlăturarea amestecului armatei, al amicilor, al partidelor.

Votarea. Un vot contra. Pop vorbește cald. Mulțamește regenșilor (Patriarhul e „marele preot“; mai mult de Sărățeanu, absent). Amintesc de princesă. Promite pe urmă: el vorbește „în etape“. „Vă aștept etapele“...

Regele, spătos și voinic. Cu vechiul zimbet, puțin enigmatic. Sigur de sine și calm. Bun discurs de împăciuire. Puțin dur despre cei de iertat. Amintiri din Eminescu. Un crez, care e al meu. Vorbind de intelectualii prezenți, îi privește lung. Îi salut. Aplause.

Șt. C. Pop e foarte bine: cinstit și viguros. Contra cui ascunde și minte.

Regele mă chiamă după ședință. Îi spun cât sânt de mișcat. Îmi amintește că m'a privit. „Să dea Dumnezeu să fie bine“, zic eu. Pentru audiența la el, prefer să nu întâlnesc pe Maniu. „Prea l-am întâlnit des, ca să doresc și acum.“

La Regele. Vorbim de palatul părăsit, de covoarele rupte... „Se vede că n'a fost stăpân“... El, e ca acasă, fără urmă de desțărare, Mă întreabă de situație. Vrea un Ministeriu de concentrare fără un șef de partid în frunte. A vorbit cu Gh. Brătianu, care-i va răspunde dacă vine singur ori cu o parte din partid. Îi arăt că Averescu e

imposibil, și după atitudinea de la 4 Ianuar. Tot așa și Goga. S'ar putea lua de la el Anibal Teodorescu. Regele spune că nu vrea să dea țara în arendă ministrului președinte, cum zicea Manoilescu, ci să aleagă oamenii. — Ce zic de un Ministeriu Mihalache? — Omul a fost ridicat peste puterile lui; nu poate fi ridicat mai mult. Și, de altfel, el nu mai e simbolul: Maniu l-a ros pe d'inuntru pe trei șferturi. Eu recomand pe Presan, pe care sânt gata a-l ajuta. Opoziție nu fac nimănui. Mie, după recunoașterile din străinătate, țara nu mai are ce-mi da; eu am ce-i da.

Ne despărțim. Regina Elisabeta așteaptă. Fusese și prințul Nicolae, dar plecase.

Regele iese, cald aclamat. Merge la Șosea. Se întoarce cu princessa Elisabeta și cu Mihai.

9 Iunie.

La Văleni.

Seara, aflu oferte de colaborare, mai mult sau mai puțin deschise: Hamangiu, Emil Miculescu.

10 Iunie.

Liberalii nu recunosc noua Domnie. Dar Gh. Brătianu nu iscălește declarația ce i s'a trimes. Fiul lui Ion Brătianu e exclus din partid. Regele e atacat personal, direct, crud, fără nicio cruțare.

Mândrescu vine și el la mine pentru colaborare...

Comandorul Păiș, venit din întâmplare, laudă pe prințul Nicolae. În legătura lui de dragoste e discret (princessa mi-a spus că în general e bine: „Il a un 'charme“). E îngrijorat de zăbava în constituirea Ministeriului: îi

vorbesc de posibilitatea unei președinții a Patriarhului. Pe Maniu nu-l primesc. Dar presa continuă a fi pentru el.

După dejun, un tânăr de la Finanțe vine să-mi spună că încasările merg slab. E pericol de neacoperire a cheltuielilor. Madgearu, — azi deprimat, — era harnic, dar de un timp nu asculta pe nimeni și se amesteca în comerț. Îi plăcea să facă pe dictatorul, de și acuma se teme de dictatori. Popovici ar fi înapoiat. Manoilescu, bine : Francesii ar fi imitat sistemul lui pentru găsirea cifrei de afaceri

*

Vine Dinu Cesianu, căruia i s'a oferit Legația de la Paris și a refuzat-o din motive de familie : și pe el îl îngrijorează zăbava în resolvirea crizei (Maniu a fost ieri, președinții Parlamentului la amiazi ; acuma e Averescu, apoi va fi Lupu. Presan se abținează în refuz). Îi repet că eu cred într'o întoarcere a lui Maniu, pe care voi fi silit să-l atac. De ce nu s'ar lua Șt. C. Pop ? Cu el aș face sacrificiul de a merge. Cu Maniu doar după insistența publică, în scris, a Regelui.

Sânt din nou chemat la Regele. Imi dă, cu cuvinte amabile, pentru rolul meu cultural, cordonul „Carol I-îu“. Îi vorbesc de Presan, de Cișio Pop, ca președinți de Consiliu, dar adaug că sânt sigur de numirea lui Maniu.

O recunoaște : n'are cum face altfel. Va refusa însă decretul care i s'ar părea contra intereselor țării. — Dar Majestatea Voastră voiă un președinte care să nu fie șef de partid. — În politică, pornești cu o idee și ești silit să ajungi la alta. Dar păstrează și o rezervă : Presan, Titulescu. Apoi, la deschiderea ușii, cu oarecare jenă : „Și mata însuți“. Îi spusese că s'ar putea să dau și eu pe cineva, ca pe Munteanu-Râmnic, dar numai după o scrisoare regală, ca aceia pe care, cândva, de la Carol I-îu a primit-o Kogălniceanu. — Dar atunci ar trebui

s'o scriu și celorlalți... — De ce nu? — E o idee. Voiu vorbi cu Nicolae. Și, —să treacă noaptea...

*

Seara, plecarea lui St.-Aulaire. La gară dr. Angelescu se arată speriat de ce a spus însuși la clubul liberal. Cicio Pop, cărui-a-i vorbesc de articolul pe care i l-am consacrat, spune: „Când mă lăudați mai mult, atuncea mă tem“.

Îi arăt că l-am recomandat Regelui. „N'am umeri destul de largi.“ Aceia sânt ai lui Maniu, un om „cu atâta răbdare. — Și atât. — Și alte calități... — Încă ascunse. Și vă iubește mult. — Ferească-mă Dumnezeu de așa iubire !

11 Iunie.

Ziarști americani. Și unul danes.

După amiază la Cameră. Câțiva deputați. Ședința se amână.

Cineva, un ofițer superior care știe totul, îmi spune că povestirea locotenent-colonelului Precup și a lui Nicoară despre întoarcerea Regelui nu cuprinde tot adevărul. Sânt niște ofițeri „politiciani“. Maniu n'a știut nimic. Venise cu gândul de arestare. Schimbarea la față a tuturor e revoltătoare. Oamenii politici dau asalt. Regele a fost silit a-i „ruga“. Poate va veni momentul și pentru alte metode.

*

Seara, la 9. Maniu are însărcinarea oficială de a forma Cabinetul.

Maniu n'a reușit. Cele două nuanțe din partid nu se înțeleg. El se declară obosit și bolnav.

Aflu însă că la Regele a fost așa de pretențios, încât L-a desgustat.

12 Iunie.

Presan a fost chemat deci de la țară.

El vine la mine pe la 3. Va întreba pe toți, și pe Vintilă Brătianu, care e în plină retragere, dar dârz nevoie mare! Aprob ideia. Speră în concursul național-țărăniștilor. Și Averescu i-a propus pe al lui, poate cu participarea sa personală. Ar vrea măcar pe Gh. Brătianu dintre liberali. Îmi oferă vice-presidenția. Îl rog nici să nu pome-nească de așa ceva, căci ar speria pe ceilalți. — Ce Ministeriu vreau?—Acela pe care nu-l va primi nimeni.

13 Iunie.

Generalul Presan, spun ziarele, neputând câștiga pe Vintilă Brătianu, și-a depus mandatul.

Ar vrea să-mi vorbească, și—nu mai vine.

Maniu reface Ministeriul, punând pe M. Popovici la Finanțe și înlăturând, cu Voicu Nițescu, pe Răducanu, Ioanițescu și Mirto, trei fruntași țărăniști.

14 Iunie.

Procesul lui Tzigara-Samurcaș pentru insultele ce mi-a adus ca rector. E extraordinar de provocant. Bate cu pumnul în masă, lovește cu dosul minii documentele, înaintează agresiv către masa judecătorilor. Amestecă purtarea lui supt ocupație. Insultă pe cei cari la Iași făceau patriotism „leften“ în dosul armatelor românești și rusești. Exhibează scrisori de la cei cărora li-a apărut averile ca prefect de poliție. Arată și cetește scrisori de ale Brătienilor. Dacă va fi condamnat, demisionează din învățământ și publică dosarele sale.

Din comisiune, președintele, magistratul Mladoveanu, și profesorul Longinescu sânt pentru avertisment. Majoritatea de trei, P. Bogdan de la Iași, Iacobovici de la Cluj și Botezat de la Cernăuți fac să fie achitat.

Demisionez din rectorat.

*

La Cameră, noul Ministeriu Maniu. Șeful are lângă el pe M. Popovici, sigur de sine și mândru, pe Madgearu, palid, pe Iunian lângă Manoilescu și la capăt rotofeiul Potârcă. Dă explicații jalnice, mult aplaudate. Dar și cuvântarea mea contra exclusivismului de partid și pentru drepturile Regelui află un răsunset în majoritate.

*

Duca a găsit burduful pe care să plutească: „expectativa binevoitoare și patriotică“.

*

Lui Tașcă i s'a impus la Berlin să-și facă discursul de președinte nemțește sau românește. A învățat pe de rost frase germane.

16 Iunie.

Presan la mine. Îmi arată ce răspunsuri i s'au dat de șefii de partide. Maniu i-a pretins mai multe Ministerii decât se puteau da, Averescu a propus numai pe Anibal Teodorescu, cu care Presan nu credea că se poate mulțumi, Lupu vrea două Ministerii, nu știu câte subsecretariate, patruzeci de locuri în Cameră prin „utilizarea demisiilor în alb“. Vintilă Brătianu l-a acoperit cu o ploaie de imprecășii.

Îmi spune că Stere a cerut să fie primit de Rege, care i-a pus condiția de a retracta public în Cameră.

*

Ieri a fost congresul liberal al lui Gh. Brătianu. I s'au închinat foștii miei elevi de la Fontenay, supt conducerea lui Giurescu: Panaitescu, Lambrino (!). Alături, preotul V. Radu, căruia abia l-am procurat un mare premiu la Academie, și Victor Papacostea, de ale cărui platitudini nu puteam scăpa.

*

După-amiază, la Cameră, interpelez asupra situației Muzeului lui Tzigara-Samurcaș de la Șosea.

Comandorul Zaharia, în termeni călduroși, cere răspingerea demisiei mele de la rectorat. Ministrul declară că a făcut-o și că pentru Fundație va aranja în câteva zile.

Discursuri la legea Camerelor agricole. Interesanți un cizmar ungar din Ciuc și țăranul Mișa Vasiescu. Vehement contra lui Mihalache, D. R. Ioanițescu, foarte aplaudat.

*

Studenții s'ar mișca pentru a-mi da satisfacție. Afară de „Universul“ toată presa tace. (Dr. Angelescu a putut strecura două articolașe la foile liberale.)

17 Iunie.

Decanul vin la mine pentru a mi se arăta solidari.

Seara, studenții demonstrează călduros înaintea casei mele. La Cameră Mirto-mi vorbește de posibilitatea colaborării cu țărăniștii, după spargerea partidului la putere.

Gh. Brătianu a fost la mine ca să-mi spuie că nu se gândește la vre-o împăcare cu Duca, cu atât mai puțin cu unchiul său Vintilă. Va reîntra în Cameră. Dar, aici, se mulțamește a ceti o declarație în numele „partidului național-liberal“, care e foarte aplaudată.

Tinerii istorici, conduși de Giurescu, se înscriu formal la el.

Au găsit, în sfârșit, politică „intelectuală“...

18 Iunie.

Senatul universitar mă asigură de cele mai bune sentimente, dar nu iea atitudine față de Tzigara-Samurcaș.

*

La Cameră vorbesc contra admitterii localurilor de jocuri de noroc.

Legea listei civile și a dotațiilor.

*

Vorbesc și la legea sanitară. Moldovan, sub-secretarul de la Sănătate, răspunde blajin.

•

Aflu de la Mirto că Maniu a fost surprins la întoarcerea Regelui. A spus în Consiliu : „Văd că m'am înșelat, armata nu mă urmează“. Iar generalul Condeescu i-a răspuns, ca încercare : „Dați ordin și vă va urma“. „Îndreptarea“ spunea aseară că Madgearu a vorbit noaptea la 12 despre iminenta arestare.

*

După amiază cruțătoare interpelare cu privire la Muzeul de la Șosea.

20 Iunie.

La Cameră învălmășită alegere de vice-președinți. Ceartă la legea sanitară, provocată de demagogi. Vaida mă face să intervin pentru a potoli lucrurile. Noaptea, scandal provocat de Ioanișescu.

23 Iunie.

Ieri s'a presintat proiectul de lege pentru pensia Patriarhului și a lui Sărățeanu.

Ieau cuvântul, dimineața. Înainte de mine, vulgar, deputatul lupist Leon. După mine, în sens guvernamental, Cuza. Maniu, omul „în doi peri“, trage sfori usate.

După-amiază se trece proiectul cu două, voturi.

*

Se dau premiile de literatură lui Crainic și Basarabescu. Rebreanu, în conflict cu primul, îl combate cu dinții strănși. Minulescu nu cutează a spune numele lui Arghezi.

24-5 Iunie.

La Piuă Petrei. De aici la Hârșova. Primire călduroasă... și cu sunet de treasuri. Conferință la Constanța, despre „Lipsa de virtute cetățenească“; de și, din cauza zăbăvii sosirii mele, foarte mulți plecaseră, sala e tixită de lume.

A doua zi, la Mangalia. Întors prin frumoasa regiune a „Bărăganului“ dobrogean, pe la Adam-Clisi, Cusgun, Silistra, unde aflu pe Tașcu Pucerea și pe Pericle Papa-hagi, Turtucaia, — infect cuib tragic, — și Oltenița.

26 Iunie.

Se discută contractul telefoanelor. Obișnuitul atac al lui Ioanițescu. Anunțându-se proiectul pentru Dobrogea Nouă, Mihalache asigură că nu se vor lesa drepturile coloniștilor.

27 Iunie.

Vorbesc, aplaudat, contra concesiilor telefoanelor. Aceiași Cameră stă inșepenită când, după amiază, atac contractul Stewart pentru Șosele (opera lui Madgearu).

28 Iunie.

La Cameră, legea Dobrogii-Noi. Vorbește Buzdugan, îngăimat ca de obicei, pe alocuri violent. Deputații bulgari urlă, când li se spune că zilnic leau lecții de la Legația bulgărească. Trebuie să intervin pentru a face să se ridice ședința din lipsa deputaților.

După amiază, terminând Buzdugan, vorbesc eu. Miha-lache răspunde cu cifre. În Dobrogea-Nouă e puțin pământ neimpărțit. Deci colonizarea a dat faliment,—ceia ce constat.

*

În urma unui strălucit concurs (cu Busuioceanu) Gh. Opreșcu capătă catedra de istoria artei.

29 Iunie.

Îmoărtșirea premiilor la Universitate. Invit pe Rege, care, reținut, dă câteva cuvinte scrise.

*

După-amiază opresc pentru un moment discuția legii Dobrogii-Noi. Apoi se încuie ușile ca să nu mai fugă nimeni, și i se dă drumul.

30 Iunie.

Legea s'a luat în considerație aseară, cu 45 de deputați. Acuma, se repetă. Și se votează și noile taxe de consumație și legea cărăușiei.

Camerele se închid cu un auto-encomiu al lui Manlu.

*

Azi dimineață, „regele chibriturilor“, Ivar Krueger, la mine. Îi explic suferințele țării de pe urma unei clase dominante inferioare. El îmi vorbește de Franța, de

Poincaré, omul lucrurilor mici, cu hotărîri ca pentru zilele mari.

1-iu Iulie.

La Palat, pentru dejunul oferit de Rege ministrului sârb Marincovici. Legația sârbească, Maniu, Mironescu, șefii Curții.

Regele îmi întinde păharul, ostentativ.

Își arată dorința de a veni la cursurile de la Văleni.

Principesa Ileana se interesează de studente. Pare un suflet bun și curat.

5 Iulie.

Un deputat majoritar, Penescu, avocat al Suedesilor pentru chibrituri, inventează o conversație a mea despre dâșii la Cameră și aduce demisia fiului mieu Mircea de la dâșii.

*

Tzigara-Samurcaș cere să se strice concursul la care a reușit Oprescu.

10 Iulie.

Insulte ordinare în foaia lui Averescu. Se teme că leau guvernul!

11 Iulie.

Comunicat al lui Maniu că Regele-i cere să continue. Ieri, Vintilă Brătlanu a avut audiență „la Palat”, pentru a aduce un memoriu. Urmează Duca, sigur de sine.

Regele a vizitat, cu primarul Dobrescu, orașul.

15 Iulie.

Vine la Văleni corul de la Storojineț.

Asistă princesa Elena.

Regele trimete o scrisoare de salutare : va veni mai târziu.

16-17 Iulie.

Asistă și vorbește la cursuri profesorul american Joseph Rouček.

22 Iulie.

Gh. Beza, fiu de Macedonean, fost redactor la „Epoca“, a tras asupra lui Angelescu, sub-secretar la Interne, și l-a rănit în mai multe locuri.

29 Iulie.

Ministrul Franței îmi aduce la Văleni placa Legiunii de Onoare. În sala de cursuri laudă frumoasele locuri cu dealuri și livezi și spune că nicăieri nu puteam fi decorat mai bine decât în locul creațiunii mele.

5 August.

Patrusprezece Armeni, cu harnicul Sirouni, mă vizitează. Un fost comandant de armată armeană îmi spune câteva cuvinte mișcătoare.

8 August.

Visită a vre-o treizeci de studenți din Breslau.

12 August.

Regele vine cu automobilul la amiază. Ars de soare, îngrășat. Poartă bereta de aviație. Cetesc la sală cuvântul de întâmpinare. Răspunde în puține cuvinte. Termină asigurând că va încerca să înoade tradiția Statului cultural al lui Brâncoveanu. E primit foarte călduros.

Arată preocupat de lipsa de bani a țării. Vădit îl apasă grijile.

După ce a cercetat așezămintele, pleacă.

14 August.

Gh. Brătianu vine pentru lecția lui, cu o suită de două automobile. Partidul lui află potrivit curtea salei de cursuri pentru a i se prezenta. Și el se teme de continuarea regimului Maniu.

*

Presa franceză continuă a fi ostilă Regelui.

15 August.

Închidere pe tăcute a cursurilor. Ascultătorii au fost mai mult tineri, fără legături cu viața mea.

16 August.

O furioasă campanie de ziare contra mea. Pentru „Viitorul“ sânt un pur bolșevic. „L'indépendance“ conjură pe Maniu să facă un pact de succedune. „Îndreptarea“ mă acopere de injurii. „Universul“, supt iscălitura lui C. Bacalbașa, conjură pe rege să „se păzească“. „Curentul“ mă pune laolaltă cu ceilalți „șefi de partide“: trist că a venit Titulescu, aș fi bucuros că a plecat.

22 August.

Încep conferințele la Sinaia, despre cetitul și înțelegerea cărții. Ele vor fi tot mai cercetate.

30 August.

La București, pentru ultima repetiție a „Casandrei“.

31 August.

Seara, „Casandra“. Joc foarte bun. Primire din partea publicului, călduță. Vădit, și această piesă îl întrece.

13 Septembrie.

Cele mai urite calomnii contra Regelui, de la oamenii pe cari-i crede siguri.

*

Inculeț și Ciugureanu la mine. Cel d'întăiu, aflând de la Lupu că socotesc bună o înțelegere între șefii de grupări, cu excluderea îndărătniciei lui Averescu, vin să mă întrebe dacă n'ar putea fi posibilă o întrevedere cu Vintilă Brătianu.—De ce nu? Îl prefer aventurii lui Gheorghe Brătianu care și-a strâns în jur pe toți fugarii. Inculeț vede o adunare a „clocoilor“, tot felul de „prinți“ strânși în jurul lui Brătianu „tânărul“. Îi spun că e o veche părere a mea această concentrare a aristocrației intelectualisate (la un moment îi scapă întrebarea: ce ar fi de făcut în cas când, din nou, „coroana ar fi vacantă“? Nu-i răspund).

Regele s'a declarat contra dictaturii și pentru o acțiune solidară de refacere economică. Interviewul dat unui ziar engles e de sigur bun. Nu se potrivește cu ce se colportează.

*

Un proprietar de aici îmi arată cum a fost expropriat la București, în Calea Plevnei, pentru ca locul subsecretarului de Stat A. să capete a patra fațadă....

21 Septembrie.

Foarte cercetată, adunarea comitetului nostru la București. Preoții ardeleni, Câmpeanu și Pușcariu, găsesc cuvinte energice și duloase, după cuvântarea mea.

Zotta-mi spune că Dori Popovici ar vrea să mă vadă: umblă după o ligă economică în Bucovina. N'o pot lua

în serios ; e manopera unui politician — și ce politician ! Zotta-mi spune că a aflat de la comanda jandarmeriei că țărani bucovineni sânt gata să se revolte ; Basarabeni au așteptat doar atâta. Îi spun că știrile îmi par exagerate.

*

Seara, la Sinaia. Regele e la Bacău pentru o serbare militară.

22 Septembrie.

Puiu Dimitrescu, secretarul regelui, a fost înștiințat că voiesc să fiu primit.

Regele, îmbrăcat civil, foarte sănătos și în excelentă dispoziție.

Subliniază că nu e vorba, cu mine, de o „consultație”. Am arătat că eu n'am cerut audiență, ca să nu se creadă că aş urmări vre-un avantaj. Eu nu mă umilesc nici înaintea lui Dumnezeu și nu cer nimic nimănui. Dacă vre-odată aş avea să-L servesc, să nu mi se poată spune că eu, cerând, trebuie să execut ce mi se spune, ci vreau să fiu chemat pentru ideile mele, liber a le realiza.

Arăt ce s'a vorbit la adunarea amicilor miei, și Regele se interesează de ce represintă ei. După ce-i arăt soluțiile noastre, iea cuvântul și vorbește, cald și clar. Agricultura, compromisă prin demagogie și ignoranță, trebuie restaurată : din ea se hrănește țara. Omul trebuie să se puie pe lucru. Spiritul de clasă a adus despovărări fatale pentru fisc. În locul comisiunilor mele, e pentru întrebuințarea cooperăției. I se pare că s'a făcut abus de teorii. Țăranul a cheltuit prostește, nici măcar pentru ridicarea nivelului cultural al casei sale. Orășanul e strivit de sarcini. Resturile marii proprietăți se cer ajutate. E păcat că țăranului, bun debitor, i s'a lăsat pământul de pomană : atâtea miliarde pierdute... Osebește între Maniu și Miha-

lache, care se pare că se bucură de o mai bună apreciere. Îl revoltă atitudinea cutărui demagog a cărui acțiune, criminală, ar putea duce și la o arestare. Audiența lui Duca nu i-a folosit. Recunoaște că Gheorghe Brătianu-și compromite acțiunea prin calitatea aderenților cari se imbulzesc.

E mulțămît de Mironescu. Nu vrea disolvarea Camerilor, dar dorește să știe dacă majoritățile-l urmează pe Maniu. Eu aș fi „cât un partid“, și „toți vreau să mă prindă“.

Ar dori — și i-a spus-o și lui Duca — să fie cercetat și pentru altceva decât motive și interese politice. În special mă roagă să vin la el cât de des, pentru orice fel de conversație. Crede că miniștrii, ca în Anglia, nu mai au dreptul de a figura, cât sânt în funcții, ca membri ai unui partid.

Zvonurile de cheltuială pentru încoronare și uniforme sunt născociri.

E pentru intemeierea la Sinaia a unui adevărat Muzeu al dinastiei. Vorbim de regele Carol: notele lui, scrise microscopic, sânt acuma la dânsul.

23 Septembrie.

„Curentul“ are un cald articol despre discursul meu la adunarea partidului (I. Dumitrescu). Nae Ionescu, în „Cuvântul“, spune că m'am grăbit cerând o putere pe care aș păstra-o doar câteva luni. Statul românesc se va face mai târziu, fie și peste o revoluție, dar nu numai decât prin mine. Alte ziare reproduc parțial ori tăgăduiesc și injură.

29 Septembrie.

La Piuă Petrei, Hârșova și Constanța, în cercetarea monumentelor romane.

30 Septembrie.

La Mangalia. Întoarcerea prin Siliștra. În drum, șatra de propagandă a lui Gh. Brătianu, care a avut o ciocnire cu ai unchiului său.

1-iu Octombrie.

Lucien Romier, fost director al ziarului „Figaro“, un elev al Școlii des Chartes și din Roma, vine pentru informație. S'a lăsat cu greu câștigat pentru această călătorie. Dar țara-l interesează. E minunat de caracterul aristocratic al țaranului.

5 Octombrie.

Achile Șaraga, fost „primar“, se plânge de Maniu. I-a făgăduit că nu-l lasă cât va fi prim-ministru, și... l-a lăsat.

Îmi anunță criza. Se pare că guvernul Mironescu se pregătește.

Un cuvânt al lui Madgearu. Șaraga se plângea că se calcă ideologia și statutul partidului. Răspunsul: „Ideologia și statutul sânt pentru proști și pentru opoziție“.

*

Romier a spus la București, într'o conferință, cele mai crude adevăruri politicianilor cari au condus o populație subnutrită și incapabilă de a face o cultură modernă. Așa că, supt oblăduirea politicianilor, merge spre sigura ruină.

8 Octombrie.

Criza ministerială s'a produs. Maniu ține să se știe că se retrage din motive de sănătate. Țărăniștii vreau pe Mihalache, care refuză. Regele cere pe Mironescu. Aderenții cată să păstreze pe Madgearu, oriunde. Mi-o spune Manoilescu, care vine la mine să se informeze:

9 Octombre

Seara, la Belgrad. Mă primește Legația și istoricul Stanoevici, foarte amabil, Dușan Popovici, care a scris despre „Țințari“ în Serbia.

10 Octombre.

Cu ei prin oraș, cu totul transformat. Străzi perfect pavate. Perspectivă la Sava. Pod în construcție. Monument al Războiului, de Mestrovic. Monument al Recunoștinții față de Francesi. Se inaugurează acela al generalului frances care a intrat primul în Belgrad. Noi clădiri publice mărețe.

11 Octombre.

La Atena.

12 Octombre.

Deschiderea congresului. Nu asistă președintele Republicii și Venizelos, anunțați. Vorbește Menardos, președintele grec: Bizanțul nu există, ci o simplă dezvoltare neîntreruptă a elenismului. Delegații pe națiuni: Zlatarschi pentru Bulgari, nemțește, scurt și prost; Radonici, pentru Sârbi. Diehl, în frase elegante, Grégoire, foarte aplaudat pentru un discurs neo-grecesc, lung; Heisenberg, primit triumfal de elevii săi, face o predică zâmbitoare despre unirea spirituală greco-germană. Simpatice, vorbind grecește, bătrânul William Miller. Bine, Italianul delegat de Egipteni. Pace, pentru Italia, spune că țara lui are prea mult de lucru cu ale ei pentru a gândi atâta la Bizanț, dar că acesta e lucru roman. Delegata Olandei, domnișoara Alexandridis, e o blondă profesoară care vor-

bește încet într'o perfectă francesă. Mișcător, Ocunev despre miseria politică rusească în momentul când marinarii bolșevici sânt în portul Ateni. A vorbit și un delegat al Ecumenicului.

Deschiderea, după-amiazi, de Sotiriu, a Museului bizantin. Apoi la Daphni. Și, la sfârșit, impunătoarea vecernie de la Metropolie.

Ai noștri de la Congresul interbalcanic au fost la Delphi. Pleacă. Cicio Pop a impus ca om de aparență sigură; discursul i l-a făcut Pella. Tot el și profesorul Clinciu. Pella a vorbit bine de planul Kellogg. Laturea economică a fost interesantă. Noi n'aveam ingineri.

Mă gândesc ca Universitatea noastră să ceară schimb cu colegii din Sud-Estul European și Academia să propună celor vecine o unire.

Academia s'ar interesa pentru bibliografie și traduceri. Sârbii, cărora li vorbesc de acestea, aprobă.

13-15 Octombre.

Lucrări ale congresului. Sânt șters de pe lista celor cinci președinți naționali ai secției mele. Voiu presida, mi se spune, secțiile unite. La 13, Joi, după visita noastră la Tatoi, masa dată de comitet. Asistă Venizelos, puțin îmbătrânit, cu calota neagră pe cap. Aude greu. Spune numai câteva cuvinte. Soția lui, Greacă din Londra, se informează bucuros de lucruri străine. Francesii, Germanii și Italienii duc prin discursuri lupta lor obișnuită.

La 15, masa la Școala francesă.

16 Octombre.

Presidez eu, de și Lascaris voia să treacă presidența lui Diehl, supt cuvânt că a fost vorba ca eu să presidez „într'una din ședințele secțiilor unite“. Diehl, întrebat, spune că nu știe nimic.

Darkó, de la Debreşin, face o frumoasă comemorare în greceşte lui Bury. Diehl vorbeşte de Împăratul Teofil într'o operă bizantină târzie. Heisenberg distribuie certificate naşilor după interesele politice de azi. Octogenarul Hatzidakés despre limba grecească de azi. Fac comunicaţia mea despre familiile bizantine în România şi ideia Imperiului.

Dejun la Diehl.

17 Octobre.

Masă la ministrul de Afaceri Străine. Papamihalacopol. Mare făptură de om negricios, cu înfăţişarea cam vulgară; politician de mulţi ani, destul de plin de sine.

18 Octobre.

Dejun cu Românii, Mihalacopol şi Papanastasiu, patronul conferinţei interbalcanice, la primitorul ministru al României, Langa Răşcanu.

După amiazi, şedinţă plenară, ultima. Presidează Diehl. Grégoire, vorbind greceşte, are un mare succes, pe care-l strică tot revenind la tribună. Din nou defilarea pentru mulţămiri a represintanţilor celor trei ţări rivale.

Seara, la preşedintele Republicei. Septuagenar drept, cu ochii bulbucaţi; vorbeşte puţin şi vag, evitând întrebările şi necăutând răspunsurile.

19 Octobre.

Splendide defilări şi spectacole istorice şi populare la Stadion.

20 Octombree.

Plecarea în excursie cu d-na Mănescu, soția atașatului comercial, cu P. Antonescu și C. Marinescu. Trecem canalul de Corint. Vedem Micena și Tirintul. Noaptea la Nauplia.

21 Octombree.

De la Nauplia la Tripolis. Noaptea acolo.

22 Octombree.

De la Tripolis la Sparta. Noaptea din nou la Tripolis.

23 Octombree.

De la Tripolis prin Argos la Atena.

24 Octombree.

Spre Delfi prin Teba. Noaptea la Delfi.

25 Octombree.

Întoarcerea la Atena.

26 Octombree.

Visită la muzee și la monumentele ateniene (eu d-na și d-ra Rouillard, egiptologa).

27 Octombree.

Plecarea spre țară. Noaptea în tren.

28 Octombree.

Seara la Belgrad. Plecare cu vasul spre Severin.

29 Octombree.

O după-amiazi la Severin. Excursie la Cerneți. Aflu o carte greacă a lui Vodă-Brâncoveanu.

30 Octombree.

La București.

Văd pe Mironescu. Îmi spune că pe Octombree încasările sânt pe jumătate din prevederi.

*

Taşcă s'a întors de la Berlin. Vorbim îngrijorați de grelele condiții financiare ale țerii.

3 Novembre.

La București. Deschiderea Universității. 2.000 de studenți într'o perfectă ținută. Li arăt greutatea zilei de azi. Mironescu, invitat, adaugă câteva cuvinte în același sens. E deosebit de amabil față de munca mea. Deschid, după amiazi, cursul.

5 Novembre.

M. Popovici la mine. Mă întreabă dacă nu s'ar putea să fac cu actualul Parlament un Ministeriu de național-țărăniști și alte elemente. — De ce nu? — Îmi arată risipa de la organizațiile autonome. Are un gol budgetar de vre-o 12 miliarde. Cu ce-l acopere? Se vor face tăieturi eroice.

Seara, la Văleni.

*

7 Novembre.

Intoarcere la București. Comunicare la Academie despre ce am găsit la Atena. După mine, Gôrka de la Lwów, care presintă cronica germană a lui Ștefan-cel-Mare, din care face o operă a unui German, anterioară letopisețelor slavone. Sânt silit a-i arăta greșeala.

8 Novembre.

Deschiderea cursurilor Institutului fisico-chimic.

9 Novembre.

Jubileul revistei „Spitalul“. Uimitor discurs al nonagenarului dr. Severeanu, istorie vie a medicinei la noi.

10 Novembre.

Deschiderea cursurilor la Facultatea de Teologie. Și aici, o foarte frumoasă serbare. Asistă și vorbește Patriarhul, în bună stare de sănătate.

*

După amiază prima conferință despre Grecia, la Teatrul Național. Puținii Greci.

11 Novembre.

Visita lui Cardenas, ministrul spaniol, cu care discut ziua care va fi consacrată Spaniei la Unversitate.

12 Novembre.

A doua conferință despre Grecia.

13 Novembre.

La Văleni.

Ă treia conferință despre Grecia. Profesorul Stoianovici îmi cere să iert pe Duca, pentru acușările ce mi-a adus de curând ; el va retracta calomniile. Refus să-l iert.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Multe uniforme, cu totul nouă, care-mi par curioase și încărcate. Se vrea, evident, o inovație.

Regele apare în Cameră în noul veșmânt albastru. Lângă dânsul prințul Mihai, foarte serios și cuminte, în uniforma de la Dealu.

Mesagiul e frânt în bucăți, fără ciment literar, cu vădite adausuri regale, privitoare mai ales la lucrul împreună, la uniunea „frățească“. Se făgăduiesc lucruri multe, prea multe. Cine le va face ?

Opoziția liberală e de față, foarte mulțămită. Tot așa și averescanii.

Regele a dat Ordinul Ferdinand, nu numai celor do mareșali, și odată lui Maniu, ci și lui Cicio Pop și lui Mironescu. Felicit pe acesta din urmă că a făcut România și arăt regretul că nu ni-a lăsat ceva și nouă, ca să merităm și noi acelaș Ordin.

*

Ieri a fost o demonstrație a 2.000 de șomeri.

15 Novembre.

La Ploești pentru a vorbi învățătorilor. Apoi la Snagov, cu d-na Lenz din Elveția.

17 Novembre.

Gr. Filipescu la mine. Spune lucruri interesante. Venizelos îi zicea odată : „Nu înțeleg pe d. Vintilă Brătianu. Acest om face blocul contra lui însuși“. Filipescu se plânge că Americanii de la telefoane sânt escrocați în tot felul. Li s'a cerut împrumutul de zece milioane de dolari, pe care imediat l-a blocat Auboin, așa că se plătește dobânda degeaba. O convenție cu privire la valoarea materialului telefonic e imediat călcată pentru a mai „pișca“ ceva. La telefoane Poșta mută pe toți inutilii, pe cari Americanii au datoria să-i păstreze.

*

La Cameră. Căinească luptă pentru locuri de onoare. Repartiția se face pe provincii. Georgescu-Bârlad denunță pe Sever Dan că a falsificat votul. Cicio Pop îl trimete la Comisia de disciplină.

18 Novembre.

Declarațiile la Cameră. A lui Duca, emfatică, terminând cu o cerere de disolvare, e primită rece, cu unele mârâieli ; a lui Gh. Brătianu, pronunțată cu siguranță, capătă aplause. Arăt că Regele n'a putut cere numai o înțelegere a partidelor. Mironescu răspunde împăciuitoar, nu fără a observa că sânt două partide liberale.

19 Novembre.

Serbarea spaniolă. Asistă și Puaux, Anton Bibescu. Vorbesc și Lambrino, Ortiz, la urmă Cardenas. Mulți studenți.

*

Ultima conferință despre Grecia.

*

La Cameră, Georgescu-Bârlad a cerut scuse.

20 Novembre.

La Văleni. Camera ia vacanță. Așa de răpede....

21 Novembre.

După masă, conferință la „raționalizare“. Bun discurs al inginerului Ficșinescu. Pe urmă la radio pentru Istoria Românilor (a treia conferință). Seara, până târziu, recepție a profesorilor la Universitate. Murnu-mi spune că, în timpul războiului, refugiații mergând în deputație la Clemenceau pentru Ardeal, el, acuzând Guvernul român, care făcuse pacea, li-a spus că, în cas de victorie, ni se va da Ardealul, dar nu dacă se va ajunge la o pace de tocmeală.

22 Novembre.

Conferința mea la Institutul social, despre elementul de solidaritate internațională în trecutul nostru.

*

Visita lui Vălcovici. Apoi David Emanuel: la șaptezeci și șase de ani ar vrea să-și reia cursul la Universitate.

Ziaristul engles Kenneth E Fuldhart, venit pentru legături între noi și America, vrea să întâlnească persoane de cunoștință și influență în domeniul economic, mai ales al petrolului.

*

24 Novembre.

Interpelez în ce privește abuzurile clerului contra monumentelor istorice. Ceartă parlamentară pentru peștele sărat.

Măță, Basarabean, începe predica lui, ștearsă și năcăjită, pentru Stere.

25 Novembre.

La masă la d-na Novianu-Sihleanu, cu Presan și Mehedinți și doamnele lor. Se vântură multe amintiri. Mehedinți presintă groaza populației la intrarea Nemților, teamă de a nu avea Bulgarii prădalnici. Ar fi fost și mai rău dacă intrarea Germanilor ar fi zăbovit. Câțiva oameni politici s'au strâns pentru a vedea ce e de făcut. Maiorescu era de față. A combătut ideea de a face încă o armată românească pentru altă dinastie, și a reușit. A pus alternativa unui Guvern Carp, dacă biruie Germanii, iar dacă nu biruie, aici spaimă între nemțofili... — D-na Presan vorbește de curajul personal al regelui (și Presan confirmă). În lipsa soțului ei — la Odesa, — l-a primit în casa ei din marginea Iașului, unde el a așteptat ca bolșevicii să-și mântulească întrunirea pentru ca să iasă cu automobilul în fața lor; ei au încercat, cu alt automobil, să-i taie calea. L-a văzut în Iunie. Invitație la masă înainte de plecare la Scroviște. Un schelet. Nu se putea ridica de pe Scaun ca s'o întâmpine. Nu atingea mâncarea, fiindcă-i „mirosia rău“; l-a ispitit să guste. A pus să-i aducă un vin rar din pivniță. Era grozav spectacolul și minunată răbdarea. Presan spune că un cineva, — pare a fi I. Brătianu, — voia pacea după Turtucaia.

*

La Cameră discursul lui Măță, azi mai puțin întrerupt ca ieri, de Madgearu și Mihalache; răspunsul lui Halipa că plângerile lui privesc o adunare de partid, nu Camera, e liniștit și cuminte; după dânsul țăranul cârciumar Mișa Vasiescu din Banat.

Vintilă Brătianu, a cărui audiență a fost zăbovită, se pare că înadins, anunță pe mareșalul Palatului că acum ea nu mai are scop. Gheorghe, nepotul său, — cu care avuse o ciocnire la parastasul de Duminecă, de la Biserica

Albă, unde e prezent și fostul Mitropolit Ȃtanasie, fusese primit, pentru a-și presinta programul — ieri.

*

Ȃtacurile la drumul mare—, s'a tras în automobilul lui Gr. Filipescu, care n'a vrut să oprească, — se întefesc.

*

Camera e aproape pustie. Azi și preotul Man, în chestia prețului pâinii, a făcut o declarație contra Guvernului.

*

„Viitorul“ citează un pasagiu din „Unirea“ de la Blaj, în care ar fi criticat foarte aspru Maniu. E posibil?...

27 Novembre.

La Văleni. Seara, aflu moartea subită a bizantinologului Heisenberg.

28 Novembre.

La Ȃcademie, despre aventurierul Petrașcu-Vodă.

*

Balș imi comunică dovezi că Mitropolitul Pimen nu-i permite a face cercetări în biserici fără autorisația lui. Interpelez din nou contra abuzului. Voiu fi silit, dacă mi se va întâmpla mie așa ceva, să intru cu poliția.

*

Discurs perimat al Basarabeanului Bogos. Ȃpoi o declarație pentru Evrei a lui Fischer de la Oradea. Foarte distins, în cea mai bună românească. E intrerupt de Cuza, ca totdeauna. Pușinii deputați prezenți fac haz.

29 Novembre.

Regele vine de la o serbare a aviației. Se scusă de zăbavă. Schimbă haina de paradă și revine. Dejunăm cu copilul regal, cu colonelul Condeescu și secretarul Dumitrescu. Regele are ochi numai pentru fiu, căruia îi zice: Mihăiță. Îi vorbește numai românește. Conversație familiară (și glume pe sama unor persoane din lumea politică). Se râde din toată inima.

La urmă, mă chiamă sus, în odaia de lucru. Conversația atinge multe subiecte: Cerând părerea mea despre situația politică, îi arăt că actualii guvernanți sânt mai suportabili decât alții. Periculos e numai cine, încărcat de onoruri, anunță acum la Chișinău un asalt în fruntea „poporului”, Duca, gata pentru toate revenirile, nesigur, dar fără curaj. Argetoianu, care a dat „Universului” un discurs de tendințe dictatoriale; dar la Guvern poate fi întrebuițabil. Un singur om *nu* e întrebuițabil. — Cine? — Eu. — De ce? — Pentru că aș servi pe Majestatea Voastră numai cu ideile în care cred. E evident că Regele nu vrea nici pe Vintilă Brătianu, nici, acum, pe Maniu. O anume „democrație” îi pare un lucru de trecut, de și țin la dânsa cel de la Guvern. Pentru aceasta i-au refusat ideia notarului numit și înlăturarea celui de al doilea prefect.

Vorbim de Fundația Carol I-*iu*, Regele vrea o contopire a Fundațiilor Regale. Eu cred că trebuie ruptă legătura oficială cu Universitatea, ceia ce se admite.

Regele vrea să facă din aripa stângă a Palatului un Museu al epocii lui Carol I-*iu*. De aceia va păstra, contra tuturor, ceia ce este, de și nu răspunde gustului său. „Generațiile se urmează, fiecare cu alte tendințe”.

Îi spun că sfaturile mele, la aproape șaiszeci de ani, trebuie culese ca fructele târzii de toamnă, care sânt rari.

Are ochii în lacrimi. Îmi vorbește ca „bătrânului, vechiului prieten“.

*

La Cameră, tânărul secretar al Ardelenilor, Solomon, atacă pe țărăniști, și pe cei „cu semnătură regală“, oameni supt douăzeci și patru de ani. Când laudă atltudinea lui Maniu la 4 Ianuar, îl rog să nu o confunde cu a mea, singurul care am vorbit răspicat regelui Ferdinand în lacrimi.

*

Seara, masă la ministrul Greciei, cu ai Cehoslovaciei și Suediei, cu Cicio Pop și Gusti, cu consulul grec și d. și d-na Negroponte. Se discută și cererile de despăgubire ale Grecilor pentru expropriere, ca și exproprierea însăși.

30 Novembre.

Inaugurarea, la biserica Sf. Spiridon, a slujbelor pentru studenți. Vorbește înainte Patriarhul. Preotul profesor Cristescu, în predica sa, face despărțirea necesară între agitația mistică și activitatea religioasă.

Patriarhul se leapădă de monstruositatea artistică de la paraclisul Mitropoliei. E gata a interveni pentru Comisia Monumentelor Istorice. Îi semnalez perversiunea mistică din romanul lui Galaction, „Roxana“. Îl va chema. Eu cred că o asemenea operă și haina de preot nu se potrivească.

*

Visita lui Anton Bibescu. Și la Madrid se rechemă ministrul. El oferă să rămâie cu leafa însărcinatului de Afaceri.

1 Decembre.

D-na Helsenberg îmi scrie că soțul ei s'a pierdut din cauza unui tifos căpătat în Sicilia, poate în Grecia.

*

La Cameră, lecție pentru muncitori a pretențiosului socialist Rădăceanu.

*

Seara, pentru negustori (bătuși ieri de poliție cu bas-toane de cauciuc), o conferință despre sensul românesc al Statului corporativ.

3 Decembre.

La Cameră, Manoilescu prezintă rezultatul ostelilor sale la Geneva. Discurs de politică externă al lui Gafencu: adevărat program ministerial, corect și puțințel pretențios.

*

Dejun la ministrul Italiei.

*

Înmormântarea nonagenarului dr. Severeanu.

5 Decembre.

Ridic la Academie chestia atacurilor îndreptate, nu fără temeiu, de T. Pisani contra Dicționarului Academiei.

*

Discursul lui Gh. Brătianu la Cameră. Stăpân pe el, cu sprincenele încruntate, cu glas poruncitor și gest care taie. Ceva din siguranța tatălui său.

Vorbesc pe urmă, ca om al altei generații: optimist, cu apel la concordie.

6 Decembre.

Multă lume mă caută: Mironescu, Popovici, Manoilescu. Se tem de o lovitură de sus. Iunian a demisionat. Mirto e furios că în locul lui e numit Voicu Nițescu, Răducanu fiind la Căile de Comunicație. Stere ar fi gătind o lovitură.

7 Decembre.

Dejun la Legația franceză, pentru Roger, președintele scriitorilor franceși. Vorbesc cu I. Pilat. E furios contra lui Gh. Brătianu.

*

Conferință la Casa femeii, pentru studenți, foarte călduroși, despre viața universitară în Grecia.

Colegiu la Universitate, contra legii cumulului.

*

9 Decembre.

Necuvlinți la adresa mea ale tânărului Ralea, susținut de mârâituri basarabene.

Se apără partidismul cum este. Stere, șeful, asistă în băncile prime. Cuza ripostează.

Urmează, sigur de sine, cel mai bun arbitru al sterismului basarabean, Leancă. E pentru monarhie, dar *momentan*.

10 Decembre.

Se încearcă la Universitate împiedecarea cursurilor pentru „ziua studenților“. Opresc hotărît desordinele. Studenții, trecând, mă aclamă. Aud și un „Trăiască d. Cuza“.

După amiazi, sala e plină la cursul meu. Dar seara conducătorii imi spun că prefectul de Poliție t-a bruscat, nelăsându-l a trece pe d'inaintea Palatului.

Nu-și mai fac deci răspunderea. Îi sfătulesc să păstreze liniștea. Se produc însă unele desordini, cu obișnuitele geamuri sparte.

12 Decembre.

La Cameră vorbește Lupu, cu gesturi mari de tribun, *éclats de voix* și vulgarități trimese adversarilor („dobitoc“, „prost“, „mincinos“). O atmosferă....

*

Ziarele vorbesc de „marea conjurație“ a prânzului de la Presan. Ar fi fost și Argetoianu (și cineva al cărui nume nu se poate spune).

*

„Adevărul“ mă atacase ca protector al desordinelor. La Cameră, deputatul evreu Landau interpelează : atât de rău fac cei cari, neinformați, ațâță... Azi ziarul se scusă. Il ameninșasem cu un proces.

13 Decembre.

La Cameră vorbește Cuza. Complimente pentru „sentimentul“, care-mi permite a face, eu singur, un discurs, dar „cugetarea“, care „nu se schimbă“, e a lui. Atacă violent pe Stere, — arăt cum Maniu a recunoscut actul de „înalță trădare“ —, și pe liberali, cari, pentru atitudinea față de Rege, meritau să fie trimiși la ocnă. Restul — obișnuite lupte cu Evreii, plus proslăvirea lui Hitler și adesiunea la modificarea tratatelor. Ține însă, la șaptezeci și cinci de ani, șase oare tribuna.

15 Decembre.

Cuza continuă cu aceeași vigoare, dar fără a urmări vre-o țintă.

La Regele. M'a „chemat“ pentru decorarea steagului

Universității. Vrea și pentru Iași și pentru Politehnică, de ziua „Unirii”. Având a lipsi, propun stilul nou. Primește. Mă felicită pentru discursul de încredere de la Cameră. Ating halul acesteia, care totuși trebuie păstrată. Evită a vorbi politică. Și când arăt vulgaritatea discursurilor lui Lupu și chiar Cuza. Atinge antisemitismul. Nu e filosemit, dar o altă atitudine o impune și omenia și interesele noastre financiare. Îi arăt ce a fost prânzul „complot” de la Presan. Îi spun pe cine-l vizează liberalii. Regele, ocupându-se de studenți și de popularitatea mea, crede că ațâță persoane străine. — Liberali și Goga. — Goga mai puțin, zice el. Îmi dă portretul, cu inscripția : „Iubitului și bunului său profesor din partea aceluia care-l păstrează o afectuoasă prietenie”.

*

La Cameră aflu pe Mironescu cu Lupu, care-l fumează pipa în nas. Mă plâng de refuzul ce întâmpin în chestia cumului. Nu-mi place nici judecata lui în alte privinți.

16 Decembre.

Fagure răspunde lui Cuza. Vorbește de legăturile cu societatea românească. Pare a fi sincer. Alt Evreu, Landau, încearcă a provoca.

Se propusese de Fagure o telegramă la Liga Națiunilor. Arăt că e absolut inutil; se știe că avem o politică și una singură. Nu e nevoie să insistăm.

*

Deschiderea cursurilor lui Boivin (chimie medicală) și ale lectorului spaniol, care vorbește frumos, într'o franceză cu accent puternic. E un tânăr vioiu și simpatic.

17 Decembre.

Cuza revine la tribună pentru „explicații“, și din nou i se opune, bărbătește, Gafencu.

Urmează discursul raportorului, aproape ignorat de majoritate. Polizu-Micșunești vorbește trist, cu desgust, fără mijloace.

Apoi discursul lui Madgearu, foarte amabil față de mine.

18 Decembre.

La Cameră, ședință de injurii.

19 Decembre.

Vorbesc la legea cumulului.

20 Decembre.

Conferință la arhitecți despre catapetesme.

21 Decembre.

La Constanța, pentru o conferință despre „Latinitatea dobrogeană“. Apoi, noaptea, la Mangalia.

22 Decembre.

Vorbesc la legea curbei salariilor.

23 Decembre.

Nesfârșite ședinți la Cameră. Vorbesc la budget.

Budgetul trece la miezul nopții, înaintea unor deputați aduși în automobile cu Poliția. Parlamentul face impresia unui sfârșit de regim.

*

Dimineața, vestea neașteptată a morții lui Vintilă Brătianu, căzut la Mihăeștii lui, de apoplexie și de năcaz.

La Cameră, comemorarea lui. Cicio Pop găsește accente puternice și duioase. Duca aduce ceva scris și cetește liniștit. Gh. Brătianu m'a întrebat ce cred că trebuie să facă. I-am recomandat să încredințeze scurta lui cuvântare președintelui. Părea să fie convins, dar președintele refuză. E primit fără protestare de deputații „vintiliști“, de și a spus că vorbește în numele „partidului liberal“. Goga, care a vorbit, neîntrerupt, presintând cifre, la budget, s'a adaus și el la aceia cari pomeniau pe omul atât de dușmănit.

Cu multă durere am putut spune și eu câteva cuvinte despre omul pe care nu l-am amărat niciodată. Toate partidele s'au crezut datoare să vorbească.

I se fac funeralii naționale. El voia să se odihnească la Mihăești, dar familia îl va duce la Florica.

Slăvescu-mi arată câteva însemnări ale lui, de declarație liberală la budget; scrisul e aproape neinteligibil.

24-8 Decembre.

Crăciun de zăpadă și de moloșag. Lumea e săracă, tristă și fără încredere în viitor.

1 9 3 1.

1-iu Ianuar.

Plecarea din București spre Paris.

4 Ianuar.

La Paris.

5 Ianuar.

Întăia lecție, bine primită, a cursului despre Ospitalări, la Rodos. Visită la generalul Berthelot, foarte bolnav în primejdie de moarte.

7 Ianuar.

Funeraliile lui Joffre. Petrecem ziua, cu d. și d-na Luchaire (ea e Polonă) și cu profesorul Renaudin, la Bloch (Museul Războiului). Scurtă informație nouă despre noi în Biblioteca Museului.

8 Ianuar.

Seara, masă la Diehl.

9 Ianuar,

Un avocat armean, cetățean frances, vine cu un emigrat, acum proprietar de garaj aici la Paris.

Ei vor o patrie în Cilicia, vechea Armenie fiind incapabilă de a fi reținută în oceanul rusesc, la un loc

atât de izolat, departe de Europa ajutătoare. Se gândesc s'o cumpere de la Turcii cari, azi, ar fi într'o gravă criză. Ba ajung a spune că orfanii, răspândiți cu zecile de mii, și sufletele simple vreau să se trezească această chestie armenească prin acțiuni desperate, ca ardere de orașe, atentate monstre, etc., pentru care ei, cari nu mai cu nimic de pierdut, și-ar jertfi bucuros viața.

Li trebuie fonduri pentru mișcarea lor, și se gândesc la marele bogătaș Ghiulbechian de aici, din Paris. Ar dori și crearea unui Comitet național, la care s'ar alipi străini, ca mine, cari au arătat simpatie nației și cari ar fi dispuși să li sacrifice timp. Eu aș avea să aleg și să adun pe filo-armeni.

Li răspund că, așa cum e starea de spirit a Turcilor, nu e nimic de sperat de la ei (vorbiau de colonizarea celor vre-o 200.000 din Siria în primul rând). El obiectând că trei șferturi din populația turcă e contra regimului actual, li spun că, atâta timp cât va fi Mustafa Kemal, opera lui, susținută apoi de cei ieșiți din noile școli, cum s'a văzut în ultima tentativă revoluționară retrogradă, va fi menținută cu orice mijloc. Nu e de ajuns să fie criza, trebuie ca oamenii s'o simtă. O simt Ungurii ruinați, cari cheltuiesc ultimul ban pentru refacerea regatului Sfântului Ștefan? Atentatele ar fi răpede oprite, iar efectul lor ar fi să indispuie toate națiile preocupate, supt regimuri conservatoare, de păstrarea păcii și a ordinii. Franța republicană n'a susținut măcar printr'un gest de opinie mișcarea revoluționară spaniolă. Orice încercare politică, neizbutită trimete o nație în urmă. Gata să ajut moral, nu pot, legat cum sânt de nevoile țării mele, să dau un sprijin intens și continuu.

Mă roagă să-i scriu lui Noradunghian, care poate de-termina pe Ghiulbechian, și o fac în această seară chiar.

10 Ianuar.

La dejun cu profesorul Hauser, cu Mathiez, istoricul de stânga al Revoluției franceze, cu un director de căi ferate, cu un Estonian și soția și cu un Frances care face comerț în Persia. A trecut adesea pe la bolșevici. Cunoaște nu numai Moscova, dar și Petrogradul. Cea d'întăiu e într'o foarte proastă stare. În sărăcie, e și lux. Femeile primesc flori pentru sute de ruble și un mulțămesc. Mathiez credea că bolșevismul e pe sfârșite. Celalt o contestă oamenii s'au deprins. Obiectez și aceia că școlile dau o generație de sovietişti fanatici.

*

A doua conferință. Vine și Roques, cu totul înălbit. Din nou asistă Diehl și chiar Hazard, care a întovărășit pe d-ra Văcărescu.

11 Ianuar.

Ceaiu la colonelul Tătăranu, care e rechemat. Mai mult ofițeri de-ai noștri. Băieți buni, cu femei extraordinar de pretențioase. Și comandantul Școlii Militare de aici, ministrul Belgiei și un secretar cehoslovac. Pretutindeni portrete de-ale Regelui.

12 Ianuar.

A treia lecție asupra Ospitalierilor.

13 Ianuar.

Ceaiu la fostul diplomat frances de Guichen. Masa la Lhéritier cu Polonii Pulacki și Sobieski, cu fiul lui Claparède de la Geneva și cu istoricul spaniol Rafael de Altamira. Acestuia îi vorbesc de posibilitatea unor vizite reciproce

între Spanioli și Români cu prilejul călătoriei vaselor noastre de petrol. E bucuros să ajute la realizarea ideii. De la Comitetul internațional de științe istorice, care se va aduna la Budapesta, ar putea trece la București.

14 Ianuar.

La Legația noastră, Cesianu și d-na primesc foarte bine. Dejănăm cu generalul Presan, care-și amintește perfect de „4 Ianuar“ și confirmă că are dovezile căinții regelui Ferdinand cu privire la soarta făcută fiului său, cu d-na Presan, cu câțiva Români și cu generalul Gouraud. Acesta impresionează prin clara, vioaia lui privire albastră, prin mâneca goală atârând din brațul amputat, prin piciorul fărâmat în trei locuri. Vorbim de politicieni, și el critică amestecul lor în armată. Și el a refuzat să meargă la cutare doamnă, din cauza atitudinii în vremea ocupației germane. A văzut fotografia ei între ofițerii germani. Vorbind de Kronprinz, arată cum, pe frontul italian, unde a fost decorat cu S. Maurizio e Lazzaro, regele l-a caracterizat pe prințul german, după ce lăudase pe al Württembergului, ca pe un cavalerist care fără numele său nu ajungea nici căpitan. Îi pomenesc de Sirla și de Cilicia, și el îmi spune că pe aceasta din urmă ar fi păstrat-o, dar nu era în tratat. Regimul lui Mustafâ Chemal e de un exclusivism național care răpește orice speranță Armenilor. Dictatorul, în dorința de a avea un „al doilea partid“, a chemat de la Legația din Paris pe Fetî-beiu. Când s'a văzut însă că toată lumea-l aclamă, ideia a căzut.

15 Ianuar.

Cu fostul ministru Honnorat și cu Cesianu la „Cité Universitaire“. Visita splendidului palat armenesc, a pu-

ternicelor clădiri ale Belgiei și Spaniei, a cochetelor pavilioane ale Indochinei, Argentinei, Japoniei, a ciclopicei reședinți americane. Pentru o sută de odăi am avea nevoie de șase milioane de franci.

*

Masa la Legația cehoslovacă, unde se dă cravata Leului Alb d-rei Văcărescu. Acolo și Cesianu cu d-na, părechea de la Rochefoucauld. D-ra Văcărescu, când a vorbit în „L'Intransigeant“ de un dejun al regelui Ferdinand cu Joffre, a primit o scrisoare de injurii a unui Ungur plecat din Cluj, care-și râde de soldații noștri „desculți“ și amenință cu o cumplită răsbunare.

16 Ianuar.

La Lille. Dejun la Poncheville.

Lecție la Universitate, elevilor lui Émerit, despre viața religioasă în Ardealul secolului al XVII-lea.

Seara, conferință, rău ascultată, la Universitate.

17 Ianuar.

La Paris. Prima lecție despre începuturile Veneției, foarte mult cercetată.

Seara, masa anuală a Școlii de limbi orientale vii. Regăsesc, foarte îmbătrânit, pe Bouglé, acum director al Școlii Normale, pe Brunel, al celei des Chartes.

18 Ianuar.

Multe vizite la Fontenay. Recepție la decanul Brunot.

19 Ianuar.

A doua lecție despre începuturile Veneției. Public și mai numeros.

20 Ianuar.

Costăchescu-mi retrimete, cu plângeri că l-am jignit, adresa mea ca rector, în care arătăm că nu mi se poate da un ordin, nici impune supravegherea studenților în stradă. Mă gândeam să protestez printr'o demisie. Am crezut mai bine să retrimet și eu adresa mea, arătând că e perfect cuviincioasă.

21 Ianuar.

Ă treia lecție despre începuturile Veneției. Studenți minoritari și comuniști aruncă manifeste în care înfierează „sălbătăcia“ României și „ipocrisia“ mea.

*

Dejun dat de ministrul cultural polon Pulawski. El găsește pentru mine cuvinte extrem de mișcătoare. Între invitați și istoricul literar Baldensperger.

*

Seara, masă la Collinet.

22 Ianuar.

Masă la Legație, cu rectorul Charléty.

Charléty spune că la Constantinopol supt noul regim moscheile sânt musee. E tolerat doar, cu turbanul său, un ulemă. Viața religioasă pare a fi dispărut cu totul.

23 Ianuar.

Ceaiu la Sorbona pentru profesorii străini. Un Italian vine din India, unde totul e un triumf al luminii.

24 Ianuar.

Dejun la Charléty. Foarte pornit contra Italianilor, amintind scenele de la Veneția.

*

Seara, la Ancel cu generalul Jacquemont și Carcopino. Acesta a fost în Brasilia. A văzut convoiul președintelui asasinat, cu zecile de mii de oameni aruncând flori în treacăt.

*

Conferință, la care asistă și profesorul Bémont, complet refăcut, la Facultatea de Teologie protestantă, despre Chiril Lukaris.

Prima lecție despre psihologia limbii române la Sorbona.

*

Glutz și Carcopino îmi anunță propunerea mea ca doctor de onoare pentru 1931. Am avut o mare majoritate.

24 Ianuar.

Multă lume la Fontenay : Buré de la *L'Ordre*, Honnorat, cari cercetează casa. Vorbesc îngrijorați de criza ministerială franceză. Generalul Berthelot ar fi foarte rău, din cauza slăbirii inimii.

*

Conferință despre călătorii poloni, la Biblioteca Polonă. Cultul lui Mickiewicz li face cea mai mare onoare. Ambasadorul Chlapowski e atent și dovedește cunoașterea adâncă a trecutului țării sale.

28 Ianuar.

Sosire la Veneția. La gară și istoricul P. Orsi.

29 Ianuar.

Ceaiu la Orsi. Aflu și pe Diego Valeri, poetul care a vorbit așa de frumos despre capitolele venețiene din cartea mea „L'Italia vista da un Romeno“. Un om fin, discret, cu o cugetare personală de mare probitate.

30 Ianuar.

Conferința mea, foarte cercetată, despre: Scene și fantome românești în Venetia.

31 Ianuar.

Plecare la București. Aflu moartea lui Berthelot.

1 Februar.

Public cu muzică, studenți și chiar ofițeri, mă întâmpină la Timișoara. E foarte jenant. Li spun că sânt un isolat, căruia i se preferă în politică dr. Dobrescu (ieșit cu 30.000 de voturi, la Caransebeș), în literatură un Arghezi. Dacă noua generație se va lăsa ispășită de interese materiale, la vrâsta mea nu vor mai avea o țară. Pretutindeni alurea e muncă și creațiune. Noi — muțezim. La Timișoara voi veni când, peste ce am moștenit noi de la Unguri, vor fi lucruri create de noi înșine.

2 Februar.

La București. Serbătoare....

3 Februar.

La Cameră, comemorarea lui Berthelot. Lung discurs al lui St. Cicio Pop, urmat de câteva cuvinte în franceza lui... Duca nu face figură de șef. Goga, îndemnat de șeful său, evită să laude pe Berthelot și se pierde în veștede frase literare. Apoi cine nu? până la frasele retorice ale ofițerului de marină Dan Zaharia. Eu am amintit cât de singur rămăsese la Iași Berthelot în ceasul armistițiului și al plecării....

4 Februar.

Manoilescu mă caută. Crede că guvernul e în lichidare; se va încerca o concentrare, după care va veni hotărârea Regelui.

*

La Cameră se discută împușcarea celor doi „ceferiști”. Violent discurs al lui Mirescu socialistul. Urlete injurioase pentru autorități la ai lui. La ancheta parlamentară se unesc liberalii. O fac și eu, subliniind că nu e vreme de violențe și nu trebuie tras câștig politic din trista împrejurare. Cum Franasovici vorbise de anarhie, spun că nu e anarhie în țară, ci lipsă de autoritate și de guvern. Cum sub-secretarul de la Interne, Mihalache fiind bolnav, răspunde afirmând că guvernul va păstra ordine, aduc înainte cazul de la Rădăuți, cu trei cordoane rupte și ofițeri bătuți de țărani agitați de antisemiți, cari au fost lăsați apoi să-și ție întrunirea. Arăt că, unde nu se poate opri tulburarea, a trage e o tristă necesitate. Murmure democratice. Cu aceasta se duce de răpă o țară.

*

Seara, dr. Angelescu îmi aduce formula de scuse a „Viitorului” pentru injuriile care mă făcuseră a-l da în judecată.

A fost primit de Rege, pentru a-i explica zvonurile că la Buzău liberalii l-ar fi atacat. Regele a fost foarte scurt și rece. Angelescu vrea guvern de concentrare. Îi spun că aceasta se putea în Iunie. Azi, dacă Regele nu intervine prin scrisori personale, e prea târziu. Oricum, cei solicitați ar trebui să-și aleagă singuri șeful.

5 Februar.

La Văleni. La Cameră, un deputat țărănist se plânge că revoltații de la Rădăuți n’au fost mai amabil tratați

(colonelul negociase cu dânsii, după ce un căpitan avea capul spart). Călinescu spune că n'a fost nicio întrunire oprită, ci numai un elev rănit de o copită.

6 Februar.

G. Valentin Bibescu mă oprește în stradă ca să mă felicite de ce am spus în Cameră. El e președintele lojei masonice, unde „studentii“ au pus o bombă. I-a declarat lui Mihalache la telefon că, atacat din nou, are grănate. Ministrul i-a răspuns supărat că așa ceva nu se spune la telefon. El i-a repetat-o.

La Academie, pentru comunicația despre Despot-Vodă. Bianu mă primește cu calde cuvinte de salutare.

Senatul universitar discută aprins numirea ca profesor a d-rului N. Lupu.

Lecție de deschidere a lui Gh. Oprescu, profesor de istoria artei.

7 Februar.

La Cameră comunic lui Manoilescu, pentru a o transmite Regelui, propunerea lui Ciotori de a negocia cu Sovietele. S'ar putea întrebuița ca pretext reclamațiile Academiei, Museelor, Arhivelor. Și Manoilescu are informații despre asemenea intenții ale Rușilor.

Asist, călduros primit cu o adresă de omagii, la Consiliul comunal de galben.

Seara, Colegial universitar, îngrijat de legea învățământului superior.

8 Februar.

Conferință a lui Puaux despre Péguy. Regina Maria și regina Iugoslaviei zăbovesc treizeci și cinci de minute. Toți snobii Bucureștilor sânt de față.

9 Februar.

Ședințele Camerei se deschid abia la 5. Azi, Cuza, sosit de la Iași, interpelează cu privire la „crima“ din Rădăuți. Nimeni nu cutează a-l întrerupe.

11 Februar.

În memoriile arhiducelui Joseph se arată că Marghiloman, Gh. Știrbei și... Maiorescu i-au propus lui coroana „României Mari“. Ca bun Maghiar, el a refuzat.

13 Februar.

Arhiducele Joseph acuză pe episcopul săsesc Teutsch că a vorbit de rău, ca pangermanist, pe Unguri înaintea lui Wilhelm al II-lea, venit în Ardeal, că acesta a promis să informeze pe amicul Karl, că Joseph a pândit momentul ca să explice vehement Împăratului că Germanii din Ungaria trăiesc în lapte și miere, iar acesta și-a bătut joc de „lecția“ ce i s'a dat și a... cerut voie de la „superiorul militar“ să-și aprindă țigara.

La Camera Andrei, amicul lui Stere, mă cercetează dacă aş admite Ministeriul de concentrare. L-aş fi admis la 4 Iunie 1930. Dar cred și acum că se poate lucra cu actualele Camere.

Se discută violent cu socialiștii împuşcarea celor doi ceferiști. Toate demagogiile urlă.

14 Februar.

Conferință la societatea „V. Pârvan“. Am prilejul să spun în fața lui P. P. Panaitescu ce cred despre pornirea „tinerilor“ contra acelor cari, ca mine, „falsifică“ istoria din sentiment național. Subiectul era „Preocupări arheologice în România“.

*

Acasă găsesc ziarul „Studentimea nouă“ al unui „profesor“ Mihail Ciobanu, care îndeamnă pe studenți să se organizeze pe clase, — „studenți săraci“, pentru a cere să se conducă singuri, atribuindu-și și bursele, dar susținuți, fiindcă sânt „săraci“, de societatea întreagă. Înștiințez poliția.

*

Balul pentru cantina din Văleni. Mi se spune că acest Ciobanu e un profesor oltean, înscris la comuniști.

Ministrul de Războiu, generalul Condeescu, îmi spune că agenți comuniști au venit la centrele de recrutare, agitând contra României.

*

La Cameră, în discuții infinite asupra scenelor din Ianuar, Mihalache a subliniat greutatea situației, cerând să fie ajutat de alte partide.

*

O bandă, probabil de Ruși, a prădat la Otopeni șase automobile.

*

Primarul din Galben îmi confirmă că la Primărie e funcționar un agent electoral, fost pușcăriaș, care se împune cu cuțitul. N'au ce-i face...

*

Subsecretarul de la Președinție, Tilea, vine la mine. Om inteligent și plin de bunăvoință. Vorbim de organi-

sarea propagandei. Ȅ cerut sǎ se alcătuiascǎ fișe pentru strǎinǎtate, unde Ungurii fac imense sforțǎri. În toate țǎrile crește o generație revisionistǎ.

16 Februar.

Conferințǎ despre revoluția polonǎ.

17 Februar.

Conferința mea de Sǎmbǎtǎ a atras.. 75 de persoane cu platǎ.

•

Ȅzi C. C. Giurescu mǎ someazǎ sǎ dau în judecatǎ pe Peretz pentru denunțul din foaia comunistǎ studențeascǎ.

*

La Camerǎ, Costǎchescu, care a convocat ca un stǎpân pe profesorii universitari deputați, declarǎ, provocat de mine, cǎ se va legifera și contra Universitǎților, care „se bat cap în cap”.

*

Masǎ la Legația cehoslovacǎ. Searǎ foarte plǎcutǎ.

18 Februar.

Ministrul Poloniei, Szembek, la mine. Vorbim de multe lucruri. El își aratǎ stima pentru țǎranul nostru, stors de o climǎ aprigǎ, dar onest, ascultǎtor și devotat. Și clasa de sus are femei admirabile ca rectitudine: d-na Brâncoveanu, d-na Barbu Catargiu, bǎtrâna d-na Ghica. Ca oriunde, este și gunoiu.

Plǎnuim manifestații polono-române la Universitate.

•

„Mișcarea“ publică răspunsul meu la somația lui Glurescu.

*

Regele-mi răspunde la darul „Albumului Domnilor“ și la articolul despre vizitele lui personale. Albumul e „o operă foarte necesară pentru toți, căci ni lipsia o bună iconografie a trecutului nostru“. Și aicea: „Tot viitorul unei țări trebuie să se bazeze pe binele ce-l poți trage din datina strămoșească“.

20 Februar.

Releviez la Cameră o altă întrebare cu privire la profesorul Peretz, acusat de un comunist militant prin ziarul „Studentimea nouă“, în asentimentul celor mai multe ziare. E o încercare evreiască de a combate „fascismul“.

*

La Academie se primește testamentul Berthelot.

*

La Consiliul comunal se dă Academiei întregirea terenului pentru Fundația Dalles.

*

Zvonuri de apropiata cădere a Guvernului în legătură cu monstruosul împrumut, care e foarte periclitat.

*

Se discută la Cameră legea, improvizată, a cametei.

*

La Senatul universitar se elimină studentul comunist. Cașul Peretz se cercetează.

23 Februar.

La Fundație, conferința lui Kunzl Jezersky, ministrul

cehoslovac, despre Comenius și Masaryk. Publicul aplaudă proiecțiunile, chiar și, — cu toate că mai slab, — aceia care presintă pe regele Bulgariei.

24 Februar.

La Cameră, legea cametei. Gafencu face un discurs de generalități, în care atacă soluția „personalităților”. Urmează cuvântarea mea.

*

După protestările de loialism de la Adunarea de Duminică, a liberalilor cari au acum șef pe Duca, unul din amicii miei liberali mușcă setos din „Suveranul iubit”.

25 Februar.

Pe chestia destăinuirilor lui Argetoianu privitoare la răscumpărarea în legătură cu împrumutul a acțiunilor Bega, Mironescu face un violent discurs. Jenă la liberali, cari se desfac de răspundere.

27 Februar.

Întreb la Cameră cu privire la înstituirea rusoaică din Cetatea Albă, Cociubinscaia, care ar fi anunțat că, înainte de topirea fulgilor, steagul roșu va fâlfâi acolo. Se crezuse provocată printr'o conferință a generalului Dragu, care scăzuse pe Ruși spre lauda Românilor. Cer ministrului de Războiu să înfrâneze acest avânt de comunicație cu orice public al generalului.

*

Costăchescu vine la mine. E dispus a amenda după dorința noastră legea de Instrucție. Îl vom invita la Uni-

versitate. Îmi arată traducerea conferinții institutoarei. Pasagiul incriminat lipsește, dar se spune că Rusia va fi și mai departe puternică, Statul cel mai puternic.

*

Conferință la Institutul Sud-est-european: „Știri noi despre Războiul Crimeii“.

*

La Academie Bianu prezintă inscripții runice aflate lângă Folticeni. Vorbesc despre nunta domnească din 1587.

28 Februar.

La Cameră Stratan, deputatul apărător al Cociubinscării, se ridică și protestează violent contra acușărilor mele. Clienta lui e nevinovată, dar el nu se solidarizează cu dânsa. Arăt traducerea discursului pe care mi-a arătat-o Costăchescu. Și Mihalache înfierează asemenea atitudini și dă sfaturi deputatului care a vorbit de „gheșefurile“ celorlalți.

Continuă discursurile la legea cametei: al lui Jean Th. Florescu, foarte bun.

Seara, generalul Lupescu, ca să se îndreptățească în legătură cu reclama „Memoriilor“ în ce privește misiunea lui pentru armistițiul, la Focșani. Era cu Rășcanu și Condeescu. A căpătat avantagii serioase: să nu intre la noi trupele germane. A jucat comedia cu Tysenhausen, intelectual cu înfățișare sălbatecă, pe care l-a pus să declare cu pumnul în masă că Rușii lui merg împreună cu noi și cu aliații.

Îi spun că nu pot schimba, că informațiile le am de la Regina, — el prezintă ca vinovat de calomnie pe Al. Constantinescu și arată cum a luptat cu I. I. Brătianu pentru a i se da satisfacție, amenințând cu demisia —, dar că sânt gata a-i publica o scrisoare de explicații, în volum chiar.

*

Studentii de la cantine și cămînuri anunță apropiate tulburări contra Guvernului.

29 Februar.

Revista antisemiților mă denunță că vreau „sânge românesc“ pentru că am spus că o trupă atacată trebuie să tragă.

*

1 Mart.

Cineva-mi spune că prefectul de Vaslui a ordonat restituirea cojoacelor sechestrate de perceptor și l-a prezentat pe acesta, în carne și oase, cu îndemnul de a-l ucide dacă va mai proceda așa.

*

Se vinde la chioșcuri, foarte mult, o broșură a lui Cernăianu, agitatorul religios, care, sub titlul „N. Iorga, idolul poporului românesc o antologie“, care atrage pe cei cari-mi vor bine, cuprinde, cu propriile lui calomnii, — și originea mea de familie ar fi incertă și toată viața aș fi escrocat bani, — toate injuriile pe care le-am cules în cursul activității mele. Nu lipsesc nici rândurile nedrepte ale prietenilor... Goga era, la 1925-6, de o furie unică, amestecând insulte fără exemplu. Și apoi ofertele de prietenie, cererile de alianță, perspectivele de fusiune, masa de la 1928, în care cereau un șef, alegerile în coaliție... O, ce scârbă!

Revista antisemiților din Cluj, prin iscălitura unui arhitect, prezintă complimente de același fel. Sânt dușmanul țărănilor și mi-e „sete de sânge românesc“.

P. Antonescu-mi spune că individul a fost întâiu socialist-anarhist și apoi a trecut la Cuza.

Începe serbătorirea. Urmează broșura de injurii iscălită de Cernăianu : sânt ignorant, bastard și bandit.

*

Regele mă invită la masă, cu soția mea, după ce invitate pe Duca, în aceleași condiții. Duca s'a fotografiat, firește, și „Ordinea“ l-a pus primul pe lista succesorilor.

29 Februar.

Scriu secretarului regal cele ce urmează :

„Te rog foarte mult să intervii pe lângă Maiestatea Sa ca să fiu iertat în ce privește invitația la dejun pe ziua de Luni.

Nu pot lua locul imediat următor după acela care a declarat că nici într'un chip nu recunoaște pe Suveran. Maiestatea Sa, care a fost atât de binevoitor pentru mine, nu poate să-mi impuie o umilință pe care n'o merit.

O rog deci s'o considere ca și cum nu m'ar fi invitat și să permită a desminți prin ziarul meu că am fost invitat. Aș dori ca d-ta însuși să-mi aduci răspunsul, pe care pentru atâtea momente bune în relațiile mele cu Maiestatea Sa îl sper favorabil.

Dacă Maiestatea Sa s'ar simți ofensat de atitudinea mea, mi-ar face o mare nedreptate. Sufletul său ales poate aprecia sentimentul de legitimă mândrie“.

Secretarul îmi telefonează că va trece pe la mine.

După amiază el vine, căutând să mă convingă că nu e o gradație de importanță. Îl rog să nu insiste. Bătrânii au și ei curiozitățile lor. Cum îmi vorbește de mesagiul pe care l-aș fi încredințat lui Manoilescu, definesc precis ce am spus : Dacă Regele vrea să fiu la masă, să mă lase după politiciani, cu câțiva alții la mijloc.

Eu cred că aș putea guverna, dar n'am cerut-o și n'o

cer. Cum el imi spunea că Regele s'a mirat de faptul că, întors din străinătate, n'am cerut audiență, îi explic prin oroarea de a fi socotit ca postulant. Dar am scris „Datini și Constituție“. Secretarul vorbește de „intrebuițarea mea de către toți pe rând ; îi răspund că „din cauza superiorității lor de inteligență“.

Îndată și Mihalache, care se anunțase pentru a-mi vorbi de schimbările la legea administrativă.

De fapt, abia câteva cuvinte despre proiect. Al doilea prefect va deveni „subprefect“ (Mihalache se gândia a-i zice : primar de județ) la ordinele primului. Regele ar vrea să fie un om de meserie, un tehnician. Notarul va fi numit. Satele sânt basa ; comuna dispare. Dar asociații economice se permit.

Nu pare încântat de opera legislativă a colegilor. Admite că Madgearu lucrează după cărți, în vânt, ca toți economiștii. Cu greu îl silește a face schimbări. Nici sindicalizarea morarilor nu-l încântă. Admite nulitatea și nesinceritatea lui Maniu. Îi spun că el, Mihalache, nu m'a înșelat niciodată și ni controlăm amintirile din momentele de crisă. Recunoaște că la schimbarea lui Brătianu prin Averescu, Maniu lucra ca pentru nașionalii singuri. În mâinile lui Maniu este un decret de numire a lui, rupt de regele Ferdinand și găsit în coș. Pe Mironescu el l-a recomandat în Iunie. Crede că încă vre-un an, doi, va fi crisă. Încasările sânt rele, dar în Ianuar s'a luat cât și anul trecut. Țăranii nu plătesc datoriile la particulari, la Stat, da („când au“).

E îngrijorat de mișcările anarhice. În provincie, ofițerii, nemulțămii de curbă, pe care nici el n'o aprobă, se agită. Ei vorbesc contra noului regim. Armata nu-l ajută pe el, Mihalache. I se cere să suprime tulburările numai cu jandarmii. La Rădăuți s'au dat optzeci de soldați, de unde

resultatul. La Storojineș, adunarea cuzistă a fost extrem de disciplinată, — observ : „cu atât mai mare pericolul“ —, dar discursurile erau incendiare. Cutare cerea împărțirea pădurilor și capitalurilor. Nici Mihalache nu crede în efectul legii cametei, fără altceva alături ; și el înțelege că băncile-și vor cere capitalurile. Țr vrea un Guvern de oameni muncitori. Despre Duca nu crede altfel decât mine. Recunoaște calitățile Regelui.

*

Adunarea marilor industriasi. Ei cer Parlamentul economic.

*

La Craiova, o adunare de agricultori presintă un program de revendicări economice și fiscale. Se strigă : „Nu ieșim la muncă“. Ațată noii proprietari.

*

S'au prins, după o nouă tâlhărie, în Ciuc, hoșii de la Săftica : un Basarabean, câțiva Ieșeni. Fol străine spun că la noi e ca în Mexic.

*

La Cameră urmează surda luptă între Ardeleni și țărăniști. Cei d'intăiu atacă politica Guvernului față de Operă și față de Banca Națională. Man, care a reapărut (e vice-președinte), e în primul rând al bătăliei. Vorbește, lung, Djuvara la legea cametei. În secții fac să treacă proiectul pentru drepturile Comisiei Monumentelor Istorice.

*

Cu Costăchescu la Universitate. Face concesii în tot ce privește autonomia ei. Ț felicit pentru aceasta.

*

Argetoianu vorbește despre mine, amabil, la Teatrul Național, după invitația tânărului Barbu Teodorescu, care păstrează discursul. Pare sincer.

5 Mart.

La Văleni.

La întoarcere, cineva-mi spune că supt ocupație Români erau siliți a călători cu căruța. La tren li se cerea plata în aur.

6 Mart.

La dejun, la Legația Italiei, cu preotul „ardișilor“ în războiu, de mai multe ori rănit, și cu tenorul Franceschi.

La Academie se discută ortografia. După Densusianu, Bianu declară că, în ce privește pe *z* în loc de *s* în *poesie*, etc., regretă fonetismul exagerat pe care și el l-a susținut și care ne depărtează de celelalte popoare latine.

*

În viața politică urmează chinurile nenorocitului împrumut.

*

Regele invită pe „rector“ pentru Marți la dejun. Astfel greutatea pentru omul politic dispare.

7 Mart.

Durează frigurile împrumutului. Nu e adevărat că Miromescu și-ar fi presintat demisia.

*

Visita contelui Szembek pentru festivitatea polonă. E un om inteligent și vesel. Îmi arată o deosebită prietenie.

9 Mart.

O lovitură politică: pentru „sabotarea împrumutului“ e destituit Burileanu, guvernatorul Băncii Naționale. Măsură trezește emoție.

10 Mart.

Discuție cu studenții de la Centru cu privire la vechea lor politică. Unul, întrebă cu privire la Zelea Codreanu tânărul, dacă ar asasina, stă pe gânduri. Vorbesc de scop, care ar consfinți totul, și se asemănă cu soldatul care, pe front, ucide.

*

La 1 și jumătate la dejun la Palat, cu soția. Iau parte rectorii de la Politehnică, de la Școala de Războiu, vice-rectorul de la Academia de Comerț, decanii, Baliff, Ilasievici.

Regele mă chlamă la o parte și, cu câteva cuvinte despre rolul ce am avut în pregătirea unirii românești îmi dă colanul Ordinului Ferdinand. E de față prințul Nicolae și Moștenitorul.

La masă Regele-mi vorbește foarte amabil. A primit pe Cuza, care i-a expus „doctrina“; i s'a arătat că, de fapt, ea nu duce la nimic. Vorbind de miniștrii săi, Regele arată că Mironescu n'a căutat puterea, că i s'a impus să presideze Ministeriul. Hațeganu se dovedește bun la lucru. Eu nu ating în nimic revocarea lui Burillianu. Multe idei ale Regelui despre școală: ar vrea diplome de Stat pe lângă licență. Recunoaște marea schimbare în bine la studenți: de Florii ar voi ceremonia decorării steagului universitar.

Va veni și la Universitate pentru o vizită neașteptată. Crede că mulți profesori nu-și țin cursurile. I s'au adus multe plângeri contra lui Peretz. Pe Moștenitor vrea să-l

crească mai românește. Se dă la brazdă. „Trage chiulul, dar inteligent.“ Nu se dă la mersul pe jos. Ba inventează conferințe ale Regelui cu personalități importante ca să scape.

Regele e voinic și bine dispus ; ordinea în Palat, perfectă.

Pe diploma colanului se înseamnă presidarea primei Camere a României întregite, rolul de conducător moral al noii generații, propaganda în străinătate.

*

De aici la Cameră. Toți deputații au fost răscoliți.

Lupu atacă violent, adesea trivial, dar întrerupt și distribuind injurii contra injuriilor. Vorbește peste o oară. Gh. Brătianu cetește blând o declarație dârză. Duca se rezervă, din tactică, pentru momentul după discursul lui Mironescu. Acesta, foarte dibaciu, foarte sigur de sine și foarte degajat, explică îndelung conflictul. Când Lupu întrerupe ca să-și răsbune pentru ce a suferit, Mironescu se așează. Dese și puternice aplause, ca acelea cu care a fost primit.

Duca, puțin călduros față de fostul guvernator, care e averescan, se sforțează să fie aprig, și corul guvernamentalilor nu-l prea cruță nici pe dânsul.

După el, primit cu aplause pe care le interpretez ca grijă de „viitor“, eu desaproab împrumutul și numirea oamenilor politici ca guvernatori, începerea unei eri de reciproce maziliri și notez învierșunarea luptelor dintre partidele, care, în bloc sau separat, cer să ne lăsăm guvernați de ele. Opoziția aplaudă ; majoritatea păstrează o atitudine rezervată, dar respectuoasă.

*

Apoi, la Radio, despre Eminescu.

11 Mart.

Goga apare la Cameră pentru a aduce înainte cazul Burillianu. E de o nesuferită jactanță : vorbește de „minciuna“ primului ministru. Intervin pentru a cere acestuia să apară pentru a răspunde, o astfel de acuzație nepuținând să rămâie fără un răspuns imediat. Mironescu vine : arată că-și luase măsuri de precauțiune față de atitudinea dușmănoasă a guvernatorului. Reieau cuvântul, pentru a înfiera atacurile la onoare. Aplaudă liberalii, mai ales Franasovici, și el victima unor astfel de atacuri.

13 Mart.

Comunicare la Academie despre cronologia Domniei lui Alexandru-cel-Bun și a urmașilor lui.

Invitat de Centrul studențesc pentru comemorarea lui „treisprezece Mart“. Ascult trei cuvântări omagiale, două din ele cu miez și măsură (dar aud că „pericolului franțuzismului“ i-a urmat acela al „iudaismului“). Intervine profesorul R. Caracaș cu amintiri de la 1906. Înainte de aceasta, un tip, care se recomandă „avocatul Emilian Ioan“, strigă că am cerut uciderea țăranilor de la Rădăuți. Fusesem rugat să nu dau atenție și să nu plec, dar i-am anunțat că va răspunde înaintea justiției. Caracaș mustră pe cei cari, acum câțiva ani, m'au „huiduit“ și acuză pe studenții de acum că n'au energie, căci el ar fi „cârpit“ pe obraznic. Murmure. Către sfârșit, mi se servește un sigur „Trăiască Cuza“. Li arăt că personal aș fi putut vorbi, dar demnitatea de rector mă împiedecă. Și ies. La automobil strigătul minorității de „trăiască d. Cuza“ se încrucișează cu „trăiască d. Iorga“.

Mi se explică incidentul prin lupta între două grupări de studenți, cari, de fapt, cu toții sânt cuziști și codreiniști (am spus că ieri, președintele Centrului, întrebând dacă „ar asasina“, stă pe gânduri și pe urmă îmi vorbise de „motivul“ pentru care ar fi să se „asasineze“). Oricum, tristă stare de spirit și ciudată serbătorire.

*

Goga continuă a se agita. A prins la dejun neexperiența lui Gheorghe Brătianu.

14 Mart.

V. V. Haneș presintă la Cameră plângerile studenților din Paris. Arăt cum am suprimat bursele pe câte șase ani, dar cum politica strecoară pe favoriții ei pe lângă cei admiși de comisiunea burselor.

15 Mart.

La Craiova, pentru o conferință despre viitorul culturii noastre. Foarte multă lume. Câțiva vechi prieten politici. Cercetez biserica, bine reparată, de la Mofleni. Băleții caselor vecine îi sparg neconținut fereștile. Ai și pentru cine lucra..

După amiazi, la Târgul-Jiiului, pentru o conferință despre Tudor Vladimirescu.

Satele din drum fac bună impresie. Totuși fostul prefect liberal, d-ru Hasnaș, crede că, în totală lipsă de autoritate, ele ar fi gata de răscoală.

Arhitectul Atanasescu îmi spune că sătenii de la Hurezi, în ceartă cu mănăstirea, veniseră să-l dea foc. El a trebuit s'o apere cu revolverul.

Mi se dă un interesant manuscris al lui Ștefan Dăscălescu, și despre mișcarea lui Tudor.

*

Ziarele se ocupă de întoarcerea lui Titulescu, și „pentru interese de serviciu“.

Ciotori renunță a merge în Rusia pentru negocieri secrete.

16 Mart.

Fostul amiral Negrescu îmi aduce o lucrare francesă a lui despre războiul pe Dunăre. Laudă primul baraj al lui ; al doilea a fost slab, neisprăvit.

*

Cuza, cerând imperios să nu vorbesc în momentul când ocupă el tribuna (Lupu-mi semnala că-l supralicitează) în chestia infirmilor războiului, provoacă o scenă aspră, penibilă pentru mine, în care lichidez o situație asupra căreia, cât fusesem cruțat măcar prin graiu în public, aruncasem un vâl de discreție. La atacurile lui răspund înfățișând tot răul pe care-l face școlii și țării prin acțiunea lui în mijlocul tineretului: îi spun neted că, în locul guvernului, nu i-aș aresta uneltele, ci pe dânsul însuși.

*

I. Th. Florescu a fost ieri la Rege. I-a vorbit de situația imposibilă a guvernului. Regele i-a răspuns că toate lucrurile vin la vremea lor. Atunci se va încerca o concentrare de partide ; dacă ea nu va reuși, el bine atunci el va avea dreptul, — el și numai el, — de a proclama patria în pericol.

*

Titulescu la mine. Se întreabă încotro mergem. Și el crede că nu se poate fără încercarea Ministeriului de

concentrare și că totuși el nu va putea reuși. E îngrijorat de situație. Împrumutul, care nu asigură măcar pe doi ani, e o greșeală. La el am ajuns prin lunga linie greșită a politicii financiare și economice de după războiu. Îi arăt îndelung ce cred și eu.

Atmosfera noastră în străinătate e foarte rea. Îi spun că Duca, prin piedestalul pe care și l-a dat, apare și mai mic; el râde. Florescu mi-a povestit, după ce a aflat de la Regele, că Duca a mers să-L întrebe când și cum să vorbească la Cameră în chestia lui Burillianu.

Muzzey i-ar fi vorbit bine de visita mea în America.

Regele i-ar fi arătat lui Florescu numai „admirație“ pentru serviciile aduse de Titulescu, care n’ar fi deci pentru el omul viitorului.

Și lui Titulescu situația mondială i se pare desperată. Și el vede răul mai ales în producția desordonată a bogățiilor.

*

Vorbesc la legea avocaților, cerând — și căpătând — ca licențașilor din Vechiul Regat să nu li se ceară doctoratul.

*

Fischer, deputatul evreu, îmi mulțamește pentru desaprobarrea atacului brutal contra lui. Îi arăt cât e de necesar ca ai lui să facă fapte pozitive pentru țară: vre-un dar de milioane Academiei Române...

18 Mart.

Împrumutul la Cameră, Lupu, îndelung, îl atacă violent. Urmează declarația, rostită timid la început, a lui Gh. Brătianu, bună ca fond. Se strecoară socialiștii. Arăt lipsa de urgență a acestei negociații, cu așa de trist rezultat. Discursul lui Duca e mai impresionant decât de obicei: a usat de toate artificiile.

Mironescu dă un răspuns extrem de dibaciu, evitând adversarii tari și chestiunile mai serioase; câteva rectificări de amănunte fac efect. E mult aplaudat.

Lupu a cerut votul nominal. Pentru a-l evita s'a recurs la subterfugii în mijlocul imensului scandal, cu injurii și chiar cu îmbrânceli.

*

Azi, I. Petrovici vorbește, în seria lui Barbu Teodorescu la Teatrul Național de discursurile mele.

*

Seara, N. Georgescu vine cu vestea că am „îngrozit” pe Argetoianu puind într'un articol pe Oskar Kaufmann lângă Kira de Bellaggio și Hefter. Adecă aş avea datoria să falsific în discursul meu de la Cameră.

19 Mart.

La Văleni. Acolo primesc înștiințarea că în comisia bugetară a Camerei sau în cea de la Finanțe mi s'a amputat suma de nimic pentru tipărirea revistelor istorice.

20 Mart.

Se discută legea valorificării cerealelor.

21 Mart.

Dimineața și după amiază aceeași lege. Mare scandal, provocat de oprirea de la cuvânt a lui Lupu și Djuvara.

*

A doua conferință a mea despre Italia. Asistă și ministrul Preziosî.

*

Masă la Brâncoveanu, cu Puaux, Manoilescu, secretarul Legației germane și Bușilă. Manoilescu îmi spune că două părți din trei ale fondului de rulare sânt mân-

cate; rămân 200 de milioane. Se va ajunge la neplata lefilor. Regele s'a decis a da drumul Ministeriului. N'ar mai fi nevoie de Camere cu deputați oameni de afaceri. Puaux spune că în Mart tesaurul era gol (de fapt s'au luat 300 de milioane de la Căile Ferate. Fondul de rulement ar fi să le restituie).

22 Mart.

Ministrul Poloniei îmi dă la Universitate diploma de doctor de onoare de la Vilna. Vorbește și P. P. Panaitescu despre relațiile româno-iugoslave. Scurta cuvântare a ministrului e simțită.

*

La Pitești, pentru o conferință despre efectele reformelor de la 1917. Foarte multă lume, deosebit de aleasă.

În trenul de întors, Gh. Tătărescu și Fotino. Vorbim îndelung despre legăturile mele cu partidul liberal. Tătărescu explică de ce n'au putut fi bune, cum, azi, ar dori-o „tineretul“. La căderea lui Take Ionescu, I. Brătianu doria înțelegerea, nu însă unii liberali, cari o „torpilau“, și Maniu, care voia stăpânirea numai pentru el. Mai târziu el căuta să evite legătura lui Averescu cu țărâniștii într'un partid neted revoluționar. De Goga n'a avut niciodată o idee bună. Fotino a auzit acest final de discuție: Goga: Atunci, d-le Brătianu, eu sânt pentru d-ta o desiluzie. — De un ceas îmi venia mie să și-o spun. — Averescu a fost socotit de Brătianu totdeauna ca periculos.

După Tătărescu, în Gorj toate sânt gata pentru o răscoală, fomentată de „Svastica“, liga contra cametei, etc. Țăranii așteaptă un lucru extraordinar pe care nu-l pot defini. El prevede lucruri teribile. În șapte luni s'ar

putea să nu mai fie Coroana. Când a atacat pe Rege, Duca se supunea șefului. Rolul lui, ca șef, e acum să spuie ce decide partidul. Pe Dinu Brătianu nu-l puteau alege: are șaiszeci și trei de ani; se putea produce iar o crisă de șefie.

23 Mart.

Camera e pe jumătate goală. Madgearu mă roagă să consimt la deschiderea ședinții. Vorbește lung la legea valorificării, cu un preambul de metafizică economică. La art. 1 arăt că întreaga operă e o clădire în vânt; temelile înseși, starea de azi a țărănimii, n'o pot susține.

După amiază presidează preotul Man. Aflu pe Mihail Șerban forfecând proiectul, spre marea nerăbdare a lui Madgearu și Mihalache. Cum ei intrerup, Man li face observație. Intervenția lui Mihalache rămâne fără niciun efect. Părăsesc Camera în momentul când Madgearu face gesturi supărate în direcția lui Armand Călinescu.

*

S'a aflat de convenția germano-austriacă. Urmire generală. În acest timp, Tașcă dădea conferințe la Paris și Lille; nimeni nu știe ce făcea la Viena însăși Caiu Bre-diceanu.

*

„Liga“ lui Cuza a strins 4.000 de țărani la Suceava. S'a urlat contra mea.

*

Mironescu la mine pentru a-mi vorbi de convenție și de situația internă. El e îngrijorat. Recunoaște că guvernul său n'are autoritate, că miniștrii „fac de capul lor“, vânturându-și abstracțiile. Când cei doi economiști nu se înțeleg, mai merge; e grozav când cad de acord.

Îi arăt, în ce privește convenția, că nu noi avem să luăm inițiativa, ci cei direct atinși : Franța în prestigiu, Cehoslovacia în interesele ei. Nu se poate face ceva cu forța,— contra Germaniei?! —, ci numai a se cere, după oferta celor doi contractanți, și primirea altora, și a noastră, în această legătură.

Înlăuntru, anarhia se întinde. Finanțele sânt în plină ruină (primul ministru o recunoaște ; 30.000.000 lunar ; și se prevăzuse triplul). Se impun licențieri de funcționari, plată parțială în bonuri de Stat. Mironescu admitecă armata e în lipsă de bani, că se dă drumul soldaților. Adunarea de la Suceava, întâiu oprită, apoi admisă, s'a ținut din lipsa jandarmilor suficienți. Pentru a putea lucra, se cere orizont : măcar de un an ; dacă nu vrea să se compromită pentru rosturi de gloriolă, Mironescu are datoria de a cere Regelui o decisiune clară. El ar putea forma mai bine decât unul care să se aleagă de acum un Ministeriu de coaliție, pe care l-aș susține și eu. Aceasta chiar dacă refuză averescanii, în plină desfacere. La urmă-i spun că nu cred să aibă atâta curaj.

*

Dejunul la Szembek, cu personalul Legației și rectorul Politehnicei.

*

La Cameră, pază militară din cauza greviștilor de la Usine.

Ministrul de Războiu îmi confirmă reaua stare a armatei. Intervine Mironescu. A vorbit Regelui, care l-a asigurat că nu se gândește la „celalt“.

Se votează legea valorificării (40 contra). Se propune un credit de 30 de milioane pentru șomeri. Cu mult bun simț îl critică socialistul Mirescu.

25 Mart.

Plecarea lui Titulescu. El ar fi spus lui I. Th. Florescu că în cas de Ministeriu de coaliție ar fi sigur de mine... Acum ?

27 Mart.

Se comemorează la Cameră unirea Basarabiei. Numai Iacobescu vorbește pentru Basarabeni. Steriștii tac. Lupu reprezintă opoziția, Câteva cuvinte din partea liberalilor. Ieau cuvântul la urmă.

28 Mart.

A treia conferință despre Italia.

Tribunalul judecă pe Cernăianu, autorul broșurii de insulte. Procurorul crede că trebuie să mergem la jurați!

O lege sălbatecă a presei ni se pregătește.

29 Mart.

La Moreni: conferință despre „Cum să călătorim“, foarte cercetată.

Splendide năframele roșii ale gazurilor care ard în vânt pe palidul cer albastru de primăvară.

30 Mart.

Potop de legi la Cameră.

31 Mart.

Se votează la Cameră legea care... impune subscripția publică pentru monumentele regilor Carol I-ii și Ferdi-

nand. Arăt nerozia proiectului. Manoilescu răspunde înțepat.

*

La dejun la d-rul Irimescu aflu că Auboin a fost la Rege și i-a spus că, fără noi reduceri, mergem la falimentul sigur

1-iu April.

Eftimie Antonescu îmi spune că guvernul aleargă să se imprumute la bănci. Situația pare fără ieșire. Iar la Cameră curg legile care angajează cheltuieli.

Pe alocurea, țărani ar ajunge să înțeleagă unde duce țara căraușia lor, care neglijează ogoarele. La drumuri nu vreau să lucreze: „le-a luat în samă Statul“. Dar în toamnă ele nu ar mai fi utilizabile.

*

Inchiderea Parlamentului. Mesagiu dubios. Explicații sentimentale ale lui Mironescu și Mihalache.

3 April.

Lui Manoilescu i s'a răspins proiectul pentru metanul de la Dicto-Sânmartin. Demisionează și refuză a reveni.

4 April.

Lecție la candidații de generali. Ultimele două conferinți despre Italia.

*

Rappard, de la Geneva, la mine. Nu înțelege cum, având tot ce poate dori omul, ne găsim într'o astfel de stare.

Cere lămuriri, pe care i le dau din bieșug. Îl votu întâlni seara la Bușilă, cu Argetoianu și Gusti.

*

La ceasurile cinci se vând numerele excepționale ale „Dimineații“ cu vestea retragerii lui Mironescu. Manoilescu și-a ajuns scopul.

*

Seara, după ce m'a căutat și mai înainte, Mironescu îmi spune la telefon ce s'a întâmplat. „După sfatul meu“, și-a presintat demisia. Regele i-a arătat dorința să facă un Ministeriu de coaliție. A chemat pe Titulescu.

5 April.

La Galați, pentru conferința despre Mihai Sturza. Asistă 700 de oameni.

După amiazi la Brăila, unde vorbesc de „Ardeal și Brăila“.

Întoarcere cu trenul de seară.

6 April.

Goga, Lupu, Gh. Brătianu fățiș, în ascuns Argetoianu se dedau la mari manifestații de bucurie pentru căderea regimului, așteptându-și partea.

N'am cea mai mică dispoziție de a servi ambiția nemăsurată a lui Titulescu.

Plec la Văleni.

7 April.

Munteanu-Râmnic îmi aduce din partea generalului Condeescu, care spune că a dat sfatul bun și în alte împrejurări, indemnul de a primi să intru în Ministeriu lui Titulescu. Refus.

9 April.

Regele mă chiamă la București. Răspund că am expus într'un memoriu punctul meu de vedere. Totuși mi se omunică necesitatea unor explicații verbale.

10 April.

La București, unde toată lumea e, literal, la picioarele omului providențial.

După amiază se întreabă președinții Corpurilor legiuitoare, apoi șefii de partide, începând cu mine.

La ceasurile două, Titulescu. Îmi arată misiunea ce i s'a încredințat: aceia de a face un Ministeriu național. Îi arăt cu nu pot concepe o asemenea formațiune de interese rivale, pe care nimeni nu le-ar putea armonisa. El întreabă dacă refuzul meu de „a-l ajuta“ vine din cauza persoanei lui; răspund că nu, dar de sigur că un om care nu face politică și care nu are o personalitate pronunțată, un om-tip ca Presan ar reuși ușor într'o asemenea misiune. Refuzul mareșalului nu înseamnă că nu s'ar găsi alți represintanți ai acelulași tip. Pentru a încheia aceste explicații desagreabile, îi spun lui Titulescu că am un memoriu pentru Rege. — Vrei să ți-l cetesc? — Da. Îi dau cetire.

El se plânge că „l-am ras“ în două ipoteze, de și se pune numal prima: a Ministeriului național. Îi spun, — și-i dovedesc cu mărturie, — că memoriul a fost scris încă de Luni, înainte de a fi precizat problema. Aduug că n'am nimic contra unui Ministeriu de tehnicieni și specialiști pe care l-ar presida el și, ca să i-o dovedesc, adaug un postscript în acest sens supt ochii lui. El vorbește de „program“ și „mijloace de luptă“: nu vreau să le aflu, fiind, cum îi spun, indiferent la asemenea planuri, care se pot ciocni ca imperioasele realități. Vorbește de nevoia ce are de un Parlament al lui, care să-l susție pentru o operă de o lungă durată. Ar vrea o listă comună. Îi arăt că ea ar fi imposibilă și că alegătorii ar prefera acestei presintări a tuturor vinovaților pentru

actuala stare de lucruri o listă fixată de Ministeriul de funcționari. Se îndreptățește că n'a spus ce i se atribue de zlar: n'a spus *el* că e „ultimul lemn ce se aruncă în foc“. I s'a spus lui și atunci a adaus că „e lemn bun, face scânteii și poate să ardă și covorul“. Îi arăt cariera lui politică anterioară, care-l împiedecă de a pretinde că e un „om nou“: legăturile cu Take Ionescu, cu Averescu. Pare jenat și mă înterupe. Îi spun la plecare că de sigur nu va reuși și că voi râde curând de spectacolul Ministeriului Național. Cei ce i-au dat asigurări l-au mințit. Eu i-am arătat măcar ce e credința mea sinceră. El spune, închizând ușa; „ici est la vérité“. Mă asigurase că în inima lui e ce doresc și eu, de și vorbim altfel. Îmi propusese vice-presidenția Ministeriului sau presidenția Camerei.—A unei Camere pe care n'o cunosc? Și numit de Guvern d'inainte?

*

La patru și jumătate, la Rege. Mă primește cu frumoase cuvinte despre necesitatea Ministeriului Național, alt gând al lui, pe care-l păstrează, nefiind de actualitate. Îmi cere să intru în Ministeriu „ca șef de partid“. Răspund că apelul se adresează către cineva care nu mai e „șef de partid“, căci, ne mai voind să rețin pe nimeni legat de soarta mea, i-am declarat pe amicii miei, printr'o scrisoare către vice-președintele partidului, Munteanu-Râmnic, liberi de orice angajamente față de mine (Munteanu-Râmnic, la club, spusese că ei privesc cu simpatie hotărîrea Regelui). Pare mirat; își arată părerea de rău. Nu cred posibil Ministeriul tuturor șefilor. — De ce? — Maiestatea Voastră s'a născut și a trăit doar între noi și ea știe prea bine că acești oameni n'au nici credință, nici putere de muncă. Îi cer voie să cetesc memoriul și explicit adausul. Regele-mi pretinde să-l ajut pe dânsul.

Răspund că, orice lucru bun va fi, nu voi fi ultimul care să-l laud. Pare mulțămît și cu atâta. — Vorbește de listă. O declar iarăși imposibilă. — Pe ce basă ? A votului de acum doi ani și jumătate, căpătat prin presiune oficială sau prin corupție ? Sau, în cazul lui Duca, pe „capacitatea craniană“ a acestuia ?

— Da, dar are mulți aderenți. — Sânt ei înrădăcinați în conștiința publică ? — Mă întrebă dacă Titulescu mi-a comunicat programul. Spun că nu cred în programe. Recunosc că interzicerea împrumuturilor noi e bună. Regele tace asupra acestui punct, dar adaugă că nu putem sta închiși în casă, menținând miseria de azi. Recunosc că investițiile sânt admisibile. El observă că-s numai până la o margene. Crede că Titulescu, căruia i-am prezis că va fi prins în mrejele paraziților, de cari inteligența lui nu se va putea feri în mijlocul zăpăcelii acțiunii, va putea deparasita țara, N'o cred. Regele laudă trecutul lui Titulescu: situația mare în străinătate, serviciile aduse țării l-au desemnat pentru misiunea de azi : are o incontestabilă aureolă. Păcat că n'am vrut să adaug prestigiul meu. — Odată ce are aureola de la Geneva ! O are, de altfel și domnișoara Văcărescu : de ce Regele nu s'a gândit și la dânsa ? Regele mă întrebă ce cred de Parlament. — Trebuie păstrat. Alegeri nouă ar dovedi stăpânirea lui Cuza în Bucovina și Moldova-de-Sus, influența încă mare a național-țărăniștilor, câștigurile liberalilor și ar deschide poarta extremiștilor sociali. Acuma, Titulescu ar căpăta votul Parlamentului ; în câteva săptămâni, după ce va fi intrigat Maniu, nu. — Sânt contra parlamentarismului ? — Ca *sfogo*, supapă, da ; nu pentru colaborația lui. Ies cu aceste cuvinte : „Bunele intenții ale Maiestății Voastre nu vor reuși. Îi spuseseam că sânt puținel profet și că mă conduce instinctul care a deosebit toată seria

frunțașilor moldoveni, pe cari „tartarinismul“ i-a făcut totdeauna să zâmbească.

I-am spus Regelui că m'aș înțelege cu un prim-ministru ca dânsul, dar nu pot să mă înțeleg cu un Suveran ca Titulescu.

La ieșire aflu pe Averescu, așteptând audiență. Măreș, intră Duca.

Seara, la Văleni, decis a rămânea acolo.

11 April.

Averescu a fost foarte indignat că acel pe care l-a făcut „mercenar“ nu i-a dat bună ziua. A spus adiutantului: „Poftim Ministeru Național“...

*

Munteanu-Râmnic mă roagă să nu dau urmare hotărârii mele în ce privește partidul.

*

Regele ar fi chemat pe Luni pe acei cari doresc să intre în Ministerul Național.

Paște cu ninsoare.

*

*

12 April.

Gr. Filipescu, acum întors din Paris, trimete să mă felicite pentru atitudinea mea.

*

La felicitările mele de Paști, Regele-mi răspunde: „Vă mulțămesc din tot sufletul pentru urările de Paști. Adevărat a înviat“.

Cel d'intău care ia act de disoluția partidului e Giurculescu de la Câmpulung, care, firește, mă asigură de toate sentimentele lui.

13 April.

La radio se anunță conversații între Titulescu, de o parte, Duca și Mironescu, chiar Lupu, de alta, și amânarea hotărârilor până Miercuri sau Joi.

Un supliment al „Curentului” arată că „marea concentrare” a fost definitiv părăsită.

Oamenii se preocupă de partea pe care vor căpăta-o din pradă. Fiecare crede că poate cere cele mai năprasnice lucruri. Odată ce e vorba de Ministeriu Național...

14 April.

Sânt chemat la București de mareșalul Palatului. Acolo aflu că e vorba, la cinci și jumătate, de audiența colectivă a șefilor de partide.

Sosesc la Palat în momentul când Averescu și Duca erau acolo. Pe urmă vine Lupu, foarte obosit și agitat, căscând, care se plimbă singur, și Brătianu, pe care-l felicit pentru câștigarea lui Giurculescu și-i presint condoleanțe pentru plecarea lui Sângeorgiu. — Mai bine invers. Mareșalul Palatului ține de vorbă pe Averescu: eu vorbesc cu Grigorescu. Cel din urmă, Maniu, foarte distant.

Audiența zăbovește. Titulescu discută cu Regele. Pe la vre-o șase sântem introduși în odaia care ține loc de sala tronului (un bust al Wilhelm I-iu lângă două zeițe de aceeași calitate artistică).

Regele apare în mare uniformă, foarte impunător. Începe a ceti un apel care se preface în ordin, în admonestări. De la începutul Domniei a vrut un Guvern al tuturor partidelor. E supremul moment să-l aibă. Țara se află în foarte grele împrejurări, care pot fi încă mai grele.

Cine nu-l ascultă, dovedește lipsă de patriotism. El își va aduce aminte de aceasta. Până Joi dimineața așteaptă răspuns. Atâta are să ni spuie.

Uimire. O clipă de tăcere grea. Ieau cuvântul, explicând că am oarecum dreptul la aceasta ca unul care la început am refusat. Ne găsim nu la o consultare, ci înaintea ordinului cu amenințări. Sânt pus într'o situație de a nu putea să refuz. Dar n'am condiții de pus. Acel care a refusat pe „viitorul președinte al Consiliului“ (Titulescu e de față; Averescu l-a întrebat de ce se uită așa de crunt la toți), dar trebuie să asculte de o asemenea intimație formală, nu se poate opri la discuții de statistici electorale preventive. Aceasta aparține vechiului regim. Eu însă am dorit totdeauna o eră nouă, — și în acea zi, de tragică amintire, de care Regele-și aduce aminte. N'am niciun program de discutat, fiindcă nu cred în programe. Altfel? Sânt sătul de programele rigide. Plec deseară acasă, unde am de lucru. Răspunsul l-am dat.

Violent aproape și pe un ton de familiaritate nemulțămîtă, Lupu se plânge că nu cunoaște programul economic. Titulescu i-a vorbit foarte puțin de dânsul. Sânt părți care se cer clarificate. Cu ce se presintă el înaintea alor săi?

Regele-l taie scurt. Cu nimeni nu s'a negociat mai mult decât cu dânsul. Cât despre program, după împrejurări.—Dacă ușa asta văpsită roșu nu se potrivește, n'am dreptul s'o văpsesc?

Aceleași grea tăcere, aceleași capete plecate. (Sânt între Mantu la stânga și Averescu la dreapta; el și cu Duca, la suitul scârilor, s'au împins înainte, cu toată vrâsta mai mică a doi dintre dâșii, față de mine.)

Relau cuvântul. Cer să mi se precizeze ce vrea anume Regele de la mine.

— Te-am vrut tocmai un element împăciuitoar. N'am decât o singură dorință: participarea șefilor de partid.

Intervine și Titulescu, puțin ca acasă la dânsul. Îmi amintește că punctul al doilea l-am introdus eu și pe urmă a venit și al treilea, dar el n'avea decât pe primul. Se lămurește încă odată că, precum s'a adus dovada, scrisoarea mea era înainte de a cunoaște basa pusă de Rege și că al treilea punct l-a introdus el. Titulescu o recunoaște, cam acru.

La urmă, mă roagă să nu iasă nimic în „publicitate”. — Ce anume? — Ce-a fost aici. — Dintre câți sânt aici, cred că sânt acela care am usat mai puțin de publicitate.

Averescu urmărește pe Regele care pleacă și începe o destul de lungă conversație. Au rămas numai Brătianu și Lupu. Brătianu spune că, fiind concediați, putem pleca. Obiectez că, atâta vreme cât vorbește cineva cu Regele, audiența colectivă continuă. Se observă rămânerea noastră, și Averescu e silit să întrerupă expunerea lui stăruitoare. Îi fac loc să treacă.

Regele mi-a mulțămît „pentru cărțile trimese”. Pentru hotărârea mea de azi, meritam mai ales o mulțămită.

Averescu, Brătianu pleacă în automobile. Afară e puțină lume de club. Ai lui Duca l-au aclamat. Mă râiau la Brătianu. L-am rugat să nu manifesteze contra lui, ca să nu se creadă că e vorba de mine. O întreagă bandă de partizani se ține după Lupu până la Athénée Palace.

Acasă, dau o notiță în care arăt că nu m'am gândit să disolv partidul, ci numai să înștiințez pe aceia cari pornesc pe alte drumuri (scrisesem în acest sens lui Munteanu-Râmnic).

Imediat spre Văleni, unde ajung noaptea târziu.

Titulescu a strigat ieri la gazetari că ei îl compromit, atribuindu-i „mămăliga cu ceapă“.

Întâlnind pe stradă pe Puaux îi comunic, pentru informație, cele petrecute la audiență. Nu augurează nimic clar din ce se pregătește.

15 April.

Toate ziarele au discursul Regelui și preținsele noastre obiecțiuni, adecă ale lui Lupu pe larg, ale mele cum dă Dumnezeu. Unul spune că Lupu „a venit cu poporul și a plecat cu poporul“. Și la radio s'a presintat scena, cu discursul Regelui în întregime.

După amiazi Titulescu mă chiamă la telefon pentru a mă întreba cine mă represintă la București. Dau adresa lui Munteanu-Râmnic. Ađaug că, de oare ce m'am supus unui ordin al Regelui, n'am condiții de presintat, așa încât orice discuție e inutilă. Mă întreabă dacă înțeleg a face parte din guvern. Răspund că, de oare ce Regele mi-a cerut să fac parte personal din guvern, urmez pur și simplu acestei cereri. Revine pentru a reproduce ce m'a întrebat și ce i-am răspuns. Trimet, pentru a nu fi niciun fel de interpretări, o telegramă cuprinzând răspunsul meu. Spun în ea că Regele mi-a cerut să fiu în Ministeriu, „elementul de armonizare“.

Spre seară, Munteanu, căruia i-am telegrafiat să nu discute, căci n'aveam condiții, îmi telefonează că pleacă la București și va veni cu trenul de noapte să-mi aducă știri. Nu vine.

16 April.

Titulescu mă chiamă la telefon. Munteanu-Râmnic îmi spune că n'a reușit Ministeriul partidelor. Rămâne acum

a doua formă sau a treia. Pe care o prefer? — Pentru Rege e mai bună a doua, pentru mine a treia. Dar nu înțeleg a fi un ministru fără porlofoliu care să fluiera la Șosea cu mânil în buzunar, ci îmi trebuie un departament, care nu poate fi decât Instrucția. I-o spun și direct lui Titulescu, care-mi răspunde că „nu visa măcar să aibă un astfel de colaborator“. Spune că Regele ar vrea să mă vadă mâni dimineață. Aș voi să vie și dânsul, la 12? — Cine-l poate refusa? Dar, dacă e vorba de negocieri, „eu amușesc“.

17 April.

La București. Întăiu vine Titulescu. Ideia de a avea și pe Maniu și pe Duca trebuie părăsită, de și, ca să nu aibă greutăți electorale, el va mai încerca. Îmi arată o listă cu D. Ghica, Zăuceanu, Savel Rădulescu — cred—, Garoflid sau Cămărășescu. Ar vrea pe Argetoianu, dar se teme, din cauza răsnetului în opinia publică, să-l puie la Interne; deci — la Finanțe. Îi propun să mergem împreună la Rege, care mă primește la 12 și jumătate.

Trec înaintea Palatului printr'o mulțime enormă, în fața Regelui, pe cari-l salută concurenții „Tinerimii Române“. Unele școli, mai ales de fete, se presintă bine.

La Regele, întăiu eu. Îi vorbesc, cum dorise Titulescu, de primirea lui Maniu și lui Duca. Regele-mi obiectează că n'are încredere în liberali, cari până în ultimul moment au fost contra lui și l-au acceptat de formă numai după acțiunea lui Gh. Brătianu și nu vrea să treacă drept sprijinitor al acelora pe cari opinia publică îi consideră ca neonești. Vrea riscul pentru ceva în adevăr nou. Îi mărturisesc că-mi vine greu să combat păreri care au fost ale mele o viață întregă. Apoi chiamă pe Titulescu

pentru a-i spune același lucru, frumos și cu hotărâre. Titulescu declară că nu-l lasă conștiința să meargă la alegeri nesigure, în care Coroana ar fi descoperită. Observ că s'ar putea păstra situația parlamentară de azi. Regele, care crede că partidele, cum l-au mărturisit și dr. Angheliescu și Mihalache, „om onest“, nu mai 'au trecere la alegători, obiectează că ar părea legat de un Parlament compromis și că s'ar pierde mai târziu prima popularitate. Răspund că Parlamentul e în vacanță, deci nu e nevoie de a se lucra cu el și că, dacă vechi partide, datoare a-și hrăni clientela, pierd în curând popularitatea, oameni noi o vor câștiga prin faptele lor.

La urmă, Titulescu, care vorbește și de depunerea mandatului, îmi spune că tot nu s'a înțeles cu punctul de vedere al Regelui, care părea că-l face „laș“. Îi spun că, dacă nu se face nimic până mâni la '11, *je file*.

Aflu că Goga e furios că am stricat planul guvernului partidelor mici.

„Universul“ publică o listă ministerială falsă, și cu Hașeganu și Mehedinți.

La 9, când se dă comunicatul care anunță Ministeriul de tehnicieni, Titulescu vine la mine. A fost la Maniu (Duca, dimineața, îl refuzase lista comună) pentru a-l cere Parlamentul. I-l dă lui și mie, nu lui Argetoianu (pe care Regele zicea că-l voiește), în care vede „dictatura“. Titulescu are intenția de a câștiga, ca să n'aibă pe toată lumea contra lui, pe Maniu, Duca și chiar Gh. Brătianu. Va căuta pe viitorii miniștri pentru a li lua adesiunea (Zăuceanu e la Paris, Garoflid a fost operat de sinusită). După sfatul meu, renunță la Angheliescu pentru Interne. Mâni, la 6, jurământul. Presei i s'a spus că s'a constituit cabinetul nu. Eu am a fi vice-președintele Consiliului.

Regele, de două ori, și-a amintit de făgăduiala ce i-am dat la Paris că, dacă în împrejurările obișnuite îi pot ajuta și alții, eu voi fi lângă el în ceasurile mari. De aceea-mi mulțămeste călduros că i-am dat tot sufletul.

„Mișcarea“ spune că într'o telegramă aș fi declarat cum că „nu dau gir falșilor“. Toate ziarele mint și falsifică în dauna mea.

Regele a spus într'un moment că a lăsa pe Titulescu pentru a se întoarce la vechile partide e ca și cum regele Italiei ar schimba pe Mussolini cu Facta.'

*

În numele lui Gr. Filipescu, pe care-l văd pe urmă, N. Miclescu îmi spune să sprijin pe Argetoianu și să nu ajut lista comună a vechilor partide.

*

După-amiazi repetiția generală a piesei mele „Ovidiu“ la Teatrul Național.

18 April.

Nu se face Ministeriul cum se anunțase dimineața.

Dar Regele mă chiamă cu Titulescu la Palat. Vorbește de intenția ce ar avea să introducă în Ministeriu pe Argetoianu, de credința că nu se poate lucra cu actualul Parlament și că momentul pentru alegeri e acesta. Titulescu spune că Maniu nu primește pe Argetoianu. Regele cere o răs gândire până la trei. Ofer să văd pe Maniu.

La oarele 2 îl aflu la Lugoșianu. E în Consiliu. Se aud glasuri iritate. Apare cu solemnitate. Îmi arată pe Argetoianu ca omul schimbărilor și sfidărilor. Nu se poate lucra cu dânsul. El, Maniu, vrea să formeze caractere și să dea lecții de moralitate. Pot s'o înțeleg eu, care sânt

profesor. A fost totdeauna un om hotărît. Văzută în față, figura lată, osoasă, cu ochii palizi, e de o îndărătnicie care impune. Crede că și azi partidul său ar putea governa.

La ieșire pe scară, unul lângă altul, jos, obosiți, treimea basarabeană: Halipa, Pelivan, Bogos.

Pun în scris un raport către Rege. Nu-i ascund pri-mejdia unei guvernări cu Argetoianu la Interne. Alege-rile nu le pot admite silnice, nu le vreau catastrofale, cu consecinți pentru Coroană, ca acelea din Spania. Mai e necesar să vin?

Regele mă chiamă îndată. Renunță la ideia sa. Să vie Titulescu pentru a o afla.

Acesta apare cu totul altul. Supărat, nervos, gata a găsi prilej de ofensă — și când cer voie să plec, scena fiind „penibilă“ —, întrerupând pe Rege, care, jumătate de ceas îl roagă să rămâie. Trebuie să spun: „Se poate întâmpla ca un Rege să aibă nevole a se ruga de noi, dar nu trebuie să o îngăduim“. Regele-mi cere să-i las cinci minute, așteptând.

Cele cinci minute durează poate o jumătate de ceas Vorbesc jos cu Argetoianu, care se arată amabil și acomodant.

Regele mă chiamă. E prăpădit fizicește. Îmi cere să formez Ministeriul. Ne fiind altă soluție, trebuie să primesc. Scrie însuși lista. E gata a abandona pe Manoilescu. Îl rog să-l păstreze, dar să-l împiedece de a intriga. Primește pe Hamangiu și Șisești. Laudă pe generalul Amza și pe Vălcovici. Refusă pe Tașcă. Pentru Argetoianu, arăt că nu e bine să fie *deocamdată* la Interne, și-i propun Finanțele. Regele acceptă. Jos, Argetoianu nu esită a primi.

Cu el mergem la viitorii miniștrii, cari acceptă (Șisești, mai târziu, va avea indoieli) Cămărășescu lipsește.

La 8 și jumătate, jurământul, foarte impresionant. Regele vorbește foarte bine și hotărît. Simt jenă în a-i răspunde.

Seara, Cămărășescu. Îi spun că nu am dorința de a dizolva Parlamentul și, în orice caz, nu cu o demonstrație de dușmănie. Prefecții (Regele recomandă pe Bastache și Măicănescu; vrea ofițeri în rezervă, nu activi) îi vom numi în Consiliu. Îi las lui Maniu bucuros pe Ardeleni. Nici directorii, afară de cel din Craiova, nu sânt de schimbat. Nu m'aș atinge, afară de casuri de incorectitudine, de Consiliile comunale și județene.

Pleacă după oarele 12 pentru a raporta șefului său.

19 April.

Cercetez pe șefii de partide.

La Maniu. Îmi face un discurs asupra obiceiului său de a nu judeca pe oamenii cari-l atacă (e vorba de mine) după moment, ci în legătură cu trecutul și viitorul său. Îmi cere programul. L-aș da, dacă am fi amândoi niște copii sau niște naivi. E al lui Titulescu, al lui însuși, Maniu, al domnului de pe stradă. E al nevoilor țării. — Și legile votate de acest Parlament? — Nu le înlătur, ci în partea lor caducă nu le aplic. — Lasă-mă s'o scriu. — Bucuros chiar în această formă. — Ce-am mai răs când eram împreună... — Ce-am mai răs eu pe urmă! — Mă înștiințează, că Argetoianu mă va conduce fără s'o știu. — Se vede că așa ceva și s'a întâmplat d-tale.

Nu ia nicio hotărîre. Ea privește Sfatul lui.

La Duca. E jenat de ce a spus în Cameră. Vorbim cordial. Îi spun că nu știu dacă-și poate domina partidul, dar Gh. Brătianu vădit nu poate. E, încă, un partid „cu ușile deschise“... De unde știu eu cine va veni prin ele?

La Mareșalul Averescu las o scrisoare.

La Gh. Brătianu. Ne ocupăm mai mult de studiile comune.

Foarte cald Lupu. Povestește scenele cu Titulescu, foarte drastice. I-a tăgăduit, în fața Regelui, calitatea de „om nou“. A avut dure explicații cu dânsul. Legătura în trei a partidelor mici era numai pentru moment ca să nu se dea chitul de legătură între cele mari. Brătianu, după o grea luptă la Palat, a venit la ei, cerând deslegarea. Partidul lui s'a opus. Deci și-a retras cuvântul la Rege. Lupu vorbea de „sperjuriu“. El e pentru Guvernul meu.

La Mironescu. Conversație banală. Va scoate din ea ce trebuie pentru ca la Soviet să mai aște spiritele.

Nu aflu pe Patriarh, care-mi scrie despre nevoile Bisericii sale.

Cu ziaristi străini, la 7.

La Regele, care se informa de stadiul imbrogliului Cămărășescu. Nu prea mulți secretari generali. Propun pe Brandsch ori Roth ca subsecretar la Presidenție.—Excelentă idee. Preferă pe Brandsch.

*

Seara, la Cămărășescu lungă crasă de conștiința. A aflat că pentru alegeri va veni Argetoianu. Îi dau explicații care nu-l asigură. Pare că hotărât nu vrea, dar cere termen de gândire.

Ghica telegraflază că ar prefera din motive familiare, pe altul.

Am văzut pe Titulescu. Ar da pe Savel Rădulescu ca subsecretar. Dar acesta nu vrea să pară că-l părăsește. Altfel, în bune dispoziții. Mai stă câteva zile, ca să nu pară că fuge.

Seara, Argetoianu imi spune că Titulescu, la dejun la Palat, întrebat de ce nu ia el Externele, spune: — Mi s'a

cerut? Argetoianu crede să-i propun, căci nu va primi. Nu vreau să fac încercarea, pe care o cred foarte periculoasă.

20 April.

Zi liniștită, afară de nespusa imbulzeală a partizanilor și mormanul corespondenței, în mare parte de oferte.

Luarea în primire a Ministeriului de Instrucție. Costă-tăchescu e foarte mișcat. Are lacrimi în ochi. Îmi arăt speranța de a-l revedea în Colegiul foștilor miniștri, pe care-l crez. Văd și Casa Școlilor.

*

Lecție la Universitate. Studenți pușini. Credeau că nu voi veni. Dimineața am avut Școala de Războiu.

*

Visită a lui Gheorghe Brătianu. Seara, reprezentația lui „Ovidiu“: cuvântări ale lui Nottara și Minulescu, primire foarte frumoasă.

22 April.

Lecție la Academia de Comerț și la Universitate.

Facem lista prefectilor cu Argetoianu și subsecretarii de Stat. Ne înțelegem răpede.

*

La Subsecretariatul minorităților

La Regele cu decretele. Îmi cere să-i presint lista pentru a face mai bine acum observațiile decât a refusa numirile. Voi aduce lista după Consiliul de miniștri de la 5.

*

Visitele ministrilor Poloniei, Greciei și Belgiei. Acesta spune că pentru țara lui esențialul e ca în România să fie liniște și banul străin să fie astfel asigurat.

*

Brandsch e în războiu cu „Sfatul“ lor. Răspund că, nefiind Ministeriu de partid, nu țin samă de partide ca atare. — Dar ei sânt altfel de partid. — Din moment ce au făcut cu ele un pact pe care nu-l voiu face... Admit numai ca episcopul Teutsch să refuze pe Brandsch.—Episcopul Teutsch e însă așa de poltron, spune Roth...

*

La Regele, la 3. Nu-i plac unele nume. Va pune ofițeri. Cere și un loc pentru fratele lui Gatoschi. Las să se instaleze subsecretarul minorităților după ce se va numi ministrul pentru Ardeal, Hațieganu, poate și Tilea. Trebuie să văd pe primul.

A fost la mine. A spus că poate veni și acum, dar nu ca un „cadavru“, ci, peste două zile, altfel. Totuși Maniu, care, după lupta cu Sovietele lui (Răducanu și D. R. Ioanișescu, la Academia Comercială, spun că-mi poartă gând bun) mi-a răspuns, pare a voi să-și refuze partizanii.

*

Iar s'a prădat un automobil, și încă în marginea Bucureștilor, la trei kilometri spre Chitila. Arăt Regelui că Nicoleanu nu mai poate conduce pe jandarmi. El mi-ar propune pe tatăl lui Puiu Dumitrescu, dar admit că doi generali îi stau înainte. Eu vorbisem de generalul Dănilă Pop. Mi se cere gândire până a doua zi.

*

Presa francesă și gazetele țărăniștilor de la noi ne atacă furios.

În schimb caldă atitudine la membrii Micii Înțelegeri, în Polonia, în Balcani, în Elveția, în Anglia. Oarecum și în Germania și Austria.

23 April.

La Regele pentru listele de prefectji.
Apoi la Văleni.

*

Seara, visita nunciului.

24 April.

La regina Elisabeta a Greciei, pentru ziua ei. Îi duc „Portretele Domnilor români“. Cercetează îndelung albumul. Recunoaște chipuri. — Maiestatea Voastră le știe așa de bine. — Nu după cărți, ci după ochi.

Laudă cartea lui Gane despre Doamnele românești și pe autor, inteligent, muncitor și sărac. Vorbește de „bătrâneța“ ei — și e așa de bine!

La Regele pentru iscălirea decretelor. O face foarte bucuros. Apoi se ia jurământul lui Brandsch. Regele-i vorbește în limba lui. Burillianu, de la Banca Națională, îmi cere să nu fie șicanat de avocații Statului la procesul lui, care e Marți.

*

Profesorul Bitay, propus consilier pentru minoritatea ungară, nu e bucuros să fie subordonat lui Brandsch. Pentru un loc de consilier tehnic la Justiție, cere răgaz de gândire.

Ghibu pretinde că, apărând Statul catolic, el a falsificat în traducere un text unguresc. Bitay a protestat.

•

Duca îmi face o simplă vizită de politeță.

*

La Academie, unde e primit și un mare matematician frances (care află cuvinte amabile pentru mine), Baș, care ocupă scaunul presidențial, e deosebit de prietenos în cuvântarea care precede nota mea despre pribeagul Nicolae Basarab.

25 April.

Academia din Roma, prin Marconi, mă felicită.

*

Cercetări la Ministeriul de Instrucție și la Directorat. Acasă, Vâlcovici, într'o frumoasă scrisoare, cere consilierilor de la Căile Ferate să restituie sumele luate fără drept.

*

La 6, jurământul prefectilor. Presintarea lor se face in cele mai convenabile condiții. Bașaria, care a primit la Timișoara, e foarte mișcat.

*

Seara, Gh. Brătianu. Vorbește ca și cum un cartel ar și exista între noi. Caut să evit un răspuns clar și definitiv.

*

Ieau măsura ca, la 1-Iu Maiu, demonstrațiile socialiștilor să fie fără steagul roșu, și încadrate.

26 April.

Duminecă liniștită. Inspecție la Casa Școlilor, in depozite. Primirea miniștrilor străini : Kirchholtes stăruie la reluarea negociațiilor ; ministrul bulgar Pomenov, căruia-i vorbesc de Simion Radev, dorește ca trecutul să fie uitat.

27 April.

La Regele pentru decretele prefectilor. Îi vorbesc de demonstrațiile socialiste : e de părere ca manifestațiile să fie oprite, socialiștii neputând domina situația.

Presint convocarea Camerelor pentru ziua de Joi și decretul de disolvare. Regele primește fără nicio schimbare Mesagiul.

După amiază Consiliul de miniștri, care aprobă.

28 April.

La Ministeriul de Instrucție.

După amiază dr. Lupu mă face să intervin la o bancă țărănistă controlată de Stat pentru ca o moșie fălciană să fie dată obștii lui, nu aceleia a lui Rale.

•

Seara, la Legația Franceză. Informes pe Puaux despre adevărata origine a Guvernului meu. El e neliniștit de taina cu care, în ultimul moment, am anunțat chemarea Parlamentului. Crede că o dizolvare ar îndispune în Apus. E un fel de solidaritate a Parlamentelor. Îi arăt ce mare deosebire e între lumea de acolo și cea de aici. Dacă aș cădea eu, s'ar reîntoarce jaful, și s'ar lua măsuri contra oricării surprinderi. Recunoaște că Argetoianu nu e ce arată, dar păstrează aprehensiuni. Manoilescu urăște Parlamentul.

*

La amiază a fost Titulescu. Se plânge de călătoria în Apus a lui Filipescu: n'am încredere în el, cum el are în mine. Și va lua concediu la Londra, mai curând ca să nu fie supărat în saloane de întrebări cu privire la calomniile relative la Rege.

Și Puaux credea că Argetoianu a fost în noaptea de Vineri la Palat, unde s'ar fi aranjat totul.

29 April.

Regele iscălește decretul de dizolvare. Dorește să-i cetesc declarația-program.

30 April.

Deschiderea Parlamentului. Scurtimea Mesagiului miră. Duca mă întrebă dacă discuția va fi după-amiază, ca

să se pregătească. „Atârnă după împrejurări. Mai bine nu pregăti nimic.“

Cetesc Regelui declarația. Face schimbări și adausuri. Cere explicații la privilegiile Coroanei. Scoate ascuțișul din pasagiul despre Parlament. Nu vrea luptă cu partidele. Aduagă importanța învățământului primar : prea s'a sprijinit totul pe liceu : „Buna școală primară jos, câțiva intelectuali sus : asta ni trebuie“. Vrea să se vorbească simpatc de v chii aliați, dar să nu se uite și vecinii, într'o formă care să nu cuprindă Sovietele. Cere introducerea unei clause pentru capitalul străin. Arată că n'a părăsit ideia adăugirii lui Titulescu. Obiectez : „În afară de egoismul oricărui Guvern de a rămânea, trebuie să spun că aceasta o va presinta d. Titulescu însuși. — De ce ? — Ultimele evenimente m'au convins că nu se poate lucra cu dânsul“. Dorește să nu se încurajeze Duca. N'are încredere în vechii liberali. A primit pe Gh. Brătianu. I-a spus că a căzut la primul examen ; să nu cadă și la al doilea. Preferă pe național-țărăniști, mai sinceri.

*

După-amiazi presintarea programului. Multe puncte aplaudate — și cel privitor la malversații : trebuie o conțenență ! Tribunalele aplaudă și ele. Surprindere și strigăte la anunțarea disolvării. Trebuie să domîn cu glasul tu-mulțul. Mai multă liniște la Senat.

Seara, Maniu vorbește de „eresiile“ mele, care am pierdut memoria. Mihalache atacă pe perfidul „republican“, Argetoianu și pe naivul ce sânt eu.

*

Argetoianu-mi cere Internele, pentru a dovedi că nu e „monstrul care se crede“.

*

Gh. Brătianu vine pentru a cere conlucrare. Îi arăt sistemul meu. A pus de formă capetele de listă.

*

Afișez apelul către țară și punem capetele de listă și noi.

1-iu Maiu.

Zi liniștită. Socialiștii au primit cu nemulțămire oprirea manifestației de stradă. Comuniștii nu se fac simțiți.

•

Seara, plecare cu Regele la Timișoara pentru concursurile hipice.

2 Maiu.

În gară, primire rece. Abia s'a aflat dizolvarea. Ce jigniți și închid sentimentele. Alții nu se văd.

Ieau loc în trăsură Regelui. Pe marginea drumului mai multe școli. Foarte bine ținute, dar minoritare. Câteva coruri țărănești. Vădit, Regele place.

Frumos serviciul la catedrala ortodoxă. Splendidă liturghia episcopului Comșa, altfel spirit mărgenit, de un îngust și brutal confesionalism.

Visită la școala călugărițelor din „Iosefin“. O cetate culturală de ev mediu, cu o sută de învățătoare și îngrijitoare și peste o mie de eleve. Multă libertate pentru fete. Se știe bine românește (procentul Româncelor e numai de 10 %).

Seara, la frumosul Teatru Național concert simfonic: Oficialii români ocupă toate locurile. Cele patru galerii sânt pline de studenții Politehnicului, al cărui cămin și cantine sânt în adevăr, cum am spus, de un „lux sardapalic“ și o dovadă de „ciocoism cultural“. Șisești mă roagă să imblânez judecata aceasta într'o scrisoare către rector, și o fac cu plăcere.

Concursul hipic a atras multă lume. Ofițerii arată o frumoasă încredere în puterile lor. Generalul Moruzi, figură energică, de rasă, conduce.

3 *Maiu.*

Regele merge la școlile militare. Eu cercetez pe celelalte (ieri am fost la un gimnaziu triglot). Bine la Evrei, unde profesorul de latinește, Cernăuțeanu, este un adânc cunoscător al materiei și elevii, cari traduc *à livre ouvert*, știu pe de rost „Ars poetica“. Bine la Școala superioară de fete a noastră, mai slab Liceul de băieți. Cu Regele la Școala normală germană catolică și Seminarium. Splendide fresce istorice în capelă. Episcopul Pacha pare devotat țării. Începe românește, urmează în limba lui. Canonicii (și Blaskowicz) poartă medalioane cu stema Ungariei.

Dejun la Primărie (primarul, adversar al lui Bocu, e un om de ispravă, ca și secretarul de la luxosul Directorat, Iosif Maiorescu). Regele vorbește scurt și clar, pomenind și de „legenda“ lui, de iubirea specială pentru noile provincii. Atmosferă mai caldă.

4 *Maiu.*

Cu Regele spre Drencova, unde întâlnire cu regele Alexandru, care sosește pe frumosul vas „Dragor“, cu ofițerii și cu maestrul Palatului. Regele Iugoslaviei e deosebit de amabil cu mine, dându-mi ordinul „Caragheorghe“. Se discută chestia podului peste Dunăre. Regele Alexandru arată că linia de-a lungul fluviului spre Apus, pe care o propunem noi, ar fi fără folos, odată ce este drumul pe apă. — Dunărea îngheață cincisprezece luni pe an, spune Gurănescu. Zimbim. Ciolac Antici strecoară că prin linia sârbească de legătură s'ar aduce folos unui întreg Ținut. Regele Carol îmi șoptește că se va ajunge la punctul Severin, linia fiind numai o sperietoare. Re-

gele Alexandru termină, spunând că se va negocia pe noua basă.

După întoarcerea la Orșova se vizitează Ada-Calè... Ni se arată fabrica de tabac, școala de țesături, cu cinci clase; și o elevă a mea ca profesoară de istorie și română. 160 de alegători sânt împărțiți între averescani, liberali și țărăniști. Cu „domnul mareșal“ sânt cei de la fabrică, pe care el a întemeiat-o.

Seara, veselă conversație la masă. Se anunță de Regele logodna princesei Ileana cu arhiducele Anton de Austria, fiul lui Ludovic Salvator.

Regele mi-a vorbit de alegeri. Se teme de o majoritate liberală. În partidul lui Duca n'are încredere. Nu pare mulțămît nici de un rol important atribuit lui Lupu. Și Mihalache l-a desilusionat.

5 Maiu.

La București.

Văd pe Argetoianu. Ca și dânsul, cred că trebuie încheiat cu vechii liberali. Rămâne să consult pe Regele.

*

Dejun cu Beneș și Marincovici. Beneș e potolit: l-au mulțămît discuțiile. Marincovici e același om tăcut, sigur de jocul lui. Îi petrecem la gară: pe unul la 2, pe altul seara. Regelul i-am cerut stăruitor să permită pactul cu Duca: l-a primit. Îl va decora cu „Ferdinand I-îu“.

Puaux, care n'a reușit cu anumite intervenții pentru conaționalii lui, e foarte rece.

6 Maiu.

Des de dimineață, Argetoianu la mine. Cere „imediat“ să i se dea Internele. Pare mișcat, cu ochii în lacrimi. A

nu i le da ar fi „o jîgnîre“; e foarte amărât.. „De ce n'am încredere în el? Nici eu, nici Regele“. El... demisionează.

Îi obiectez impresia rea ce s'ar produce în public. Dar, din moment ce înțelege a lucra cu Munteanu-Râmnic, pe care l-a ofensat, dar l-a sărutat pe urmă, n'am nimic împotriva. Voiu vorbi Regelui și arăt în ce formă.

La 12 și un sfert la Regele. Arăt ce vrea Argetoianu. Nu mă opun. Nici Regele. Dar cer să rămâie la Finanțe (se zvonise de Titulescu). Mă asigură că și el ține.

Lupu a fost la mine. Vrea mulți deputați, are un partid mare. Ce ar fi dacă ar lua Internele ?

*

Seara, cu Munteanu-Râmnic și Topa, cercetăm listele.

7 Maiu.

Averescu mă face „cînic“, călcător de Constituție, corupător.

Păcat!

*

La serbarea Politehnicei, unde asistă și prințul Nicolae. Lungă cuvântare a directorului, Vasilescu-Carpen, care e amabil și pentru mine. Multă poezie în ce spune, pentru Academie, Țițeica. Vorbesc și: profesorul Nicolau și Bușilă. Manoilescu, teatral și cu cuvinte de credință față de Regele. Cuvântarea, improvisată, a Regelui a fost foarte bună.

*

„Conflict“ cu Germania. Ghilca i-a spus lui Kirchholtes data când să vie Germanii pentru negocieri. Acesta a schimbat-o cu de la sine putere. Deci a trebuit să-i oprească la Cernăuți. De aici supărare și plecare. Acum să cerem noi negocierile — și la Berlin!

Manoilescu e foarte afectat; Tașcă telegrafiază de la Berlin. Era vorba de un Consiliu. Recomand o simplă notă la miniștri și o comunicație la Berlin.

*

După-amiazi la Văleni, cu Ghica, d-na Ghica, fratele lui, Vladimír și un Kunffy.

8 Maiu.

Dr. Lupu revine foarte iritat. Nu acceptă cele treizeci de locuri. Mai târziu deputatul Leon și Buzdugan, pe urmă și fostul ministru I. Borcia. Mă roagă să insist pe lângă șeful lor. Invitat la telefon, acesta nu vine. Buzdugan îmi spune că el, cu voia lui Lupu, se va pune la dispoziția mea.

Nici Gh. Brătianu nu e mulțămît.

Imediat, ambii au... scrupule de program...

Ieri, telegrama Rușilor de la noi, cu Kozak și Bohatireș, contra Ucrainenilor, de la cari se oferă Zaloziecki. Isopescu-Grecu, care cere locul de senator al Universității din Cernăuți, spune că Bohatireș e adevăratul șef, un om de mare caracter, care în fața tribunalului austriac a cerut să nu fie grațiat de moarte.

Ministrul Poloniei vrea un mandat pentru minoritatea sa. Propune pe Skupiewski, Zalplachta, un cleric armean și protopopul Grabowski: prefer pe acesta.

*

Kirchholtes dă la „Bukarester Tageblatt“ un comunicat mincinos și șignitor, scoțând vinovat pe Ghica. Acesta-mi explică din nou, seara, cât de necuviincioasă a fost de la început atitudinea diplomatului german, care a fost informat de dânsul asupra conferinței Micii Înțelegeri.

Argetoianu e de părere să cerem la Berlin numirea unui ministru. Așa crede și Ghica.

*

Comisia noastră și a liberalilor lucrează la listele electorale. Gh. Brătianu cere continuu audiențe la Palat : e supărător.

Regele a și decorat pe Duca cu ordinul „Ferdinand“.

•

Visita lui Langa Rășcanu de la Atena, cu vești bune.

*

Emandi, de la Praga, îmi spune că au loc și negocieri cehoslovace cu Sovietele. Speră să ni capete lucrurile luate de la Academie, Muzeu și Archive. Ghica a primit vestea că sosește și Clotori. Francesii vreau să trimeată la Moscova pe de Monzie.

9 Maiu.

Ne presintăm la Cotroceni prințului Nicolae. Spiritual, el spune că, de câte ori pleacă el, se schimbă guvernul. Argetoianu : „Vom ruga pe A. V. să nu plece.“ „Așa mi-a spus și d. Mironescu“. Își amintește de ce mi-a spus în 1928 despre îndărătnicia lui Maniu. Crede că ar trebui să găsim mijlocul de a „cheltui mai mult“. Am descurajat creditul străin. E bine măcar că am pus în valoare doar 5% din ce putem. Vorbește cu înțelegere de un tablou al lui Verona.

10 Maiu.

Tedeum puțin cercetat la Mitropolie. Regele distribuie steagurile. Unii comandanți găsesc răspunsuri frumoase. Decorează și ale Universităților.

Parada e splendidă. Noile uniforme plac publicului (un Frances, om de afaceri : „ce que j'ai rigolé ; de l'opérette viennoise“...). Interesante imitațiile celor vechi. Ținuta

e perfectă. Regele și prințul Nicolae, în uniforma jandarmilor călări, rețin priviri de admirație.

În tribuna regală prințul Mihai, abia ridicat de pe boală, palid, între regina Elisabeta și soțul ei.

*

Seara, masă, la Cercul Militar. Asistă Regele și prințul Nicolae, Prezan, misiunile Miciei Înțelegeri. Vorbesc mult timp cu prințul: are păreri și despre... Horațiu, pe care-l definește printr'un cuvânt spiritual. Cunoaște uimitor de bine pe fiecare.

Vorbește ministrul de Războiu despre dezvoltarea infanteriei. Apoi, după dorința Regelui, despre cincuanteenariul regalității. Regele cetește un foarte frumos discurs, asigurând că România *poate* fi apărată.

*

De acolo la Universitate, unde două sute de colegi îmi oferă o masă. Regele a fost așa de amabil, încât s'a ridicat înainte de vreme ca să mă lase liber.

*

M'am înțeles cu Argetoianu pentru suspendarea, din lipsă de fonduri și fiindcă n'a fost total aplicată, a legii administrative.

11 Maiu.

Dr. Lupu vine pentru a-mi anunța că merge singur. Se plânge că s'a dat prea mult altora, liberalii. — După ce ai refuzat.

Îmi spune ce atitudine va avea în Parlament:

— Dacă nu mă ataci personal, voiu păstra legăturile personale.

Am impresia că avea ceva de spus.

*

Regele semnează decretul pentru suspendarea legii administrative.

12 Maiu.

Turneu la Ploești, Buzău, Râmnicul-Sărat și Focșani. Pretutindeni cea mai bună primire. O lume multă mă așteaptă și ascultă inteligent îndemnurile mele.

Câteva arestări (și de cuziști) se impun.

14 Maiu.

La Târgoviște: splendidă primire. Apoi la Pitești, unde prefectul, cerut de Rege, Gatoschi, pare nedibaciu, la Argeș, la Râmnicul-Vâlci, unde prefectul Mihali e un om de ispravă. Seara, la întors, prin Târgoviște și Ploești. Găsesc adunări politice de noapte, în care bănuiesc comuniști.

15 Maiu.

Nemuțămiri cu listele electorale. Vaida anunță că, supt călcători de lege ca noi, nu candidează.

Vin episcopii ortodocși cu cereri. Se plâng contra Uniților, sprijiniți de guvernul trecut, care n'a ținut samă de numărul lor mic și de averile ce au. Iarăși Bălan vorbește de moștenirea lui Șaguna. Toți mă asigură de întregul lor concurs. Apoi Hossu de la Gherla, care reclamă că armata-i lea credincioși supt arme și-i duce la parohia ortodoxă, ca la Zece Maiu.

*

La telegrama trimeasă, în numele Guvernului, Reginei Maria, care a avut un accident la Bellagio, capăt din Veneția acest răspuns: „Merci de votre aimable sollicitude; accident n'était qu'une égratignure, négligeable pour un vieux soldat avec un coeur de reine. Me suis réjoui beau succès du 10 Mai. Marie“.

16 Maiu.

Un corespondent engles de la Berlin se miră că la noi se vorbește franțuzește : nu e nație pe lume care să se desprețuiască așa de mult. Apoi scriitorul italian Angioletti.

*

Consiliu de miniștri. Se discută chestia speculei. Manoilescu vorbește de calda primire în Banat, de marea întrunire de la Timișoara : ca ministru național-țărănist n'a avut pe departe aceleași aplause. E foarte optimist. Argetoianu prezintă oferte de carne refrigerată la Burdujeni și Constanța pentru exportul în Egipt. La Paris transportul de probă al vitelor noastre a fost foarte apreciat. Tot el cere să fie autorizat a disolva „Arhanghelul Mihail" și „Garda de fier". Se plânge că justiția, cu prilejul cererii de arestare a antisemiților botoșăneni, cari promiteau exproprierea Evreilor și iertarea datoriilor, nu ajută Guvernul.

Neconținute plângeri contra listelor electorale. Nu vreau să înțeleagă caracterul guvernului nostru.

*

La I. Bianu, bolnav de rinichi și de reumatism. Se arată foarte bucuros de numirea mea. Îl sperie greutatea țării și-l doare de ale Academiei.

17 Maiu.

La Valea Călugărească, pentru inaugurarea Școlii de viticultură. Vorbește și bătrânul Fernic, încă frumos, cu lungă barbă albă ca zăpada și tenul rumân ca de copil. El a îngrijit de construirea frumoasei clădiri. Șisești are cuvinte de bun gospodar. Și cutare vechiu învățător, care se cere izbăvit ca Simion după ce a văzut țara mărită și pe mine în fruntea trebilor.

Apoi la Văleni.

De aici la Giurgiu, unde vorbesc la căderea serii.

18 Maiu.

Întâlnesc la Academie pe Lupaș și pe Goga. Acesta-mi vorbește de „demnitatea partidului“, care trece înainte de orice. — Demnitate? Dar nu vorbim doar în public!

La Adunarea eparhială. Frumoasă cuvântare de întâmpinare din partea Patriarhului. Arăt ce ar fi de făcut pentru ca Biserica să învie. Urmează interesante discuții.

*

Seara, Puaux la mine. Îmi cere, în afacerea firelor de telefon pentru armată, să respect angajamentul scris al lui Mironescu. Îl îndrept la ministrul de Externe și la cel de specialitate. Ei ar fi fost aceia cari l-au trimes la mine, ceia ce nu pot crede. — Dar un președinte de Consiliu poate decide. Nu vine ministrul României la d. Briand sau Laval? — Acolo se poate. Eu însă nu sânt un șef de partid victorios, stăpân pe miniștrii miei. Am luat pe aceia pe cari mi-i impuneau împrejurările. Și, cum e vorba de Regele, Puaux obiectează că-l descopăr. — În împrejurări anormale și Regele trebuie să se descopere.

Îmi cere a fi arbitru dacă s'ar presinta cazul ca ministrul de Externe să voiască a fi amabil Franciei, iar cel de Războiu să judece tehnic. — Să se presinte cazul. — Apoi vorbim amical. — Când am fost contra Franciei? Iar, dacă e vorba de un angajament formal (vorbia de anume clause subsidiare ale împrumutului), nu eu voiu fi acela care să calc întâiu angajamentele Statului român. — Vorbim apoi amical, și el îmi spune că vrea numai experiența alături cu ale Englesilor. — De ce n'ați spus așa de la început? El adaugă că la o altă furnitură Francesii s'au retras,

după probe, în fața Cehoslovacilor. La despărțire, îi spun : —Decât să fi început bine și să se mântuie rău, e preferabil să fi fost contrariul.

19 Maiu.

Spre Câmpulung. Caldă primire în județul administrat de generalul Grecescu. În oraș așteaptă școlile. Vorbesc în aier liber pentru a nu merge la o sală de întrunire. Cercetez biserica Sf. Gheorghe: frescele de curând descoperite nu sânt vechi.

Spre Bran, cu dese opriri în sate.

Drumul la Brașov e pustiu. În oraș, unde am sosit cu trei oare de întârziere, lume puțină. Pare a fi prevenită contra mea. Connert, șeful Sașilor, are o atitudine supărată : a cerut dârz prefectului Zaharia Florian, un loc mai bun în listă. Prefectul administrativ, Radu Oltean, nepotul generalului comandant, a protestat contra suspendării și a fost scos cu forța de poliție.

Spre Făgăraș. Călduroasă întâmpinare în oraș. Revăd pe bătrânul protopop Borzea, al cărui nepot a lăsat Prefectura la plecarea mea dela Interne. Și câțiva Sași, cărora li spun atitudinea conaționalilor din Brașov.

Imens public la Sibiu, în sala „Thalia“.

Petrec noaptea la Mitropolitul Bălan, întors de la Davos: se plânge de starea sănătății sale.

20 Maiu.

La Săliște. Văd numai școlarii în curte. Prefectul, care e protopopul de aici, Borcea, se scusă pe urmă. Trec pe la Sas-Sebeș, unde Români și Sași mă întâmpină. Cercetez biserica veche a acestora din urmă. La Alba-Iulia vizitez biserica noastră și Museul; aflu pe protopopul

Stroe prefăcut în episcop al armatei. Icoana lui Atanasie de Vad se descopere a fi fost complet refăcută.

La Cluj, lume multă în față (și cu episcopul Ivan). Apoi vorbesc la Prefectură.

Întoarcere prin Târgul Murășului, Sighișoara : prefectul Moldovan îmi adunase vre-o zece oameni. Nu li vorbesc. Târziu la Brașov.

Liniștită „zi a eroilor“. Totuși, la Ploești s'au scos copii pentru a mărgeni străzile.

22 Maiu.

Desvelirea monumentului regimentului 9 de vânători. Lung discurs al colonelului, care se incurcă. Foarte bine delegatul regelui Alexandru : scurt și militărește. Impresionantă cetirea numelor ofițerilor căzuți.

*

Regele-mi vorbește de audiența lui Hans Otto Roth. I-a spus Regelui că el nu represintă un partid în sensul obișnuit, ci unul național. Deci merge cu orice Guvern, pentru avantajii. Dacă Guvernul jignește interesele săsești, merge contra lui. De fapt însă, presa săsească, mai ales cea de la Sibiiu, ne înțelege și ne secundează admirabil.

*

Ștefan Tătărăscu, candidat în Bihor, telegrafiază că baronul Josika ar conduce o propagandă electorală în care ar fi vorba de retrocedarea către Ungaria a județelor Careii Mari și Valea lui Mihai. Fac pe Argetoianu a cere telegrafic lui Josika să desmintă, căci altfel se vor lua măsuri. E posibil ca protestările din Pesta contra „Trănonului“ să fi influențat. Regele nu crede în aserțiunile lui Tătărăscu.

*

Argetoianu justifică, la Craiova, cifra de zece-unsprezece miliarde de deficit. Madgearu răspunde, tăgăduind-o. Vor fi necesare noi explicații. Găsesc în notele mele recunoașterea deficitului din partea lui M. Popovici (5 Noiembrie 1930).

„Patria“ e așa de injurioasă față de mine, încât provoacă și indignarea „Adevărului“. Unul de la „Vestul“ mă face „vizitiu“.

24 Maiu.

Spre Iași.

25 Maiu.

La Iași. Public de curioși vulgari la gară: vechiul spectacol. Apoi la Mitropolie, aproape goală (centrul „studentilor creștini“). Mitropolitul Pimen, care-și deschide adunarea eparhială, e foarte prietenos. Prin străzi îngrozitoare, mlaștini de noroiu, la Cetățuia, unde se face o frumoasă slujbă.

Primire la Prefectură. Palatul administrativ are o bună împărțire înăuntru, cu o frumoasă scară, dar ornamentația e peste măsură de bălțată. O parte e neterminată și se ruinează.

Imens public la Sidoli, unde sala e transformată. Vorbesc după I. Petrovici. Lumea, foarte amestecată și deosebit de populară, înțelege.

De aici la Botoșani, supt ploaie. Satele ies înainte, frumoasele sate botoșănene, după târgurile din județul Iași și după Hârlău și Cotnari, cu populația lor specifică. Vechia bună-cuvîință se păstrează întreagă.

Orașul întreg iese înaintea mea. E o reală induioșare, nu numai curiozitatea, explicabilă.

Printre aceleași sate primitoare spre Dorohoiu. În scurte cuvinte, prefectul Burbure spune lucruri înțelepte. La ieșire o școală normală de la țară vine înainte cu vrednicul învățător.

Oprire și la Herța, unde ne întâmpină călăreți ca în Ardeal. De acolo e însoțitorul meu, tânărul Șoneriu, un amic al lui Argetoianu.

Noaptea, la Cernăuți. La Prefectură așteaptă multă lume cuvântarea. Un Evreu îmi sărută mâna pe furis. Luăm prânzul la Mitropolit, într'una din vastele săli goale și triste.

26 Maiu.

La București. Conferința lui Glotz, despre „poemele omerice înainte de Omer“.

*

La Academie, Regele. Vine cu un dar de 500.000 de lei. Cuvântarea lui e înălțătoare.

27 Maiu.

Un val de recriminări pentru violențe în alegeri. În schimb, Măță vorbește în Basarabia de soarta lui Nicolae al II-lea: va fi arestat.

*

Vorbesc cu Hamangiu de necesitatea unor schimbări în legile noastre cu privire la Contencios, care ar deveni mai mult o instanță arbitrală, și la expropriările din orașe, care s'ar face pe baza prețului de cumpărare. Și Mironescu: l-au însărcinat să se plângă Regelui pentru abuzurile administrative.

*

Glotz, cu soția și fiica, la masă. Povestește despre adunarea comitetului istoric la Budapeșta. Nu s'a făcut

decât irendentism. Discursul de deschidere a fost rostit în franțuzește, italienește și nemțește. Mulți Germani. Italia trimisese pe Volpi și pe Croce. La masa de ceremonie. Glotz și Coville au fost puși la locuri proaste.

N'a fost recepție la Horthy.

Glotz îmi mărturisește că e Evreu, dar nu practicant. Crede că, la noi, Evreii trebuie „să iasă din ghetto“, (ce am zis eu la Iași), să lase „idișul“. Se oferă a recomanda rabini trimiși de la noi la Paris și a li se face o educație occidentală în sensul francez.

La Academie primirea lui și a lui Guillet, directorul Școlii Centrale din Paris.

Mavrodî-mi arată că la Teatrul Național s'au făcut mari schimbări. Turneurile nu se vor mai face supt numele Teatrului.

Seară, spre Cernavoda.

28 Maiu.

La Cernavoda așteptăm sosirea trenului regal. Impunătoare ceremonia decorării micilor vase ale escadrei de Dunăre. Amiralul Gabrielescu, cam obosit, amintește fapte de arme din ultimul războiu care pentru noi toți sânt o revelație.

Dejun cu Regele, foarte bine dispus. Cer voie să văd casa mea din Mangalia.

La întors, ceremonia pe cele două vase noi de pe Marea Neagră, care, cu altele mai vechi, pleacă, supt comanda prințului Nicolae, la Malta e sfârșită. Regele a plecat, pentru a-și schimba uniformă și a reveni. Ofițerii mă primesc cu o deosebită prietenie.

Regele și prințul rămân. Plec spre Basarabia.

*

La Chişinău. Foarte bună primire, oficială şi populară. După cercetarea şcolilor, unele foarte bune, cu profesori formaţi înainte de războiu în Rusia, — dar directorul uneia, născut în Basarabia, are un accent literar perfect, — de o solidă cultură clasică şi cu încercări interesante de morală practică, de tribunale şcolăreşti. La Primărie, mult şi foarte bun public.

Apoi, cu tren special, la Tighinea. Între ruinele ruseşti, cetatea moldovenească apare limpede. Trec la Varniţa, unde monumentul nostru pentru Carol al XII-lea e sărăcăcios, cu greşeli de latineşte („Svaeciae“); încunjurimea a fost ruptă de ţărani. La doi paşi, Nistrul.

La întors, fiecare sat din judeţul Lăpuşna mă primeşte, după buna datină, cu pâne şi sare.

În gara Iaşi, Petrovici, care vorbeşte de mine, cu prilejul represintării piesei „Sarmală, amicul poporului“.

29 Maiu.

La Slatina. O lume vulgară aşteaptă pe peron pentru obișnuitele urale electorale. Cu dânsa tânărul procuror şi prefectul Comănescu, de o înfăţişare care nu-l deosebeşte de mediul în care se află.

La Craiova primirea din partea prefectului Georgescu-Beion e foarte frumoasă. Asistă şi armata. După cuvântare vizitez Museul de arheologie care se infiripează (frumoase icoane; o întreagă biserică de sat e mutată aici), două şcoli de fete, care se presintă bine. Directoarea uneia arată primejdia pentru sănătatea elevelor a întoarcerii în satele cu hrană proastă şi locuinţă comună.

Întâmpinare deasă prin sate; mai ales la Filiaş.

Seara, la Severin. La Prefectură, lume de conferinţă.

Oprire la Orşova. Noaptea la Băile Herculane, în tren.

30 Maiu.

Cu automobilul la Caransebeș. Episcopul Traian Bădescu, încă voinic, spune câteva cuvinte de veche prietenie. Trebuie să vorbesc în piață mulțimii. Doi țărani arată neîncredere față de ce li anunț. Sânt, de sigur, puși.

La Lugoj, primire după vechea datină maghiară, în trăsură de gală, cu pocnetul de harapnic al poștalionului. Întâmpinare de episcopul Radu. Trebuie să vorbesc din pavilionul grădinii Prefecturii. Mai puțină înțelegere decât căldură la întâmpinare.

Oprire pentru dejun la Buziaș, plăcută localitate de cură, foarte bine îngrijită.

La Timișoara, mă întâmpină primarul Balta, partisan infocat al regimului trecut. Îmi declară că toată populația mă iubește și așteaptă ceva de la mine. Li spun că toate vor fi cu atâta mai bine, cu cât nici el, nici eu nu vom face politică.

Imens public la „Capitol“. Regele e călduros aplaudat la pronunțarea numelui Său.

Spre Arad, unde, în marginea orașului așteaptă multă lume, cu ofițerii în frunte.

Vorbesc într'o mare sală de cinematograf. După cerere adresez câteva cuvinte și țăranilor germani. Ascultători, vioi și iuți.

La Prefectură mă salută foarte frumos episcopul Comșa, al cărui glas e un farmec, apoi șeful religios al unișilor, șeful religios al Germanilor, al calvinilor unguri, cei doi rabini (unul, cel modernizat, în ungurește) și un preot sârb.

Ajungem numai noaptea la Oradea-Mare, din cauza opririlor în cale. În margene, și aici autoritățile. Petrec noaptea în vagon, de și episcopul Ciorogariu mă invită cu o deosebită insistență.

31 Maiu.

Discurs la Prefectură. Apar din balcon, sătenilor. Se ordonă tragerea clopotelor de la biserica maghiară a Sf. Ladislau, până-mi astupă cu totul glasul.

Văd pe episcopul Ciorogariu, cu totul îmbătrânit, cu figură impresionată de mucenic. Se plânge de durerile din spate, care-l opresc de a merge la slujbă: o ascultă la radio pe cea de la Belgrad. Vorbește despre patimile politice care ne distrug.

Cercetez și Facultatea de drept, în vechiul ei local de datină austriacă, plin de culoare, de săli goale și severe, cu scândurile albe scâlciate, cu biblioteca plină de cărți latine uitate.

Prin Bihorul pustiu, pe la Moșii săracii, spre Cluj.

În cutare sat, care iese de la biserică de Rusalii, țărani, național-țărăniști, îndârjiți de măsuri administrative aspre, mă ignorează total. Peste puțin însă aflu iarăși prietenie. Frumoase costume, mai ales bogatele cojoace. Nobile tipuri femeiești. Lumea se plânge de sărăcie. Omul unei fabrici de mobile se plânge de taxele de export.

La Uiedin e nevoie să vorbesc de pe o tribună. Ating, provocat, chestia relațiilor mele cu vechiul partid național din Ardeal. Sate ungurești, cu porți frumos sculptate. Cutare primar îmi vorbește în limba lui. Foarte bună întâmpinare la Gilău și la părțile Clujului, unde e și Vlădica Ivan.

La Prefectură mă așteaptă represintanții școlilor, care vorbesc, în frunte cu profesorul Racovișă.

De aici cu trenul spre Ploești.

1-iu Iunie.

De la Ploești la Văleni. În cale, liniștite alegeri pentru Cameră. Multă agitație „georgistă“.

2 Iunie.

Am trecut de 40 la sută, s'a crezut chiar de 50. Iese 30 de țărăniști, mulți georgiști, ceva averescani, destui cuziști și câțiva represintanți ai micilor grupări.

6 Iunie.

Seara, din Văleni, la București. Alegerile generale pentru Senat sânt un mare succes pentru Guvern. Ziarele evreiești imi pun inainte primejdia „ducistă“.

Valul injuriilor curge însă înainte, turbure, infect.

Liberalii, agățându-se de un comunicat nedibaciu, care vorbia de „neutralitatea“ lor, strigă că, afară de cartelul electoral, n'au și nu vor să aibă nicio înțelegere. „Ordinea“ lui Tancred Constantinescu ne și înțeapă.

Stere a glorificat atacul de banda lui țărănească a unei secții de votare din Basarabia. El, ca și I. Th. Florescu, a ieșit prin alianța cu Liga cametei.

Seara, Argetofanu. Ar vrea alți președinți decât Pompei și Sadoveanu. Se gândește la proiectele de legi. Vorbește de necesitatea de a lega de unele Ministere ce a trecut la altele, in chip absurd și ridicul. Ar vrea și o lege a presei și discută caracterul de „Common Law“ din Anglia.

*

Regele, prin secretarul său, imi presintă statutul pentru ordinul „Meritului“.

6 Iunie.

Mulți, — și Sașii, Armenii până la S. Lazzaro și Cairo, — mă felicită la vechea dată pentru împlinirea celor șaizeci de ani.

8

Calme alegeri la Consiliile comunale și județene. În țară, cei cari vorbesc de morți, „ochi scoși” și răniți trimet proteste vehemente pentru furarea electorilor sau a biletelor lor măcar.

Cădem la București (cu un fost prefect Solacolu contra unui fost profesor Deculescu). Georgiștii teau Baia, din cauza luptei Ghițescu-Ștefan Ioan. Țărăniștii smulg trei, patru locuri; ceva Ungurii.

Am fost la Regele pentru a-l felicita, în particular, simplu și iubitor, pentru aniversarea întoarcerii. E foarte călduros pentru noi; a sfătuit pe I. Th. Florescu să fie cu Guvernul. Vrea Consilii presidate de el în fiecare săptămână și stăruie asupra Ideii. Îi place schița de mesagiu: o va discuta și într'o astfel de reuniune. Îi îndignează reproducerea de Bocu în „Vestul” a atacurilor franceze contra vieții lui private. N'ar fi contra unei legi de presă: a lui Voicu Nițescu era stângace. Îi pare că brutalitățile în alegeri le-au făcut agenții liberali. Se bucură de succesul „georgiștilor”.

Cercetez casa Crețulescu, cedată de Argetoianu pentru un Museu și aflu întâmplător în vechi resturi de arhive uitate frumoasa proclamație a lui Cuza-Vodă către Munteni în 1859, scrisă de V. Alecsandri. Tonul e ca acel de azi al nostru: ciudată, misterioasă potrivire...

La expoziția de la „Universul” a pictorului Stoenescu. Multe portrete foarte frumoase (al prințului Nicolae, al lui Argetoianu, etc.) și o diafană viziune a Veneției.

Am vorbit cu Karadja de biserica grecească din Brașov. Nereguli și negligență. Epitropul consimte a depune Arhiva și Biblioteca la Academie. Pun pe Karadja să pro-

pule lui Kollas, ministrul Greciei, acceptarea, și pentru bani, a patronatului Statului român asupra bisericii.

7 Iunie.

Deschiderea la Fundație a congresului Federației Aeronautice Universale. Bibescu, cu mâna arsă, cu picioarele sfâșiate, cetește, cu extraordinare încordări de voință, — doctorii cred necesară altoirea pielei —, un frumos discurs de deschidere, în care, lângă omagiul pentru Suveran, amabilitatea vorbitorului mi-a făcut o parte. Cuvântarea Regelui, perfect rostită, e de o mare înălțime și nobleță.

*

După-amiază, la oarele 5, se desvelește placa de la Băneasa pe locul unde, acum un an, s'a coborît Regele. Preotul care oficiază găsește că are dreptul de a vorbi. Manoilescu presintă un imn de gloriificare, lipsit, din nenorocire, de orice măsură. Decorarea cu medalia specială a ofițerilor și subofițerilor meritoși în aviație durează până la căderea serii.

*

Argetoianu, la amiază, mi-a cerut corectări și adause la brulionul meu la Mesagiu. Legea administrativă ar presinta-o târziu. E pentru un împrumut de investiție.

*

Negocierii, prin Karadja, cu ministrul Greciei, pentru a căpăta măcar la Academia Română depositul cărților și manuscriselor Bisericii Grecești din Brașov.

*

Arăt Germanilor condoleanțele Guvernului pentru catastrofa arderii întregii expoziții de pictură, și cu tablourile, de pretutindeni, ale marilor maestri romantici, la Glas-Palast din München.

8 Iunie.

Serviciu la Mitropolie.

Desordine în împărțirea locurilor. Cu Argetoianu ne gândim a face pentru asemenea serbări un reprezentant al protocolului. Regele-mi va spune că, atunci când este el, sarcina ar reveni Curții. La Palat guvernul prezintă felicitări. Regele răspunde frumos.

La 5 exerciții de avioane, în prezența Regelui, la Aerodrom. Teribila ploaie împiedecă „rallyul“.

*

Regele m'a întrebat de Hațieganu. Ziarele spun că e supărat. Îi arăt că n'ar avea niciun motiv, căci i-am primit toate cererile. De altfel avem, ca înlocuitor eventual, pe Sextil Pușcariu.

Îmi arată dorința de a-i afla lui Hațieganu un Ministeriu. Îi spun că s'ar putea desface din nou al Muncii.

Regele e de părere că ar trebui un Ministeriu al Culturii, pe care i l-a refuzat Maniu. — Trebuie un om de anvergură. — Cine? — Poate în câteva luni îl găsim. — E greu să-l fabricăm. Regele propune numele lui Nae Ionescu. Îi arăt că i-am putea face la Preidenție un subsecretariat pentru presă și propagandă. Iar teatrele, museele, etc., ar fi adause la îndatoririle președintelui de Consiliu.

Argetoianu, căruia-i comunic convorbirea, mă asigură că Nae Ionescu vrea un adevărat Ministeriu: i s'ar putea da unul fără portofoliu, adaus la Preidenție. N'am nimic împotriva, de și hotărîrea-mi pare grea.

*

Seara, masă la Palat.

Argetoianu-mi vorbește de darul ce ar fi de făcut, la nuntă, princesei Ileana. Soția lui propune o subscripție

de un leu a tuturor femeilor României, care ar fi înaintată într'o cutie având pe capac un leu, cu o piatră scumpă. Îi dăm și noi ceva de 100.000 de lei. Cred că s'ar putea alege lucruri bisericesti. Argetoianu spune că, în asemenea împrejurări, regina Maria, care vine Miercuri, descoperia totdeauna juvaie.

*

La Universități iese Bălăcescu (contra lui I. Simionescu), Slătineanu, Marmeliuc și, prin intrigă contra lui Sextil Pușcariu, Bănescu. Lăpedatu își părăsise candidatul. Camerele Agricole și Industriale dau doi liberali uniți cu noi, șapte țărâniști și pe Dinermann din Iași.

*

Negocierile cu Germania au reinceput la Berlin. Am arătat, și prin Tașcă, condoleanțe pentru operele de artă arse la Glas-Palast din München.

*

Iulian Teodorescu mi se plânge că la Ciuc prefectul (al lui Filipescu) i-a vorbit întâiu de marile sacrificii, până la 700.000 de lei, pe care le fac, candidații și i-a explicat pe urmă, după căderea lui, a lui Teodorescu, că nu mai poate face presiunile de la Cameră pentru că dorește... pacea cu minoritățile....

9 Iunie.

Argetoianu obține schimbări în proiectul de Mesagtu.

*

Intoarcerea Reginei Maria, cu sora și cu nepoata Kyra. La gară, Argetoianu și Manoilescu, desemnați de Rege.

11 Iunie.

La Regele. Vorbim de posibilitățile parlamentare. Îi spun de intențiile lui Duca. „M. V. nu are aierul că vrea să i se constituie prisoner.“ Abia au trecut câteva săptămâni de la schimbarea de atitudine. Dacă național-țărăniștii lucrează la răsturnarea guvernului, s'ar putea, zic, ca Regele să-și uite de legăturile constituționale pentru a căuta alt drum. Regele păstrează tăcerea. Îi spun că, prin funcționarul Caliani, am arătat acestea conducătorilor partidului. Regele aprobă. El crede că nu se va da acuma atacul, ci la toamnă. Până atunci guvernul poate aduce măsuri bune.

*

Ziarele fac aritmetică electorală, arătând că vom avea o situație grea în Cameră. Manoilescu mă asigură că ai lui vor sta lângă mine.

*

Ăverescu mă insultă printr'o scrisoare publică, pentru că am falsificat alegerile. Mă asigură de considerația care se cuvine demnității pe care o ocup. Nu-i răspund nimic.

11 Iunie.

Masa Preșidenției la „Aeronautica“. Revăd pe represintantul Belgiei, pe îndrăznețul general Piccio. Represintantul Austriei spune că el a fost printre aceia cari au înțeles că mistunea Imperiului medieval s'a terminat. Și Ungurii ar trebui să facă același lucru.

Răspunzând discursului meu, Bibescu e foarte măgulitor și duios. Sănătatea lui e neliniștitoare. Trebuie grefa pielii; altfel e pericol de amputare. D-na Bibescu atribuie d-rei Văcărescu un rol în compania presei franceze contra noastră.

≠

După-amiază la București. Consiliu de Miniștri la 8. Argetoianu prezintă schimbările la legea administrativă. E pentru comună contra Statului. Îi opun punctul meu de vedere. Și el e pentru sat, dar aceasta ar atrage acum prea mari cheltuieli. Nu mai cere reduceri la Instrucție. Prezintă un regulament de audiențe. Noii parlamentari au și început să-l atace.

Manoilescu prezintă obiecții : pare nemulțămît de ceva. Obiectez și la proiectul lui Hamangiu pentru unificarea codurilor. Âmza cere să se prevadă sporuri la Ministeriul lui.

Brandsch și Hașleganu nu intervin în discușii.

Se explică incidentul electoral de la Ianca, în Brăila. Virgil Grosu a vrut să zădărnicească alegerea, chemând la Brăila pe magistrat și făcând să se anunțe că totul e sfârșit : alegătorii pot deci pleca. După cererea, candidatului nostru, jandarmii au oprit plecarea. Grosu, Orășeanu, Marinescu au atacat pe jandarmi, cari au răspuns brutal.

*

Calianț-mi spune că M. Popovici vine mâni la nouă și jumătate.

12 Iunie.

Lungă discuție cu M. Popovici. Nu află nimic de criticat în activitatea lor. Și împrumutul lui e excelent. Ai lui sânt toți onești și săraci. Îi promit să liberez pe Gh. Crișan (sora lui mă caută la Academie și mi-e milă...). La urmă, când îi spun că voi comunica Regelui, se schimbă. E dispus a interveni pentru mai bune relații, și-mi va da știri.

*

Din nou, printr'un comunicat, Maniu ne insultă : alegerile făcute de noi sânt un „scandal european“.

*

Consiliu de miniştri presidat de Regele, care se dovedeşte perfect cunoscător al tuturor chestiunilor şi de o perfectă măsură în soluţii. Aduce noi schimbări în Mesagiu : în ce priveşte reintroducerea patentei fixe, redactarea părţii privitoare la politica externă, amânarea unificării legislative. Observă că legile nu vin decât *după* mulţămirea populaţiei.

Cere restituirea subvenţiei pentru Filarmonică, un ajutor teatrului „Regina Maria“. Şi dr. Cantacuzino apără cu înviersunare tot ce priveşte musica : „pentru unii oameni e ca religia“.

Dar avem aşa de puţini bani....

În discuţii, miniştri au fost prea familiari cu Regele.

*

După amiazi la Academie presint apelul la Unire al lui Cuza-Vodă. Filologul Drăgan construieşte pe etimologii o întreagă veche istorie a Românilor.

13 Iunie.

Înculeţ mă asigură că liberalii mă vor susţine, înţelegând că ei nu pot veni la Guvern. Duca s'a pripit cu comunicatele.

Şi dr. Angelescu va veni să mă asigure că n'a vorbit de venirea lor la putere în „trei luni“.

•

Haţieganu demisionează. Aduce argumente fără valoare: n'a fost consultat, n'are portofoliu, e criticat şi de o parte şi de alta, alegerile nu-i fost libere. Va veni Luni, dar, dacă nu-i dăm drumul, va spune în Cameră că desaprobă felul cum s'au făcut alegerile. Recomandă subsecretari ardeleni (nu vrea un alt ministru), între ei pe

cuscrul meu, Bohajiel. Totul în scris; apoi spune că a plecat la Constanța.

De și aveam audiență Luni, Regele mă chiamă cu el la oara 1. Firește sânt numai eu.

Regele îi va mai vorbi lui Hațieganu.

S'a convins că Titulescu ne sabotează. Îl acuză că n'a fost cavaler, arătând, față de o opinie străină dușmănoasă, a cărei atitudine îl supără personal, cum au fost lucrurile. Recunoaște că n'am făcut nimic ca să înlătur pe Titulescu.

Pe Ardeleni îi crede personal onești, dar apucători pentru partid.

14 Iunie.

La Regina Maria. Mult slăbită; în ochii albaștri flacăra s'a stins. Altfel, aceeași vioiciune, sau aproape.

Se interesează de starea spiritelor în țară. I s'a spus că ar fi neliniște. De la Londra i s'a prezentat situația așa, încât, după Spania, ar fi fost să vie România. O asigur. Dar îi spun că guvernarea adevărată a țării vine de acum. O repet și înaintea tinerei viitoare părechi, care vine.

Arhiducele e un om rece, nu tare tânăr, care nu vorbește niciun cuvânt; princessa, într'o foarte bună francesă, mă invită la jurământul cercetașilor. Regina vorbește, privindu-i, de ospitalitatea ce li-o oferă prințul de Hohenzollern. Îmi arăt dorința ca princessa să mai revie în țară.

Regina vorbește de presentimente, de inexplicabilele raporturi misterioase din care e făcută viața. Cu melancolie, vorbește de cei cincizeci și cinci de ani ai ei.

De acolo cercetez expoziția școlilor de meserii.

Dimineața, am vorbit cu Gr. Filipescu despre avantajile de a recunoaște ca președinte de vârstă al Camerei pe Cuza).

După amiazi, Alexandru Zamfirescu, de la Haga. Și el crede că atașatul lui de presă, singurul atașat de presă, Nenișescu, e o creatură a lui Titulescu. Olandezii s'au oferit a ni face vre-o patruzeci de silosuri, primind și pe cele vechi ale noastre. S'au făcut, timp de patru luni, planurile. Apoi Guvernul trecut a pus condiții de depunere a capitalului la Banca Națională, pe care ei nu le-au putut primi. Îl însărcinez să vorbească și cu privire la pescării, din Greaca, de pe coasta Mării Negre.

Apoi Lăpedatu. Îmi aduce știrea că la chestorul Hațeganu sânt, trimese de un om cu muștrare de cuget, rămas în Ungaria, fotografiile tuturor spionilor unguri, cari lucrează în voie. Mi le va da pentru a se lua măsuri. Mă asigură că liberalii lui nu-mi vor pricinui desagremente, știind că nu se pot alege noi. Duca i se pare, lui ca și lui Angelescu, foarte slab; era bun în subordine, dar ca șef n'are calitate; păcat că nu se poate înlocui, așa de răpede, cu Dinu Brătianu. Am avut dreptate când i-am înștiințat.

•

La jurământul cercetașilor. Asistă Regele și familia regală. Relațiile par cele care erau de așteptat. Mă recunoaște, de la Iași, Marea Ducesă Chiril. Lungă cercetare a Institutului de educație fizică.

•

Am văzut la amiază și pe Argetoianu. Alegerea lui Cuza ar putea indispune străinătatea (dar e vorba doar de câteva zile...), și el nu e sigur, dar, dacă promite, e un „gentleman“. Rămâne să ne facem a susține pe generalul Racoviță și să ținem totuși samă de vrâsta mai înaintată a lui Cuza.

•

Gr. Fillpescu își aduce pe amicii săi, între cari găsesc

mulț bune cunoștinți; între dânsii și pe colonelul dr. Potârcă, tovarășul de odaie și de emoții de la Orhanie.

15 Iunie.

Strălucită deschidere a Parlamentului. Regele cetește frumos Mesagiul. Pe stradă lipsește adevărata nație.

După-amiază, Cuza e ales președinte de vârstă. Conduce foarte bine, cu demnitate și imparțialitate.

16 Iunie.

Zi grea de validări. Pentru că nu s'a admis o contestație la Hotin, Mihalache apare ca defensorul nației și, o oară după ce-l servisem la o alegere de senator din Muscel, mă strivește supt fulgerele sale. Când arăt că n'am răspunderea pentru că țara este „păcătoasă“, Lupu urlă, și unul dintre ai lui mă face „hoț de urne“. Ditez ultimele frase stenografilor. Spun lui Lupu că și a patra oară va veni să-mi ceară iertare.

•

Regele m'a chemat cu Hațieganu. I-a vorbit foarte frumos, cerându-i să rămâie. Hațieganu isprăvește prin a consimți, dar să i se facă subsecretari, la Interne și la Domenii, Ștefan Meteș și Victor Stanciu.

17 Iunie.

La Cameră, jălanie, în mare parte îndreptățită, a abuzurilor electorale.

Stere vorbește pentru Soroca. Obișnuita flașnetă spartă. Părăsesc sala, împreună cu majoritatea. Rămân țărăniștii și elementele extremiste. Lupu roagă pe Stere să vorbească

mai tare, ca să audă „nenorociții de afară“. Afară, cîneva surprinde schimbul de cuvinte dintre Stere și Manu, care spune că o întreagă administrație basarabeană, supt jărăniști, pe care cel d'întăiu o critică, a fost de fapt a lui.

18. Iunie.

Serbătorirea mea pentru împlinirea a șizeci de ani. Înduloșător, dar foarte jenant. Am fost prins fără voie și la Senat și la Cameră. Regele mi-a trimis o scrisoare foarte amabilă.

19 Iunie.

Terminăm validările. Cuza a fost de o excepțională energie. Îi capăt de la Regele, prin Ȃrgetoianu, cordonul „Coroanei“. I-l dau după ședință, sărutându-l. Pare foarte mișcat.

Comuniștii, dovediți că au presintat liste fără valoare legală, sânt invalidați. Se încearcă o manifestație afară. Publicul iea partea poliției lovite.

Ămbli șefi ai lor în Cameră, Ȃladăr Imre (mama, Romăncă) și fiul lui Pătrășcanu, sânt oameni de talent și de mare energie. Mi-au răcnit apropiatul triumf al idellor lor. Luat în brațe de cuzistul Robu, ca să fie scos afară, Pătrășcanu revine imediat și-și ține discursul. Răspunde dărz lui Argetoianu. Au profiluri neliniștitoare de păsări de pradă.

La Senat a fost ales președinte M. Sadoveanu. Petrovici, care doria preșidenția Camerei, mi-a dărui-o, „cu durere“, de ziua lui.

20 Iunie.

Zăbavă la votarea biroului.

Totuși Pompei e ales cu o mare majoritate (peste 30 de voturi lui Cuza ; niciun vot altuia). Mulțamește scurt, modest ; alusie la politică, pomenind de un trecut consacrat numai adevărului.

22 Iunie.

La Regele, care-mi cere să fac ministru de Stat pe Rășcanu, și răpede. Până la amfazi el a depus jurământul. Miop și fără ochelari, a trebuit să-i fie spus textul la ureche. I-am urât, amintindu-î vechile legături, să rămâie, la o vârstă când nu mai sântem tineri, de acum la același loc. „Până la sfârșitul vieții“, spune el.

*

Apoi, la Arad pentru serbările regimentului 2 de cavalerie.

22 Iunie.

Regele vine cu prințul Nicolae și cu prințul Mihai. Lumea de la gară, — mulți preoți, — rece față de mine, foarte rece. Oarecare desordine în măsurile poliției. Multă lume pe stradă, dar foarte puțini țărani. Serviciul bine făcut de episcop, a cărui latinească șchioapătă : spune că sentimentele pentru dinastie sânt mai calde decât razele soarelui, care, a doua zi de echinocțiu, sânt teribile. Discursuri la regiment : al colonelului și al lui Averescu, proprietarul unității. Pare obosit și plictisit. Amintește că se împlinesc cinzeci de ani de când a fost făcut ofițer. Exercițiile de alergări și carusel, și cu costume istorice, — frumoase tunici de roșiori, — au fost strălucite. La dejunul

oferit de Primărie în marele palat cultural moștenit de la Unguri, Regele, improvisând, atinge luptele pentru libertate ale ambelor nații. Mare îngrămădire pentru a căpăta iscăliturile celor trei prinți.

Îndată plecarea. Până în noapte la Deva, la Simeria, — mai ales aici, — mulțimea așteaptă. Mă împărtășesc și eu de un sfârșit de demonstrație.

23 Iunie.

Întors, aflu demisia lui Maniu (și din Cameră). Motivare vagă. Doria s'o facă încă de când a revenit din străinătate. Recomandă pe Mihalache și face elogiu lui Madgearu.

*

Convenția Comercială cu Germania, cu privire la care ne înțeleseserăm Luni, înlăturând, și în Consiliu, pretenția Germanilor de a o lega de o viitoare alianță economică cu Austria și de a semna la Geneva, e iarăși în primejdie. Ei cer neapărat această semnare în acest loc și la această dată, plus un angajament de comenzi industriale la dânsii.

Ghica mi-o spune. Revine apoi cu Manoillescu. Anunț un Consiliu de miniștri la Cameră pentru oara două și jumătate.

24 Iunie.

Legea bacalaureatului, seara. Gh. Brătianu ține un discurs nedrept și insultător, în care îmi atrage atenția asupra pripel cu care am alcătuit-o, asupra lipsei de patriotism, etc. După el vorbește convenabil liberalul Ghiață, profesorul Oteteleșanu și alții. Frumos vot: 141 contra 4 (probabil Ungurii, cari sperau și mai mari concesi).

25 Iunie.

Discuția la Mesagiu. Goga aduce invinuiri nedovedite și sarcasm. Sânt silit să-l întrerup des. Unit cu „georgiștii“, atacă pe liberali. Declarația precedentă a lui Duca a fost chibzuită, fără a promite nimic.

26 Iunie.

Frumoasă ședință la Senat. Vorbesc Sándor Gyarfás (ca nemulțămît, dar cu perfectă bună cuviință), dr. C. Angelescu (foarte competent, cald și amical), Sauciu Săveanu. Vot unanim.

Aduc după amiază legea Universităților.

*

La Cameră, Grigorovici vine cu o lungă morală socialistă, nu fără izbucniri de emoție națională.

•

La Academie, Bianu, sculat de pe boaă, vorbește foarte mișcător de pușinul pe care l-am făcut. Apoi Nistor despre opera mea ca istoric. Aduc o contribuție la Istoria lui Mihai Viteazul.

•

La Cameră o întrebare a lui Lupu, în obișnuitul stil sarcastic, îi atrage un bun răspuns al lui Argetoianu.

Ăcestuia, Regele i-ar fi exprimat mulțămirea sa: se temuse ca el, Argetoianu, să nu fie prea autoritar și eu... prea moale.

27 Iunie.

La Regele pentru legile școlare. Îmi spune că ține să știe tot ce iscălește. Observațiile pe care le face și schimbările pe care le cere sânt pline de bun simț.

Îi vorbesc de chemarea la Palat a lui Mironescu și Iunian, de influența pretinsă asupra declarațiilor lor. Recunoaște că a vrut să-î vadă: prin ei a asigurat pe Maniu că n'are nimic contra lui, că în orice partid vede șeful, și nu omul. I-a spus lui Iunian că și după demisia lui relațiile de la om la om puteau urma. A cerut o indulcire a declarațiilor de la Cameră.

Vrea să facă un Album al armatei în colorii. Se gândește a lărgi grădina Palatului atâta cât să cuprindă și grădina Crețulescu. Îi arăt ce enorm ar costa.

*

Refus lui Pangal al optulea supt-secretariat. Dar consimt să aibă funcția și rangul.

*

La Cameră deputatul țărănist Iacobescu mă face aproape responsabil pentru neplata învățătorilor.

Cuza ține un foarte frumos și îndrăzneț discurs, evidențind necesitatea guvernului meu și imposibilitatea pentru partide de a mă răsturna.

*

La Senat trec, în comisiunea de instrucție, la care s'a adaus, invitată, și comisiunea de la Cameră, legea autonomiei universitare. Dr. Angelescu, după schimbările introduse, îmi mulțamește.

*

Dimineața, la congresul inginerilor de mine, unde mi se face foarte bună primire. La întoarcere, trebuie să explic pe stradă unei lumi desperate că n'au pierdut totul în moratoriul Băncii Generale.

*

Ghica ar vrea să rupă cu Germanii, cea ce nu pot îngădui. Recomand din nou „conversația protocolată“ a lui Tașcă.

28 Iunie.

La Mangalia, pe strașnica ploaie care salvează o parte din recolta Dobrogiu.

La Constanța cercetez bisericile (cu picturi de Mirea, de Marinescu; se pregătește a lui Toniță) și găsesc cea mai groaznică școală normală de fete din țară.

*

Manoilescu mi-a spus că s'a încheiat convenția pe care și Francesii, la Geneva, au găsit-o excelentă.

29 Iunie.

Împărțirea premiilor la Universitate. Mulți studenți, cu o perfectă ținută.

Premiul de literatură al Ministeriului se dă cu unanimitate lui Cesar Petrescu.

30 Iunie.

Regele mă chiamă pentru a mă întreba dacă admit căsătoria religioasă catolică a princesei Ileana. El n'ar voi să pară a-i strica norocul. Și mama logodnicului, arhiducesa Blanche de Bourbon, e ireconciliabilă. Se fac și rugăciuni... Papa, imi spune Ghica, oferise biserica Sf. Anton din Roma și pregătise un întreg program de solemnități, din care n'ar fi lipsit nici corurile românești.

*

La Senat se votează legea autonomiei universitare. Nu se cere cuvântul în discuția generală. După raportor, profesorul Dănăilă, ieau cuvântul eu. La articole, Bănescu, și Marmeliuc apără căminurile de Stat. I. Botez e pentru învățământul artelor fără bacalaureat. Se trece legea cu unanimitate.

*

Chemat la Cameră, prind o parte din discursul lui Duca (înainte, Lupu ne-a insultat ca de obicei, dar și mai mult pe liberali, al căror ministru a fost). Vorbește pe un ton ridicat. Declară că alianța mea cu dâșii arată ca nu sânt contra partidelor, că declarația lui Argetoianu cum că e necesar, acum, un Guvern fără partid, ca să revie partidele pe urmă, îl asigură, de și nu e de aceeași părere. Apoi se luptă cu Goga. Acesta revine la tribună și începe destăinuiri : Duca i-ar fi spus după „restaurare“ că „niciodată nu va da mâna acestui om“. În ripostă, Duca arată că scopul conversației era acela de a-și asigura rotativa supț Regele nou. Gh. Brătianu se amestecă : banalități, strigăte. Duca, răspunzând, spune cu dreptate că gândul lui I. Brătianu a fost mai mult cu el (Goga-l taxase de „om de casă“) și cu ai lui decât cu depărtatul fiu. Apare și fiul lui Al. Constantinescu, care trimete besele în batjocură „duciștilor“ și revelează, pentru a arăta sentimentele lui I. Brătianu pentru fiul său, scrisori private, fotografii. Majoritatea rămâne de un calm perfect în fața enormului scandal de peste o oară.

*

Trec apoi la Mironescu, unde, cu Sadoveanu, ne ocupăm de dania pe care nepotul după fiul Ioan al lui M. Kogălniceanu o face din moștenirea marelui bunic.

*

De acolo la Facultatea de Medicină, unde, într'o înălțătoare atmosferă, fiul meu Ștefan își lea doctoratul. Recunoașterea din partea profesorilor, Rainer, Obreja, Marinescu, Popescu mă înduioșează adânc.

1-iu Iulie.

Discuție la Mesagiu în Cameră. Seara, Petrovici, cu câteva accente poetice, fără multă energie.

2 Iulie.

După raportorul Ottulescu, cuvântarea mea la Adresă. E ascultată în liniște.

3 Iulie.

La Văleni și Sinaia cu d. și d-na Santos Bastos. Șoferul îmi spune cu ce perfectă ordine administrația germană întrebuința pentru producția agricolă orice forță pregătită, răsplătind și pedepsind cu o precizie absolută.

*

Seara, Consiliu de miniștri. Multă nervositate. Lui Vălcovici, care presintă proiectul legii drumurilor, i se atacă principiul centralisării. Dacă se ia și aceasta prefectului, spune Argetoianu, ce-î mai rămâne? Se amintesc marli prefecti de odinioară, cari rivalisau între ei. E vorba și de orariu.

Ghica aduce chestia convenției cu Grecii, pe care Radian, într'o conversație cu Collas, pare a o fi răspins. Grecii vreau despăgubiri pentru proprietățile lor din Basarabia. dar și restituiri de păduri, bălți și conace în Vechiul Regat (e vorba, mai ales, de fostul ministru grec Arghiro-pulos și de un Manos). Șișești, ca și Radian, arată pericolul de a crea un precedent și imposibilitatea, în unele cazuri, a restituirii. Se obiectează, de Ghica și Manoilescu, că prin convenție ni vindem lemnul, într'o țară care ea însăși nu ni vinde nouă aproape nimic. Resumând, arăt că și eu socot că mai mare e câștigul nostru decât riscul. Afară de represintanții Ministeriului de Agricultură, toți sânt de aceeași părere. Protocolul secret va fi redactat cu cea mai mare prudență de avocații de la Externe.

4 Iulie.

Delegațiile Camerei și Senatului la Rege. Pare influențat. Dacă el vorbește de datină, îndeamnă pe toți responsabili la unire și arată Statul ca „unitar”.

*

La Cluj, adunare a sanhedrinului ardelean. Vaida atacă pe Rege. Maniu e rugat să revie. El va refusa.

5 Iulie.

Visita lui Szembek. Îmi vorbește de intrigile agitatorului Szimonowicz, de dorința sa ca la o organizare a reprezentăției minorităților pe lângă Ministeriu să se facă loc și unui Polon.

Îl interesează direcția politică pe care am dat-o. Î se pare că e mult mai bună starea țării.

*

Cu un discurs al lui Petrovici, — după lungile rezerve ale lui Oteteleșianu,—trec la Camera autonomia universitară.

6 Iulie.

La Cameră, discuția bugetului rectificat. Declarație a lui Jozsika. Apoi Trancu-Iași, așa ca totdeauna: face praf pe Argetoianu și pe raportor, Corteanu. Urmează foarte călduroasa apărare, de M. Popovici, a concepțiilor lui bugetare și a împrumutului. Un tânăr liberal, Negură, îmi cere să cruț pe contribuabili, dar să nu suprim nici-o școală.

*

Argetoianu—mi spune că Regele e foarte mulțămît. Acțiunea lui Maniu, care vrea să-i dea o lecție, nu-l sperie.

7 Iulie.

Legea învățământului secundar la Senat. Duel între Sándor, care, ca de obicei, strecoară atacuri în lectura lui monotonă (vorbește de „praful și cenușa“ în care s'au prefăcut școlile lor) și dr. Angelescu. Cuvântarea acestuia e foarte bine informată și deosebit de caldă. Urmează raportorul, Dănăilă, și eu. Numai un vot contra : al lui Sándor. La discuție s'a amestecat, vorbind de prigoanele ungurești de pe vremuri, și Patriarhul.

După amiazi, la comisia Senatului legea pentru organizarea Ministeriului de Instrucție.

La Cameră a vorbit, dimineața, trei ceasuri, la budget, un tânăr Ghelmegeanu, de la Severin. După amiazi, împăciuitoar, prevestind serii de deficite, Victor Antonescu. Urmează, prăpăstios, Ioanițescu. Discursul lui Cuza e perfect ca gândire, spirit și violciune : vorbește contra capitalurilor străine. Îi dau noua ediție din Eminescu, lucrată la noi, ca „prietenului lui Eminescu și prietenului meu“. E foarte mișcat. Îmi cere date. Spune cât a bucurat pe d-na Cuza împăcarea noastră. Răducanu recunoaște păcatele fiscale ale trecutului și cere ușurarea contribuabililor și prin înlăturări de funcționari.

Argetoianu spune că, împlinindu-se contractul cu expertul contabil frances Poisson, care primia 300.000 lei pe lună, Auboin a protestat, spunând că menținerea lui e în condițiile împrumutului. La care Argetoianu a răspuns : „Am fost supt Turci, am suferit ocupația germană ; acum sântem supuși bancherilor apusenți : o primim, dar cu cât ne-ați cumpărat ?“.

8 Iulie.

Se votează legea lui Argetoianu.

Mihalache prezintă un proiect de lege pentru verificarea averii funcționarilor și apărarea onoarei.

Trec legea organizării Ministeriului de Instrucție la Senat. Șt. C. Ioan îmi prepară trei bile negre.

Conservatorii sânt încântați de discursul meu. Se gândesc la Nicolae Filipescu.

*

La amiază, la Regele. Îi vorbesc de pasagiile din discursurile sale în care se laudă Ardealul și se afirmă caracterul unitar al Statului. Recunoaște că a vrut să înlăture unele critice. Părerile mele despre „nații“ și „naționalități“ exprimate la Berna nu se potrivesc cu înțelegerea Românilor de azi. Pe Averescu, care anunță venirea sa la Guvern pe 6 August, când va reveni din străinătate, l-a chemat pentru o lămurire, și l-a împăcat total. Țărâniștii și țărâniștii, cari se plâng că sânt cei mai atacați. Laudă pe Potârcă. Goga, decorat cu cordonul „Ferdinand“, i-a spus în audiență că *în domeniul legilor pentru instrucție sânt și eu de folos*. Spunând de Fortunescu că-i displace, și eu adăugând că e „un visător“, Regele spune că „nu trebuie să fie la Ministeriu doi visători, el și eu“...

E contra cererii luteranilor unguri (de fapt Șvabi maghiarizați, cari au fost ieri la mine). Ajunge Teutsch. Țărâniștii rele despre sănătatea acestuia.

Mă întrebă dacă-mi place programul pentru nunta princesei. Nu vede de ce nu s'ar arăta că trece la catolicism.

*

După amiază, Argetoianu-mi spune, la Cameră, că Regele e mulțumit și vorbește de o acțiune mai depărtată a noastră.

*

La Paris, Românul arestat pentru furt de acte de la Externe, L., ar fi dat Legației noastre recolta lui. Între

altele un raport al ambasadorului engles la Paris, din care se vede că, pentru Titulescu, Regele face greșeli, dar totul va fi gata în doi ani. Regele ar fi pentru înlăturarea lui Titulescu sau măcar mutarea lui.

9 Iulie.

Visite: a lui Kirițescu, care pleacă de la Ministeriu fiindcă Ghițescu i-a luat învățământul normal, a episcopului catolic de Oradea, Fiedler, care vrea readucerea *sine strepitu* (la Senat mă interpelase Șt. Tătăărăscu) a Șvabilor maghiarisați la germanism.

*

La 11, Consiliu presidat de Rege, pentru apărarea națională (Ămza, Rudeanu, Samsonovici, Argetoianu, eu). Se cer sume enorme pentru oaste; e necesar să dăm două miliarde pe an pentru angajamentele luate. Dar Tesaurul e secăt. (Argetoianu dă vina pe scăderea prețurilor la grâne.) Și, la Geneva, până în Septembrie trebuie să declarăm ce păstrăm ca forță armată. Se observă că toți ceilalți vor camufla. „Deci ar fi să declarăm una, făcând alta“. Ca izvor, Ămza propune o taxă pe vinul debitat. Argetoianu ar primi. Un timbru pe sentințe nu place Regelui (eu l-am fost propus). E vorba de împrumut. Declar Regelui că, la începerea negocierilor, mă duc la mine acasă: „Am câteva reserve, dar pentru acelea sânt inexorabil“. Argetoianu spune că eu sânt „contra“ din principiu, el numai fiindcă nu se poate acum. Va face ce va putea, fără a se angaja. Crede că totul se va decide, într'un viitor războiu, prin avioane și gaze, care ne-ar face a capitula. Generalii opun că numai *ocupația* decide.

Vorbim, Argetoianu și cu mine, cu Regele în chestia

lui Burillianu, restabilit de Justiție, cu amendă mare pentru Stat. Argetoianu nu-l vrea: e încântat de cum l-a ajutat în crasă C. Anghelescu. Mă ofer a vorbi lui Burillianu.

Nu-l aflu acasă. Vine el la 2. Nu-și aduce aminte că a promis retragerea dacă ar câștiga. Îi arăt că am putea să nu continuăm acțiunea, pe care el ar putea-o pierde. Dar aceasta ar fi o scădere de prestigiu. Și pentru noi dacă pierdem. Ar vrea el o schimbare de regim, pe care i-o presint amănunțit? Dacă nu, să meargă la Rege și să-i presinte demisia pentru un cas de conflict cu Argetoianu. Fiind gentleman, nu e nevoie în scris.

*

La Cameră, interpelarea metodicului, recelui Mareș și a lui Costin Sturza, contra lui Madgearu pentru comanda a 100 de locomotive. Sânt silit a interveni une ori. Se amestecă, la urmă, și Răducanu. Vâlcovici, în răspuns, împăciuilor, e extrem de fin. La urmă Mihalache strigă că nevinovățla amicului său s'a vădit.

Trec în comisie legea Ministeriului meu.

Seara, legile d-rului Cantacuzino.

*

Ghica, plecând azi, îmi spune că Italianii, la inoirea tratatului, nu mai vreau clausa militară, oferind neutralitate reciprocă. Ne opunem, și ni se admit câteva luni de provisorat. Ghica nu știe ce e tratatul secret cu Iugoslavia. Samsonovici oferă a-mi vorbi de aceasta. În Albania ar fi temere de o invasiie italiană după moartea regelui, greu bolnav; deci războiu cu Iugoslavi și conflagrație generală.

La Cameră, Argetoianu, nervos, se plânge că o anume interpelare ar strica relațiile cu național-țărăniștii, cari se poartă bine cu noi (!). Ar trebui să apăr pe Madgearu. Mi se pare curios și îngrijorător.

10 Iunie.

Radian îmi spune ce s'ar fi petrecut la audiența lui Averescu, care ar fi plecat foarte nemulțămît. A atacat pe Argetoianu. Ar fi acesta „un om ușuratec, care are nevoie de frâu“. El, Averescu, putea să-l înfrâneze. Eu, nu.

*

La Cameră trec legile învățămîntului secundar și organizației Ministeriului de Instrucție. La cea d'întăiu, Cuza vorbește foarte înțelept și adesea dulos, amintind studiile, de la Dresda, în momentul când se întorceau învingătorii războiului franco-german și afirmând că niciodată n'a uitat colaborația noastră. La a doua, un discurs sonor al lui Țoni.

Urmează, cam forfecate, legile d-rului Cantacuzino, priveghiate de secretarul lui, dr. Banu, tot așa de suspect ca figură ca și ca reputație. Ele se discută până târziu.

Fac inspecții la comisiile de bacalaureat. Aceleași fețe muncite, iar, ca forță sufletească, acelaș vid. E o durere să asiste cineva la aceste zbuciumări ale unor inteligențe pe care nimeni nu le-a deschis.

Și la Educația Națională, instalată într'un palat, cu 800.000 de lei chirie.

*

Seara, Argetoianu-mi spune că Burilleanu a fost la Regele, pe care l-a indispus adânc prin dârzenia sa. Declară că n'are motiv de a demisiona.

În discuția ulterioară cu Argetoianu. Regele, care nu vrea pe Burilleanu, caută mijloace de a-l înlătura. Se pronunță numele lui Goga, și se aruncă, de Argetoianu, ipoteza unei satisfacții a ambiției acestui de la sine decretat „stălp al Coroanei“. Regele nu l-ar vrea în Ministeriu,

pentru că „și-ar face îndată organizații pentru dânsul“. Punându-se în vedere posibilitățile de a înlocui momentan pe Anghelescu, care, socotindu-se jignit, nu vrea să revie, Argetoianu propune pe Chiriacescu. Regele obiectează că e liberal. I se răspunde că adesiunea lui la liberali nu e fanatică. Argetoianu e hotărît să nu lucreze cu Burillianu. Deocamdată recursul care s'ar face nu poate fi judecat decât prin Decembre, iar de acolo înainte, dacă și Casația ar urma exemplul Curții de apel, care e liberală, i-ar face miseriile necesare pentru a-1 silî să plece de la sine.

11 Iulie.

Legile lui Cantacuzino la Cameră. Una din ale mele pentru budget e „amânată“ de comisia profesorilor, atinși în interesele lor. Li impun o revenire.

*

Burillianu la mine. Explică părăsirea promisiunii prin aceea că Argetoianu i-a vorbit lui Goga de restituirea lui Anghelescu. Îi arată că o conversație privată, raportată de un interesat, nu poate fi un argument. Îi atrag atenția asupra situației fără autoritate în care s'ar găsi Banca Națională supt un vice-guvernator provisoriu. Declar însă că nu insist. El promite să se gândească și să revie. Propunerea mea era să adreseze Regelui o scrisoare, făcându-l arbitru într'un eventual conflict cu ministrul de Finanțe: la rigoare ar putea-o și publica.

Argetoianu mi-a spus că, la plecarea sa de lângă Averescu, Burillianu, care-și râdea public de general, l-a felicitat că „a părăsit pe proști“. Câteva zile mai târziu, cel care felicită era lângă Averescu.

*

Argetoianu e contra proiectului de homestead (Goiceanu, lupist, propune cinci hectare; majoritaril unul singur; Hamangiu a pregătit un proiect studiat). Spune că s'ar omorâ băncile populare.

12 Iulie.

La Văleni și apoi la Sinaia.

Opoziția (Iacobescu, Trancu) protestă contra legii mele de suprimare a gradațiilor și sporurilor, din motive budgetare. Face un enorm scandal: să vin să li-o explic! Legea se amână. Brătescu și Argetoianu spun... că nu mai era necesară, Argetoianu adăugînd că se credea cum că *eu* o doresc.

La legea Camerelor Agricole, Șisești a avut un foarte mare succes de oratorie onestă.

13 Iulie.

leau cuvântul cu privire la proiectul atacat: las hotărârea lui Brătescu, care consimte să-l amâne pe la toamnă.

Votul legilor urmează. Contra legii spiritului se desemnează o puternică opoziție, și la majoritate, mai ales la Basarabeni.

•

Presint Regelui Mesagiul de închidere. Il primește bucuros, dar, la urmă, unde ziceam, „dreptului Mieu“, preferă forma, pe care eu o ștersesem, „Mie“.

•

Mi s'a ridicat acușația că n'am raporturi cu Ardealul. Într'o formă acră o face Valer Moldoveanu, pe care-l credeam național-țărănist. Goga-l reclamă pentru el și adaugă un discurs perfid. Urmează urletele lui Șt. C. Pop.

14 Iulie.

Ultima zi la Cameră. După frumosul discurs al lui Manoi-lescu ieri, explicații competente ale lui Șisești la legea lui.

Se încearcă și ziua asalturi ale opoziției, lipsită de unitate chiar în fiecare partid deosebit.

Seara, pentru legea „Paridului“, pe care el o pretinde adusă fără cetirea Mesagiului, Mihalache și ai lui provoacă un imens scandal.

Un altul fusese înscenat, la sedința de după-amiază, de Șt. C. Pop, venit anume, cu toate vechile resurse de teatru plângătoare și urlătoare, pentru a salva pe Aurel Dobrescu, a cărui ridicare de imunitate se cere. Acesta-și povestește, la urmă, toate păcatele și miseriile. Camera votează totuși contra lui.

La Senat, preotul Man trezește pe episcopii uniți contra curbei clerului. Trebuie să intervin cu toată puterea pentru a întrerupe un discurs al episcopului Hossu, care isprăvește prin a recunoaște că o face pentru opinia preoților săi.

Manoilescu a primit locul de guvernator al Băncii Naționale, de și Burillianu nu vrea să demisioneze. Regele a acceptat ca ministru pe Vasilescu-Karpen. Hațjeganu, bolnav de edemuri și ajuns la conștiința că nu poate lucra, a promis o demisie amabilă. Întrebat asupra successorului, nu vrea pe Sextil Pușcariu, care n'ar avea prieteni, și cere un Ministeriu plin, ci pe Valer Pop. Și Regele-l vrea pe acesta. Pe Ardeleni i-am fost înștiințat, — și pe Valer Pop, — că nu mă supun la agitațiile de clici.

Regele e indignat de faptul că Ionaș Grădișteanu i-a refuzat o decorație. A primit chiar acum pe Valda, și i-a decorat cu „Mihai Viteazul“. Îl rog, recunoscându-i dreptul de a păstra bune relații cu toate partidele, să arăte public încrederea în guvern. Promite s'o facă.

Închiderea Camerelor.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor. Puțini din vechii prieteni. Vin arhieriei Leu și Sîmedrea. Duios vorbește de influența mea asupra generației sale preotul profesor Nic. Popescu.

Seara, la banchetul lui Argetoianu. El răspunde la cuvintele mele spunând că-l „umilește“ dovada de prietenie, — revin noaptea de la Văleni, unde am sosit la trei de noapte —, a prietenului și șefului său, „de care nu se va despărți nici până la moarte“.

*

Puax mi-a făcut ieri o lecție de recunoștință financiară fața de Franța.

16 Iulie.

De la Regele acest răspuns la telegrama de salutare din partea cursiștilor: „Din tot sufletul vă mulțămesc pentru frumoasele gânduri ce mi le adresați cu prilejul deschiderii cursurilor de vară de la Văleni, operă atât de frumoasă, de adâncă însemnătate națională și patriotică, ce ați întreprins acum aproape douăzeci de ani. Astăzi aveți prilejul s'o desăvârșiți împreună cu întreg Guvernul, spre mai marele bine al patriei și spre completa mea mulțămire“.

18 Iulie.

Parastasul regelui Ferdinand. Asistă și prințul de Hohenzollern (soția lui, fiica regelui Saxoniei, e vioaie și doritoare de a afla), prințul de Leiningen, care ține pe o fată a Marelui Duce Chiril, fratele acesteia și Francisc-Iosif de Habsburg. Serviciul e impresionant. La plecare, Regele îmi vorbește de telegrama sa, accentuând că a vorbit și despre Guvern.

23 Iulie.

La Sinaia, pentru presintarea scrisorilor de acreditare ale noului ministru spaniol. Pomenește și de legăturile de rasă. Răspunsul Regelui e măsurat și scurt. În conversație ministrul vorbește de „Alteța Sa Regală Infantul“. Eu, care, de pe urma unei informații greșite, am venit în jachetă, îi spun că, dacă aș fi avut o decorație, aș fi venit cu a lui Alfons al XIII-lea, fiindcă sânt „regalist spaniol“.

24 Iulie.

Presintarea felicitărilor. Regina Maria e foarte slabă.

25 Iulie.

Presintarea la Pelisor a darului miniștrilor. Spun princesei: „De la o țară săracă, atât; de la Dumnezeu mai mult“. Ea vorbește de „cât de bună i-a fost țara“. — „Dumnezeu“, adaug, „e și mai bun“.

Arhiducele-socru, Leopold Salvator, e complet surd și trebuie să i se vorbească tare în aparatul care-l ajută. Mă întreabă dacă sânt din Sinaia și apoi ce fac la București... Soția lui, Blanca de Bourbon, are încă ochi foarte vioi și gropițe în obraz. Căinează pe soțul care nu poate participa la conversație.

Seara, prânz de gală. A sosit și al doilea Hohenzollern, care a luptat pe „Emden“ și a scris o cunoscută carte despre campaniile lui, și regina Serbiei, slăbită la față și mult obosită. Vorbesc cu doamna Mavrodî, pe care Regele a decorat-o acum, despre regina Maria, care se plânge că se desparte de fiică, pe care regretă că n'am ajuns eu a o cunoaște în de ajuns.

Regelul i-am cerut, la presintarea darului, să nu fie prea imbielșugat în amabilități față de Maniu și de al lui. Nu pentru mine, care sânt în „serviciu comandat“ și gata oricând să plec, ci „ca să nu se creadă că Regele a capitulat înaintea celui mai îndrăzneț“. Regele-mi răspunde că va păstra măsura; el ține numai ca partidele, trimise la refacere, să nu rămâie în rele raporturi cu Coroana, care va trebui cândva să alibă din nou nevoie de serviciile lor. I-am spus că schimbări de Guvern la trei luni ar face țara ridiculă.

Pe când mesenii stau în culoar, Regele vorbește cu Maniu, — „douăzeci de minute“, se grăbește a-mi spune cineva de la Curte, — apoi cu Duca, cu Vaida, cu Goga, scurt, și cu Gh. Brătianu, căruia mai târziu, din cauza atitudinii infame a ziarului lui, îi dau mâna numai, fără să adaug un cuvânt. Maniu, care a declarat că și-a pus colanul Ordinului Ferdinand de silă, se primblă prin culoare cu doamna Suțu. Pe o canapea, Vaida își comunică, după obicei, impresiile. Goga e indignat de atenția dată lui Maniu. Ardelenii, spune el, trebuie stăpâniți cu forța. Cu acestălalt sistem, unde ajungem? Dacă Regele ține samă numai de aceia de ale căror sentimente nu e sigur, ce să facă el? Să-și arunce în suflet îndoiala și să renunțe la falsele speranțe? Fiica mea Magdalina vorbește cu Maniu: „Cred că rancunele d-tale politice nu trec și asupra noastră“. Maniu se face a compătimi greutatea sarcinii mele. — „După situația pe care a găsit-o...“ Nevesta mea i-a amintit lui Goga că a cochetat cu Maniu. „L-am găsit în tren și, cum se îndeasă el, am vorbit.“

Regele-mi spune că Maniu s'a explicat. Dorește să fie primit în audiență pentru a da mai întinse lămuriri; de aceia va mai rămânea la Sinaia câteva zile după nuntă. — Va începe, zic eu, de la primele principii. Regele: — E

unul care începe și mai de departe, A. Face întâiu expunerea istorică a subiectului, scoate hârtii din toate buzunarele, și de la regele Carol I-iu, și apoi dă sfaturile.

Am văzut pe ministrul de la Pesta, Grigorcea. Și el e de părere că întrebarea de la Belgrad, cu privire la restaurarea Habsburgilor, era o cursă întinsă de la Praga. Bine am făcut arătând-o. În acest moment Ungurii nu se mai gândesc la lovitură. Ea ar stârni opoziția tuturor Calvinilor. Horthy i-a spus că restabilirea lui Otto ar însemna ca, de a doua zi, „Zitta“ să iasă pe stradă cu lumânarea procesiunii.

Văd pe Puaux, care mi-a scris din nou pentru furnitura telefoanelor. Amza i-a răspuns printr'un memoriu destul de amănunțit. Îi pun în vedere avantajii guvernării noastre: liniște, încredere, autoritate. Tace. E absolut contra intervenției în Ungaria.

Ciolac Antici mă întreabă în ce privește atitudinea noastră în cazul restaurării ungurești. Îi spun că angajamentele de anul trecut nu se mai potrivesc cu actualele condiții. Nu putem, când toată lumea umblă după pace, să apărem ca pricinuitorii unui războiu ale cărui margini nu se pot prevedea. Războiul ar cere bani, și de unde? Cine ni i-ar da? În provinciile odinioară ungurești, Coroana Sf. Ștefan nu mai influențează atâta. Sânt legături de interese, e și o pregătire școlară: la Sighet, minoritarii unguri, cărora li se propunea să dea explicații în limba lor, au refuzat, ne mai având terminii științifici. — Dar să-i împiedecăm printr'o atitudine? — Ești sigur că s'ar speria? Și, dacă nu, rămânem ridiculi. Dar, dacă vrea ceva, să aștepte pe Ghica, mai în curent cu intențiile franceze, și apoi să dea un comunicat și în această privință, dar numai cu multă prudență.

Însărcinatul de afaceri unguresc mă caută. Vrea să-mi explice adresa lui către școlile ungurești de la noi, cărora li-a trimis și un formular în limba maghiară. Îi spun că știu tot (nu cunoșteam nota Filality, de care vorbesc ziarele). N'avea dreptul să se adreseze altui cuiva decât ministrului de Externe. — M'am adresat. — Cui? Lui Ghica? Mie? — Nu, lui Vasiliu, lui Filality. — Lui Filality? — Nu... Dar Legația are și atribuții consulare, și era grabă. — Nu cunosc Legații cu atribuții consulare, dar, în materie de drepturi ale Consulatelor, nu pot admite ca ele să corespundă direct cu autoritățile noastre. Am mai intervenit într'un cas analog. Și, apoi, d-ta știi că există o fatalitate istorică, pe care eu n'o discut și că ea a creat o stare de spirit, care se oglindește în ziare pe care nu eu le voiu opri de a o manifesta. Iar, cât despre punctul lui de vedere, îl cunosc, dar nu pot să-l și aprob. Îi părăsesc: el pare mirat.

Și lui Goga i se pare extraordinară procedarea agentului ungar.

Îi spun Regelui că Seipel a intervenit pentru un anume Hruschka, osândit pentru spionagiu. Regele crede că nu poate fi vorba de o grațiere.

26 Iulie.

La 10, căsătoria civilă a princesei. La 11, cea religioasă — în marele hall, descoperit pentru ocazie, al Palatului Peleş, înaintea copiei Madonei lui Holbein.

Arhiducele pare absent; arhiducesa poartă o biată pălărie veche și o mantelă de aceiași dată peste o rochie modernă. Foarte bună înfățișare a Regelui, cu copilul, în noua uniformă, lângă dânsul.

O impresionantă „messe basse” în prezența lui Cisar

(care și-a ras barba), a lui Vladimír Ghica, figură de prelat din secolul al XVIII-lea, care s'ar sforța, din considerații mistice, să nu rădă în acel moment, și a unui prelat bucovinean. Ghica ține un lung discurs frances, cu interpretări nobile bisericești și amintiri istorice, din care nu lipsește propriul său neam, legat de Austrieci în secolul al XVII-lea.

Binecuvântarea e dată în latinește și franțuzește (cu un foarte bun accent) de Cisar. Discursul, în românește, al arhiepiscopului e adânc mișcător.

Pe când noua păreche merge la monumentele celor căzuți și se întoarce cu un sărăcăcios alaiu de nuntă, complect nereușit, discuții, cu doamnele de onoare, asupra fantomelor Peleşului și a zilei de „4 Ianuar“.

Dejun, cu puțini invitați. Sânt lângă Leiningen, care se mărturisește Loren, cu adevăratul nume : de Línanges.

El spune că arhiducele-socru stătea în Spania până le revoluție, în Barcelona. — Și de acum ? — A, de acum...

Despărțirea. Princesa de Hohenzollern căreia i-am dăruit cărți despre România, pe care arăta doritoare s'o vadă, se scusă : o soră o așteaptă la Pesta și cele două gemene ale ei trebuie să aibă confirmarea. În schimb, sora mirelui, arhiducesa Margareta, care e și o pictoreasă distinsă, ar vrea să vadă țara, din care nu cunoaște nimic și în care trebuie să rămâie câteva săptămâni.

•

Argetoianu, care-mi vorbește de mai multe afaceri în curs (și de cererea Casei Volpi de a i se păstra contractul pentru electricitate și energie în Ardeal, fie și cu caiet de sarcini schimbat ; Argetolanu ar trimete-o în Basarabia, pentru a interesa Italia acolo), imi anunță că bolșevicii încep a-și realiza intențiile, anunțate până la ziua de asalt de la 1-iu August, printr'un atentat asupra trenurilor la Buda : s'a stricat linia la trecerea unui tren de marfă,

fără pagube aproape, pe când era vizat acceleratul de Braşov, cu invitaţii pentru nuntă.

*

Puaux mi-a vorbit şi de o ofertă Nobel: ar fi de primit pentru că supt ea se ascund capitaluri franceze.

27 Iulie.

La Văleni, din pădurea vecină se bombardează, noaptea, de trei săptămâni, un întreg cartier. Spun să aducă soldaţi, şi cu o mitralieră.

*

Valjean la mine. Îl întreb în ce chip a ajuns lângă Gh. Brătianu. Îmi povesteşte cum, la venirea Regelui, a găsit pe Vintilă Brătianu, la ceasul patru de dimineaţă, complet căzut în fotoliu. Întrebat ce vede, a răspuns: „Republica“. Atunci, ca „şef al capitalei“, a chemat pe ai săi şi s'a declarat pentru Regele. Chemat la Palat, şi fiind vorba de şef, Regele i-a spus: „Şeful este Gh. Brătianu“. Cum Valjean observa că n'are calităţile trebuitoare, Regele, hotărît, a insistat: „Gh. Brătianu e pregătit“.

De atunci a fost o continuă zbuciumare. „Şeful“ a fost condus de familia mai de aproape, de generalul Văitoianu şi de... C. C. Giurescu. Ei au determinat atitudinea de azi a acestui timid convins că are un mare drept părintesc şi o mare misiune naţională.

28 Iulie.

Alte două atentate asupra căii ferate: la Ciurea şi în Basarabia.

*

29 Iulie.

Munteanu-Râmnic vine de la Argetoianu. Regele i-a spus că acest Guvern și acest Parlament își vor face opera, potrivit și cu intențiile lui însuși, ale Regelui, timp de patru ani. Maniu n'a făcut decât să se plângă că are împotriva-i dubla opoziție a țărăniștilor și chemăriștilor, cari se pretind sprijiniți de Rege.

30 Iulie.

Visita unui tânăr istoric american, care se ocupă de Sud-Estul Europei, și apoi a trei delegați ai Fundației Carnegie: Wanlass, Miller și încă unul.

*

Munteanu-Râmnic mă întreabă din partea lui Argetoianu dacă e cazul ca guvernul să dea un comunicat în „chestia Titulescu“. Răspund că guvernul nu e responsabil pentru ce se scrie într'un ziar care nu e oficiosul său.

*

„Mișcarea“ urlă contra „interviewului“ meu din „Manchester Guardian“.

31 Iulie.

Mareșalul Palatului mă întreabă dacă Regele mi-a vorbit de regimentul pe care vrea să-l deie prințului de Hohenzollern. În situația de azi cu Franța, atâta ni-ar lipsi...

2 August.

Excursie la Ogretin, Star-Chiojd, Cal ini, cu atât de frumoasa biserică, apoi la Nifon, unde ultimii călugări au fost izgoniți pentru a face loc unui sanatoriu de tuberculoși

(din cari scapă doar 20^{0/0}; medicii nu rămân). Apoi la mănăstirea Ciolanu și la biserica din Izvoranu, unde, în locul mormântului lui Luca Mitropolitul, e al unui căpitan brâncovenesc. Țăranii, la cari de la Carol I-*u* n'a mai călcat nimeni, sânt înduioșător de ospitalieri: mi se dau pere văratece, și omul, care nu primește bani, sare prin păduri ca să ni iasă înainte.

*

Țașcă-mi spune că dr. Creangă, pretinzând că are autorizație de la „cel mai chemat“, a cerut Nemților să ajute Banca Generală de la Diskonto. Țașcă-și inchiuie că e vorba de a muta Diskonto la București și observă că, în situația actuală, ar fi greu pentru finanța germană. Îi telegrafiez că zisul Creangă n'are niciun rost să se amestece în astfel de lucruri.

4 August.

Iacovachi, care ține locul lui Filality, îmi aduce hârtii de rezolvat grabnic. Ungurii cer, exhibând aprobări analoge de la Beneș și Marincovici, consulat la București, Cluj și Timișoara, îngăduire de vânzare, timp de zece ani, pentru moșiile pe care ai lor le-ar moșteni în România și o altă amânare. Mi se presintă și discuțiile cu Polonia pentru granița la Ceremuș și cele cu Grecii pentru sensul dat, la despăgubiri supușilor greci, cuvântului „loc“.

Le amân pentru Consiliul de Miniștri.

*

Se publică încă un comunicat al Preșidenției, de care n'am nicio știință. Spun lui Iacovachi să comunice ziarelor că „poate fi de la Preșidenție, dar nu e al Preșidenției“. Se pare că e o arogare de drepturi a lui Pangal.

*

Ziarele au aceiași atitudine furioasă contra noastră și anunță apropiata cădere a Ministeriului.

Ele spun că Regele va deschide Congresul Internațional Studentesc la Sinaia. Telefoniez adiutantului, arătând că acest congres nu presintă nicio garanție, că președintele român, Popescu-Botoșani, e un om neserios și că deschiderea de Suveran ar fi o „scădere a demnității regale“. Mi se spune că nu se știe nimic la Curte. Cer voie să desmințesc spusele ziarelor. Mi se arată să n'o fac și că „mi se trimete un curier cu răspunsul“.

•

Un articol, „Un ermit“, în care era vorba de Maniu, a „dispărut“ la „Neamul Românesc“, care apare azi fără articolul prim al meu.

*

Școlile suprimate sânt un pretext de agitație. E o nevroză în aer. Fără niciun motiv serios, Andrieșescu de la Museu demisionează telegrafic și „irevocabil“.

5 August.

Consiliu de Miniștri la Văleni.

Argetoianu a văzut pe Regele, care, mulțămît de noi, a căutat să-i arăte cu de-amănuntul ce a fost audiența lui Maniu, pe care acesta o ceruse prin Vaida.

Maniu a expus îndelung, — o oară și jumătate, și servirea ceaiului n'a tăiat firul nesfârșitei expunerii —, că în lumea întreagă curente de stânga întrec pe cele de dreapta. El, Maniu, de și din temperament om de dreapta, trebuie totuși să meargă și el spre stânga.

S'ar ținea la dispoziția Regelui, dacă n'ar fi împiedecat de trei factori, și, în propriul său partid. Și anume: întâiu camarila (Cesianu care, după Argetoianu, e pentru o alternare la guvern între Duca și Maniu), „trădătorii Ar-

dealului“, cari sânt Tilea, cei doi Hațieganu și chiar Voicu Nițescu, și „Satana“, care e Iunian.

Regele i-a spus limpede, de două ori, că, dacă partidele îl interesează, nu-l interesează și aceia cari ajung a le conduce.

Iunian, aflând de audiență, a relevat cât de nătâng e omul care, putând provoca pentru el manifestații în Ardeal și a se presinta Regelui în numele lui, e adus acum să se presinte Ardealului în numele Regelui, din a cărui cauză zicea că se retrăsese.

În chestia comunicatelor neștiute de mine, Argetoianu îmi arată că, pentru primul, scris de dânsul, m'a căutat de trei ori la telefon fără a mă putea găsi; al doilea e un simplu articol din „Neamul Românesc“ (despre care aflu pe urmă că a trecut, din greșeală, și în „Monitor“). În locul desmințirii pe care o cerusem prin Iacovachi de la Externe, se va rectifica de zărele ineseși, dar de acum înainte Pangal va ști că nu poate fi trimis niciun comunicat pe care eu să nu-l fi cunoscut și aprobat.

*

Foarte bună conferință a lui Argetoianu despre budget.

*

La Consiliu (lipsesc Ghica, Amza și Brătescu, plecat în Basarabia; este și Meteș) se resolvă chestiile privitoare la convenția cu Grecia, la granița bucovineană, la consulatele ungurești, la termenul de vânzare al bunurilor ungurești, care se reduce la șase ani.

Rămâne ca delegația economică, creată printr'un jurnal al Ministeriului precedent, să-mi presinte totdeauna programul discuțiilor și să dea pe urmă, nu o decizie, ci numai o propunere către Consiliul întreg.

*

Adiutantul regal Stoicescu-mi scrie că nu se poate desminți știrea că Regele patronează Congresul internațional

studentesc, dar Suveranul nu va fi prezent la deschiderea lui.

Consimțise fiindcă stăruințele veniau de la cineva care-mi este aproape.

*

Șisești spune că fără legea lui scăderea prețului grânelor ar fi catastrofală. Karpen mă liniștește în ce privește urmările legii asupra petrolului a lui Manoilescu.

*

După Argetoianu, Regina ar fi greu bolnavă, cu tot tratamentul unui medic tânăr, Aronovici. Argetoianu a recomandat o cercetare în Apus, de un mare specialist. Regina e foarte afectată, și plânge toată ziua. A evitat, la căsătoria fiicei sale, guvernul, pe care „nu-l cunoaște“, fiindcă nu i s'a presintat.

*

*

Argetoianu crede că ar fi bine să caut a vedea pe Rege. Voiu cere o audiență Sâmbătă.

*

Explosii în vagoanele străine care trec prin Serbia. Guvernul sârbesc declară că le va înlocui la graniță cu vagoane sârbești.

*

Regele dorește manevre. Argetoianu le-a disuadat. Cele de anul trecut au costat 400 de milioane.

Vorbim de Titulescu. Argetoianu e de părere să nu întrebuițăm greșelile lui pentru a-l scoate. Acasă, ar fi mai plictisitor decât unde este.

D-ra Văcărescu l-ar ajuta în opera lui de denigrare.

6 August.

La Verbila și Urlați, cu Șisești.

*

Seara, fetele de la Misionare represintă cu foarte mult talent piesa mea „Fiul cel pierdut“.

7 August.

Un ziarist de la o foaie din Viena. Ii spun neted că teoria pierde Apusul, incapacitatea de a vedea, de a hotări răpede. Mica înțelegere e „jandarmul de la graniță“. Minorităților li recunoaștem toate drepturile. E de față și Rösler.

*

Comnen, care merge pentru vacanțe în Bretania, la Hennessy, presintă situația Germaniei ca fără remedii. I s'a spus că e mai rău decât în 1923. Abia de mai au reserve până în iarnă. Apoi catastrofă și comunism. Directorul Băncii Angliei ar fi pentru revisuirea hotarelor ceea ce ar permite activitatea economică normală.

8 August.

Somații din Ardeal, de a numi revisori și Consilii.

La Sinaia, văd pe Argetoianu. Și el primește asemenea misive-ordine de a trimete milionul în cutare localitate unde a fost grindină sau revărsare de ape.

*

Văd pe Regele, și vorbim de somațiile din Ardeal, de un interview al lui Duca, de regimentul ce s'ar da prințului de Hohenzolern, care a avut în Războiu o atitudine în sensul nostru. Manevrelle ar dori să le facă, dar recunoaște că nu sânt bani; va hotări Consiliul de miniștri. Nu stau mai mult, ca să nu se zică și despre mine, ca despre Maniu, că am avut o audiență de patru ceasuri. Oricum, față de anumite curente ardelene, o rezervă e recomandabilă. Regele vorbește de loialitatea lui Vaida.

Societatea de detectivi americani „Vigilent“ semnaleză un complot ce s'ar pregăti, și cere 10.000 de dolari pentru a da informații.

Arăt că pentru sănătatea Reginei nu trebuie să se facă aceiași greșeală ca, odinioară, cu a regelui Ferdinand, când am atras, fără folos, atenția Guvernului de atunci. Primesc știri liniștitoare. Sânt fenomene reumatice : Regina iea masa cu fiul ei ; numai azi, din cauza vremii, n'a ieșit.

Regele, cum mă asigură și Argetoianu, are cele mai bune sentimente față de Guvern. Mi-a vorbit însă ceva de școlile desființate, și i-am dat explicații.

Cu privire la visita lui Venizelos, el e de părere să păstrăm o oarecare măsură (la masă, îmi spunea Argetoianu, nu șefii de partide, cari ar putea să refuze ; doar trei miniștri : eu, Argetoianu, Ghica). E un om de merite (Argetoianu zicea înainte : „aproape un șef de Stat“), dar nu e chiar unul așa de mare acela de a fi creat o Republică. Nu-l influențează pe Rege prezența Suveranilor detronați ai Greciei : regele Gheorghe nici nu este în țară.

*

Seara, Pangal îmi spune că însărcinatul de Afaceri al Franciei s'a adresat primului ministru pentru că un funcționar de la Direcția Presei, Miciora, care de altfel desminte, a fi spus unui gazetar socialist belgian, în trecere, că Franța iubește mai mult pe Cehoslovaci și Iugoslavi și că ne servește mai mult Italia. Răspund că, fără a aproba pe funcționar, nu cred că răspunderea vorbelor lui, într'o conversație particulară, se suie până la mine.

Aceasta arată încă odată sentimentele Legației față de noi.

9 August.

La Pelișor, pentru a lua în excursie, cu fata mea Magdalena, pe arhiducesa Margareta,

Arhiducesa e simplă, inteligentă (vorbește și italienește, spaniolește și stă într'un sătuc spaniol lângă Santander,

unde face pictură și speră să se poată întoarce și acum și bună. Pretutindeni pe linia de sate către Târgoviște admiră casele și oamenii, cari-i fac daruri de covoare și-i aduc flori. Vedem împreună atât de frumoasa biserică veche de la Pietroșița, apoi pe cele din oraș (Domneasca, Mitropolia, unde vandalismul lui Leconte du Noüy o umple de indignare, Stelea, Sf. Constantin, unde i se dă o cărămidă pe care un logofăt din secolul al XVII-lea a schițat un plan de biserică). Apoi pe la Măreni, cu sonda aprinsă, a cărui aruncare în aer se pregătește, pe la Filipeștii-de-pădure, cu splendidele picturi, mai ales grupul, plin de mișcare, al ctitorilor, spre Văleni, unde primirea e stricată de o nouă întrerupere a luminii electrice. La șapte seara, întoarcere la Sinaia.

Arhiducesa vorbește cu emoție de vizitele la Viena, unde lumea, care-i recunoaște, e bună. Franța de azi nu-i place, în ciuda sângelui Sf. Ludovic pe care, prin Maria de Burgundia și prin Bourbonii spanioli, îl are. Nici de marea ei descendență nu-i prea pasă. Culege pretutindeni ce e frumos și bun și se păstrează, în mijlocul nenorocirilor, voioasă și plină de viață. Are înfățișarea Mariei-Luiza. La plecare, punem la cale o excursie la Argeș, după visita lui Venizelos.

*

Aflu în ziare demisia din „Asociație“ a lui Țoni, în termeni de acuzare pentru ministrul care a legiferat pentru învățământul primar fără a-l întreba și i-a impus controlori din cel secundar. Cere apoi plata lefilor întârziate ale corpului pe care-l represintă.

Cer lămuriri la administrațiile financiare, iar lui Țoni îi pretind să arăte dacă petiția, pe care a tipărit-o înainte de a mi-o trimete, e autentică; în acest cas, voiu anula delegarea sa de Costăchescu la „Asociație“ și voiu pronunța

avertismentul pentru tonul jignitor pe care și-a permis a-l întrebuința.

11 August.

Seara rezumez, cu Collas, asistat de secretarul de Legație Arghiropulo, convenția de comerț cu Grecia.

13 August.

Popovici-Tașcă vine din Bucovina. Crede că ar ajunge un chibrit ca să aprindă satele. Cheltuielile de judecată, salariile avocaților dublează suma procesului. E absolută necesitate să se ia măsuri, ca acela de zăbovire a execuțiilor (cea mai mare parte din datorii sânt la cămătari). Și legea „homesteadului“ (măcar pentru casă și un hectar) e necesară. Taxa pentru „zootehnie“ e o mare povară pentru vânzătorii de animale. Un strigăt general contra Camerelor de agricultură, chiar așa modificate, cum sânt prin ultima lege. A aflat concurs fidel la Robu, care i-a întrebat pe țărani dacă vre-odată li-a promis uitarea datoriilor. Nu la deputatul Cârlan, care s'a ținut de-o parte. Popovici-Tașcă a avut grijă, înainte de a visita județele, să stea de vorbă cu băncile. E necesar să se puie prefecti de ispravă.

*

Și Sadoveanu, cu două din fetele lui. Îmi vorbește de cartea de cetire pregătită și de Primăria din Iași, pentru care avea o listă opusă aceleia a lui Ifrim. Îmi arată că francmasonii lui, în opoziție cu ai Marelui-Orient evreiesc, sânt pentru societatea burghesă și națională de azi, fiind aleși dintre oameni absolut onești și cari se susțin prin ei înșii. Lista i-ar primi-o Argetoianu.

*

Dimineața, Zamfir Brătescu Incasările sânt mai proaste ca anul trecut. Lunile „bune“ n'au dat niciun spor. În Sudul Basarabiei recolta e rea.

Îi dau mai multe sfaturi de bun simț cu privire la plata corpului didactic și a preoților. Îmi arată că a luat, discret, măsuri pentru aceasta. E vorba a se da perceptorilor sarcina administratorului financiar.

Am rugat pe Popovici-Tașcă să-i ceară lui Brătescu a nu-și pune candidatura, anunțată de ziare, la Neamț. Am lupta cu liberalii, cu amicil țepiști și am risca, prefectul Isăcescu fiind foarte slab, să nu ieșim. Cer lui Munteanu-Râmnic să oprească neapărat propaganda lui Corneliu Codreanu, care ar avea șanse mari. Mai bine să se sprijine candidatul lui Cuza.

*

Banca Berkowitz a închis ghișeele. Argetoianu ar fi creat un sindicat al marilor bănci, lucrând cu un deposit la Banca Națională.

De la Ploești ni se cere ajutor pentru una din băncile principale, care a putut plăti 40 de milioane, dar e deschisă cu încă o dată pe atâta.

*

C. R. Motru tipărește în „Adevărul“ injurii la adresa mea.

*

Se vorbește de casele pe care mi le-am făcut de când sânt ministru (!), la Sinaia și la Mangalia (aceasta, de două milioane...).

14 August.

Ca totdeauna, mișcătoare despărțire de elevele mele de la Vălenii-de-Munte ; data aceasta, și cuvinte frumoase ale oaspeților Italiani.

*

Rog să fiu dispensat de a întovărăși pe Rege la Constanța. Se face din aceasta o neînțelegere între mine și Suveran, în potopul de calomnii și injurii care-mi plouă zilnic.

15 August.

Spre Sinaia.

16 August.

Cu arhiducesa Margareta la Brașov (frumos serviciu la Greci, înălțător la Sași, cu predica și binecuvântarea din amvon; biserica e arhiplină; museul săsesc s'a întregit cu picturi și din secolul al XV-lea), la Rucăr, unde ne primește călduros toată populația, la Câmpulung și la Argeș. Întoarcere prin Târgoviște. Ajungem la 1 de noapte.

17 August.

Lungi oare de lucru pentru Instrucție. La insultele presei se adaugă ale corespondenței particulare.

18 August.

Kunzl Jezersky, ministrul cehoslovac, intervine pentru Slovacii de la Nădlac; episcopul de Arad pentru încă o școală fără folos.

19 August.

Argetoianu mă roagă să nu cred pe cei din jurul meu, cari ar face intrigă. Îl spune că încă nu mă cunoaște în de ajuns ca să-și dea sama cât de puțin sânt supus sugestiilor.

N. Miclescu mă întreabă ce atitudine avem, la Neamț, față de candidatul țepiștilor, care, o recunoaște, n'are nicio șansă. Amândoi îi spunem că n'avem nimic contra lui. Argetoianu totuși, foarte *bourru* (ca și față de un trimes de la Cetatea-Albă, care cerea ajutor pentru foamea de acolo), adaugă : „neutralitate binevoitoare“.

La oarele 3, Consiliul de miniștri, chemat pentru a asculta expunerea, foarte clară și frumoasă, a lui Argetoianu. Arată cum s'a creat fondul de rezistență pentru băncile care obțin 25 de miliarde de economii. Statul aduce o garanție, pe care crede să n'o piardă. Și, dacă ar fi așa, am ieși ușor cu pierderea de un miliard.

Patru bănci participă la crearea fondului. Banca Românească nu era atinsă intru nimic de crisă, dar a fost gata să ajute. Și Regele a intervenit pentru ca Ștefănescu să se puie la dispoziția Guvernului.

Expunerea se ascultă cu atenție, cu „admirație“, spune cu dreptate dr. Cantacuzino.

Apoi e vorba de procesul pe care ni-l face Stewart. Superarbitrul va fi numit, după convenție, de ministrul Elveției la București. Pentru arbitrul nostru se vorbește de Rosenthal, de Istrate Micescu. Argetoianu prezintă pe socrul său, Boambă.

Colegii îl primesc. Se aduce înainte o cerere de despăgubiri, și în Ardeal, în Bucovina, unde până acuma n'a fost niciun precedent. Ar putea fi periculos. Radian aduce, metodic și lung, tot felul de precisiuni. Se decide a se trata lucrul amical, la Externe. Vâlcovici vorbește despre cazul Vogtberg, despre propuneri cu privire la petrol, etc. Aduc înainte cererea ministrului cehoslovac de a se admite învățători slovaci la cei 5.000 de Slovaci de la Nădlac, lângă Arad, și de a-i lega de episcopia germană.

Presei refuz să-i comunic orice, amintindu-i ce servicii i-am adus pentru ca, azi, să presinte guvernul țării ca o colecție de hoți de cai. Unul îmi spune că nu sânt vinovați; scriu cum li se cere. Răspund: „Un om de onoare nu atacă onoarea nimănuț de hatărul măgărilor cari-l plătesc“.

În adevăr, în zilele din urmă mai ales, atitudinea ziarelor, intrigantă și injurioasă, e, în adevăr, intolerabilă. Mă întrebau ziarele dacă presa „mă supără“; „nu, mă desgustă“.

20 August.

La Brașov pentru a primi pe Venizelos. Un public de toate națiile e în stradă, curios, fără respect.

La 2, apare președintele, vesel, vioiu, roz ca un copil, după cura în străinătate. Mergem la biserica grecească, întovărășiți de „junii“ călări. Primire de toată comunitatea, extraordinar de entusiastă; mulți Români; și femeile din Șchei, în costumul lor atât de discret și de elegant. Slujba o face arhimandritul și cei doi preoți. E exemplară, ca și cântările corului. Se spun „mulți ani“ lui Venizelos și mie. Aclamările reîncep, de o căldură comunicativă, cum nu mi s'a mai întâmpat să întâmpin. Grămezi de flori, petale care ning de la ferești.

Trecem la biserica Sașilor, unde sânt expuse toate covoarele.

Masă la Cercul Militar. În cursul ei, Venizelos samănă amintiri și judecăți. E acum în fasa absolutului realism. Ce nu se poate, nu încearcă. O recomandă și altora, crezând că a întreținea iluzii e un lucru rău și periculos. Îi pare bine că laud opera adăpostirii refugiaților. La readucerea lor în Asia Mică nu se gândește: un lucru de trecut. A spus-o și refugiaților alegători, îndemnându-i

că, dacă gândesc altfel, mai bine ar face să nu-l voteze pe dânsul. — Dar dacă regimul lui Chemal n'ar dura? — Nici atunci nu m'aș amesteca. În călătoria făcută pe acolo, m'am plecat înaintea evidenței. — Dar dacă moare Chemal?, întreabă Ghica. Vor veni Rușii, bolșevicii. Și admiteți? — Poate fi neplăcut, dar dacă nu se poate altfel... Și apoi mai sânt Italianii.

Se vorbește și de planul Hoover, de Bulgarii cari nu vor să plătească; deci nu vor plăti nici Grecii. Ghica-și aduce aminte de trăsături de caracter bulgărești. Cutare rănit îngrijit de el și trimis la spitalul apropiat, cu o sumă de pomană, spune că nu merge, dacă nu i se dă dublul. Cutare țăran împușca liniștit cănele lui care-î ieșise bucuros înainte. Venizelos se ține foarte închis.

Îi vorbesc de proiectul lui Papanastasiu. El crede că acesta prea se grăbește și crede. Generația viitoare va face mai bine. Trebuie însă pregătită pentru aceasta. Deocamdată recunoaște și el că e foarte greu.

Îi arăt că e necesar să se facă traduceri reciproce din literaturile greacă și românească. Îi sugerez ideea ca un Andreades să scrie istoria adevărată, populară, a nației grecești, fără posele romantice de la 1821, fără gloria bizantină, pe care el o recunoaște romană, „Imperiu“, — dar cu capitole despre Companii și colonii, până la Philadelphia. Și el găsește ideea bună.

Îi vorbesc și de serviciile aduse Cretei și apoi Greciei propriu-zise, de Italianul Giuseppe Gerola, care ar merita decorat și legat de Academia elenică.

Se aduce numărul din „Kronstädter Zeitung“ cu articolul „Der grosse Kreter“. Venizelos cetește și nemțește.

Creta a văzut-o acum doi ani. Musulmanii, de și Greci de rasă, au trebuit să plece. Tot așa Români de pe Vardar: se judeca după religie (e gata să dea dreptul

de publicitate la două din școlile noastre macedonene). Dar pe Caramanlâi i-a luat în Grecia, așezându-i în Vestul macedonean. Acolo însă se află între cei 100.000 de Slavi, cărora li se zice: Bulgari. Au ajuns de învață mai ușor dialectul slav. — Dar vor deveni Slavi, spun eu, și e rău. El dă din umeri: — Dacă nu se poate altfel.

În toate el e pentru satisfacerea dorințelor minorităților. E așa de bine și costă așa de puțin...

Se interesează de populația străină din Brașov și în treabă care e proporția Ungurilor față de Sași.

La urmă, sânt silit a rosti cuvântul de bună venire. Caut a-i da o întorsătură prietenească, mai intimă. Apăs asupra rolului jucat la Brașov de Compania grecească de odinioară.

El amintește cele trei drumuri ale lui în țară și dorește să se strângă relațiile economice și culturale.

La gară îndată.

Argetoianu îmi spune că doi Macedoneni au fost arestați când puneau mâna în buzunar pentru a trage contra lui Venizelos.

Un comisar grec se așează în trăsură cu noi. Venizelos amintește gloanțele care au fost trase asupra sa la Paris, pe vremea tratatului de la Sèvres. L-au atins două, unul la umăr, altul în coastă. Și era păzit de vre-o treizeci de agenți...

Are doi fii. Unul a intrat de curând în politică, dar mai mult ca să-și ajute tatăl. Celalt, ofițer, a demisionat de curând.

Îi arăt care e situația noastră de guvern, atât de deosebită de a lui. El o recunoaște pe aceasta că e tare: dar și el socote că meseria de guvern e una „de câne“. Pe dânsul îl sprijină milionul său de refugiați.

I-am vorbit de convenția de curând încheiată. Mi-am

dat sama de ansamblu, care ni era economicște favorabilă, am trecut mai ușor asupra detaliilor. Venizelos surâde. I s'a spus, de un om de Stat frances, că prima calitate a guvernelor care vreau să guverneze e „incompetența“.

Cu privire la condițiile create de convenție, — negociată „între Fanarioși“, numai Collas fiind „un plebeu din Pelopones“, — îi arăt dorința să se facă oarecare avantajii lemnului nostru față de acela al Sovietelor, care a fost cumpărat în mare cantitate la refacerea Corintului. El răspunde că, din nenorocire, are o convenție de comerț și cu Sovietele.

A fost vorba și de condițiile noastre economice, pe care i le explică Argetoianu. Îi arăt că, înainte, țăranul vindea, dar n'avea ce să mănânce. Acuma, avem un țăran mai gras cu un budget slab; înainte era budgetul gras cu țăranul slab. E mai bine așa.

Pe tot parcursul, lumea aclamă pe Venizelos, care, la fereastă, mulțamește cu mâna, surâzând. La intrarea în gara din Sinaia, decorată și cu steaguri grecești, multe, o domnișoară Drakulis, din colonia grecească de la Brăila, îi presintă un buchet cu colorile nației sale. De pretutindeni au alergat Grecii. Un deputat din Grecia a venit chiar astăzi cu aeroplanul din Salonic.

Ce frumos sentiment național!

La Brașov Venizelos era rău impresionat de casele în stil românesc, care strică arhaicul caracter al ansamblului.

Seara, masă dată de Argetoianu la Palace-Hotel. Vorbesc îndelung cu Venizelos, mai ales despre politica lui Ion Brătianu în timpul războiului.

Venizelos spune că nu e sigur că va guverna până la termin. Alegerile-i pot rezerva surprize. Are și opoziție. Regaliștii, cu Tsaldaris și Metaxa. Arăt impresia mea că ei,

foarte onorabili pentru sentimentele lor, nu represintă o putere. Venizelos o explică prin lipsa de temperament a fostului Rege. Mai e un partid, popular. Venizelos ar fi însă desperat dacă ar ști că e osândit s'o ducă până la capăt.

Iar vorbește de Take Ionescu. Pomenindu-i eu de frica acestuia, el observă că în chestia Banatului a fost la Paris de o mare energie, refusând să represinte România la tratative, dacă i se impune o altă politică.

Ating iarăși proiectul lui Papanastasiu. Venizelos crede că nu face rău pregătind lucruri de viitor. E un om cu aceleași idei ca și dânsul, dar mai departe spre stânga.

Venizelos e de părere că la 1916 nu trebuia să intrăm în Ardeal, ci să distrugem armata bulgară. — Da, însă ar fi intrat la noi Austro-Ungurii. — I-ați fi scos afară pe urmă.

E evident că n'a venit cu intenții precise, ci numai urmând invitației făcute de Langa-Rășcanu.

21 August.

Venizelos la mine. Vorbim de presă. A lor era mai bună. Acum s'a stricat : oameni politici sânt acușați că fură. Și lui i s'a spus în Cameră, pentru a se scușa apoi că era numai pentru colaboratorii lui. El e pentru libertatea presei și pentru regalitate. Dar a făcut să se voteze o lege a presei, care osebește calomnia de atacul politic, — însă cu unele reserve —, și introduce o procedură răpede. Și lui i se pare că e o mare primejdie presa destrăbălătă.

Încolo povestim despre tot felul de lucruri.

•

De la mine merge să vadă pe văduva lui Take Ionescu.

*

Arhiducesa Margareta imi spune că ar fi posibil să plece la Viena, unde tatăl său e bolnav greu.

•

Venizelos, vorbind de regele Constantin, spune că era un „om de partid“ și „adversarul“ său. Nici el nu crede că influența reginei Sofia ar fi fost prea mare.

•

Dejun la Palat. Regele se informează la mine despre scopul vizitei. Îi spun că nu e niciunul, ci numai invitația lui Langa-Rășcanu.

Regele reține mai mult timp pe oaspetele său. Nu-i dă colanul, ci numai un portret. Venizelos admiră pânzele lui Greco. Regele discută manevrele cu Argetoianu și generalul Samsonovici.

•

Venizelos crede că niciodată țarismul nu va mai putea să revie în Rusia.

•

Seara, banchetul oferit de presidenție. Discursul lui Venizelos insistă asupra aceluiași principii directive: a uitat de dușmăniile de odinioară: se recunoaște învins, va executa tratatele. Îmi urează aceleași succese la guvern ca și în opera de istoric.

Până târziu; petrecere. Brandsch a dansat cu fetițele și s'a certat cu Radian.

•

Duca se scusă pentru nu știu ce articol din „Viitorul“, pe care declar că nici nu l-am citit. Revine cu insistență. Caută conversație cu Argetoianu.

22 August.

Plecarea la București, cu Venizelos, Argetoianu, Ghica. Venizelos se plânge că în „Dimineața“ i-au falsificat „stupid“

unele declarații. Niciodată n'a spus că o Putere mare i-a oferit o alianță și că el a refuzat-o. Afirmă și oral că el n'a fost pentru republică: era absent.

La București primirea Grecilor e așa de fanatic entușiastă, încât poliția nu poate ținea ordinea. Cu greu poți să străbați mulțimea. Schimb comisarul gării.

La 1, masă la Collas. După aceea, nesfârșit șir de audiențe grecești.

Spun lui Venizelos că, de vreme ce a declarat politic că înțelegerea din 1920 e „anacronică“ în unele puncte, e necesar de a o face „cronică“. Va vorbi întâiu cu Ghica la Geneva.

La 4 Venizelos vizitează Museul bisericesc, admirabil aranjat de Virgil Drăghiceanu.

*

Am văzut și lucrările de la Cameră: o invazie de lumină în vechiul mucegaiu al trecutului. Voiu muta „Cultul Eroilor“ și voiu pune în loc Museul Parlamentului. Statuia lui Barbu Catargiu va fi adusă cu onoruri în piață. Orașul întreg, — și în fața Palatului, — e în prefacere. Dar colțurile de murdărie și negligență au rămas. Sântem supt acest raport cei din urmă față de marile Capitale balcanice!

•

Spre Constanța, Venizelos se odihnește. La Constanța, aceiași imbulzire a elementului grecesc, care ni dă un nou exemplu de solidaritate națională. Masă oferită de comunitatea grecească. Președintele, negustorul Papazoglu, vorbește întâiu grecește pentru Venizelos, apoi călduros românește, pentru mine. Atunci pornesc marile aplause. Răspunsul lui Venizelos, care e foarte amabil pentru mine, e spus încet, cu un mic zimbet; accentul cretan

miră și deconcertează puțin. La urmă toți se aruncă să-i sărute mâna.

În drumul spre vaporul „Carol I-*iu*“, Venizelos îmi repetă că o înțelegere cu liberalii, pe baza programului meu, pentru a avea o majoritate mai sigură, ar fi foarte recomandabilă. Aduugă „amical“ recomandația să nu fac concesii: mai bine căderea decât concesiile de program. Când îi spun că am găsit trei miliarde de lei neplătite și un gol de zece altele, rămâne uimit. Când adaug că așa au guvernat partidele, el, care vorbise de imposibilitatea unei asemenea situații într'o țară așa de bogată, — afirmase, dimineața, că el n'a rostit presei cuvântul de „mică“ —, observă că nu îndrăznia să o spuie.

Îl duc până în vapor. Mă invită din nou la Atena. Când plec, mă conduce până la scară.

23 August.

La Mangalia. Splendidă zi de soare pe Marea albastră. Delegație de Turci, cari se plâng că de la Culte, fără știrea mea, li s'ar fi impus literele latine, ceia ce jignește sentimentele lor religioase. Li dau voie să întrebuițeze, orice alfabet.

Delegație de agricultori. Se plâng de legea lui Șisești; vreau prima pe hectar. Cer ajutor ca să nu fie impliniți pentru datorii, ori să se stabilească un minimum de valoare a averii urmărite. Li răspund că, pentru datorii, se vor înoi ordinele de păsuire, aprobate și de Argetoianu. Pentru legea lui Șisești, să mai continue experiența. Îi indemn să se constituie în sindicat. — Avem unul! — Dar, cu alte scopuri. Și, din partea noastră, am sili băncile, ajutate de Stat, să stea de vorbă cu dâșii. Dar îi întreb de ce, atunci când se prăda țara, n'au zis nimic. — Fiindcă am fost buni și proști. Au lacrimile în ochi.

26 April.

Se inscenează o intrigă cu declarațiile mele, care apar în „Dobrogea Nouă“, fiind reproduse imediat de presa de seară de la București, cu obișnuita dușmănie și rea credință. Prefectul de Constanța vine să-mi arăte indignarea lui; are un răspuns, ca unul care a fost present.

În același timp Țoni stăruie, calificând măsura mea împotriva lui de „nedreaptă și ilegală“, să permit Congresul învățătorilor. Îi anunț darea în judecată, și nu admit congrese politice. Voiu cerceta și bazele și gestiunea „asociației“ lui. Bine înțeles, foile au publicat telegrama lui Țoni înainte de a o fi primit eu.

27 August.

Pangal îmi comunică o declarație, redactată de Argetoianu, prin care se afirmă unitatea noastră de vederi în chestia ajutorării instituțiilor bancare. Primesc cu plăcere să se dea în numele întregului Consiliu de miniștri.

„Lupta“ își bate joc de răbdarea cu care primesc încalcările, pretinse, ale lui Argetoianu. Intriga idioată continuă.

*

Sosirea vaselor escadrei noastre.

28 August.

Ignobila campanie personală prin ziare continuă. De două zile participă și „Epoca“, atacându-mă pentru laudele făcute lui Madgearu și pentru articolul meu despre libertatea satului. D. Theodorescu mă apără în „Cuvântul“, cu o glumă care mă jignește.

29 August.

Văd pe Manoilescu. Îmi sugerează și el care e originea, nu gazetărească și nu de opoziție, a campaniei, menită să mă deguste. Pentru cazul retragerii mele, ar fi o înțelegere între Duca și Argetoianu: primul n'ar intra în cabinetul celui de-al doilea, dar l-ar sprijini.

Întrebat de ce a părăsit Ministeriul, arată că pentru a nu ni fi o piedecă, de oare ce e ținta de atac a foștilor săi prieteni, și pentru a nu incurca pe Rege, ca „om al lui“. Locul nou e sigur. Procesul nu se poate judeca până în Februar, când expiră mandatul lui Burillianu, care e dispus a ceda pentru compensații materiale și numirea la vre-o bancă importantă.

Îi spun cât am regretat plecarea lui. Neexperient în chestiile economice, eram bucuros că aud două păreri. El se plânge că nu i s'au dat Finanțele, cum era vorba, că n'a putut reuni pentru acțiune comună pe Șisești și Vălcovici, întorși contra lui de Argetoianu.

Aprobă măsurile luate de acesta, dar nu pe toate: preluarea acțiunilor „Stelei“. Alte „preluări“ sânt îngăduite, Împrumutul a pus la dispoziția „Băncii Naționale“ patru miliarde pentru a o despovăra de împrumuturile oneroase, datorite mai mult liberalilor. Blank însă nu trebuia susținut atâta; Berkowitz va fi lăsat să cadă, de și Duca face imposibilul pentru a-l salva. Leul e, în orice caz, bine asigurat.

În Iunie s'au tras încă patru miliarde de bilete, dar, restrângându-se creditul, alte bilete revin.

Îi arăt ce m'a împiedecat întru îndeplinirea misiunii mele. Întăiu șovăiri de sus în ce privește manifestarea politicii nouă; și el crede că, măcar un an, vechile partide nu trebuiau încurajate. Apoi luarea de Argetoianu

a Internelor, și peste perioada alegerilor: Manoilescu a pasă că acolo se puteau face marile realități imediate. În sfârșit, rezervarea Ardealului pentru oamenii aleși de Suveran.

În ce privește creditul lui la Rege, Manoilescu crede că în adevăr se lucrează contra lui și vorbește de secretarul regal Dumitrescu.

I se mai cer milioane peste cele patruzeci pentru școala din Roma. Îi cer să fie zgârcit cu cei pretențioși și risipitori.

30 August.

Excursie la Istria. Bună primire prin sate. Aflu, seara, că la Neamț a reușit, cu vreo unsprezece mii de voturi, Codreanu. Studenții ambelor grupări antisemite și-au dat mâna. N'au lucrat prin intruniri, ci în parte, cu fiecare țaran, cosind și cântând cu dânsii. Liberalii lui Duca întrec pe țărăniști și aceștia pe ai lui Gh. Brătianu. Abia câteva voturi pentru țaranul dâmbovițean pus de Filănescu.

Îmi iese dreptatea. Prefectul e leneș, incapabil și inpopular. Învinșii nu se vor putea prezenta Regelui pentru a cere puterea.

31 August.

La Adam-Clisă și prin Silistra la București. Caldă primire la Silistra. Și Macedoneni călări pe frumoși cai.

1-iu Septembrie.

Dau explicație directorilor de școli bucureștene asupra adevăratului sens al schimbărilor ce am introdus în învățământ. Primire bună.

•

Consiliul de Miniștri la 3^{1/2}. Excelentă expunere a lui Rășcanu, frumoasă și ca limbă. A văzut ȧara, a constatat mândria, dar și omenia țaranului răzeș, spiritul rău al unor elemente de la orașe, influența misticismului bolșevic asupra străinilor, mai ales Evreilor. A început, în ciuda pedanteriei inginerilor, șosele cu soldați, înaintea cărora lumea își face cruce. Semnalează funcționari cari nici acum nu știu românește, și pe cari-i va înlocui. Îl îndemnăm să întrebuițeze și prestigiul uniformei.

Se discută chestia fostului prim-ministru ungar Huszár și a unui Bangha, cari vin la un Congres catolic în Secuime, cu prilejul căruia s'au pregătit și festivități populare. Ca și Meteș, arhiepiscopul Cisar, neînștiințat, nepoftit, face reserve. Argetoianu le răspinge : sânt, i-a spus Gyarfás, oamenii siguri, și Huszár a fost rugat numai să nu atace prea mult pe bolșevici, acum când Franța negociază și în numele nostru cu dâșșii.

Argetoianu pare nemulțămît.

Plecare la Văleni.

3 Septembrie.

Regele Alexandru al Serbiei își schimbă Ministeriul și dă o Constituție, restabilind parlamentarismul.

*

Un Macedonean din poliție ucide în Dobrogea Nouă pe șeful bulgar Stefanov. Aceasta în momentul când, la Liga Națiunilor, Bulgarii prepară un atac.

*

Foile din Sărindar, care mă acopăr de injurii, dau un interview al lui Argetoianu, cu un frumos portret.

4 Septembrie.

Spre Sinaia.

5 Septembrie.

La Sinaia. Nu văd pe Argetoianu. Regele mă primește la 3, cu prilejul examenului prințului Mihai, care, întrerupt și adesea terorizat de receptorul său Saxu, figură de vechiu sub-ofițer reangajat, răspunde foarte precis și clar, cu o bună ținută. În comisiune și institutorul Ionescu, primar al Sinaiei, și colonelul Grigorescu. Regele se amestecă des, puind întrebări care uneori sânt prea grele pentru copii. Făcând distincția între „ungher“ și „colț“, arată o fină cunoștință a nuanțelor limbii românești. La urmă, sărută de două ori cu efuziune pe fiul său.

În audiență, după iscălirea decretelor, mai mult pentru decorații, care se discută îndelung, unele răspingându-se, sânt întrebat despre așa-zisele declarații de la Mangalia. Arăt că în cea mai mare parte au fost inventate sau falsificate. Și alți miniștri au făcut declarații cu caracter personal: Karpen, Argetoianu însuși. Eu sânt ministrul care n'am dat interviewuri, afară de două pentru străinătate, fără legătură cu situația din țară. Regele crede că ar trebui să fiu mai precaut, ca să evit asemenea interpretări. Cum îmi amintește distincția ce am făcut între „miniștrii Regelui“ și „miniștrii miei“, observ că, de fapt, mi s'a presintat o listă, pe care fără discuție am primit-o, afară de doi pe cari i-am adaus. — Și pe cari și eu i-am primit. Îmi spune că nu acceptă reforma codurilor, pe care, în Consiliul ce a presidat, a interzis-o. Recunosc că așa este, și voiu vorbi foarte serios lui Hamangiu. Îmi pomenește de idei ale lui Argetoianu cu privire la funcționarea Consiliului de miniștri și la altele. Întreb dacă trebuie deschise Camerele la 15 Octombrie sau la 15 Novembre. — Vom vedea pe urmă, în ajun. Arăt că, trebuind să merg la Paris pentru doctoratul

mieu de onoare, ar trebui să știu exact. — 1-iu Novembre poate, pentrucă Argetoianu are nevoie de Camere pentru budget. Nu capăt data de 5 măcar, decât ca probabilă.

La ieșire aflu pe Manoilescu, venit și el pentru o audiență, înainte de a pleca pe trei săptămâni în străinătate. Îi spun sincer „că-mi simt puterea de lucru zdrobită“; se lucrează contra mea, cum mi-o spune, de altfel, toată lumea. Dacă mi s'ar vorbi împede, aș trage consecințele fără supărare. „Venit aici ca prim-ministru, sânt gata să plec ca profesorul Iorga. Și nu mă voiu simți scăzut cu nimic“.

După o jumătate de ceas, Manoilescu mă caută acasă, trimis de Rege, care n'a înțeles a mă jigni. „Pe cine ar putea pune în loc?“ Și secretarul regal vine cu aceiași misiune. Spun că, față de atmosfera ce mi se creiază, e necesar, pentru însuși prestigiul Guvernului, ca Regele să arăte că o desaprobă. Astfel, în legătură cu examenul prințului, Regele ar putea să-mi adreseze o scrisoare în care, pe lângă bucuria de părinte pentru bunul rezultat al examenului, să se arăte prețuire pentru o operă de reforme școlare care cu atâta rea credință e criticată. Am vorbit și Regelui de această campanie, arătând că e plătită, și nu numai cu banii opoziției, ci și... — Cu bani din străinătate? — Nu, ci cu bani din cercurile guvernamentale.

Sânt invitat, la telefon, a doua zi, la dejun la Palat, cu soția mea, care primește Ordinul cultural, pentru tot ajutorul ei în opera mea de cultură.

*

Munteanu-Râmnic îmi spune că Șonieriu plătește campania cu bani de la Interne. Meteș, zilnic terfelit, se îngloadă în datorii ca să capete dovada scrisă. El, Munteanu-Râmnic, îmi spune că, odată dobândită, ar trebui s'o tipărească. Li-o interzic formal.

El însă va cere lui Argetoianu să dea explicații. Întâiu prin N. Georgescu, care va vorbi telefonic cu Argetoianu, care e la Breasta. Ziariști așteptau bucuroși „catastrofa“. Li-am opus în treacăt că degeaba s'au adunat în fața casei mele : n'am nimic să le declar.

6 Septembrie.

Văd pe Hamangiu dimineața. El ar dori să-și treacă legile. Îi opun o hotărâre formală, la care nu mă pot opune. Iea cunoștință de dânsa, cu părere de rău. Întrebându-l ce ar face în cazul unei rupturi cu Argetoianu, el declară că mă va urma.

La Foișor, unde duc o monedă veche, bulgaro-bizantină, prințului Mihai, foarte vioiu și vesel, în tovărășia amicilor lui.

Dejunul se petrece fără ca Regele să deschidă o conversație. Subiectele le caut eu, și une ori mă simt jenat.

După dejun, vorbesc deschis. N'am putut face ce doriaș, cum a arătat-o și Manoilescu, după sugestiile mele de la Mangalia, pentru că n'a mai fost vorba, ca la sfârșitul lui April, de lupta contra politicii trecutului. Regele socoate, în ce privește sancțiunile, că s'a început rău cu Crișan, om de treabă, pe care l-a și primit în audiență. Recunoaște că *eu* l-am scăpat. Și cu ce motive, măgulitoare pentru dânsul ! Dar, din acel moment, al părăsirii primei base, nu m'am mai amestecat în activitatea colegilor miei. O voiu face de acum, dar și Regele să mă ajute !

Ar trebui ca Regele să-i vorbească lui Argetoianu, care, în intrigile care se țin acum, avea un cuvânt de spus, și nu l-a spus. — Voiu vorbi. — Și în chestia băncilor era bine să fiu înștiințat. — Era o chestie grab-

nică. Îi arăt că am cele mai bune sentimente pentru Argetoianu, pentru că-l înțeleg : Față de mine, Moldoveanul așezat, el e boierul oltean din secolul al XV-lea, gata să taie cu sabia în cele patru colțuri ale lumii.

E vorba apoi de secretariatul de la Instrucție, unde eu aș fi tot „visătorul“.

*

La Bran. Splendidă orânduire a castelului cu lucruri foarte rare, puțin amestecate. Și câteva icoane de-ale noastre, vechi și bune, lângă lucruri săsești, germane, tirolese, hohenzollerniane. Într'un turn, odăița princesei Ileana, cu patul așa de scurt, încât s'ar părea că o parte din trup trebuie să întrecă fereastra. Extrem de modeste cele două chilii ale princesei Elena.

După îndelungata cercetare a încăperilor, supt conducerea lui Zwiedineck, întâlnim în odaia de ceaiu, jos, pe Regina, cu prințul de Hohenlohe, o domnă de onoare germană a mamei ei și d-na Simona Lahovary, în atitudine de observație. Nimic din ce așteptam. Regina e refăcută, bine la față ; umblă cu pază, și pentru primblările în grădină se suie în automobil. Are în ochi o îngrijorare. Conversația, în mai mulți, Regina adresându-se mai mult soției mele, n'are interes : despre examenul prințului, etc. Lucruri care nu se rețin.

Plouă rece, cu vânt, și noaptea se lasă. Prințul, venit pentru afaceri de bănci, la care e interesat, îmi amintește de visita la mine, cu regele Ferdinand ; aceasta e țara care-l rechiamă mai mult : spune chiar cuvântul de „dor“.

7 Septembrie.

Prin județul Dâmbovița la Cremenarii din Argeș.

La Pietroșița îmi iese înainte școlile. Învățătorii sânt foarte mulțămiiți și ascultători. Fotografiam la biserica atât de interesantă.

La Târgoviște vizitez săpăturile de la Palatul Domnesc și plănuiesc o stradă în fața lui și a bisericii. Vorbesc de opera de creațiune îndrăzneță a Moldovenilor, și până la Cuza cel de acum, care merge drept după ideile lui, în fața cu tradițiile de dibaciu oportunism ale Muntenilor. „Cât despre provincia care strică, nu e nevoie s'o numesc.“

Prefectul Ciornei îmi spune că la Sperițeni a fost o adevărată răscoală. După izgonirea cu pietre, furci și topoare de acești săteni pădurari, învrâstați cu Țigani, a prefectului, au fost atacați patruzeci de jandarmi, cari, ca să nu fie siliți a trage, au plecat. Acuma, arată a se căl, denunțând pe instigatori. Spineanu, pe care justiția, pârtenitoare, l-a liberat de două ori (Regele-l cunoștea favorabil ca profesor la Dealu), e în adevăr vinovat.

Tocmai în fundul splendidei văi pustii a Topologului, Cremeniarii, cu interesanta biserică. Sătenii se declară mulțămiiți. Nu-i mai trage în toate părțile politica. Păcat că nu-i cercetează, de la alegeri, deputații lor! — Nu sânt nici așa de buni, cum se cred dinșii, dar nici așa de răi, cum îi credeți voi. Oamenii se plâng de proiectul de lege al alcoolului; nu vreau tovărășii, cooperative. — Știi d-ta cum e Românul în de-al de astea.... Li promit să intervin. — Țasta e hrana noastră.

Întors acasă la 1, pe o altă cale, tot așa de frumoasă.

9 Septembrie.

La București, pentru vizitarea de Regele a expoziției de Radio.

În gara Cotroceni, Argetoianu. Nu vine către mine. Continuă conversația cu Ottescu. Îmi aflu și eu altă conversație alături.

Când la stânga mea se face tăcere, îi vorbesc. I-am iscălit comenzi de țipar pentru câte un milion la Făgețel

și la „Triumph“ (Șelcaru). Îmi spune că Făgețel se încurcă în noi datorii și că i-a pus un comisar al Guvernului, de la Tătărăscu, rivalul. În ce privește proiectul alcoolului, e numai un ante-proiect, modificabil. Cum am iscălit alte 900 de milioane de „preluat“ pentru Blank, el îmi spune că și acestea cad în fondul rezervat de la Banca Națională. — A mai rămas ceva? — Da.

Îl iau cu mine în trăsură la Expoziție. Ziariștii se așteptau să vie numai unul din doi. Văzându-ne, au „constatat“ că nu vorbim (de față cu Regele...).

Munteanu-Râmnic ni-a arătat fotografia biletului, din cabinetul ministrului de Interne, în care „S.“ cere lui Popescu de la „Ordinea“ să atace pe Meteș în legătură cu mine și să vie pe din dos la plata ce se va face de „B.“ „Adevărul“ de azi, în primul articol, tratează de ridiculă „harababura“ mea de la Instrucție și dă, cu portret pe pagina a 4-a, proiectele financiare ale lui Argetoianu.

Cercetarea Expoziției ține peste trei ceasuri, Regele interesându-se și explicând lui Mihai toate mașinile. Mă întreabă dacă „am zburat“. — „Sânt unii cari ar vrea să zbor, dar mă găsesc bine unde sânt“.

Argetoianu, care a mai atacat cândva pe Rege, publică un articol contra „celorlalți“ „factori“, cari ne mențin.

Acasă aflu o scrisoare amicală de la Rădulescu-Motru, care îmi batjocorise în „Adevărul“ legile școlare...

Scrisoare de la Tibal, care îmi spune că față de Guvernul meu păstrează „expectativa“, dar ni dă dreptul de a fi numai Români. El a fost acuzat, ca profesor de nemțește, de germanofille.

*

Titulescu a fost reales președinte la Liga Națiunilor, contra lui Appony (douăzeci și șapte și douăzeci și unul

de voturi). Îmi transmite discursurile și comentariile presei parisiene, care lovește din nou în Guvern.

10 Septembrie.

Visita arhiepiscopului armenesc pentru a mulțami și a cere să se restituie comunității „ograda“ din Chișinău.

*

Frumos discurs a lui Ghica la Geneva.

12 Septembrie.

Consiliu de Miniștri la Sinaia, în atmosfera de intrigă care se desface și se reface neconținut. Iarăși gazetari, politicieni cari așteaptă lovitura, conflictul, demisia, „demiterea“ mea din Ministeriul Argetoianu.

Consiliul se desfășură liniștit și amical, de și Argetoianu și amicii săi par jenați. Foarte bine, îndelung, vorbește Valer Pop. Arată că popularitatea Regelui e intactă în Ardeal, cea ce dă o basă neclintită situației. La țară, sătenii doresc doară, nu o iertare, ci o amânare a datoriilor. În Maramurăș s'ar dori plata datoriilor de porumb în natură, ca în Basarabia; el crede că s'ar putea întrebuița șomerii pentru lînă de legătură, care ni trebuie și supt raportul strategic. Șișești arăta că metoda lui n'a dat greș. Iugoslavia, care a introdus monopolul de Stat cu preț fix, stă cu grânele care nu se pot vinde. În Bulgaria nu se primesc de țărani bonurile agricole. Diagrama noastră arată o subită mare ridicare a prețurilor, apoi, în legătură cu situația mondială, o scădere, dar nu fără noi ridicări modeste, dintre care una e în curs. Peste 20.000 de vagoane de grâu ni s'au cumpărat, și din Norvegia, din Ungaria chiar. Urmează chestii mărunte. Lui Pop i se dă sarcina de a supraveghia ziarele ungurești, extra-

ordinar de obraznice, pentru care i se repartisează un număr de funcționari de la presidenție.

La sfârșit, chem pe Șisești de o parte. Îi explic că niciodată n'am declarat că sistemul lui a dat greș. Îi întreb dacă, în cazul unei scisiuni, ar urma direcția mea.

Îmi răspunde că neapărat o va face.

*

Audiența mea la Regele trebuie să fie la oarele trei. Cer să înalinteze. Dar la dânsul e arhiducele Anton și soția sa. Se strămută la 1 și, după noi străduinți ale mele, la 12 și jumătate.

Înainte de audiență, Radian vine la mine, într'o chestie „gravă” și „urgentă”: îmi vorbește de scrisori ale lui Șoneriu. Cum ce mi s'a dat nu e iscălit, îl asigur că n'am scrisori ale lui Șoneriu. Dar, natural, am căpătat un mic dosar, în care mi se arată originile campaniei furioase care se duce contra mea. Dar nu e vorba, în asemenea „chitanțe” de „gazetarii imprudenți”, de „persoane din Cabinet”. Îi mulțămesc pentru vizită.

La Regele. Îi spun că a venit numai „vechiul prieten”. Îi aduc cărți pentru El și pentru copil și fotografiile de la expoziție. Expun ce s'a vorbit în Consiliu. Mă întreabă cum stau cu Argetoianu.—Foarte bine. El l-a vorbit, dar și în jurul meu sânt persoane care așijă. Munteanu-Râmnic, spune Argetoianu, lucrează contra instrucțiilor pe care i le dă ministrul. Nu s'ar putea trece la Instrucție? Spun, clar, că nu. Arăt însușirile de muncă și moralitate, pe care le cunoaște și Regele, ale lui Munteanu-Râmnic. Mă întreabă de ce am deschis școlile la 1-iu Septembrie. — Nu de frica învățătorilor, ci pentru a le închide pe căldur le de la 1-iu Iunie.

Trecem la atitudinea lui Titulescu. Regele l-ar voi numai apărătorul permanent, în străinătate, al proceselor României. În loc, la Londra am pune pe Tilea. — E așa de

tânăr. — Să vie la rând și tinerii! Li arăt dorința lui Gr. Filipescu de a avea Geneva și Berna. Nu pare să-i placă. — Măcar Berna... — Dar Boerescu? — I s'ar găsi alt loc.

Îi vorbesc de excursia la Cremenari, de locul frumos ce ar fi pentru un castel de vânătoare. Se interesează.

Îmi urează călătorie bună pe drumul lung, pentru congresul Ligii Culturale, la Focșani prin Secuime.

La ieșire, Hohenlohe cu fetițele de la Palat.

*

Drum greu prin Secuime. De la defilare mașina hârșcăte pe piatra desgolită. Ajung la Focșani pe la 9.

Frumoasă împodobire a orașului. Sosește trenul de seară, plin de lume.

13 Septembrie.

Foarte frumoasă întâmpinare la gară, cu călăreți vrânceni. Imens public. Bună slujbă la biserică (cu episcopii Lucian și Gherasim). Sfințirea monumentului de pe vechiul hotar. Cuvântări hrânite și calde: a primarului și a profesorului Rădulescu-Râmnic.

Li răspund.

Deschiderea congresului. Cuvintele profesorului Arbore sânt de o rară frumusețe. Lungulescu, de la „Universul“, se vedește un puternic orator. Presidează episcopul Lucian.

Și ședința de după amiază e de o perfectă disciplină.

Munteanu-Râmnic are o întâlnire cu amicii noștri politici. Nu era locul și momentul.

Masa la dr. Macridescu, extraordinar de lucid la optzeci de ani. Festival al corului local și cea mai bună producție a Săliștenilor.

Regele-mi răspunde foarte călduros la telegrama de omagiu, vorbind de munca pe care avem a o depune pentru țară.

14 Septembrie.

Inaugurarea școlii de fete. Mișcătoare cuvântarea directorului, Varvara Miciora. Apoi a „leagănului“, fundație a drului Câmpeanu. De aici la expoziția Camerei Agricole. Se recunoaște că țăranii nu pun în agricultură capital, că timpul lor n'are valoare aiurea și că ei „nu pot pierde“.

*

Spre București, cu automobilul. La Râmnicul-Sărat aflu cearta pentru pământ dintre două sate. Cei izgoniți prin hotărârea justiției sânt pregătiți de împotrivire.

Vreme grozavă.

*

La București aflu că Forțu, Nisipeanu, V. V. Haneș au făcut o coaliție țăranisto-liberală contra administrației mele școlare, aruncându-mi injurii: „I-am mințit“, etc.

Voiu fi silit a pedepsi.

*

La șase, întâia conferință la Radio despre reforma școlară. Aflu pe Glixelli de la Wilno. Vorbește perfect românește. Polonii din Bucovina mi se plâng contra școlilor întemeiate de Szymonowicz. Arăt că nu pot interveni.

15 Septembrie.

Se iscodește că Ministeriul se remaniază: Munteanu-Râmnic la Instrucție, Topa la Sănătate, eu... la Interne.

Desmînt și înștiințez și pe Argetoianu. Desmînte și Munteanu-Râmnic. Totuși banda va continua.

17 Septembrie.

După atacurile comuniste din Filipopol (două mii de demonstranți), marinarii flotei engleze, cărora li s'au îngustat salariile, refuză să ridice ancora. Aceasta după vagoanele aruncate în prăpastie lângă Budapesta.

*

O a treia telegramă-mi cere, — „fordern“ —, să dau drumul imediat „luptătorului dobrogean“ Dimitrie Doncev. Iscălesc pentru „Balcanul liber“, din Berlin, Karín Michells și Albert Einstein însuși. Se vorbește de „chinuirea“ lui Doncev.

Ieau informații. Cădere-mi spune că e același cu Dimitrie Dascalov, „cel mai periculos comunist“, care, „predat jandarmilor“, a fost împușcat, când „voia să fugă“.

*

La Sinaia, pentru dejunul delegației albanese.

18 Septembre.

Dejun la Palat pentru Albanesi. Șeful delegației, Lu-bochovo, crescut la Bruxelles, în școala militară, păstrează atitudinea ofițerului; tovarășul său, Martin, care vorbește bine românește, are fața întunecată și părul creț al unui mulatru. Amândoi, foarte amabili. Colanul e dat Regelui cu o scurtă cuvântare, la care se răspunde cu amintirea asilului dat de România tuturor națiunilor care își căutau libertatea. La masă, Regele e foarte prietenos cu Argetoianu, către care se îndreaptă. Din partea mea, îi arăt acestuia cele mai bune sentimente. La plecare, îl asigur că nu m'am gândit să amestec „ignoranța“ mea în judecata programului lui financiar. Cum el îmi arată că ar fi dorit să nu fiu cu neîncredere față de dânsul, îi dau cuvenita asigurare.

Colonelului Condeescu, cu care Regele discuta valoarea romanului, de curând ieșit, al lui Eugen Goga, îi spun că sânt trei feluri de oameni: aceia pe care n'ai nevoie să-i descoperi, aceia pe cari-i descoperi odată pentru totdeauna și aceia, ca mine, cari se cer descoperiți la fiecare ocazie.

•

Seara, cu trenul spre Grozăvești-Oituz.

19 Septembrie.

În gară, revăd pe prefectul de Bacău, Jurgea-Negrilești. Face o bună impresie. Își conduce județul cu energie și tact.

La coborâre, observ că s'a adus un vagon pentru Averescu. Asupra ofițerilor, Amza, Olteanu, etc., el păstrează încă o misterioasă putere de stăpânire. Firește, după tot ce a scris contra mea, nu-i pot vorbi cel d'întăiu.

Regele pare foarte bine dispus. Regina Maria, de și îmbrăcată în vechiul ei palton de o înfățișare urâtă, arată cu totul întremată : sare de pe treptele vagonului. Cată a părea foarte veselă, de și, la început, a rămas la o parte. La ieșire, Regele se dă cu un pas în urmă.

Străbatem Oneștii, împodobiți cu steaguri. Nu se văd mai de loc Evreii săraci. Aspect mulțămitor.

La Grozești. Monumentul e lipsit de distincție : un cap de cal botos, un soldat în obișnuita atitudine a asaltului la baionetă.

Vorbește întâiu generalul Scărișoreanu, — o dare de samă a construirii monumentului—, apoi generalul Schina, în civil, simpatică figură de militar demn și sigur, cu larga frunte supt părul alb dat spre spate. Lung, nesfârșit de lung, cu toate gesturile de nerăbdare ale tuturorora, discursul, o expunere militară tehnică, al generalului Bălăcescu. Se amestecă și un învățător ligist, cu versurile lui. Regele improvisează răspunsul. Averescu stă trei ceasuri neclintit. Arată a fi într'o excelentă stare de sănătate. E întors abia de la Kissingen.

La dejun, Regina oprește, un șfert de ceas, la o parte, pe Averescu, foarte încântat. La masă stau cu văduva generalului Grigorescu și cu ofițeri. Averescu, care glumise

arătând cum, bombardat în tren noaptea, era să rămâie „mutilat de războiu în cămașa de noapte“, ridică un toast, căruia Regele îi răspunde cu putere. La o măsuță deosebită, în drăapta, Gh. Brătianu, cu fiul lui Al. Constantinescu, care a defilat, înaintea „arcașilor“ bucovineni ai lui Robu, în grupul de ofițeri de rezervă. Regele, foarte amical cu mine, i-a spus numai, către plecare, câteva cuvinte.

Pe prințul Mihai l-a trimis la Borzești ai lui Ștefan-cel-Mare.

*

Plec, pe la Trotuș, cu ciudata bisericuță, „ruralisată“, dar păstrând frescele din secolul al XVII-lea și o piatră de mormânt de la 1682. A fost aici Al. Lăpedatu, care a stat, mi se spune, o săptămână la schitul Măgura, și, mai înainte, Baș.

*

Drum bunșor pe la Ghimeș. Răpede schimbare a caselor, a portului, a rasei de la un versant la altul al Carpaților. Portul nostru a rămas doar la ciobani și la femei.

După miezul nopții trebuie să ne oprim la Gheorgheni.

20 Septembrie.

A doua zi ni se arată școala primară de Stat, cu frumoase straturi de flori; învățători din Moldova-de-Sus și din Tecuciu. Laboratoriu cu animale împăiate de copii. Biserica românească nu e terminată: stă supt un acoperiș provisoriu de carton gudronat, și e atât de necesar să ne afirmăm aici...

Pe la Toplița spre Reghin. Larg bielșug al recoltei. Marile sate secuiești sânt pline de extraordinara recoltă. Biserica Patriarhului e o contrafacere de bizantinism cu cupole joase. În toată Secuimea bisericile nouă sânt confuse în stilul lor și fără nicio legătură cu trecutul. Una e cu cerdăcel țărănesc, dar cu un turn formidabil.

La Reghin ne oprește avocatul Nicoară, care a ridicat un spital de trei milioane. Un moment plăcut între ai lui. Apoi la satele românești frumoase: Hodac și Ibănești.

Primire calduroasă a țăranilor, curat Români, cu călăreți și discursuri de preoți la ușa celor două biserici înalte. Tot vechiul Ardeal s'a păstrat în aceste colțuri ferite. Și tineretul pare neinfecat de curente actuale.

Cu o mare întârziere, la Târgul Murășului. În sala Palatului Cultural, prefectul Răileanu a strâns pe primari: puțini preoți au venit să asiste la cinstirea părintelui Câmpianu. Mulți minoritari; cunosc pe scriitoarea secuiancă Maria Berde, care, cu o figură brună ca la ale noastre, vorbește perfect limba noastră; ca ministru, îi satisfac toate cererile. Arată să fie emoționată.

Vorbesc, înfățișând viața celui decorat cu Ordinul „Ferdinand”. Sala, aproape rece, fără unitate și fără suflet comun. Am oprit alte cuvântări, dar primarul trebuie să vorbească: scurt și slab. Apoi Valer Pop, în cuvinte precise: desfăcându-se cu simț de răspundere, arată că generația lui nu va îngădui atitudini de un separatism interesat și idiot.

Când s'a făcut fotografia cu magneziul, a fost un moment de panică la țăranii, la femei; abia-i pot reține.

Prin Sighișoara, unde e prefect simpaticul Dan Hiotu, spre Brașov.

O până ne reține până după douăsprezece în pădure înainte de Bușteni. Apoi, cu Topa, Lungulescu și Romul Dianu, în casa mea de la Sinaia.

21 Septembrie.

Spre București. În drum, aflu moartea lui Pangrati: bietul orb a căzut peste ascensor și de acolo jos, rupându-și șira spinării. Moartea i-a fost instantanee.

Mi se cer de familie și Universitate „funerarii naționale“. Refus: le-ar putea avea dar Prezan și Averescu... Dar sânt silit a promite bani, de și familia e bogată.

22 Septembrie.

Înmormântarea lui Pangrați. Dușos P. Antonescu. Em. Antonescu povestesc scene baroce, imple.

Consiliu de miniștri la cinci. Argetoianu vorbește despre catastrofa valutei engleze. Ea a atins esențial Grecia; pe noi numai întru cât o parte din suma de asigurare a leului e în livre engleze. S'au luat măsuri pentru cotarea, după o știre oficială din Anglia, a livrei la noi. Păstrăm așezarea noastră financiară, prin care vom izbuti.

Aduc înainte și chestia datoriilor agricole, despre care vorbise Regele, arătând că i-a spus lui Argetoianu cum că ține la această problemă până la a o face o „chestie de incredere“. Argetoianu are, ca prim act, acea cercetare de la cas la cas a datoriilor, fără care, — o afirm, — o măsură generală ar fi și tulburătoare și nedreaptă.

Argetoianu cere a se suspenda, în puterea legii alarmismului, „Lupta“, arestând și pe redactori. După explicațiile lui Hamangiu, se renunță numai la arestarea imediată. Acusat amical că nu e destul de energic, el arată că l-am oprit de a închide pe Bocu, pe Boilă, care l-a insultat prin scrisoare directă, și pe alții.

Un ziar unguresc, *Bukaresti Lapok*, presintă „anecdote“ desonorante pentru mine. Abia la venirea mea la putere nevasta mea ar fi văzut o rochie cu care să poată ieși în lume. Casul meu trece, firește, neasămănat mai ușor. Este și o infectă revistă, scoasă de doi Evrei, „Încotro“.

Noaptea, la Văleni, după a doua conferință la radio, despre reforma școlară.

22 Septembrie.

Panica pentru valorile engleze continuă. „Lupta“ nu pare a fi fost suprimată.

Argetolanu mi-a spus că lui Titulescu nu i-a trimis un emisar politic; totuși la telefon cel de-al doilea s'a înfățișat ca ajutor în cele economice al celui d'intăiu.

Ieri a fost la mine, după dorința sa, Madgearu.

A fost la Paris și a vorbit cu Loucheur. Campania contra Guvernului nu o duce Titulescu, ci Quai d'Orsay, și anume din cauza simpatiilor lui Argetoianu pentru Germania. Finanțele marilor State au legături secrete: se știu legăturile lui Argetoianu cu Gutmann. În atitudinea Regelui nu e încredere. Franța nu va admite un guvern Argetoianu: el va proceda fățiș contra ei. În zădar cheltuește Pangal pentru a face visita șefului său acceptabilă. Îi atîng ce ar fi fost dacă, în loc să lucreze cu Maniu, ar fi făcut-o cu mine. El trece răpede: „Ardenii...“. Îi rectific părerile cu privire la venirea mea la putere. Izbutesc a-l face să recunoască lipsa de loialitate a lui Maniu, în ciuda onorabilității lui politice. La Paris se aștepta Titulescu, și totul de la Titulescu. Nereușita a impresionat rău. Cel de acolo nu-și dau sama ca Ministerul Național, cum îl au Englezii, cum se crede că-l vor avea, în câteva luni, Francesii, nu se poate aici. Îi arăt ce ușor lucrau ei cu Regența: acuma sfatul Regelui primează. Madgearu o recunoaște, dar putea lucra cu Regele, care nu odată, după explicațiile pe care el i le-a presintat, a amânat hotărârea, pentru a spune apoi că s'a convins, Madgearu-mi spune că-și face, de mult, note zilnice, dar nu se gîndește să le publice. Și el crede că primejdia pentru noi e de la liberali, ale căror două grupări vor isprăvi confundându-se.

Profesorul Andreșescu îmi aduce un plan cuminte cu privire la reorganizarea Museelor. Îi cer un proiect de lege în acest sens.

*

Ziarele continuă cu zilnica inventare a unei acușății contra mea : acuma creez un Ministeriu al Bucovinei și împiedec cântarea Imnului Regal în Ardeal !

25 Septembrie.

La București, pentru comunicația la Academie, despre sătenii din Cremenari.

27 Septembrie.

Regele vine pentru serbarea de la regimentul de gardă. Mi se plânge că din nou Hamangiu vorbește de proiectul de unificare legislativă și că „Neamul Românesc“ se ocupă de această chestie.

Îi anunț că Fortunescu trece ca inspector al bibliotecilor, arhivelor și museelor.

Serbarea e splendidă. Exercițiile gimnastice alternează cu pregătirile de războiu. Asistă și prințul Nicolae și prinții de Hohenzollern, ca în totdeauna foarte prietenoși. A plouat cu măzărliche din nori de o înfățișare neobișnuită, și vremea e rece ca iarna. Un public enorm asistă, foarte interesat.

*

Aseară, am primit nota lui Pomenov, ministrul Bulgariei, care, amestecând o falsă politeță cu o neîngăduită intrusiune în rosturile noastre, ni arată părerea de rău a Guvernului său că o bandă de „Cuțovlahi“ persecută populația bulgărească din Dobrogea.

I-o arăt și lui Argetoianu, care e și el indignat. Îmi

observă ca tratatul minorităților prevede anumite intervenții, dar obiectez că ele nu se pot produce decât pe terenul bisericesc și școlar și nici într'un cas într'o asemenea formă.

Răspunsul mieu precisează că n'am căutat să evit o întâlnire cu Pomenov, cum pretindea acesta, că față de cetățenii bulgari din România vom avea atitudinea cuvenită față de aceia cari se țin, național, „de un Stat amic, cu care dorim să întreținem cele mai bune relații“, că pentru administrația noastră răspundem „înaintea Parlamentului, a opiniei publice și a solidarității morale a națiunilor civilisate“, că „rixele sângeroase“ nu au fost „nici provocate, nici aprobate“ de noi, cari nu căutăm a fixa pe adevărații provocatori, că n'avem alt rol decât acela de a recomanda buna înțelegere între „fiii aceleiaș patrii, oricare li-ar fi rasa“, iar, în ce privește pe „Cuțovlahi“, „n'avem niciunul în România și această denominație mi-e total necunoscută“.

Regele aprobă tonul acestui răspuns.

28 Septembrie.

Merg, cu Argetoianu, să întâmpinăm pe Regina Maria, care însă a apucat a se cobori. Ne scusăm pentru greșeala datorită unei rele informații oficiale.

*

Argetoianu-mi spune ce reduceri intenționează la Instrucție. O parte din budgetul școlilor primare să treacă la prefecturi, care au fonduri, și la comune; s'ar suprima plata învățătorilor directori de bănci; se va face unificarea salariilor de la o categorie la alta.

*

Visita ministrului Belgiei pentru a-mi prezenta un nou secretar.

29 Septembre.

Ziarele mă atacă pentru că noile decorații sunt create de Regele fără o măsură legală prealabilă și chiar pentru că, prin întemeierea de biblioteci, muzee și arhive, cresc cheltuielile Statului. „Dreptatea“ mă face și fraudator, împreună cu Ghițescu, al unui fond secret de la Ministeriul de Instrucție. Un oarecare Stoian mă presintă în „Le Marseillais“ ca un fel de „Priam“ foarte vetust, în fața căruia se ridică spiritul de realități a lui Argetoianu. „New-York Times“ e informat că măsurile mele contra fardului, etc., compromit țara.

Lupu, care a cercetat pe Averescu, semnalează „catastrofa“ spre care duc țara. Madgearu mă presintă ca șeful unei combinații „abracadabrante“, iar Mihalache vorbește de „baraca“ noastră, pe care o tolerează doar el, care, dintr'o lovitură de picior, ar putea-o da jos. Averescu a asigurat că la Grozești mi-a refuzat mâna și, când am vrut, la masă, să ciocnesc cu dânsul, „a pus păharul jos“.

Dulce unanimitate a „salvatorilor“..., și încă n'au venit toți din odihna, indigenă sau străină...

„Curentul“ își râde de visita la Berlin a miniștrilor franceși.

30 Septembre.

La Berteia, unde aflu o interesantă bisericuță de lemn.

Spre București trec pe la Buda, pentru a vedea, în mijlocul codrilor, mormântul Doamnei Neaga și ale rudelor ei.

1-iiu Octombre.

Deschiderea Congresului Interparlamentar. Vorbește bătrânul președinte belgian La Fontaine, foarte variat și cu

multă eleganță. Scurt discurs corect al lui Pompei. Apoi mi se da mie cuvântul. Lange, Norvegian, stabilit în Elveția, citește raportul. Ședința se ridică.

Văd pe M. Popovici. Când mă întâmpină, întreb cum conciliază bunele sentimente față de mine și insultele foii partidului său. Cineva-mi spune ca pentru „Patria“ am ajuns „un prost“. — Cine te face pe d-ta prost, e prost el însuși. Dar adaugă: „Și, cum Maniu a fost făcut, de un ziar al Guvernului, brigand, acela e brigand el însuși.— Da, răspund eu, dar cine-l face pe Maniu inteligent, nu e inteligent.

La amiazi, mă cercetează la Presidenție parlamentarii franceși, între cari Merlin și Renaudet, plus vice-președintele Senatului, care a presidat alegerea prezidențială a lui Doumer. Foarte plăcută întâlnire.

2 Octombrie.

Dau „Universului“, care ridică din nou acușafia că în cercurile guvernamentale ar fi o pornire contra Franței, o scrisoare prin care arăt adevăratele noastre sentimente. Se comunică la Paris. „Le Temps“ o va reproduce.

Comunicație la Academie despre mormintele și rămășițele de la Buda.

3 Octombrie.

Dintre Italieni, vin să mă vadă la amiazi contele de Sanmartino-Valperga și alți câțiva. Conversația atinge subiectele cele mai deosebite. E vorba și de obiceiuri populare siciliene, asemenea cu ale noastre.

Seara, recepție la Externe, deosebit de vioaie și veselă.

4 *Octombre.*

Cu aviatorii italieni, cari au făcut raidul Roma-Bucureşti, la Sinaia.

Regele primeşte la oarele patru. E în uniforma veche a artileriei, care nu-l prinde aşa de bine. Vorbeşte cu Francesii, cu Valperga, cu Berzeviczy, care a avut prudenţa să publice o scrisoare favorabilă îmbunătăţirii raporturilor româno-ungare, dar cu oarecare reserve în ce priveşte preţul prieteniei oferite, cu alt membru al delegaţiei ungare, Grätz, preşedinte al noii Camere de Comerţ ungaro-române.

Cu mine şi cu Argetoianu, Regel vorbeşte şi de demisiile din armată ale generalilor cari se cred nedreptăţiţi : Dragu şi Panaitescu. Pe lângă Condeescu a intervenit ca să rămâie. Regele mustră pe Ciuceanu, pentru că, în „Informatorul Oficial“, s'au strecurat ştiri false, ca aceia a întoarcerii lui la Bucureşti şi a numirii prinţului Nicolae ca şef al „regimentului de gardă“.

Italianii n'au putut fi primiţi, pentru că se duseseră la Braşov. Dar vor avea audienţă odată cu ministrul Balbo, care stă să sosească pentru întâlnirea, pusă la cale de Bibescu, cu miniştrii aviaţiei din Franţa, Anglia şi Germania.

În vagonul meu poftesc pe Valperga şi pe soţia lui, o Francesă, odată vestită ca frumuseţă.

5 *Octombre.*

Dejun oferit de Francesi lui Pompei, lui Mitilineu, d-nel Cantacuzino şi mie.

Discurs înflorit, plin de recunoaşteri, al lui Merlin. Răspunde, mai închezat ca de obicei, d-na Cantacuzino. Apoi, Pompei, care atunci şi-a redactat cuvântarea.

După Mitilneu, vorbesc eu, arătând că sentimentele mele vechi, ca scriitor, profesor și academician, față de Franța sânt aceleași pe care azi le are președintele Consiliului și că doresc numai ca sentimentele în totalitatea lor să ajungă a fi sigurul mijloc pentru ca asemenea relații seculare, întărite prin lupte și suferinți, să fie în adevăr solide și fecunde.

Apoi, luând la o parte pe Puaux, mișcat, îi dau explicațiile ce urmează :

„Ați văzut că lucrurile s'au lămurit și s'a tălat încă odată firul unor anumite intrigă.

„D-ta știi în ce împrejurări s'a format acest Guvern. Nu contra lui Titulescu, ci în momentul când Titulescu a declarat că nu primește situația și înțelege a o lăsa aceluia care, prin voința Regelui, era vice-președintele Guvernului viitor.

„Am primit, după ce s'a văzut imposibilitatea Guvernul de coaliție cu șefii, sau a Guvernului de coaliție fără șefi. E un Ministeriu de specialiști, în care n'am dreptul să mă amestec decât doar cu acea discreție moldovenească prin care astfel de intervenții se scusează, ferindu-mă însă de a insista.

„De sigur, am astfel o acțiune asupra politicii noastre. Respectând în interior ordinea-burghesă, în politica externă mă țin de alianțele pe care nu numai că le-am moștenit, dar am contribuit să le fixez.

„Întâlnești astăzi prieteni ai Franței la orice colț de stradă între oamenii cari cred că la Paris se fac guvernele României.

„Dar, pe vremea când a intra în Casa Franței de la Iași era a-și compromite cineva tot viitorul politic, nu erau mulți cari să-și dispute plăcerea de a fi acolo de

dimineață până seara. Întreabă numai pe d. de Saint-Aulaire !

„Nu vreau să zic că e ușor a governa astăzi, cu colegi specialiști și cu un Rege care vrea, firește, să guverneze și el însuși.

Atacat de toate partidele, vezi că sânt tot în picioare, și vreau rămânea, nu pentru că Guvernul meu e bun, dar pentru că nu se poate face altul.

„Cui vrei să dea Regele Guvernul ? Liberalilor, de care pare încă a se teme ? Tânărul Brătianu ? Mareșalului ? Celor de ieri, cari vor să creeze șapte Români locale ? Nu e om care să ceară mai puțin decât mine să rămâie și care, prin forța împrejurărilor, să fie, azi, mai indispensabil.

„I-am spus-o și Regelui cândva: am venit ca președinte de Consiliu, sânt gata să plec ca profesorul Iorga, fără să mă cred scăzut, pentru aceasta, cu o palmă.

„Vă plângeți de convenția cu Germania ? Cine a presintat-o ? Eu ? Sau eu sânt acela care am mers, cu Dimitrie Ghica, până la grosolanie față de nenorocitul ministru al Germaniei, care trebuie să aibă o epidermă specială ca să rămâie aici ?

„Cine a împiedecat iscălirea convenției cu Germania la Berlin ? Cine a trimis convenția în judecata Societății Națiunilor, unde, vei recunoaște și d-ta, învingătorii sânt cei dominanți, hrănind pe alții cu acadele spre a-i face să creadă că este altfel ?

„Și, dacă nu v'am spus lucrurile astea până acum, este, — și d-ta mă cunoști foarte bine —, din acel sentiment de discreție care mă împiedecă totdeauna de la propria apărare.

„Ai avea și d-ta acest sentiment dacă te-ar învinui cineva că ai furat cartea pe care nu ai văzut-o niciodată“.

*

Dimineața, judecătorul de instrucție Horia Bogdan imi aduce la cunoștință că trei brute de la „comitetul anti-iudeo-masonic“ au pândit pe domnul și doamna La Fontaine, când mergeau la restaurant aseară, — înainte de aceasta se trimeseseră scrisori de amenințare „masonilor“ pacifiști —, și au scuipat pe haina venerabilei doamne.

Merg la Argetolanu ca să-l invit să mă întovărășească la Otel Boulevard pentru a prezenta scuse. Trebuie să dau vina pe niște bolșevici basarabeni, ruși..., o întregă fabulă menită a salva obrazul țării.

Bunul La Fontaine o acceptă.

Se arestează cinci de la „Buletinul anti-iudeo-masonic“ și se iau mari măsuri de pază la Cameră. Totuși scrisorile descrețerațiilor se vor repeta.

6 Octombrie.

Prânz la ministrul Belgiei. Portretul străbunului Grădișteanu, foarte frumos, e pus la un loc de evidență.

Sânt invitați Puaux, Mitilîneu și o domnișoară Catargiu, fiică a lui Henry Catargiu, fost ministru la Bruxelles, pe lângă d. și d-na La Fontaine.

Până la miezul nopții urmează conversațiile. Ziua, d-na Sabina Cantacuzino, care m'a mai văzut pentru subvenționarea Universității Populare, revine ca să-mi ceară să dau, într'o serie „despre portrete“, o conferință în care să prezinte pe acela de la noi în secolul al XVIII-lea.

Se anunță fostul Mitropolit Primat Atanasie. Conversația frumosului bătrân, alb ca zăpada, — nu l-am văzut de treizeci de ani! —, dar mândru și blând tot odată, foarte viu în mișcări, atinge toate domeniile Bisericii. Intre-

bându-l de ce n'a luat administrația mănăstirii unde se poate face mult bine, — și el îmi laudă școala de călugări de acolo, — îmi răspunde cu un ușor zimbet : „n'aș putea fi intendentul părintelui Patriarh“. E contra intervențiilor episcopului Pufu și a recenteii lui circulari către credincioșii altor eparhii decât a sa. E pentru vechii preoți bisericoși. Crede, ca și mine, că Patriarhia nu poate cohabita cu Camera ; arăt ce s'ar fi putut face la Sf. Spiridon-Nou sau la Radu-Vodă. Vorbim de vechea lui călătorie la Athos, și-și aduce aminte că am criticat-o. Nu-i e urât unde trăiește de atâta timp : sânt cărți.— Și ținjari.— E leac și pentru dâșii. Mă felicită în picioare pentru numirea mea. Neavând „Revista Istorică“, ofer a-l face intovărășit până la Institutul meu ca s'o iea. Întrebat dacă vrea să vadă și pe d-na Cantacuzino, spune bucuros că da.

Observasem că i se strâmbase, la un moment, gura. Acuma, corpul se lasă. D-nei Cantacuzino, care-i amintește de surgunul ei la Cernica, îi răspunde cu sunete neînțelese. În antret târăște greu piciorul, apoi înaintează desordonat. Crezând că a mai fost o crisă, mă fac a nu observa. Când mântuim conversația cu d-na Cantacuzino, îl aflu pe mâinile celor cari, ridicându-l de pe scară, l-au suit în automobil. Nu mai are conștiință.

În automobil, viind, el a spus șoferului : — Ce e viața omului ! Cazi, și, apoi, nu mai e nimic ¹...

7 Octombrie.

Iscălesc convenția de comerț cu Suedia.

¹ A murit la Sanatoriu, fără a-și fi recăpătat conștiința, peste câteva zile.

La amiazi, ministrul Germaniei, von der Schulenburg, condus de Kirchholtes, la Presidenție. Sexagenar roșu și gras. Vine din Persia. Mărturisește aplecări către arheologie și istorie. Cunoaște cărțile lui Gobineau.

Îi arăt cum relațiile, bune, pot deveni foarte strânse, de și avem alianțele și legăturile noastre de rasă alurea. Sânt în România vre-o 400.000 de Germani, — și-l enorm. Ei sânt perfect organizați. Episcopul luteran din Ardeal e un prinț. 30⁰/₀ din intelectuali au învățat în Germania. Dar Legația trebuie să albe porțile deschise pentru toate categoriile. Altfel... — E fără folos. — De sigur. Și trebuie evitată legătura cu foaia germană din București, care a făcut imposibilă rămânerea lui Mutius, pe care, și pe soția lui, îl stimam foarte mult.

Seara, marele banchet oferit de mine interparlamentarilor la Cercul Militar. Cinci sute de tacâmuri. — Cu asta, spune Argetoianu lui Vălcovici, îți făceai șosea dublă până la Chitila.

După discursul meu, Löbe, președintele Reichstagului, care-mi ceruse să i-l traduc, vorbește puternic, cu mulțămiri României și afirmarea necesității democrației. Ea are o crasă, dar unde nu e ? Dictatura însăși a suferit-o. Apoi, foarte lung, un Frances, o doamnă bulgară pentru „femelle care și-au întovărășit bărbații“, o Polonă și, tot așa de pe larg, Valperga. Mă ridic : atunci începe Papanastasiu un discurs, care durează un șfert de ceas, despre Confederația balcanică, ori „cum i s'ar mai zice“.

8 Octombre.

La Buzău, în așteptarea Regelui, care vine să inaugureze biserica eroilor.

Văd casa lui Marghiloman, ocupată de un băcan, creditor cu peste un milion. Masca de mort, actul de căsătorie și de divorț cu prima soție, condoleanțele de moarte, hârtii de Stat, o corespondență copilărească de familie sânt răspândite cu o absolută lipsă de pietate. Doamna a fugit înaintea creditorilor. Totul se va vinde.

La Buzău, ceremonia se desfășoară impresionant. Se vorbește convenabil. Foarte energic, în sinceritatea lui, generalul Olteanu. Biserica are o interesantă catapeteasmă, făcută de o doamnă.

Dejunul cu Regele. Atmosferă de veselie. O splendidă zi cu soare. Și Regele e pentru cumpărarea de Stat a casei și parcului Marghiloman.

La Brăila, același entusiasm, pentru Rege, dar și pentru Guvern. Se desvelește un monument al celor căzuți (de Dimitriu-Bârlad), Nici aici Regele nu vorbește. Frumoase exerciții gimnastice ale trupei.

Întoarcere, cu generalul Amza, la București.

9 Octombre.

La Văleni.

Horia Bogdan imi spune că arestații, studenții, sânt foarte dârji. Nu se lasă „ofensați”. Au conștiința că ei apără nația. În corespondență, scrisori ale lui Corneliu Codreanu, că nu trebuie pace, ci războiu... Studenții cer, amenințatori, liberarea colegilor reținuți ilegal.

De aceea, fiindcă e ilegală menținerea, dau ordin să li dea drumul, cum însuși La Fontaine părea s'o ceară, declarând în „Universul” că nu atribuie importanță incidentului. Dar nu ca o supunere la somație.

Azi Mitropolitul Atanasie a trecut la cele veşnice.

Un Austriac aşezat la noi revine din Viena. Încercarea fascistă a perit înaintea primilor jandarmi. Miseria intelectualilor e grozavă: cerşesc pe străzi. „Până în primăvară, Austria se duce! „La noi — e Raiul!“.

Moartea Matildei Poni.

10 Octombrie.

La Bucureşti, pentru audienţe, la Ministrul de Instrucţie; cea mai mare parte vin pentru numiri şi transferări, care privesc birourile.

Mi se prezintă cererea formală, aproape imperativă, a lui Argetoianu de a suprima clase puţin frecventate, şcoli de comerţ de la sate şi de a lăsa în sama comunelor jumătate din budgetul şcolilor primare, restul având a fi vărsat de Stat tot comunelor.

Întoarcere la Văleni.

11 Octombrie.

Măsura privitoare la şcolile primare n'o pot primi. Trimet Regelui, prin Pulu Dumitrescu, un memoriu decisiv, în cuprinsul care urmează la vale:

„Maiestate,

„Ministeriul Maiestăţii Voastre e preocupat să găsească mijloacele trebuincioase pentru a acomoda sarcinile Statului cu cea ce-i poate pune la dispoziţie o societate greu lovită economic prin crisa mondială şi de mult incapabilă de a susţine în adevăr din sărăcia ei o clădire politică atât de grea.

„Pentru aceasta colegul meu ministrul de Finanțe ni-a prezentat un program de reduceri care ar trebui adus la îndeplinire imediat.

„Cred că el rezultă din consfăturile sale cu Maiestatea Voastră și de aceea îmi permit a expune și Maiestății Voastre punctul meu de vedere, verificat asupra realităților ineseși ale țării,

„Suprimarea pentru a treia oară a unor școli socotite superflue va fi o grea lovitură atâtor familii pe care măsura le-ar arunca în miserie și desperare, nerămânându-li alta decât perspectiva sinuciderii sau a morții de foame. Cu inima împovărată, și la această extremă măsură încă aș consimți, îngăduindu-mi-se anume menajamente.

„Dar este una care, așa cum mi se prezintă, e impracticabilă și a cărei răspundere n'aș putea-o lua.

„Colegul meu îmi vorbise de trecerea unei părți din budgetul învățământului primar la comune și la județe. Am întrebat dacă acestea, mai ales comunele, pot suporta această sarcină, și am fost asigurat că județele o pot. Acuma însă mi se cere ca jumătate din budgetul acestor școli să treacă la comune singure, partea Statului trebuind să fie vărsată tot lor.

„Dar cele mai multe comune rurale au bugete ridicul de mici, și plata e la dispoziția primarului incult și aservit politiceii.

„În loc de aceasta s'ar putea ca anumite venituri ale comunelor și județelor să treacă la Stat pentru ca acesta să-și poată plăti învățătorii.

„Altfel ar fi să se distrugă învățământul de basă, pe care Maiestatea Voastră a declarat că-l socoate principalul, și nu eu aș fi ministrul care să prezidez la această operă de distrugere.

„Dar orice sacrificiu de școli trebuie acceptat numai când celelalte Miniștere ar face reduceri corespunzătoare.

„Legeașile impovărate cu funcționari inutili, birourile cu superfluități birocratice, creațiunile făcute cu atâta imbielșugare la Ministeriul Muncii supt regimul trecut, subsecretariatele inutile trebuie să sufere cea ce se cere departamentului meu.

„O discuție în adevăr folositoare nu se poate face decât într'un Consillu de miniștri presidat de Maiestatea Voastră, care și-a arătat la orice prilej dorința ca, față de un Ministeriu care n'a fost impus de luptele de partid, să aibă cuvântul hotărâtor.

Îmi permit deci a solicita de la Maiestatea Voastră presidarea unui Consillu de miniștri în cea mai mare grabă, dacă se poate chiar Marți, pentru ca decisiunile luate să-mi arăte dacă mai pot purta cu conștiința liniștită sarcina cu care Maiestatea Voastră a binevoit a mă onora, iar eu am primit-o, la anii miei destul de înaintași, ca un sacrificiu greu, pe care-l datoresc Majestății Voastre personal, pentru care am avut, în zile rele și în zile bune, atâta iubire, și Țării, față de care ca și față de Maiestatea Voastră răspund.

Al Malestății Voastre prea-supus și plecat servitor,
Ministrul Instrucției și Cultelor,
președinte al Consiliului,
Vălenii-de-Munte, 11 Octombore 1931.

•

„Dimineața“ anunță un Ministeriu de concentrare înainte de 10 Novembre, nu cu Titulescu, dar și cu Argetoianu. Nu mai poate continua această nesiguranță.

13 Octombore.

Dejunul dat Mareșalului Pilsudski, sosit ieri, de Regele. Regele află câteva cuvinte de bună salutare. Mareșalul,

nepregătit, se mulțamește cu două afirmări de mulțămire. E mai gras, mai volnic, mai mulțămit. Se așează pe scaun după dejun înainte de a fi luat loc Regele.

*

Intoarcere la București pentru masa dată miniștrilor Alerului de generalul Amza, la Cercul Militar. Presidează prințul Nicolae. Acesta își arată teama de tulburări bolșevice, care vor trebui reprimite. Spiritul țaranului s'a schimbat: e îndărătnic și gata de harță.

Apoi la Clubul aeronautic, unde se decorează parașutista Smaranda Brăescu, fetiță fără aparență, cu ochi mari speriați într'o față fără frumuseță. Dumesnil îi sărută mâna. Foarte frumos discurs al acestuia, răspunzând lui Bibescu.

Dumesnil m'a cercetat. I-am dat aceleași explicații ca lui Puaux. Pare convins. Urmează Balbo, care-mi aduce cărțile sale. Vorbește de studiile sale, de cele două laree pe care le are. Spune că Italia nu vrea decât desarmarea, dar păstrează ce-i trebuie ca să se apere. Să înceapă Franța! Nu crede în posibilitatea unui războiu, dar bănuiește pe Iugoslavi, cari ar plăti atentatele din Slovenia. Crede că Serbia va rămânea desfăcută de celelalte regiuni. Recunoaște că Ungaria nu poate ataca și că de nicăiri n'ar fi ajutată ofensiva ei.

Ambilor li-am dat costume românești pentru familia lor feminină.

14 Octobre.

Dejunul la Preșidențe pentru Pilsudski. Răspunde, jenat, câteva cuvinte la discursul meu.

După masă îmi spune amintiri din Franța, chestii de decorații, glume de miniștri francesi. Îl întreb de situația

de la ei: au redus o treime din budget și vor mai tăia. Amintesc vechea mea întâlnire cu Rataj, Thugut, Korfanty. La toți el răspunde: „nu mai există“. Vrea să discute, pentru siguranța sa, personal cu organele de la noi.

Presa a fost foarte rece pentru dânsul.

*

Seara, profesorul La Pradelle, care-mi aduce de la Sylvain Lévy, acumă președinte al Alianței Israelite Universale, o intervenție în procesul unui oarecare Liebermann. El mulțamește pentru atitudinea de nepărtenire pe care o observ față de ai săi.

*

De fapt, Seton Watson, un amic, în revista lui Tibal, alt amic, „*l'Esprit international*“, criticând aspru și pe I. Brătianu, Averescu și Goga, califică alegerile noastre de „prostițuție a metodelor electorale“ și vede România „în puterea unei coterii cinice și iresponsabile“. Cum și în Iugoslavia e așa, Apusul are dreptul de a se întoarce către Ungaria....

Scriu amândurora, arătând din cine se compune „coteria“. Și, întrebând pe Seton Watson cine l-a informat asupra „prostițuției“, adaug, în scrisoarea către acesta, că eram obișnuit, la cugetarea englesă, cu altă serioșitate a informației și cu o formă care, și în criticile cele mai severe, știe să evite injuriile, care nu ating decât pe cine le merită. Cer să fiu șters din Comitetul de patronaj pentru „*Slavonic Review*“.

*

Tașcă, venit din Berlin, spune că acolo moneda ar putea să cadă în două săptămâni.

15 Octobre.

Masa la Sinaia a miniștrilor Aierului. După masă, Regele se consacră exclusiv lui Țrețoianu și se plânge doar

mie că Hamangiu vrea să aresteze pe Crișan. Rog pe Puiu Dumitrescu să spuie că un președinte de Consiliu trece în atențiile Suveranului înaintea oricărui din colaboratorii săi. Vorbînd cu Regele, el mă reasigură.

Generalul Amza promite sprîjinul lor, al tuturor.

Asistă la dejun și Regîna Maria, foarte bine dispusă. Vorbim de articolul ei despre Enescu.

16 Octombree.

Ziua Regelui : treizeci și opt de ani.

Serviciu la mănăstirea din Sinaia ; foarte dulce glasul arhierelui, și perfectă ținută, de modă veche. Asistă prințul Nicolae și verii de Hohenzollern, unul purtând uniforma românească de colonel, proprietar al unui regiment.

Felicit pe Regele în numele Guvernului. Cuvântarea lui cea adevărată e prinsă de colonelul Stoicescu. Îmi e arătată de Șoneriu, care trebuie s'o deie, în casa lui Argetoianu, ziarelor și are acest cuprins :

„Domnule Președinte, am fost foarte viu și adânc mișcat de cuvintele calde, rostite din tot sufletul și cu toată convingerea. Pentru Mine, e o mare mângâiere, în aceste zile de grea cumpănă pentru întreaga omenire, ca și pentru țara noastră, de a vă fi găsit pe d-voastră, cari ați priceput că a governa nu înseamnă a vă face reclamă.

„Ar trebui să fie și țara fericită de a fi găsit astfel de oameni, cari înțeleg sacrificiul ce au de făcut în împrejurări atât de grele.

„Încrederea pusă în voi, unii n'o pot pricepe : istoria nepărtenitoare însă o va judeca, și sînt fericit că în fruntea Guvernului stă istoricul erudit, care a scris istoria lumii, acela menit să scrie o pagină de scăpare a acestei țări“.

Se va telefona apoi oprirea publicării pentru a se trimete aceastăaltă formă, inferioară primei :

„Am fost adânc mișcat de cuvintele calde, rostite din tot sufletul Domniei Voastre și din toată convingerea d-voastră. Pentru mine este o mare mângâiere, în aceste zile de grea cumpănă pentru întreaga omenire și deci și pentru țara noastră, de a vă fi găsit pe Domniile Voastre, cari ați priceput așa de bine că a governa nu înseamnă a se lăuda, ci că este operă de sacrificiu pe care noi toți o am întreprins pentru binele țării.

„Încrederea ce am pus-o în voi nu este împărțită de toți, dar puteți avea mângălerea că, dacă astăzi unii nu pricep munca ce o depune Guvernul, stați în fața istoriei, care va ști să judece eforturile și faptele Domniilor Voastre.

„Dumneata care ești capul acestui Guvern ești unul al cărui menire a fost ¹ și este de a scrie și tâlmăci istoria ; astăzi aveți cinstea de a fi unul dintre acei cari făuriți istoria în zile deosebit de grele“.

Regele-mi dă medalia de douăzeci și cinci de ani de serviciu și primul exemplar sosit din Meritul Cultural. E de cea mai mare amabilitate cu mine, înainte și după masă. Îmi vorbește iarăși de invitarea ce va face lui Goga de a intra în Ministeriu, dar desfăcându-se de Averescu. Motivarea e aceiași : a mai avea un orator pe banca ministerială.

Nu obiectez nimic contra unei falsificări, a cărli origine e evidentă.

Regina-mi amintește cum contrafaceam pe d. Sturdza și adaugă că, la sfârșit, și regele Carol avea peste cap de temperamentul primului său sfetnic ; în Memoriile ei a ajuns la caracterizarea acestuia. Lui Hamangiu, așezat

¹ Aduș de mine.

la stânga mea, îi spune că la căsătoria princesei Ileana a avut mână bună.

Regelui i-am spus că, dacă n'aș fi silit să merg la Paris, pe foarte puțin timp, aș dori cuvântul lui că nimic nu s'ar schimba în lipsa mea. El mă asigură că, orice schimbare s'ar face, ea nu poate fi decât cu voia mea. Îi spun că nu pun la îndoială cuvântul lui Argetoianu, dar temperamentul lui trece și peste cuvânt.

*

Seara, la București.

17 Octobre.

Audiență la Ministeriu. Descopăr o încercare de fraudă a lui Culea, căruia-i retrag delegația de consilier.

*

Visita lui Comnen. Îmi vorbește de averea din Cluj a unui Ordin catolic, pentru care, cu Ghibu, a tratat la Roma, ca să împiedece un nou proces al optanților ieșit din vre-o măsură violentă și pripită a noastră. Crede că neapărat ar trebui să plec la Paris (deseară pleacă Duca spre... noul Stambul).

Pella mă întreabă: am declarat eu că, dacă Bulgarii vin cu plângeri la Conferința interbalcanică din Constantinopol, ai noștri au instrucții de a pleca? Îi spun că totul e o încercare de caracter privat, în care n'am să mă amestec. În fruntea delegației e Cicio Pop.

*

Lupu a fost la Sofia, a declarat că regele Boris e un mare om și a fost serbătorit, în mijlocul crizei bulgărești, cu un banchet oficial. Face politică țărănistă europeană. Anunță că merge și la Belgrad, la Praga și la Varșovia...

20 Octombree.

Argetofanu mă anunță că, pentru budget, Regele a fixat un Consiliu de miniștri pe Sâmbătă.

*

La Berteaa, pentru cercetarea bisericii.

21 Octombree.

Grigore Manoilescu vine pentru a-mi spune, în numele fratelui său, că Banca Blank cade. Argetoianu a vrut s'o salveze, făcând din ea a doua Bancă de Stat; a stăruit „cu desperare“. Ideea ar fi fost părăsită. Acuma, caută alte mijloace. Dar Banca Națională nu poate să ajute. Manoilescu demisionează chiar astăzi. Argetoianu, văzând aceasta, a declarat că nu consimte să se spuie că „banca Blank a fost părtenită de dânsul“.

Manoilescu e de părere că nu se mai pot face sacrificiul pentru Blank. Îmi trimite socoteala miliardelor (două) angajate până acum. Banca Națională n'ar putea să deie decât trate. Bani în această cantitate nu se pot găsi nicăiri.

Îl întreb pe Grigore Manoilescu cine are capitaluri la „Blank“. Îmi răspunde că întreprinderile bancherului n'au de luat de la dânsul, ci ele sânt datoare. Rămân unii deponenți. — Trăiesc din aceasta? — În cea mai mare parte, nu.

Opinia publică e contra lui Blank. Crede că pentru a-l susține pe dânsul nu s'a putut crea Banca Agricolă. Și pentru toți ar fi bine ca prin căderea lui Blank să dispară o legătură care e criticată.

De fapt trata fără acoperire a lui Blank către Londra, de care mi s'a vorbit ca de un cap principal de acuzare contra guvernatorului, care ar fi trebuit de acela să

demisioneze pentru a fi înlocuit cu Angelescu, a existat și pe urmă Blank a trimis alte asemenea trate.

În planul lui Argetoianu era ca Banca sprijinită de Stat să nu mai fie condusă de trinitatea Blank-Tabacovici-Szöpkés.

„Golurile” sânt însă așa de mari, încât nimic nu poate împiedeca prăbușirea. O rea conducere, tantieme prea mari au contribuit la acest rezultat. Ieri, pentru a susține pe Blank, de la Banca Națională s’au mai sacrificat 100 de milioane. Garanțiile sânt pierdute.

Îi spun să anunțe fratelui său că „nu bag în foc țara pentru a salva pe Blank”. Având să aleg între deponenți și funcționari, aleg pe acești din urmă.

Vine apoi profesorul Vulpe. Panica n’a fost prea mare. Căderea se aștepta; micii deponenți și-au retras pe încetul capitalurile.

— Banca Românească va veni pe urmă. — De aceia a plecat Duca în Apus? — Da, și s’a văzut mai ales când a luat cu sine pe șefii finanței liberale.

Ce drepte erau prevederile mele din vară, pentru care presa, asociata băncilor, a montat o odioasă campanie...

Grigore Manoilescu pretinde că ar fi vorba de un decret-lege care ar face din Argetoianu un dictator financiar în toată forma.

22 Octombrie.

Nesiguranța continuă. Corteanu, în „Argus”, arată că nu se poate merge mai departe cu sacrificarea bugetului pentru „asanarea” băncilor.

Cei trei conducători de la Blank au demisionat. Se caută cine i-ar putea înlocui.

Manoilescu dorește să știe cum l-aș putea vedea mâni.

*

Ieri, Hasan-betu, președintele Conferinței interbalcanice, mi-a telegrafiat alegerea mea ca președinte de onoare.

•

Kovács, unul din ziaristii străini din București, a trimis la *New-York Times* un articol despre „extravaganțele” mele. Îndată un American, trimțându-mi „clippingul”, își arată dorința de a mă cunoaște.

O foale evreiască din America, întrebuițând o glumă a mea, mă acuză că umblu să creștinez pe Evreii din România...

23 Octobre.

La București.

Mă caută Manoilescu. Nu se va merge până la măsurile de care mă temeam. Manoilescu a mers la Regele și a vorbit cu hotărîre asupra pericolului legăturii prea strânse cu Blank. Banca a împărțit bani la toată lumea politică, nereclamându-i. Sânt milioane cheltuite pentru acțiuni politice. Se va merge la concordat.

Regele ar fi spus lui Argetoianu că-l dorește oricând ca ministru de Finanțe, dar ca președinte de Consiliu. nu.

*

După amiazi, comunicația la Academie despre moșnenii de pe Vărbilău și de pe valea Buzăului. „Dreptatea” mă ține de rău că-mi pierd vremea cu asemenea preocupății, când „șara arde”.

*

La amiazi am văzut la președinție pe delegații Sfântului Sinod. Se declară mulțămii cu propunerea ministrului de Finanțe de a li da o parte din dreptul lor în rentă de Stat.

*

Grigore Filipescu îmi vorbește de dorința sa de a avea Legația de la Berna.

*

Davilla, întors prin Elveția, unde a văzut pe Titulescu plin de sentimente pentru mine, vorbește de înfăptuirile din America. Împotriva lui Borah, Hoover ar pregăti pentru ceva mai târziu măsurile îndrăznețe, care ar merge și până la iertarea datoriilor. I se pare că avem atmosferă bună în Statele Unite. El și-a dat de mult demisia, nefiind socotit de Regele ca prietenul de odinioară dar numai în Februar se va stabili în țară.

*

Încă de dimineață am văzut pe Ghica. El a fost la Regele.

Relațiile cu Titulescu nu se poate împiedeca să le aibă. E gata să lase locul său lui Mitilneiu, bine primit în Franța, care i-a dat cordonul „Legiunii“.

Îi spun că eu nu pot primi, orice ar fi fost după aceea, pe fostul ministru al lui Marghiloman.

*

Karpen vrea să trimeată la Paris, pentru negocierea convenției de comerț, pe Antipa, în calitate de președinte al delegației, de prim delegat. Îi spun că abia dacă-l accept ca simplu delegat.

În zădar stăruie Karpen.

•

Seara, preotul Man pentru o numire de director. Ar voi să se introducă în plata salariilor preoțimii congrua.

24 Octombrie.

Azi de dimineață, Mitropolitul Bălan vrea ca învățământul teologic să treacă la episcopi. Îi zugrăvesc pe

cel din Vechiul Regat. Cere să fie puși la administrarea veniturilor, pe care aş prefera să le dau global·dieseselor, supt garanția Sinodului și cu participarea unei comisiuni de preoți.

El protestă că arhieriei ardeleni numiți în Vechiul Regat n'au fost recomandați de Ardeal.

Ar vrea ca profesorii Seminarilor să nu fie numiți de ministru. Eu îl oferiam ca episcopii să aibă un drept de veto, pentru motive religioase sau de moralitate.

Spune frumos că „s'a dat tot Bisericii“. Îl asigur că păstrez atitudinea din 1909, când m'ani opus la legea sinodală a lui Haret. „E o Biblie pentru mine acest discurs“, spune Mitropolitul.

•

Argetoianu vine cu cele mai amicale dispoziții, dar nu pentru Manoilescu.

S'a ajuns la o soluție care nu angajează de loc Statul. S'a văzut că Blank nu *poate* fi salvat. Regretă că băncile nu s'au putut solidarisa, cum voise el.

Vorbește de audiența lui Goga. Îl acceptă. Acesta pare dispus a primi. — Dar fără portofoliu! — De sigur.

Averescu a fost la Rege. Regele l-a găsit calm și respectuos. Își va da demisia la congresul de mâne. Vrea să rămâie singur, dar va continua să facă politică, rămânând senator pentru a combate Guvernul când va face rău, și, când va face bine, a-l și lăuda. Vrea să rămâie la dispoziția Regelui, când va avea nevoie de dânsul ca om. „Ă devenit personalitate“, spune Argetoianu. — „Dar“, spunea Regele, „dacă nu i se primește demisia?“ „În acest cas, ar cere să fie recunoscut ca un șef despotic, făcând totul după capul său“.

Regele a fost foarte afectat de atitudinea unor ziare. A cerut lui Argetoianu să revenim la mâna tare. Să

suspendăm... S'a început cu „Ordinea“. Azi e rândul „Luptei“. Și dacă „Universul“ protestă? — Și „Universul“. — Și „Viitorul“? — Și „Viitorul“.

El mă întreabă dacă n'ar fi bine ca nota despre confiscare, pregătită ca în numele ministrului de Interne, să fie a Guvernului. Îi spun că e bine să consultăm și pe ceilalți miniștri, Luni.

*

Ghica mă anunță, confidențial că Antipa are sarcina de a semna, cu Cesianu, convenția, și că i s'au atribuit cheltuieli mai mari decât ale celorlalți. Spun lui Karpen la telefon că n'o admit, ci mai bine demisionez. Am aflat că Francesii pe dânsul singur nu vor să-l decoreze. Karpen cedează: va face cum zic eu.

*

Audiență la Ministeriu, cu primirea profesorilor cari vor să întemeieze un Institut pentru studiul dreptului românesc, pe care îl cred mai potrivit afară de Universitate. Discuții asupra bugetului Ministeriului.

După amiază, Nae Ionescu. Crede situația grea. Din parte-mi, îi spun că, vechiu „cârpaciu“, urmăresc evenimentele și caut să dreg ce se poate.

Și acuma, Nae Ionescu, înștiințat mai de mult că Anglia va devalorisa, crede că se va ajunge acolo încet să nu plătim cuponul.

Regele ni-a recomandat să nu serbătorim ziua de naștere — ci cea de nume — a lui Mihai și să mergem la Balcic pentru a felicita pe Regină.

*

„Universul“, „Mișcarea“ și „Viitorul“ protestă contra împiedicării celor două ziare condamnate.

Kovács nu poate fi expulsat: e cetățean român. A fost

prins cu o telegramă care mă califică de antisemit. Telegrama a fost oprită. Kovács va fi probabil arestat pentru „alarmism“ consecvent.

*

Davilla îi vorbise lui Ochs de la *New-York Times* despre telegramele corespondentului. Ochs răspunde că ministrul unei țări poate să acopere ceva ; corespondentul n'are niciun interes.

*

Fundația Carnegie mi-a explicat, în locul lui Tibal, scos din cauză, că nu s'au putut împlinedea acolo critici ale lui Seton-Watson, acesta având ca principiu absoluta libertate de judecată, observată și când i-am dat eu un articol, dar că „Seton-Watson n'a înțeles să pună în cauză înalta dv. personalitate, căreia nimeni în Franța, nici aiurea, nu-l poate suspecta perfecta sinceritate, indiscutabila onorabilitate și înalta valoare morală“ ; ca „mare istoric“, li pot înțelege „necesitatea“.

*

Seara, masă la Athénée Palace, dată de ministrul Elveției, de Salis, lui Piccard. Ieau parte profesori ai Facultății de științi și ai Politehnicei.

Piccard, mai înalt decât mine, blond, miop, cu o frunte înaltă de-asupra unor ochi când naivi, când înșepăcioși, vorbește greu, cu timiditate.

Râdem de grăbile arheologilor și preistoricilor. E ginerele lui Ernest Denis ; cunoaște puțin pe soțul Pittard. A cetit un roman al d-nei Pittard și-i admiră și el extraordinara imaginație. Lucrează la o metodă radiografică pentru verificarea bronzului preistoric.

25 Octombre.

„Universul“ publică un furios articol al lui C. Bacalbașa despre „aventura“ din April, care cuprinde, în chestia

„batistelor patriotice“ și a generalilor demisionați, atacuri contra Regelui.

Chem la telefon pe Argetoianu. Îl întreb ce face. Ar fi natural să confisce. El s'ar mulțami deocamdată cu un avertisment.

Chem pe Zaharoff, inlocuitorul lui Stelian Popescu. Îi pun în vedere, că, dacă miniștrii sânt atacabili cum e creșterea fiecărula dinire adversarii lor, Coroana nu poate fi lovită.

Oricum să fie, noi sântem hotărâți să mergem fără șovăire, pe linia noastră. „Tot o să mor la Văcărești.“ Vom confisca, și eventual vom suspenda.

Zaharoff, care stăruie a-mi da explicații, observă că s'a încercat a-l aduce la ce a refusat, — dar nu insistă, — și, ca răsbunare, i-au răvășit ieri, cu pierderi mari, expediția ziarului în Gara de Nord. Arăt că probabil se bănuia de polițiști că vrea să treacă în pachete „Ordinea“, confiscată. Zaharoff arată că ține gardă în tipografie ca să nu lucreze acel ziar, cu care el însă are un contract.

Totuși ajungem a ne învoi, ca să nu vie avertismentul. Zaharoff promite că Bacalbașa va fi oprit să mai atace Coroana.

Întrebă până când va fi oprită „Ordinea“. — Probabil pentru totdeauna.

Comunic lui Argetoianu să nu mai trimeată avertismentul. El se felicita că „incepe a se simți mâna“.

*

La Universitate, pentru Piccard. După câteva cuvinte ale mele, el schițează, cam lung, teoriile de fizică. Apoi învățatul belgian se întinde asupra razelor astrale, care nu pot veni decât de la „un astru măcar de patru ori mai mare decât Neptun“; urmând cu cela ce numește „Romanul științei“, el pune în perspectivă înlocuirea cărbunelui și petrolului prin energia formidabilă produsă de disocierea atomilor. Laudă mărinimia regelui Belgiei,

care a creat fondul pentru cercetările științifice. Închele recomandând tinerilor cercetarea sigură, dar prudentă, și unirea teoriei cu practica, ambele inseparabile. Se coboară strigând : „Vive la Théorie !“.

*

La Parcul Carol pentru serbarea acordării de cupe de către horticultorii olandesi școlilor noastre și Primăriei din București.

Faraudot vorbește, apoi represintantul Primăriei și agronomul Grințescu. După mine, ministrul, care arată cele mai bune sentimente față de țară și, foarte mișcat, găsește cuvinte deosebit de amabile. Țărasem cum grădinarul bizantin, venind în Olanda prin Spania, la noi prin Turcia, își recapătă unitatea prin întâlnirea la noi, în acest moment, a celor două curente.

•

La Regina Elisabeta. Îmi cere să intemeiez o școală de Meserii-atelier care să se susție prin ea însuși. O întreb dacă nu-i e urit.

Vorbește de cărți, de lucrări de artă.

•

La învățători, dimineața, în discursul lui Țoni au fost note revoluționare. Pare că prin sală s'a strigat contra gazetei mele.

Păr. N. Popescu s'a mulțămît să spună că voiu veni după-amiază, să dau explicații.

Într'o scrisoare li-am spus că nu pot veni până nu-și termină întâiu discuțiile.

Sânt primit cu lungi aplause. Țoni cetește câteva cuvinte de laudă pentru mine, terminând cu asigurarea că învățătorimea își va apăra „cu orice jertfă dreptul“. Cuvântarea mea e intreruptă de două ori cu murmure, când vorbesc de câștigul pe alături, care s'ar putea

procura învățătorilor: pământ, vânzarea articolelor de monopol. La urmă, revin aplausele.

La Casa Școlilor, Alexianu îmi spune că el a înțeles așa: că Statul da numai o subvenție prefecților, cari ei plătesc pe învățători. Așa însă *nu merge!*

*

Averescu și-a ținut congresul. A rostit sau cetit o lungă declarație, în care se presintă ca mănat în politică, întâiu la Târgul-Frumos, în timpul războiului, contra lui Brătianu, apoi încă odată, la 1920, de regele Ferdinand, care l-ar fi înșelat apoi. Vorbește de Caligula. Nu-și pune candidatura la presidenția partidului său. Dar, când îl roagă Trancu, Anibal Teodorescu și Oteteleşeanu, nu însă și Goga, care e absent, revine, presintând un deplorabil program de lucruri naive și imposibile.

*

A fost și un congres al funcționarilor, cercetat de 1.500 de oameni. Președintele, Stancu Brădișteanu, îl strecoară răpede, cu încredere în Argetoianu.

*

Seara, ministrul Poloniei. Pilsudski, care nu e tuberculos, dar suferă de gât la schimbarea de climă, a avut o gripă serioasă: câteva zile, peste 39 de grade, și acum peste 37, el, care are o temperatură joasă. Va pleca înapoi, dar incognito. L-aș putea vedea la gară, care ar fi Mogoșoaia. E vorba, nu de Miercuri, când voiu fi iar aici, ci de Sâmbătă poate.

*

Apoi Șisești și Karpen. Vorbim de necesitatea de a cruța pe învățători. Ei mă asigură de tot concursul față de Argetoianu și chiar față de orice împrejurări. Karpen

se plânge că Argetoianu l-a împiedecat de a aduce scăderea prețului zahărului, de la care fabricanții câștigă sute de milioane. Aceasta după ce el negociase cu dâșii.

*

La învățători după-amiazi s'a urmat întâiu cu o atmosferă rea. Țoni declară că ei nu sânt mulțamiți.

26 Octombře.

Urmează congresul învățătorilor. Atmosferă mai potolită. Dar apariția lui Mihalache provoacă huiduilei. Și el trimete o scrisoare în care declară că n'a venit să-i influențeze, dar li promite, ca „fost învățător“, toate cele bune. Țoni vorbește, la sfârșit, absolut revoluționar: Se va cutremura țara. Nu-i pasă nici de Jilava, etc.

*

La Sinaia, Consiliu de miniștri presdat de Rege. Argetoianu-și expune budgetul, în care se ține de cuvânt cu privire la învățători. Dorește a nu se uita restul nepătit funcționarilor.

Nu admite ce propun eu, ca într'o familie să fie o singură leafă. Vrea statut deosebit pentru milițari și magistrați, cari nu pot să aibă alt câștig. Reservă unele obiecții ale ministrului Armatei, care a consimțit la amputări de 50°/. Arată perfect informat.

El a început spuind că presintă, cu durere, un budget de „paralisie generală“. S'a încasat un miliard și ceva la începutul anului, două și ceva pe urmă; trebuiau peste trei. Avem un deficit de șase miliarde, care se va putea reduce la trei. Arată ce e budgetul extraordinar pentru rămășițe și cheltuleli neprevăzute. Se va lua 12°/, în afară de câștigul de la „armonisarea“ lefilor,

se va adăugi ca imposit „curba“ funcționarilor particulari, etc.

E mulțămît cu situația generală. Vom suferi puțin din catastrofele concordatului. Moneda e garantată cu mult peste ce prevede convenția. Lui Blank i se va acorda, crede, concordat ; va plăti sută în sută. Alte bănci se țin.

...La întors, șoferul, agentul îmi spun că bucuros dau tot ce trebuie pentru țară.

27 Octombree.

Munteanu-Râmnic îmi arată că o delegație de învățători vrea să vie la mine. Îi spun hotărît că tot ce aveam de spus, li-am spus.

28 Octombree.

Prin Bărăgan și Piua Petrei la Mangalia.

Prefectul de Ialomița mă asigură că sătenii sânt mulțămîți. Au bielșug din toate.

Din sate pleacă însă prea mulți la orașe pentru studii care nu li asigură hrana, așa că unii cad sarcină părinților, formând în mediul pe care l-au părăsit cîtva timp un element de netrebnicie și pretenție. Dar cîte unii primesc situații mai modeste : dintre licențiați s'a făcut un excelent notar.

29 Octombree.

Pe „drumuri negre“ abia umezite de ploale, la Balcic pentru aniversara Reginei Maria.

Serviciu de idolatrie în biserica de formă și împodobire bulgărească : portretul Reginei între lumânări ; doi preoți ingenunche pentru rugăciune, și credincioșii, între cari o școală, tot așa.

În frumoasele grădini un public de copii și câtă lume vine pentru feliicitări. Le presint in numele Guvernului pe ale mele. Regina se arată interesată de micul dar, o cutiuță de argint cu chipuri de sfinți și o cruciliță în mijloc, pe care i le ofer. Îmi arată ceva din colecțiile destul de rare. Vom vedea pe urmă căsuța și capela, zugrăvite cu mult simț de pictorul Demian.

Masa se ia împreună, Regele, ocupat mai mult cu Argetoianu, ca și înainte și ca și pe urmă, ridică paharul pentru mama Sa.

Sosește prințul Nicolae, care a aterisat la câțiva chilometri cu aeroplanul. E și regina Elisabeta. „Voevodul“ îmi cere să-i explic ce înseamnă cuvântul „lingăi“, de care m'am servit. „Așteaptă câțiva ani și-i va vedea destul și Măria Ta.“

I-am spus lui Argetoianu, la început, pe terasă că „eu cu dânsul și el cu mine, biruim“. El obiectează că nu i-am acordat toată încrederea. Va veni Duminecă să-mi vorbească unele lucruri.

I-am presintat Regelui decretul pentru concediul meu de la 2 la 13 Novembre. L-am rugat să nu spule că am de gând să plec, ca să nu se șese întrigi; să se întărzle și publicarea în „Monitor“; bine înțeles, în lipsa mea nicio schimbare.

Argetoianu asigură că neliniștea în jurul băncilor a încetat cu totul.

Revin prin Silistra și Călărași. Liceul de băieți din această din urmă localitate, unde sânt invitat stăruitor, face cea mai bună impresie.

30 Octobre.

„Universul“, în care C. Bacalbașa își publică și mai departe articolele, mă presintă ca înșelătorul la plată al barcagiului care m'a trecut la Silistra.

Toată presa de opoziție reproduce ticăloșia. „Lupta“, „Ordinea“ au reapărut, cu condiții de care imediat își bat joc.

*

Campania lui Țoni continuă. Argetoianu îmi spune că li-a spus neted delegaților învățătorimii că altfel de cum s'a hotărît nu se poate și că el va opri, dacă mai cer, congresul lor.

Un proiect de circulară către țară, pe care i-o propuse-sem, nu apare.

•

Ziua o petrec la Văleni.

*

• Seara, Tașcă îmi aduce Marele Cordon al Ordinului „Vitaud“ din Lituania. Vorbim de posibilitatea de a face, cu ajutorul unor case germane, calea ferată Carmen-Sylva-Mangalia.

31 Octombrie.

Prelații uniți la mine pentru nevoile Bisericii lor. Li recomand să albă, Luni, o întâlnire cu colegii lor de celelalte confesiuni și, unde nu se vor înțelege, să accepte arbitragiul meu, care e al istoricului ambelor Biserici. Aș avea să dau subvențiile episcopilor, pe cari i-ar ajuta adunările eparhiale, cu dreptul de a se conduce singur.

*

După amiază, Camera. În chestia „status“ului catolic, arhiepiscopul Cisar a fost contra „citadelei maghiare“. A declarat-o și la Externe, unde l-a condus Comnen. Episcopii uniți independenți îi cer să se informeze întâiu. Comnen crede că se poate ajunge la un rezultat cu

Sfântul Scaun, fără a se deschide o nouă chestie a optanților.

La Paris a oprit în „Le Quotidien“, o întreagă companie contra guvernului, merită a intimida pe Regele. A explicat adevărata stare a lucrurilor. — „Deci e așa? Dar ce puteam face, dacă ai d-voastră au fost niște porci?!“

Comnen a văzut pe Duca înainte de plecarea acestuia în străinătate: a auzit din gura lui că guvernul trebuie să rămâne. Ziarele arată ca Duca, dus de Cesianu, vizitează oameni politici franceși și ziariști influenți.

1-ii Novembre.

Argetoianu vine să-mi spuie din nou că, având încredere în el, putem ieși din greutăți. Îl asigur că această încredere o are. Altfel nu i-aș fi vorbit în acest sens la Balcic.

El găsește situația, nu periculoasă, dar tulbure. Se fac agitații de desperați și în armată. Generalii Dragu și Panaitescu lucrează pentru aceasta. Auzindu-l cum vorbesc de republică, Averescu a spus: „Eu plec, să nu mă molipsesc“.

El, Duca, Maniu, care a pus chestia între el și Rege, pe care speră a-l face să plece, orice ar fi după aceasta, urmăresc pe linii deosebite același scop contra actualei ordinii de lucruri.

Stelian Popescu, care declară în „Universul“ că vrea să elibereze pe Regele de răii lui sfetnici, face parte din aceeași tabără.

*

După-amiază, Preziosi, cu doi deputați italieni și ministrul de Stat Rossoni, fost și la Geneva. Acesta spune că

in nicio țară nu s'a găsit, prin limbă și prin obiceiuri, mai acasă decât aici. Țu recunoscut îndată că în România e o restabilire de autoritate. Ți pare rău că trebuie să plece chiar mâne la Budapesta. În București vorbește numai Itallenilor.

Mă invită la inaugurarea localului Școlii din Roma. O găsesc prea luxoasă. „Mai bine lucruri mari în casă mică.“ Fixăm 20 Decembre.

2 Novembre.

La Școala de Agricultură, unde se inaugurează noul cămin al studenților. Bune discursuri ale rectorului Busuloceanu și ministrului Șisești. Cuvântarea Regelui, improvisată, e plină de măsură și de o excelentă formă, cu îngrijire cântărită. Niciodată n'a vorbit așa de bine. Țu insistat asupra necesității ca absolvenții să nu facă numai teorie, de și e atât de necesară, căci studiile aduc adevăruri nouă, ci și practică, așa încât să lasă agricultori, nu agronomi. Țu menționat experiența sa de agricultor, care nu se lasă desgustat de greutate. Țu promis o rezolvare a datoriilor agricole, dar a arătat nevoia grupării, reușită pe moșia lui, a beneficiarilor țărani ai exproprierei. Tinerii aplaudă la menționarea ca agricultor a prințului Nicolae, și, de două ori, când sânt pomenit eu.

Urmează profesorul Musculeanu, cu o lecție despre materie. Prințul Nicolae spune: „Credeam că e o Academie de Agricultură, dar e o Facultate de fizică“.

*

Apoi la Expoziția de horticultură.

Conduc pe Focillon și pe Geneviève Charlety, fiica rectorului din Paris la Museul de artă bisericească.

*

La 5, Regele și Prințul vizitează Salonul Oficial. O parte e cuminte; alături obișnuita nebunie. În acest gen expune și fostul membru al Școlii noastre, Băjenaru. Mă jur că nu voi mai primi decât pe cei cari vor jura că nu inebunesc timp de zece ani. Steriade aprobă genul.

*

Seara, în tren spre Paris, pe neștiute.

3 Novembre.

În tren, și Comnen.

Spune lucruri interesante. A fost însărcinat de Regele cu o misiune la Budapesta, în vremea ocupației, pe alături de reprezentantul oficial, Diamandi. Șeful conservatorii ai Ungurilor, Andrassy și ceilanți, doriau o înțelegere cu noi. Cereau să negocieze cu Manlu. Acesta s'a sustras. Comnen ajunsese, la Berlin, să silească, împreună cu Stresemann și Schubert, restituirea obiectelor de la Moscova. I se promisese intervenția. De la București s'a răspuns că nu e momentul.

5 Novembre.

La Paris, primire oficială.

Dejun la Cesianu, cu personalul Legației. Duca, Dinu Brătianu, dr. Angelescu sânt aici. Angelescu ar fi declarat că nu tot ce se face în partid îi place, dar trebuie să păstreze solidaritatea. Duca e condus pretutindeni de Cesianu, cum i s'a dat ordinul. Duca s'a supus. Lozinca este că el evită tot ce ar putea face să slăbească încrederea în țară și chiar în guvernul ei.

*

După-amiază, la 5, la Briand. Frumos birou, cu tapișerii după Rubens. Ministrul frances are o gârbovire de încordare spre atac, o plecare a capului ca pentru pândă. Ochiul drept, lărgit, rotund, observă.

Urmele vrâstei nu se simt prea mult, cu toate că el se apropie de șaptezeci de ani.

Vorbim de multe, care cad în conversație. Când se atinge producția la concurență a Canadei, — eu i-am povestit despre anul extraordinar pentru recoltă —, el observă că se cultivă acolo și terenurile cele mai puțin roditoare. — „Isterie economică“, spun eu, care arăt cum am fost martor al unei prosperități care trebuia să se mântuie răpede cu o catastrofă. El e gata a da României tot ajutorul pentru convenția comercială, la a cărei discutare, adaug eu, făcând aluzie la cazul Antipa, trimetem oameni cari au fost ireproșabili în conduita față de Franța... Explic în ce condiții am negociat, fără a fi luat noi inițiativa, cu Germania. Convenția nu și-a produs însă roadele, și din cauza opoziției Cehoslovaciei, opoziție care va dispărea, constatându-se că alt orz vîndem noi și alt orz ei; cu acest prilej fac lauda admirabilei organizații diplomatice și economice a acestei țări.

Cu privire la învățământ, el îmi spune că în Franța școala primară o plătește Statul, dar comuna dă Inlesniri, iar învățătorilor, o grădiniță. Ieau de aici o sugestie. Și la ei, ce rămâne la Prefectură merge, în ultimul moment, la cheltuieli zădarnice.

Îi amintesc că Ungurii au hotărît să nu plătească datoriile. Pentru noi va fi mai ușor, mai greu pentru creditorii cel mari.

Și aceasta pentru armată și propagandă, în vederea învierii Statului milenar. Dar evul mediu odată mort nu poate fi readus în epoca modernă. Organismele, odată

liberate, lucrează pe căile lor. — Da, spune el, e viața care izbucnește.

Îmi amintește că și el e doctor de la Oxford, pe care îl preferă Cambridgelui; — Sântem colegi. — Sânt în bună companie. — Și eu din partea mea. Și lui, un prieten i-a oferit o copie a rochiei roșii de doctor.

6 Novembre.

Dimineața, la președintele Consiliului, Laval. Față mică, rotundă, brună, cu mustăși tinerești; aspectul unui om ca de la noi. Glas încet, cu mlădieri dulci. Ochii negrii, vii, cercetează.

E vorba de călătoria lui în America, de întâlnirea cu Borah, căruia i-a spus limpede că n'a venit pentru discuții asupra hotarelor. Secretarul, om cu influență, foarte bun vorbitor, nu e încă bătrân. Laval a ieșit mulțămît după întrevedere.

Îi spun că pentru un om politic american exhibiția din timp în timp e necesară, oricare ar fi. Altfel lumea l-ar crede mort. De sigur că nu știa unde sânt hotarele de care vorbea. Doar de l-ar importa în Europa, ca să le vadă!

Laval pare a crede în valoarea partidelor politice acolo, în America. Îi spun că au un rost numai la alegeri. La înmormântarea lui Taft, totuși un fost președinte, un „chief justice“, un om popular, „partidul“ era represintat prin câțiva oameni de fiecare Stat.

Ne invită la masă Duminecă.

*

După-amiazi la Președintele Republicei. Foarte distinsă figură de nobil bătrân, cu totul alb. Vorbește plin de vervă despre subiectele cele mai deosebite, și-i place

a vorbi. Despre timpul când presida Senatul, așa de util Republicii, prin reînnoirea pe încetul în timp de cinci ani, printr'un oarecare „guvernamentalism“ al lui. Apoi despre învățământ. Poate pentru fete cel sprijinit pe grecește și latinește nu e cel mai bun, dar ele, care au totuși altă misiune, sânt gata să concureze cu băieții. Așa e și cu nepoatele lui de fiu. E vorba și de circulație; Parisul vine după New-York, pe același linie cu Londra. Și aici arăt recolta noastră, restrângerile noastre budgetare. La urmă, ieșind, îl asigur că România are aceeași politică față de Franța, că o asigură unul din acei care au lucrat la întemelarea ei și că se va face doar cu mai multă căldură.

Aflu că Duca a făcut declarații „ca Român“, răspingând calomniile care privesc politica României. Dar aflu și aceia că alții, nesupravegheați, lucrează altfel.

*

Prima lecție despre Veneția (sec. XI): foarte multă lume.

*

Seara la Nogent, în familia lui Hubert Pernot.

7 Novembre.

Telegrafiez d-nel Heisenberg, văduva bizantinologului, că achiziționăm biblioteca soțului ei.

*

Ceremonia doctoratelor de onoare la Universitate. Imens public. Întăiu economistul Ancioux din Bruxelles, apoi Americanii Cannon, biologist, și, după directorul Museului din New-York, Osborn (absent), eu. Discursul, foarte aplaudat al decanului Delacroix, e într'o notă justă. Se

cântă bucăți românești, armonisate de Stan Golestan, care plac foarte mult.

Președintele Republicii a ținut să fie de față.

8 Novembre.

Visita Expoziției Coloniale.

Dejun la Laval, cu Lyautey, foarte bătrân și auzind greu, cu deputatul raportor la budget, cu ministrul Instrucției, cu prefectul Seinei.

După masă expun lui Laval felul cum s'a format Ministeriul meu. El îl găsește firesc, luându-mi une ori vorba din gură. A văzut odată pe Titulescu: î s'a părut un om care nu vrea riscul; înțelege că acei cari au muncit și au suferit nu-l puteau accepta. Nu crede în puțința Ministeriului de șefi ai partidelor.

Deputatul întreabă care este raportul lui Duca față de guvern. Îi explic că ai lui l-au ales cu firma Uniunii naționale, că au cunoscut programul de care astfel s'au legat. Acum? *Il est en train de glisser.*

Laval întrebese de Maniu, pe care l-a văzut odată. Îi spun că e „idolul Ardealului“, dar că sânt termini pe care el, Laval, și eu îi înțelegem tot așa, dar Maniu înțelege altceva: ce e în vechiul drept unguresc și în Verböczy.

Îi explic că, în ce privește raporturile cu Franța, eu, istoricul cu amintiri, eu, cel presupus romantic și sentimental, nu puteam să le schimb. Și apoi unde e idiotul care să se lege de cei cari atacă hotarele, întorcându-se contra celor cari, — ca dânsul, și o recunoaște apăsât, — apără pe ale noastre ca și pe ale lor?

Îl poftesc să vie când vom fi ambii liberi, — el se declară obosit de zece luni de guvern, iar, cu ale lui Tardieu, de doi ani —, la Casa noastră din Veneția, unde îi voi fi un bun ghid.

*

Apoi la Brunot, Collinet, Hauser.

*

Seara, invitat la Comédie Française. Stupidă comedie (*Le maître de son coeur*) cu exhibiție de frase, costume și gesturi. Nicio psihologie, nicio mișcare, niciun bun simț. Casa lui Molière...

9 Novembre.

Dimineața, la Tardieu. Figură de profesor, față largă, palidă, și ochelari cari ascund ochi strălucitori.

Vorbim mai mult de agricultură, unde, ca ministru, ar fi dat tratelor agricultorilor dreptul la schimb. Arată cu ce greutate se luptă și în Franța un Ministeriu. Întreabă de unde vine că sovieticii nu mai exportă grâu, ci cumpără. Poate pentru un războiu? Îi spune de ce n'aș crede în posibilitatea lui. El asigură că vrea să cumpere ceva din producția noastră.

*

După-amiazi, a doua lecție la Sorbona. Același public peste măsură de numeros. „Ajutorul Roșu“, reprezentat prin câțiva băiețoi, aruncă „tracturi“ în care „Yorga“ e prezentat, ca în articolul de ieri din „L'Humanité“, ca ucigașul Bulgarului Doncev și al multor mii de țărani, ale căror case le-am ars. Se cere libertatea Basarabiei. Între asistență e o oarecare emoție. Poliția, care nu are dreptul de a intra la Sorbona, intervine. Aud bătaia. Geamuri se sparg. Cei bătuți vreau să năvălească prin biroul de la spate, unde se pornește altă luptă. Am continuat lecția ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat.

*

Masă la Legație, cu Charles Diehl, Carcopino, Lot, cu St.-Aulaire, cu ministrul Flandin și d-na, cu al Polo-

niei, Chlapowski, tot cu d-na, cu Paul, Valéry, Berthelot. Acesta, mic, brun, foarte brăzdat, cu înfățișarea unui Meridional de la noi, amestecat cu Grec, discută cu Lot, ironic și tăios, asupra opiniilor sale recente, citate de Charléty la Sorbona, despre inutilitatea „historismului“.

*

Ziaristul Buré îmi spusese că ar trebui să cerem mai mult Franciei. O conferință a Aliaților la Paris ar fi necesară.

10 Novembre.

Intâlniri cu zleriștii, dimineață și după amiază. Li dau o declarație scrisă, care se publică imediat de *Débats*, *Temps* și *Liberté*, une ori cu cuvinte foarte amabile.

*

Lecția a treia, supraveghiată de agenții Sorbonei, nu e turburată, de și s'au încercat șoapte și încăierări la ușă. Lângă mine au luat loc decanul și Baldensperger.

*

Seara, plecare. Consulul Dreyfus îmi spune că nu s'ar fi plătit prima la grâu pentru vre-o 50 milioane de franci și că el a impledecat o campanie în presa franceză; grâul vândut e plin de impurități. Ar fi bine să stea un inspector integru la imbarcare.

*

Argetoianu m'a felicitat în numele colaboratorilor de acasă. Titulescu a telegrafiat și el; îi mulțămesc pentru... „sentimentele statornice“.

Duca a lăsat o carte de vizită; nu l-am putut vedea.

11 Novembre.

Drum prin Italia. „Ziua armistițiului“ aduce multe flori pe morminte, dar puține steaguri la case.

13 Novembre.

La București. În cale aflu că Regele e greu bolnav de amigdalită.

Și alte greutăți, în ce privește căsătoria prințului Nicolae, care, privindu-se ca simplu „colateral“, fără funcțiunii oficiale, are dreptul de a face ce vrea. Nu văd, cu toată misiunea ce mi se încredințează, după a lui Argetoianu, ce aş avea să-i spun. Totuși va trebui să primesc.

*

După-amiază, la Sinaia, Regele a fost rău bolnav. Horcăie noaptea.

Îl găsesc în pat, sus, în odăița plină de icoane. A avut dîmineața 37,2; acum are de sigur mai mult. N'a putut dormi decât scurt, cu intermitențe, timp de trei nopți. A răcit însă de mult; ieșind în tunică la serbarea cavalerilor lui „Mihai Viteazul“ s'a îmbolnăvit. Argetoianu spune că are și un punct de congestie la plămân, fără s'o știe. Nu va deschide, deci, Camerele, de și se crede capabil de a se ridica peste câteva zile.

Vorbesc despre călătoria mea în Franța. Regele cunoaște perfect pe oameni: Doumer, Laval, etc. Se bucură că amicul său Ceslanu e bine primit pretutindeni.

Râde de grosolăniile din „Ordinea“ ale bietului M. Dragomirescu, care nu miră și nu indignează pe nimeni.

*

De la Bruxelles senatorul Delacroix își arată bucuria că a asistat la un concert dirijat de Georgescu.

14 Novembre.

Curs la Universitate. Studenții, neînștiințați, au venit în număr foarte mic.

*

Seara, Ghibu, cu păr. Popescu și Crăciunescu și cu consilierul de drept de la Instrucție, în chestia „status“-ului catolic. Ghibu crede că se poate proceda la hotărârile definitive. Îi arăt că nu e așa, orice i-ar fi zis Titulescu, Ghica etc., pe cari îi invoacă. Nu ni trebuie un conflict cu Sf. Scaun, un nou proces al „optanților“. Pot opri congresul „status“-ului pe baza unui statut pe care nu l-am aprobat, declarând lui Majláth, lui singur, că hotărârile vor fi considerate ca nule și neavenite, și lăsându-i toată răspunderea. Ghibu se oferă a se întoarce la Roma, dacă-i înouiesc plenipotența. Bucuros, dar să aducă în scris nerecunoașterea „status“-ului de către Papa, despre care nerecunoaștere mă asigură cu insistență, arătând că și Budapesta e de același părere. Vorbindu-mi de rezistența Curții de Casație a noastră, spun că ea n'are valoare în raporturi internaționale și orice atinge catolicismul e chiar, prin aceasta chiar, internațional.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului.

Serviciu puțin cercetat la Mitropolie. Oficiază episcopul Iustinian. Zgomot în fund.

Regele îmi trimete, pentru a se ceti la sfârșit, o scrisoare în care regretă că n'a putut rosti singur mesagiul, cu atât mai mult, cu cât el anunță ușurarea dărilor agricole.

O cetesc la început. Se aplaudă pasagiul cu țărani. În lungul Mesagiu, unde eu am începutul și sfârșitul, pe lângă câteva rânduri despre școli, se aplaudă ce privește pe aceiași țărani, armata, măsurile în ce privește zahărul, unele promisiuni economice și firește politica externă, în care se afirmă statornicia prietenilor noastre pe baza celor dobândite.

Liberalii nu aplaudă. Șefii țărăniștilor lipsesc, ca și Lupu, Gh. Brătianu și al lui Averescu.

*

Sânt înștiințat telegrafic că Roma mi-a acordat doctoratul de onoare.

După-amiază, adunarea majorităților. Miclescu schițează o opoziție la proiectul, călduros primit, al convertirii datoriilor agrare.

16 Novembre.

Se aleg birourile Camerilor. Nu se manifestă la Senat opoziție contra lui Sadoveanu. Duca, pe care îl întâlnesc, păstrează atitudinea unui deținător de importante secrete. Miclescu e reales vice-președinte, de și cu mai puține voturi.

Fiul meu Mircea, controlor sever al Adunării, rămâne în balotaj, și nu în prima linie.

La Senat, Traian Alexandrescu se plânge că a fost înlocuit fără a i se fi spus.

17 Novembre.

Acasă, scrisoarea lui Ghica prin care îmi cere să revin asupra adunării „status“-ului catolic. Merg la Externe și-i explic că ar fi o scădere de prestigiu. Adunarea nu va fi oprită; numai hotărârile ei n'au valoare.

El se împacă, atunci, cu Ideia.

*

Visita prelaților catolici pentru chestia de subsidii și impozite. Cîsar prezintă o adresă, care încheie cu asigurări de patriotizm. Promit o cercetare atentă, dar li arăt starea finanțelor. Lui Balász, care reprezintă pe Majláth, îi spun că am aflat găzduirea acestuia la *Collegium*

germanico-hungaricum din Roma. Deci, în loc de a sta la Legația noastră pe lângă Vatican, legături cu un Stat care urmărește o politică dușmană nouă. Mi se obiectează că acest Colegiu e pur școlar. Dar cu subvenția Statului ungar. Tăcere.

Ieri, Căsar mi-a adus răspunsul la o adresă a mea, cerând îngăduirea adunării și făcând toate rezervele de principiu. În schimb, printr'o scrisoare călduroasă, Patriarhul aprobă măsurile mele.

*

La Cameră se revine asupra votului privind pe fiul meu. Se votează în liniște.

Gh. Brătianu cultivă pe Mihalache, și dr. Lupu perorează între ziaristi pe culuar.

În chestia „status“-ului Ghibu își urmează stăruințele nedibace din culuare. El mersese până a prezenta pe Ghica drept dușmanul lui, pentru care ar influența și asupra represintanților României la Roma.

*

Seara, Grigore Filipescu, căruia Miclescu i-a arătat că doresc să-l văd. Foarte mișcat, explică interesele acțiunii sale contra proiectului datoriilor, căruia i se opune altul, cuminte, al lui Otulescu. N'a pornit de la dreapta, ca și mine, ca să ajungă la aceia ce, după „Adevărul“, e mai departe decât stânga însăși. Se atinge creditul țării. Francesii au declarat-o; Argetolanu a trebuit să desmintă partea din expunerea sa de Duminecă, în care se vorbea de „principii abstracte“ care se pot călca.

La început n'a fost vorba de așa ceva. Filipescu disuadase, mai de mult, pe Rege și apoi veniseră și stăruințele lui Rist. Acuma și Regele încearcă o refacere de popularitate prin această măsură. Băncile vor cădea, și în-

crederea în România va dispărea. Cu darul unui miliard, odată pentru totdeauna, pentru a sprijini acțiunii rurale, ar fi fost altceva.

El crede că, în Ianuar, după budget, vom avea o puternică opoziție a tuturor partidelor și n'am putea rezista. Nu e de părere că s'ar putea dizolva Camerele, dar aş putea reface Cabinetul cu alte elemente. Nici lui întoarcerea regimului vechilor partide nu-i surăde.

E nemulțămît și pentru că, la plecarea lui Manoillescu, s'a preferat Karpen lui Miclescu și Perlețeanu, cari fuseseră propuși. Laudă calitățile celui din urmă, care se îndoiește, un moment, de onestitatea personală a lui Argetoianu, recunoscând apoi, sincer, că s'a înșelat. Și că i s'a refuzat locul din Geneva, l-a jignit: Titulescu ar fi „înghițit-o“. Așa, Lupu va cere suprimarea acestui post.

Îi recomand să caute a vedea din nou pe Rege. I-ar putea atrage atenția asupra „norocului“ de a mă fi găsit, la o astfel de strâmtoare, pe mine.

*

Apoi Gusti-mi arată sforțările care se fac la Universitate pentru a scăpa de apucăturile unui M. Dragomirescu. La Facultate, a încercat să înlătore politicianismul georgist.

18 Novembre.

Deschiderea anului la Academia de Comerț. Asistă rectorul Răducanu. Președintele studenților mă primește cu bune cuvinte.

•

Ghibu insultă pe Ghica, presintându-l ca sabotând planurile lui patriotice cu privire la „status“-ul catolic și declară că, știindu-i „manoperele“, se va plânge cui de drept. Arăt lui Ghica intenția mea de a retrage delegația lui Ghibu.

19 Novembre.

La Văleni cu Genevieve Charléty, venită pentru studii de artă populară.

*

Franța a oferit să ni cumpere ceva grâu și mult porumb. Șisești pleacă la Paris pentru aceasta.

*

La Cameră s'au presintat bugetul și proiectele financiare. Xenii, Trancu-Iași, Oteteleșanu hărțuiesc pe Argetoianu, care li răspunde scurt și tăios.

Argetoianu se arată cu totul liniștit asupra situației. Măne, merge la Sinaia.

20 Novembre.

S'a publicat apelul meu către țară.

*

Ministrul Italiei imi aduce vestea alegerii ca doctor de onoare la Roma. Fixăm pe ziua de 20 Ianuar vizita mea acolo.

*

La Cameră, Țoni interpelează pentru lefii neplătite ale învățătorilor, un preot ardelean din majoritate pentru curba aplicată tagmei lui, Florea cu privire la situația profesorilor. Apoi Xenii aduce înainte apelul, ca dovadă, întărit și cu pasagi din „Figaro“, că prin oprirea întrunirilor și suprimarea ziarelor instaurăm diktatura. Banca liberalilor e plină și sigurile au o înfățișare de ură. Apoi incongruențele lui Trancu-Iași.

*

O deputație de profesori ai Universității din Iași pentru salarii întârziate. Între ei și Gh. Brătianu, imponent și

sombriu. Nu-mi dă voie să spun că.. eu voi râde cel din urmă.

Ifrim a rostit răspunsul la Mesagiu.

*

Manifestație zgomotoasă, cu geamuri de automobil sparte, a funcționarilor comerciali, contra noului impozit.

Un grup de vreo sută venise și la mine, fără a fi primiți.

Brătescu, chemat, îmi spune că lefile se plătesc greu pentru că înlocuitorii franceși ai lui Auboïn opresc, pentru sumele cheltuite în Ianuar-Mart, două miliarde. Ar fi necesară degajarea lor, ca și a sumelor pentru Căile Ferate, care zac poprite, fără dobândă. Propun o adunare săptămânală a secretarilor de Ministeriu. Vorbim și de alte mijloace pentru a ajuta clasa funcționarilor.

*

Am anulat delegația lui Ghiбу.

21 Novembre.

Discuție la Sinaia în jurul căsătoriei Prințului. Asistă și Presan. Adiutantul Prințului, colonelul Manolescu, informează. Chemarea și a lui Presan, fără a fi fost eu întrebat, m'a făcut să aduc o demisie, pe care Regele a răspins-o.

22 Novembre.

O deschidere de școală primară pe Calea Rahovei. Multă bunătate și dorință de a ajuta.

Apoi inaugurarea bogatului Museu Comunal. Vorbesc foarte bine D. Dobrescu și d. Severeanu.

23 Novembre.

Sosirea Regelui. Argetolanu e într'o lungă conversație particulară cu Prezan. Îi spun : „Faci bine că pregătești pe Prezan pentru presidența Consiliului“. Nu-î bine să vie nepreparat... El se supără : „Abusezi de prietenia mea. Mă doare.“

Regele e foarte bine, și bine dispus.

*

Înainte de aceasta la Sf. Sinod, unde sânt foarte bine primit și unde presint concepția mea despre raporturile Statului cu Biserica și situația ei în România unită. Atmosferă cuvîncioasă, și care ar părea frățescă.

*

Mi se anunță că episcopul de Huși, Antonovici, fiind lovit de apoplexie, rudele au spart ușile și casa de fier, au luat bani și documente depuse de țărani. Telegrafiez polițaiului și cer și intervenția Sinodului.

*

La Cameră, Tătăărăscu se aruncă într'o violentă șarjă retorică împotriva mea. Guvern incapabil, producător de anarhie, autor de legi fără rost; eu insumi sânt vinovat. Se declară pentru conversiune, anunțată de Duca, și, înainte, de Simionescu-Bârlad, încă din 1930. Mă presintă ca „descoperitor al Coroanei“.

Îi răspund arătând cum am ajuns la guvern, cum liberalii m'au aprobat două luni. „Am făcut alegerile cu voi, n'ați zis nimic în toată vacanța și acum descoperiți păcatele mele“. Schitez raporturile mele cu Coroana.

Xeni îmi aruncă expresia : „sângele va stropi pietrele Palatului“, cuvinte ce le-aș fi rostit la 1920 într'o adunare la „Dacia“. Arăt care e realitatea. Cum vorbesc de for-

marea, împreună cu mine, a Ministeriului lui Take Ionescu, mă desminte, în ce privește designarea lui de către mine, și mă face să rectific că numai pe el nu l-am recomandat eu. Pare foarte satisfăcut. Apoi după ce, în paușă, recunoaște ce parte mare am avut în sprijinirea aceluia trecător Ministeriu, reia cuvântul pentru a-mi servi, după „Monitoriul“ din 1923, comunicat lui de Victor Iamandi; că am calificat disolvarea de atunci ca o „crimă politică“. Arăt că era vorba de miniștri, nu de Rege. Cum el trata pe Lupu, care adusesese chestia atunci, de „un deputat“, își atrage, el și liberalii, fulgerele acestuia.

24 Novembre.

Valer Pop îmi spune că anume cercuri vorbesc despre o... paralizie a Regelui, pe care noi am fi ascuns-o.

Se plânge de situația clerului unit. Îmi arată leafa Mitropolitului inferioară aceleia a șefilor Bisericilor minoritare. Orânduiesc să se îndrepte această greșală.

Episcopul Majláth se anunță. Rețin pe Pop pentru audiența lui.

Îi spun lui Majláth că a stat în Roma, nu la Legația noastră pe lângă Vatican, ci la Colegiul germano-ungar. Se apără jenat și slab: era un vechiu obicei la dânsul..

Urmează chestia „status“-ului catolic, pentru care a venit, aducându-mi o carte ungurească și o broșură a lui Bitay, pe care, funcționar nechemat de mine, refus a-l primi. Îi arăt lui Majláth că nu pot discuta cu dânsul, și din multe motive. Unul și decisiv: că m'am adresat Romei. *Roma loquatur!* Apoi pentru că nu recunoaștem ceia ce el însuși numește: o simplă „toleranță“, o „moștenire“ a lui. În sfârșit, pentru că nu putem admite ca o insti-

tuție catolică să aibă datini luterane, primind pe laici la conducerea ei. În sfârșit, pentru că, de și el declară că e numai catolic și primește „ce a hotărit Dumnezeu“, aceasta nu-mi oferă garanție. Majlăth resistă până la sfârșit, cu lacrimi în glas și culungi priviri de implorare.

*

La Cameră, discurs moderat al lui Otetelișanu, care caută a evidenția opera făcută de partidul său și a dovedi că nu numărul, ci valoarea impune la guvern. Altfel, firește, opera noastră e un monument de incapacitate, în mijloc brutalități, neexplicabile, ale lui Trancu-Iași.

Urmează „șepistul“ Spulber, foarte pretențios, teoretic pentru „partidul conservator“ și casant. E întrerupt de Deocamdată, până la votarea legii conversiunii, votează cu noi: Perlețeanu, ieșind, îl desaproabă față de mine.

*

Seara, Regele îmi trimete 700.000 de lei pentru cumpărarea Bibliotecii Heisenberg în locul celor oferiți de Banca Națională.

*

Seara, Regele la Ateneu, unde dă cordonul „Coroanei“ lui Enescu.

25 Novembre.

Jurământul, la 12 și jumătate, al episcopului armean.

*

La Cameră atacurile lui Victor Iamandi.

26 Novembre.

Seara, văd pe Argetoianu, care e ușor răcit. Îi spun la ce capăt am ajuns cu Manoilescu. Argetoianu vrea

revocarea, dar nu găsește motivul. Îi observ că demisia lui Angelescu, pentru „lipsă de autoritate“, era în legătură cu o sentință judiciară, iar acum e altceva. Argetoianu vrea să se spuie totuși, la motivare, că nu poate lucra cu Manoilescu. Îi arăt părerea mea de rău că ei nu pot lucra împreună.

De la sine, el adaugă că n'a „invitat“ pe Lupu să colaboreze, că a aruncat numai o vorbă în treacăt. Îi răspund că n'am nimic contra acestei colaborări, dar ce Ministeriu să i se dea și unde să i se plaseze partizanii? Argetoianu tace. În ce privește pe Valjan și Micescu, îi spun că zvonul nu-mi poate părea întemeiat.

Puiu Dumitrescu îmi arată că, plecând de la mine, Manoilescu i-a spus lui Duca despre intențiile mele de „a distruge băncile liberale“. Îi arăt, și după note luate în odaia de alături, ce s'a spus în adevăr.

Manoilescu vine. Întreb ce s'a hotărit în ce privește audiența la Regele. Îi ascund refuzul.

El îmi declară că nu demisionează, ci așteaptă revocarea. Va lupta pe tema legăturilor pe care adversarii săi le au cu Blank, pe care vorlesc să-l salveze. Cu liberalii n'are relații. N'a fost în conflict cu ministeriul de Finanțe. Țara va fi făcută arbită.

Îi observ că la plecarea din Ministeriu nu mi-a cerut părerea, nici nu mi-a anunțat-o chiar, și deci era de părere că eu presidez numai de formă Ministeriul. Nu m'a întrebat dacă să primească la Bancă. I-aș fi spus că situația nu e sigură și că poate interveni o schimbare de atitudine a justiției, care anulează de fapt demisia lui Angelescu. — Dar asta nu ține în picioare. — Nu numai că ține în picioare, dar și umblă..

Vine Brătescu, căruia, ca și lui Argetoianu, i-am scris în chestia pensionarilor și profesorilor, cari încep a deveni agresivi, ca unii cari mor de foame.

Argetoianu a ajuns a fi de părere că e mai bine a se da acțiuni la toți. Brătescu lucrează cu comisia pe care a format-o și-mi promite a întrebunța de acum înainte „mandate mici“.

27 Novembre.

Lungi insistențe ale lui Valer Pop pentru a se acorda o situație bănească mai bună clerului unit și în genere preoțimii ardelenе, care, cu parohii mici, e mai rău plătită decât cea din Regat, pe basa numărului credincioșilor. Îi arăt că am făcut o excepție pentru episcopii uniți, ca să-și poată ținea rangul. El vrea însă ca, și față de clerul minoritar, ai noștri să „nu fie în minoritate“.

Sânt silit a-i spune că, neavând alt principiu decât al numărului credincioșilor, nu pot face nimic: mai bine demisionez, trimețând pe toată lumea acasă. El vrea statistica averilor și apoi o „congruă“. Dar cât timp ar lua? — Până atunci status quo.

Și Vălcovici, care e de față, e de părere că așa ceva nu se poate. Pop insistă însă. Îi promit un Consiliu de miniștri mâne seară.

*

Comunicare la Academie despre noile lucrări strălne cu privire la Unirea Principatelor. Bianu găsește câteva cuvinte foarte amabile la început. Întâlnesc pe Goga, care se face a nu fi dus niciodată o luptă contra mea-

*

La Cameră vorbesc Trancu-Iași și Grigorovici. I se face zgomot lui Amza pentru că a spus că aprovizionarea armatei la Cooperative e mai oneroasă.

La Senat, foarte bune discursurile de îngineri ale lui Barbacioru și Mircea Iorga.

*

Revocarea, pe motivele mele, a lui Manoilescu, care începe lupta.

28 Novembre.

La Cameră primele interpelări în chestia Manoilescu : Cuza, Otetelișanu.

*

În Comisia de Instrucție și Culte, lungă luptă pentru bugete. Demagogie unită și învățătoarească (Țoni, Iacobescu).

29 Novembre.

A nins toată noaptea și va ninge ziua întreagă. Întreg orașul e înveșmântat în alb.

La amiază inaugurarea noului Cămin constantean. Frumos discurs cuminte al preotului septuagenar. Fotograful, care ne comandă nemțește, extraordinar de obraznic, e un tânăr Evreu din Budapesta. Nu e exclus să se ocupe și cu spionajul.

*

Argetoianu vine să mă întrebe dacă să se mute discuția la Mesagiu, în cas când nu se poate scurta seara, pentru ca ziua să fie legile lui. De sigur! Adaugă că deputatul Stănoiu s'a presintat la el ca să-l asigure, și în numele celorlalți amici ai lui Manoilescu, că, după înșeși indicațiile acestuia, vor vota cu guvernul.

Argetoianu i-a trimis lui Manoilescu sfatul să facă așa ca să poată reveni la suprafață. El explică graba înlăturării lui Manoilescu prin aceia că acesta pregătia o lovitură : refuzul la propunerile aduse de Auboin, care vorbea de mijloace pentru ca Banca Națională să poată emite hârtie pentru mai mult de un miliard, cu anga-

jamente de plată în doi ani, pe lângă punerea la dispoziție a 200 de milioane de la Monopoluri și vinderea redevențelor de la petrol. Consilierii se împotriveau; când li s'a cerut s'o pule în scris, au părăsit rezistența.

*

Mannheimer, marele financiar, venit de curând, a spus că România formează, cu Franța, Olanda și Elveția, „cele patru oaze de siguranță financiară“. Dacă ne ținem până în Maiu, ni oferă un împrumut cu 5 0/0. Alergase îndată după sosire la Țârgetoianu, care l-a primit spuindu-i să nu vorbească de ajutor, fiindcă n'avem nevoie.

Lui Duca, ieșit „umil“ de la Rege, i s'ar fi spus de la început că se menține guvernul. Duca va vorbi la Mesagiu.

Intrebării lui Cuza i se va răspunde Joi. Se conexează cu interpelarea lui Oteteleşanu.

*

Filipescu îmi cere anume demisia pentru un sector municipal bucureștean. Apoi îmi povestește o audiență la Regele. S'a vorbit despre conversiune: proiectul a fost cerut de Rege, care a mai revenit.

Filipescu, care e pentru un apel la partide, și ele-l așteaptă cu nerăbdare, vrea locul de la Berna, chiar dacă pentru Ghica, preocupat de casta diplomatică, Boerescu ar trebui păstrat pentru motive personale. El, Filipescu, cunoaște țara și oamenii. Vorbise cu Lupu, ca să ceară în comisia bugetară suprimarea locului de la Geneva al lui Antoniadă, despre care și Titulescu ar fi spus că e „o desiluzie“. Acum i se spune că Regele ține la Antoniadă. Vrea răspuns. Dacă Ghica se opune și mai departe, el va porți o campanie pe tema păstrării vacanței de la Roma. Regele, de la sine, i-a spus că a găsit o modalitate.

*

Topa cedează locul său la Primărie și consimte să rămâie Socec, la care Filipescu se gândește pentru Pri-

măria de sector, dacă generalul Lupescu nu se poate menține.

*

D-na Marta Bibescu îmi trimete admirabila carte a fostului consilier de Legație italian Lequilo, care iscălește F. Gerenzani, *Paesaggi rumeni*. Dorește să intervină contra calomnieriilor ei în „Ordinea“.

*

Hamangiu mă întreabă dacă admit ca Academia Română să mă propuiască pentru premiul Nobel. Adresa lui e deosebit de frumoasă.

30 Novembre.

Discursurile la Mesagiu ale d-rului Irimescu și lui Ispir.

1 Decembre.

Comemorare, și cu un lung discurs al lui Cicio Pop, a unirii Ardealului. După obișnuitele atacuri perfide ale lui Xenii, foarte bun și cumpănit discurs al lui Traian D. Șoimu. Am prilejul să amintesc puținilor liberali de față momente jenante din trecut.

*

Averescu m'a interpellat la Senat. Se aștepta ca după anunțarea prin ziare a interpelării să alerg acolo. Am amânat răspunsul pe cele trei zile reglementare.

2 Decembre.

Arhiepiscopul armean vine să-mi mulțamească pentru întemeierea organizației sale religioase.

*

La Regele. Imi vorbește de Memoriile mele. Corectează că el n'a voit niciodată un Guvern de generali, ci numai întrebuițarea câte unui general unde trebuie.

Imi vorbește de plângerea episcopilor uniți. Poate li s'ar putea face ceva. — Doar o sumă globală din budgetul extraordinar.

*

La Sinod, pentru închiderea sesiunii. Patriarhul imi mulțamește pentru rânduiala lefilor după numărul sufletelor și-mi denunță cazul de la Sărăsău, unde, pentru a da loc învățătoarei, — o fostă misionară! —, care cerea patru odăi, s'au aruncat, de prefectul Jurca, unit, originar chiar din acea comună, toate ale capelei ortodoxe, până și împărțășania.

*

La Senat, discurs al d-rului Angelescu, care atacă luarea la comune și județe a unei părți din plata învățătorilor și suprimarea de școli. Mă stlește să-i spun și lucruri neplăcute.

La Cameră, după lungă expunere tehnică a lui Bușilă, vorbește, cu perfidii, Ţoni, apoi Gh. Bogdan-Duică, îndemnând pe învățători și profesori să mă ajute și condamnând pe un Forțu. Apoi dibacea polemică a lui Toma contra „duciștilor“; în a doua parte cetește o lungă expunere filosofică, economică, vădit alcătuită de Gh. Brătianu, care e de față: termină arătându-ne impopulari în țară, compromișători în străinătate. Sânt silit a-i răs-pinge „injuria“. La ieșire, omul mă salută surzând. Am avut prilejul să luminez multe puncte și să apăs asupra caracterului permanent anti-liberal al politicii mele. Majoritatea, foarte vioaie. Întreruperile lui Gh. Brătianu pretențioase și goale.

Amicii lui Manoilescu s'au constituit, fără a rupe cu majoritatea, în grup autonom în jurul „îndrumătorului“. Cu ei și Al. Marcu, ca văr al lui Manoilescu.

3 Decembre.

La Cameră, tânărul profesor ardelean Țeposu aduce un omagiu Vechiului Regat și înfruntă fără cruțare regionalismul. După dansul, discurs înflăcărat al d-rului Lupu: nu se vede limpede încotro vâsleşte. Cuza e plin de violciune când lovește în liberali; partea cealaltă e mai obosită. Argetoianu, grăbit cu bugetele lui, caută a-mi fi desagreabil, în forma cea mai dură. Declară că în optsprezece zile de discuții inutile la Mesagiu s'au pierdut optsprezece milioane.

Cu solemnitate, după o discretă rătăcire prin culoare, timp de două ceasuri lungi, apare Duca, pentru declarația de războiu pe care o cunosc d'înainte. Slăbit, foarte înălbit, cu părul sur dat dârz la spate, cu obișnuitele mișcări și gesturi, obișnuita sforțare magnifică a glasului. Modă veche. Dovedește că n'are nimic cu noi și se scutură de orice răspundere pentru dovezile noastre de incapacitate.

S'a adunat tot ce posedă în Senat și pe alătura marele partid; doamnele lor sânt în tribune. Opoziția îl ascultă fără un murmur; și ai lui Gh. Brătianu. Dintre cuziști, dr. Trifu riscă întreruperea: „șobolanii“. Duca schițează un mare gest de revoltă. E ofensat — *el!* — și nu poate vorbi. Merge la locul lui. Intervenții ca să fericească nația, reluând cuvântul. Sfătuit, Trifu declară „cu părere de rău“ că n'a crezut în calitatea ofensatoare a unui cuvânt rostit mai mult decât odată. Duca, în sfârșit, consimte.

Se așteaptă răspunsul meu. Refuz „rolul ce mi se rezervă într'o piesă care nu-mi place“. Voiu răspunde tuturor la sfârșit. Surprindere la *manageri*. Camera se ușurează de năvala curioșilor și interesaților.

Urmează deci alții: declarații, ca a meseriașului Marinescu, încercări de elocvență, ca a unui tânăr avocat evreu, care-mi aduce înainte că n'am îndeplinit promisiuni pe care nu le-am dat, invocațiile profetice ale lui Zelea fiul, la al cărui discurs găsesc mijlocul de a nu asista, grăbit debut, comprimat de timp, al lui Bosnief, patetică apărare a Răspunsului de Ifrim, care-și are și momente frumoase, impresionante.

Vorbesc la zece trecute, cu scurte explicații și cu același refuz de a intra în tragedia liberală.

Mesagiul se votează cu cinci voturi contra. Cea mai mare parte din opoziție plecase. Alții n'au votat. Cele cinci trebuie să fie ale „georgiștilor“.

4 Decembre.

Șisești întors din Paris. Ni se va cumpăra grâu și porumb în limitele convenției pe care o negociem.

*

Aflu de „portofolii“ acceptate: al lui Malteziuanu, de 200 de milioane, etc. Cere și colegul Basilescu.

*

La Cameră explicații, cerute de unul din amicii lui Gh. Brătianu, cu privire la visita lui Inculeț, apoi calmă expunere obiectivă, la budget, a lui Slăvescu. Plec înainte de începerea lungului discurs vulgar, ca de obicei, al lui Trancu.

*

La Academie, ședință regală pentru serbătorirea nonagenarilor Iacob Negruzzi și M. Suțu. Vorbește cu multă măsură, în liniștite frase clare, Lăpedatu, despre acesta din urmă; cu frasă largă și cuvinte căutate, urmărind

expresia nouă și comparația inedită, Goga. Cuvântarea Regelui e plină de tact și de o frumoasă formă.

*

La Senat, Averescu s'a formalizat că n'am primit să discut cu dânsul trecutul lui Argetoianu ca ministru de Finanțe supt... Averescu însuși. Dă explicații constituționale și reglementare. Răspunsul, incisiv, sobru, al lui Vălcovici, care relevează ascuțitul personal al interpelării, îl supără și mai mult. Modificând puțin forma, mă interpelează din nou.

*

Seara, a suta reprezentație a „Noptii Furtunoase“, în prezența Regelui.

*

Ziarele ridică în naltul cerului marele discurs al lui Duca.

5 Decembre:

La Liceul Sf. Sava, pentru serbarea patronului. Bună primire de profesori. Cercetăm atelierile, unde se lucrează obiecte de toată frumusețea. Copiii îmi oferă câteva probe.

*

La Cameră, Lupu se plânge că a fost jignit de inginerul Gâlcă în afacerea înlăturării comandoului Ionescu Johnson. Il asigur că funcționarul va fi pedepsit și arăt prețuire pentru comandorul destituit.

După calma expunere a liberalului Slăvescu, urmează Trancu, care se leagă de „cele treizeci de uniforme noi“ și insinuiază că ministrul de Războiu s'a înaintat și decorat pe sine pentru merite inchipuite. Fac ca Amza să se explice. Liberalii ne aplaudă la povestirea realelor probe de vitejie, și o semnalează: generalii aceștia ni-au dat puțința de a fi aici! Victor Antonescu caută s'o

explice colegilor săi. Îl aplaudă întâiu, apoi se prind și alții; nu Dinu Brătianu, care rămâne gânditor până la sfârșit.

Aceiași cuvântare aduce în discuție budgetul de 55 de milioane al lui Pangal și, cum vorbesc de Direcția Presei, cu parasifii ei, M. Popovici intervine deosebit de arogant. Revin asupra nulității acestui serviciu și promit lipsa și a celor înlăturați și a celor cari au rămas, „coconițe și băețași“.

*

La 7, plecare a Regelui la vânatoare, cu Poklewski, însărcinatul de afaceri suedes, Buzdugan fiul și doi ofițeri

*

Aflu acasă o felicitare a Regelui și una a prințului Nicolae.

*

La Berlin, Babinger a vorbit despre mine la radio. La Turin sunt ales corespondent al Societății de studii istorice.

*

Ieșind de la Cameră, unde au vorbit Gh. Cuza și Corteșanu, i-am spus lui Mirto că liberalii lui Duca nu pot succeda și nici copilăria lui Gh. Brătianu, că Ave-rescu e imposibil. De ce nu se impacă ei, țărăniștii, cu un stagiu de doi ani în opoziție, ca să revie apoi pentru patru? Ideia șefiei lui Titulescu e imposibilă. — De aceia am trimes acolo pe cine am trimes (Lugoșianu). Se arată doritor a mai vorbi. Intervenția lui Popovici o desaproabă. De aceia nu s'au amestecat ai lui.

6 Decembre.

„Universul“ tipărește un articol al lui C. Bacalbașa „Elevul“ Iorga. Și „Dreptatea“ mă acopere de injurii.

*

La Universitate C. Marinescu imi dă un volum de omagiu. Vorbesu Bianu, Ortiz, foarte fin și foarte cald, Nicorescu de la Iași, C. Marinescu. Ofer cupa Americanilor elevului meu Al. Elian. Gusti incheie prin foarte frumoase cuvinte. Promit a da, afară de două milioane pentru eventualul meu succesor, fondul secret al Preșidenției instituțiilor de cultură: patru milioane Universității din București.

La Academia de Comerț, Sf. Sinod imi dă o icoană a Sf. Nicolae, un pergament omagial, frumos miniaturat de pictorul Bunescu, și un volum bibliografic redactat de Barbu Teodorescu. Urmează mai multe cuvântări. Foarte elegantă a lui Ralli și, foarte simțită, a d-nei Sadoveanu. Eu indemn contra defaitismului, care ni paralizează toate puterile.

7 Decembre.

Camera discută legile lui Argetoianu. Bun discurs, plin de idei, al lui Costin Sturza.

*

Se aduce din Timișoara știrea că fostul ministru președinte al Ungariei, Bethlen, a fost acolo și că Mocloni l-a dus la Regele.

8 Decembre.

Ziarele vorbesc și mai departe de visita lui Bethlen, pe care o interpretează în deosebite feluri.

*

La 10,30 Regele sosește de la vânătoare. Îi spun că a vânat și vânaturi despre care noi nu știm nimic și ar trebui să știm. Îmi spune că-mi va vorbi la Palat, fără zăbavă.

Acolo îmi arată că de fapt a văzut pe Bethlen. Și doria să-l cunoască. E unul din puținii oameni de Stat pe cari, astăzi, îi mai are lumea. A fost de o perfectă ținută. I-a vorbit de nevoia unor raporturi mai bune, și Regele i-a răspuns că și el o dorește. Țările agricole, spunea Bethlen, trebuie să lupte alături pentru tarife preferențiale. E apoi și nevoia de a se apăra, Români și Unguri, contra slavismului înconjurător. Recunoaște că politica noastră față de minorități a fost bună, afară de câteva certuri. Cum Regele îi spune că ar trebui ca unii șefi ai Maghiarilor din România „să-și păzească gura“, Bethlen promite a se informa și a interveni cu câtă autoritate poate să aibă. De la început a fixat că relațiile dintre popoare atârnă de momentele istorice, că ele au adus conflictul, dar că, la ocuparea Budapestei, să fi fost un adevărat șef politic al Ungariei și să nu fi luat trupele noastre tot ce au luat, s'ar fi putut sta de vorbă, mergându-se până la uniunea personală.

Bethlen și-a arătat dorința de a vorbi cu cineva, „un om de Stat care să nu fie diplomat“. I-am spus Regelui că nu știu dacă sânt „om de Stat“, dar sânt gata de o întâlnire. Regele n'a răspuns.

*

La Cameră, legile lui Argetoianu, cu lungi discursuri ca al lui Ioanițescu, care-mi spune, puțin cuviincios, că stau supt superioritatea lui Argetoianu. Subliniez caracterul de „periferie“ al unui astfel de atac. Apoi vorbesc : Schina, Mardaloescu, Evreul Fischer. Pentru partidul lui Brătianu s'a cetit o declarație, care se termină cu promisiunea de a vota budgetul, de vreme ce altul nu se poate. Evreii votează contra.

9 Decembre.

Primirea la Rege a adresei Camerei. Răspunsul regal cuprinde două părți importante: aceia în care se cere a lucra pentru binele țării, peste certurile de persoane sau de partide, și aceia în care se arată necesitatea conversiunii.

*

La Cameră, Ţoni s'a răpezit la proiectul salarisării corpului didactic.

*

După-amiază înlătur calomniile „Ordinii” contra mea și a familiei mele. Urmează discursul lui Cuza, care cere să nu plătim cuponul, fiind datorit finanței evreiești, și să împrumutăm, prin inflație, de la Banca Națională ce trebuie ca să satisfacem integral pe funcționari și pensionari. Apoi o chestie personală cu Schina. La urmă, după o intervenție a preotului Man, un atac *à fond de train* contra Bisericii unite. Sânt și lucruri adevărate, dar nu era locul și momentul să se spuie.

Pe urmă, până târziu, divagațiile învățătorului Spânișteanu, acum averescan, care se luptă cu „tehnicienii”.

*

Am fost la Mitropolitul Vasile Suci. L-au adus la București într'o stare foarte rea. În Iunie, infirmul prelat a avut la Sângiordz și un atac de paralizie. Acuma a redeprins a scrie. Contra bolii de zahăr îl susține numai insulina.

Stăruințele lui tind să nu se presinte nicăiri clerul lui ca inferior celui ortodox. De aceia n'ar accepta un fond cultural, de recunoștință, ci numai sporul de leafă în budget. Îl arăt că nu e cu puțință, dar că am consimți și la schimbarea titlului cu care s'ar da suma complementară.

Și el e de părere, ca și Spânișteanu, că impozitele nu se vor putea plăti.

10 Decembre.

Jurământul recruților bacalaureași și al elevilor școlilor militare în Dealul Spirei, cu asistența Regelui. Lung discurs naiv al episcopului militar Stroe, câteva cuvinte ale ministrului Armatei. Cuvântarea Regelui, foarte bine rostită, e scurtă și impresionată.

De aici la Cameră, unde, pentru proiectul de lege al plății învățătorilor, e emoție. Argetoianu a pus chestia de încredere. Lupu a vorbit împăciuitoare; și Mihalache ar fi pus chestia numai pe latura tehnică. Agitația lui Țoni pare a fi prins.

La sosirea mea aflu o destindere. Argetoianu a promis că în orice caz lefiile se vor plăti, indicând și fondul. Dar la amendamente se aruncă, și pentru puțin sabotajiu, unul după alții. Nu se poate isprăvi până la douăsprezece și jumătate, când Regele primește delegația Senatului. Sașii nu înțeleg a da de la comunele lor și școlilor Statului. Argetoianu li primește amendamentul; Românii din majoritate se opun.

•

Discursul Regelui apasă asupra aceluiași două puncte ca și acel de ieri, și e tot așa de clar și de bine redactat. Făcând cerc, se oprește mult la Săveanu și dr. Angelescu.

*

După-amiazi, Lupu întreabă asupra unui plan de cumpărare de vase prin redevența de petrol; Argetoianu răspunde că n'a fost vorba de așa ceva.

Apoi discurs emfatic, dar amabil, al lui Goga, care caută, și el, a învedera ideia de partid. În numele

național-tărăniștilor vorbește I. Răducanu, cu considerații de profesor, și liberalul cu multă stăpânire de sine și eleganță, Oromolu. Argetoianu cere închiderea discuției.

*

Seara, la Wilson, ministrul Americii. La masă miniștrii Belgiei, Elveției și Cehoslovaciei, Hauteclouque, însărcinatul de afaceri al Franciei, Henri Catargi, cu doamnele. Se doresc lămuriri asupra visitei lui Bethlen. Ministrul Americii îmi cere, „mai mult profesorului decât ministrului“, câteva rânduri despre Washington, al cărui dublu centenariu de naștere se serbează în 1932.

Catargi îmi spune că Regele a cerut celor doi liberali să-i ajute Guvernul în opere de reforme, mai ales în ce privește conversiunea. Săveanu a spus că partidul lui își va da „asentimentul“... — Nu asentimentul, ci concursul real și activ.

11 Decembre.

Brandsch îmi arată că Duminecă se strânge un congres al Maghiarilor cari sânt împotriva partidului maghiar. El îmi vorbește de sensul cuvântului „Sas“, care, prin absurd, s'ar putea aplica oricărui Ardelean de drept săsesc și de acela al cuvântului „Secuiu“, pentru care ar trebui cercetări istorice și antropologice. Atinge și chestia „status“-ului: Majlăth a fost la dânsul:

*

N. Dumitrescu, de la „Tinerimea Română“, îmi vorbește de greutățile societății, împovărată de dobânzi. Propune o vânzare oficială de cărți postale cu chipul și iscălitura Regelui. Mă gândesc la un monopol al cărților postale ilustrate.

*

Ghica-mi scrie că, dacă l se taie Legația de la Geneva, el pleacă din guvern.

*

La Senat, vorbește Averescu, atacând violent pe Argetoianu pentru bonurile de tesaur ale Băncii Generale și pentru discursul lui din acest an la Craiova. Am arătat că nu pot fi de față, fiind reținut la Cameră. Ottescu răspunzându-i, Averescu declară că un sub-secretar de Stat nu poate s'o facă decât, cu voia ministrului său, în locul acestuia.

*

La Cameră, Dinu Brătianu arată că partidul său admite conversiunea.

Se trece apoi la legea salarisării corpului didactic primar. Se reiau vechile argumente. Opoziția, chemată anume pentru lovitura contra guvernului, e de față aproape întreagă. Pe când vorbea Toma de la Iași, ca să spuie că și al lui votează contra, intervin, arătând care e fondul acestei acțiuni zgomotoase și violente: răsturnarea Ministeriului. Cred ei că-l pot înlocui? Majoritățile îi spun, punând în perspectivă retragerea noastră, tot ce am făcut ca să ajut, în această privință, pe învățători. Se produce mișcare în sală. Pe rând, cu dr. Lupu în frunte, mi se spune că intenția n'a fost aceasta. Și Mihalache, foarte cuvincios, mi-o arată.

Cum părăsesc un moment Adunarea, aflu că Argetoianu a admis ca o comisiune a tuturor partidelor să caute de unde s'ar putea găsi suma care să servească a plății miliardele netrecute în budgetul lefilor. Se iau și 500.000.000 de la d-rul Cantacuzino, care se trec la budgetul extraordinar. Revenind, cum mi se cere, cu stăruință, de toți, arăt ce folos are pentru țară această unanimitate a tuturor grupărilor politice. Toate partidele se întorc în același sens.

Se votează apoi budgetul Internelor și al Instrucției și Cultelor. La aceasta se presintă uniților (Suciu a mers, așa bolnav și zdrobit, la Regele) o sumă de 30 de milioane și ortodocșilor. Li se pun în vedere, de mine, anume înlesniri, cât și cum ne ajută vremea.

În ciuda câtorva ciocniri între vorbitori mai mărunți, ziua se mântuie în aceeași bună atitudine de concordie.

12 Decembre.

Cum era de așteptat, ziarele de partid vorbesc de înfrângerea guvernului, de miniștri cari „tremurau“...

Rog pe Tr. D. Șoimu să releveze de la tribuna Camerei această dovadă de absolută nelealitate. Dr. Lupu se plânge că s'a trecut peste rolul său.

Serbătorire a lui Goga la Cameră. Discursul tânărului Țeposu e plin de emoție ardelenască. Adaug cuvinte de precizare. Ceilalți n'au nota justă. Goga pare jenat. Lupu, coborându-se de la tribună, l-a sărutat.

La Senat, răspund lui Averescu în câteva frase de politicoasă răspingere. El reia cuvântul ca să se plângă de intervenția lui Otescu și să apese din nou asupra vechii greșeli financiare a lui Argetoianu, care declară că el a iscălit numai ce l-a cerut altul. E obosti și urmărește greu gândul de tardivă răsbunare. Luând din nou cuvântul, apăs asupra neeleganței gestului.

La Cameră dr. Demetrescu Brăila ne atacă pentru că nu întreținem o propagandă contra revisuirii tratatelor. E acru față de Italia. Răspund arătând că, pe lângă sentimentele, firești, față de Franța, nu putem privi Italia, pentru anume declarații de oportunism, ca o dușmană. Duca ia cuvântul: în cea mai mare parte e de acord cu mine, mai ales dacă sânt sigur că, la nevoie, Italia va fi cu noi.

13 Decembre.

La Văleni.

Seara, la Asilul Elena Doamna, unde se serbătorește foasta, directoare, d-na Proca. D-na Perticari vorbește cu mult talent, și foarte mișcător, de marile începuturi ale splendorii Fundației.

14 Decembre.

La Cameră, bugete. La Presidenție, Șerdici, ales ca georgist în Ardeal, – tânăr simpatic și inteligent –, cere suprimarea sub-secretariatului minorităților, citând păreri ca a lui Mello Franco, care le prezintă ca menite să fie absorbite de majoritate și deci trebuind tratate individual, și nu ca grup. Răspund, apărând pe Brandsch, care a fost atacat personal pentru pretențiile lui declarații de la Aradul Nou și arătând că n'am avut și n'avem intenția de a distruge elementele naționale pe care soarta le-a adus supt noi. Se discută apoi bugetul Sănătății, atacat de socialiști, primit cu observații de dr. Irimescu.

Argetoianu-mi spune că, Regele consimțind, proiectul conversiunii va veni după serbători, fiindu-se samă de toate observațiile; până atunci se vor zăbovi cu două luni execuțiile.

*

Un grup de agricultori, delegați ai Congresului de Ieri, cer să se ajute în aceeași măsură cu țărani reprezentanții unei proprietăți mai întinse, ajunsă așa de rău tocmai pentru că a cultivat grâul și a recurs la mijloace moderne.

Apoi o delegație a „blocului maghiar economic”. Vorbitorul se declară contra partidului maghiar și pentru

înțelegerea cu Români; Secuimea ar fi cu ei. Li răspund că, fără a nega interese politice și naționale, și eu cred că grijile economice trebuie să aibă astăzi primul loc; între Maghlari și noi era până acum poarta de fier a politicei naționale. Îmi pare bine că ei practică o deschizătură într'insa. Pentru moment trebuie să ne gândim, în aceiași țară, mai ales la aceasta: pâne la gură și ban în pungă. Arată oameni de ispravă. Vorbesc de „democrație“; unul poartă înalte cizme românești. Mi l-a adus Brandsch, care îmi vorbise și de folosul unor legături, plătite cu concesiile școlare, cu grupul rutean Załoziecki.

*

La urmă, delegație a funcționarilor comerciali, condusă de un frate al generalului Balif. Li arăt ce păcat comit în demonstrații ca acela de ieri la Ploești, unde au vorbit de vărsări de sânge, au purtat pe străzi placarde contra fiscului și au speriat la Prefectură pe bunul general Tăutu. Li pun în vedere că totuși de undeva trebuie să iasă banii. Ei cer retragerea proiectului de impozit, și mă asigură că nu vor plăti. Li spun că, atunci, va trebui să ținem doar, cu un împrumut extern, armata și poliția, denegând orice serviciu de Stat cui nu vrea să plătească. Iar pentru tulburătorii ordinii politice vom scoate trupa.

Afară, în culoar, Argetoianu strigă la un grup de Evrei veniți cu aceleași pretenții.

*

La Sibiu studenții, bine primiți de lumea oficială, găzduiți pe la școli și preșidați de Mitropolitul Bălan, au făcut de ale lor. Au adus pe un delegat al lui Hitler, Lotz, care a vorbit de apropiata venire la putere a șe-

fulul său și a... lui Cuza. Un magistrat a fost pălmuit pentru că nu li-a cumpărat foaia antisemită, s'a încercat intrarea cu sila la cinematografe, un furt de licheruri, etc.

*

Fiica mea Magdalina îmi scrie de la Paris că, într'o adunare, la Trocadéro, a pacifiștilor, înaintea invitațiilor străini, partisanii „forței“ au atacat, s'au dat lupte sângeroase, s'au fluturat batiste însângerate și s'a forțat tribuna organisatorilor

*

„Lupta“ scoate un număr comemorativ la care colaborează o sumă de lume, de la Duca la... Funk-Brentano și la Beneș.

15 Decembre.

Ministrul de Agricultură al Poloniei, adus de Szembek, vine de la Sofia. Arăt puțină mea încredere în rezultatele înțelegerii de acolo. El crede în folosul grupării Statelor agricole, chiar dacă avantajile s'ar vedea mai târziu. Îi răspund că, în momentul vânzării, fiecare Stat agricol va căuta să întrecă pe celalt.

*

După amiază, la Cameră, în lipsa mea, care vizitez frumoasele ateliere de la „Șincal“, lungă discuție asupra suprimării Legației de la Geneva. Cuza, atacând Liga Națiunilor, intră în violent conflict cu Lupu. O scenă ca din vechiul Parlament. Argetoianu-mi spune că, dacă votul e contra păstrării Legației, s'a învoit cu Ghica a da fondurile din altă parte. Ghica mi-a scris, și i-a pus și lui, că demisionează dacă se votează suprimarea.

*

Argetoianu îmi mai anunță că, în înțelegere și cu Regele, ar vrea să amâne pentru Februar votarea legii conversiunii, amendată după propunerile ce i s'au făcut din diferite părți. Până atunci un proiect din inițiativă parlamentară va suspenda până la 15 Februar execuțiile.

Dau asentimentul meu.

*

Consiliu de miniștri la ora 7 pentru chestia zahărului. Argetoianu dorește ca hotărîrea, pentru a nu-l angaja, să fie luată în Consiliu. Personal, nu e liber față de opinia publică, de oare ce a făcut parte, până la intrarea în Ministerlu, din Consiliul fabricii de la Ghidigeni. Crede însă că fabricanții, cari, în mijlocul crizei generale, și-au tot scăzut ofertele de a contribui la budget, n'ar putea rezista, dacă li se cere mai mult. Karpen obiectează că prețul cerut de el poate acoperi cheltuielile de fabricare, dar amortisarea revine în măsură ce sînt noi cumpărători ai fabricilor. Cere să fie autorizat a se folosi de dumpingul zahărului în anumite țări, cum e Cehoslovacia, importând un număr de vagoane pentru scăderea prețului. E sigur că amenințarea cu închiderea fabricilor nu se va preface în realitate. Primul care acceptă, „fiîndcă așa vrea Consiliul“ e Argetoianu.

*

Seara, prînz la legația Olandei, cu Preziosi, Guillaume, Al. Duillu Zamfirescu, Vasiliu de la Externe și doamnele.

Preziosi e impresionat de interpretarea pe care o dă un ziar că eu aș fi lăsat să se înțeleagă duplicitatea politicii italiene. Îi arăt că astfel de interpretări vin numai din spirit de opoziție. Îi pare ciudată și declarația lui Duca: pare că ar fi nevoie de garanții pe care le-aș fi primit eu din cercurile oficiale italiene.

16 Decembre.

Galavresi de la Milano mă cercetează : a intrat în Consiliul de Administrație al Băncii italo-române.

*

Vine și noul Mitropolit al Australiei, Timotei, care a fost aproape douăzeci de ani paroh al Bisericii grecești din București. Colonia lui n'are mai mult de 3.000 de suflete. În loc vine arhimandritul de la Sidney.

*

La Regele. Pare obosit și cam trist ; îl întreb de două ori în această privință, și se apără. N'are zimbetul obișnuit. Caută a scurta audiența. Ceva pare a-l neliniști. Îi presint mesagii de iscălit ; cere puține lămuriri. Chestia prințului Nicolae s'a pus din nou.

*

La Cameră, după cererea lui Ghica, se păstrează Legația de la Geneva.

*

Gr. Filipescu vine la mine, indignat că a fost înșelat de Ghica prin propunerea unei formule de care apoi nu s'a ținut. Îmi povestește conversația sa cu prințul Nicolae, pe care l-a găsit inteligent, loial și onest. Dintre cei trei factori la cari se gândește : Regele, Țara și el însuși, de Țară-i pasă, de țara în care s'a născut și pe care o iubește mai mult decât atâția din acela cari au într'insa mai multe generații. Filipescu l-a vorbit cruțător, fără a-l jigni sentimentele.

17 Decembre.

Se discută la Cameră legea pentru impunerea funcționarilor particulari. Dinu Brătianu e contra. Argetoianu

crede că nu va fi și un rezultat la vot. Ei au înțelegerile lor. După-amiază Lupu constată fraude la vot; Trancu-lași răstoarnă urna...

•

Visită la Școala Centrală de fete cu un duios „Moș-Ajun“.

*

Solomon Reinach intervine ca să mărturisesc că acușările de pactare cu Germanii a doamnei Marta Bibescu sânt neintemeiate.

18 Decembre.

Visita lui Lukas, ministrul Austriei, care cere să nu mergă la masa falimentului cu sumele depuse de Legație și de Statul austriac la Blank.

•

Nunțul îmi comunică bunele cuvinte pe care le-a avut Papa față de opera mea de istoric.

•

La Cameră, lungă discuție a legii suprimării unor școli. Intervenții de caracter local. Bland, intervine și Șt. C. Pop, care-mi procură ocazia de a-i prezenta injuriile presei lor cu „dracu' știe unde s'a născut d. Iorga“.

La legea cărților postale ilustrate, Corteanu se supără n comisie, bate cu pumnul în masă și pleacă. În plen trebuie să subliniez puținul temelu al unei opoziții de regulament. Minoritatea îmi recunoaște dreptatea și mă ajută la votarea legii.

•

La miezul nopții Regele pleacă la vânătoare la Șegarcea. Mă poștește în vagonul său. Îi arăt ce se petrece la Cameră. Lui Armand Călinescu i-am spus că-i do-

resc pe ai lui ca succesori, dar trebuie să aibă atitudinea cuvenită. S'ar putea evita chiar o crisă de succesune, național-țerăniștii fiind strecurați în Ministeriu pe rând, pentru ca, la urmă, să rămâie în guvern de partid. Regelui pare că-i surâde ideia. În orice cas, spune el, Parlamentul trebuie păstrat.

19 Decembre.

Trec la Senat cele două legi ale mele. Dr. Angelescu mi-a cerut să declar că școlile suprimate vor putea să funcționeze cu ajutorul localnicilor, ceea ce și fac cu plăcere. După dânsule se votează cu aplause călduroase legea care suprimă pensia Patriarhului și micșorează pe aceea a fostului regent Sărățeanu. Argetoianu ar fi fâgăduit s'o împiedece. S'a votat însă pensia unei doamne care stă la Paris cu coplii...

La Cameră, Trancu zvrârle în fața lui Vălcovici proiectele de legi și le primește în cap de la un deputat.

După-amiază, interpelarea lui Florin Zaharia despre căderea băncii Blank.

21 Decembre.

După-amiază relevez afirmația lui Florin Zaharia că aș fi spus la 21 unui „intim“ al lui M. Manoilescu că acesta nu trebuie să semneze convenția pentru Blank. Zaharia-mi cetește notele lor despre întrevedere, și se constată quasi-identitatea lor. Da, am spus că prefer revoluția deponenților lui Blank revoluției învățătorilor. El pretinde că, la 23, am spus lui M. Manoilescu să lupte el contra lui Argetolanu cu Consiliul Băncii, cum lupt eu cu Consiliul de miniștri.

Urmează legile lui Argetoianu. A patentelor trezește lungi discuții, la care iea parte cu dibăcie și pricepere Dinu Brătianu. Urmează o a doua asupra modificării legii petrolului, atacată ca una care nu are decât un scop fiscal. Nouă intervenție a lui Dinu Brătianu. Brătescu apără un articol atacat vehement de opoziție în numele intereselor agriculturii. Argetoianu, după ce a apărut la Senat legea funcționarilor particulari, care era în primejdie revine și cade la invoială.

23 Decembre.

Sosirea Regelui de la Timișoara.

Dimineața, visita frumosului bazar de la școala „Carmen Sylva“ a obiectelor lucrate de școlile secundare și profesionale. Într-o singură zi s'au vândut de vre-o 30.000 de lei.

Apoi la Cameră. Legea care modifică organizarea Ministeriului e așteptată cu un apetit feroce de Țoni și de alte elemente de agitație. Cedez intervențiilor, venite și de la liberali, cari cer să se modifice unele articole și să fie cruțat Ghișescu, așa cum mă rugase Duca, dar mențin că nu poate fi cineva consilier în mai multe feluri și anunț că Ghișescu va fi dat în judecată pentru că a lucrat în Cameră contra legii ministrului său. Cu tot discursul violent al lui Gh. Bogdan-Duică și pretențioasa declarație a liberalilor lui Gh. Brătianu, legea trece cu un singur vot contra.

După-amiază legea trece și prin Senat.

La Cameră, Argetoianu răspunde lui Florin Zaharia, presintând pe Manoilescu ca propunător, și în scris, al soluțiilor favorabile și lui Blank, pe care le-a aprobat el. Liberalii lui Duca se țin foarte rezervați. Răspunde Florin

Zaharia, foarte îndrăzneț, repetând că toate silințele s'au cheltuit numai ca să fie scăpat Blank cel cu banca „putredă”. Liberalii vechi râd, și, la întrebarea lui Argetoianu, foarte plictisit, ce sens are această manifestație, Duca se ridică dârz, cu ambele mâni în buzunar, ca să spute că Dinu Brătianu va interpela, și cu o perfectă cunoștință de cauză. Aceasta nu-l va împiedeca să vie, la urmă, surâzând la Argetoianu. Peste un moment ambii sânt foarte amicali în culoar.

Deputatul Ghiață pretinde, vorbind cu fiul meu Mircea, că a auzit, dar nu astăzi, pe Argetoianu spunând lui Duca intenția de a se despărți de mine la 15 Februar sau, cel mult, la 15 Mart, pentru a governa apoi singur și a ceda, la toamnă, puterea liberalilor. E o intrigă, o prostie sau un plan absolut nebun?

El, Argetoianu, pleacă Joi la Neapole. De acolo va merge la Roma și la Paris, unde are „mult de lucru cu bancherii”, așa că nu se va întoarce până la 25 Ianuar. Deci vacanța se iea până la 1-iu Februar.

24 Decembre.

Argetoianu vine desdedimineață la mine. Îi vorbesc de planurile pe care, în același timp, i le atribuite ziarele: Ministeriu cu Titulescu („Epoca”), Ministeriu cu Duca (reproduc spusele lui Ghiață, fără a-l numi), Ministeriu cu Goga, Petrovici și Lupu. El surâde.

Îmi arată pe larg rostul călătoriei în Apus. Are în vedere o asigurare financiară, de pe urma căreia drumul să se deschidă liber înainte. Un ajutor dat de Banca Francei Băncii Naționale, o liberare a Casei Monopolurilor pentru o jumătate de miliard, un deposit de aur la ei pentru anume eventualități, poate, — la capăt —,

cum Francesii au îngrămădit atâta aur, servirea de Banca Franciei a cuponului în schimbul unei rate anuale. Aceasta ar libera două miliarde pe an.

*

Regina cu fiicele ei pleacă după amfazi la Poeni. E complet refăcută și veselă.

*

Un nepotrivit interview al prințului Nicolae într'un ziar engles.

*

Argetoianu-mi spune că liberalii susțin ca și înainte „Ordinea“. După ce asiguraseră pe Rege că n'are nimic cu „Ordinea“, Duca iscălia alături de Tancred Constantinescu cecul pentru acest pamflet.

*

Mavrodî-mi spune că Stelian Popescu e furios că el, „consilierul“ lui Carol I-îu și Ferdinand I-îu, „nu e măcar primit de Carol al II-lea“. E în prada unei ambiții extraordinare.

25 Decembre.

Plecare la Sinaia.

*

29 Decembre.

Vălcovici la mine. Și el dorește menținerea Ministeriului, așa cum este, și o participare mai activă a fiecăruia la Consiliile de miniștri, prea mult lăsate în uitare.

30 Decembre.

Scrisoare de la Albert Thomas. Îmi trimete o lucrare, bătută la mașină, a lui Delaisi, lucrând din îndemnul și

supt ocrotirea sa, în care se indică și capitalului și șomerilor Vestului european marele vacuum al bandei estice, de la Helsingfors la capul Matapan. Îmi cere părerea, întrebându-mă dacă vin la conferința desarmării și recomandând o întâlnire pentru a examina asemenea planuri. Îi arăt greutățile ce vin din fronturile menținute îndărătnic, din spiritul de ură al timpului; țăranul estic pe care îl vede Delaisi nu există în realitate, al nostru fiind mult mai mult client industrial de cum cere autorul.

31 Decembre.

Spre București.

Aflu de moartea episcopului, de Huși, Iacov Antonovici. De mult era trăsniț de apoplexie.

1 9 3 2.

1-iu Ianuar.

Regele vine la 10. Interesantă parada trăsorii à la Daumont ca pe vremurile lui Carol I-iu. Patriarhul, căruia i s'a retras pensia de Cameră, e foarte slăbit. La slujbă fea parte, cetind bine Evanghelia, preotul grec de la București, ajuns acum Mitropolit în Australia.

Cuvântarea Patriarhului e palidă, obosită. „Post și rugăciuni.“ Eu afirm situația noastră de servitori ai Coroanei fără interes și fără pretenții, cari înțelegem a colabora, dar nu ne impunem ca o „povară politică“; neg starea de ruină a țării de care vorbesc ziarele, și critică inconștiența în lux a claselor de sus.

Regele arată încredere în puterile poporului său: dacă nu putem schimba cele din afară, pe cele d'inăuntru sântem stăpâni. Are și siguranță și stăpânire și avânt. Produce un mare efect.

Pe când el primește pe miniștrii străini, conduși de nunțiu, cărora li vorbește de pace, nunțul mă felicită în numele aceluiși corp.

Regele pleacă la Sinaia, la unu' și jumătate. Întrebat asupra munițiilor pentru Turcia, — adecă Sovietele —, primește la port, din îngăduința Direcției Vămilei, el e de părere că, dacă s'a ajuns aici, pentru acest cas pot să treacă. N'ar vrea să supere Sovietele când, la Ankara, am pregătit o întrevvedere cu ai lor, la Riga sau aiurea.

Regele-și arată antipatia contra oricărui monopol (ii vorbisem de al icoanelor).

*

Dr. Cantacuzino, venit cu ceilalți colegi ca să mă felicite, cere insistent un Consiliu de miniștri, ca să știe fiecare unde sântem. Se fixează pe ziua de 5, la oarele 5.

Noaptea, în căderea de zăpadă deasă, înapoi la Sinaia.

2 Ianuar.

Patriarhul trimete o scrisoare, prin care, spunând că n'a primit regența pentru avantajii materiale, renunță la pensia sa.

O înaintez Regelui.

3 Ianuar.

Regele-mi retrimete scrisoarea prin Puiu Dumitrescu. El readuce și scrisoarea lui Gr. Filipescu, prin care acesta își arată tristețea pentru felul cum a fost tratat în chestia Legației, rugându-mă să fac „indiscreția“ de a comunica Suveranului, ca să știe ce se petrece în sufletul lui.

Spun lui Puiu Dumitrescu că nu mă tem nici de Parlament, nici de Argetoianu, dacă ar fi să aibă o atitudine ca aceia pe care continuă să i-o atribuie ziarele, ci numai de o hotărâre tinerească, prea grăbită, de alurea. Suveranul ar avea să întărească eventual prestigiul Guvernului. Dacă eu, care n'am niciun interes să rămân, aș fi silit să plec, situația mea ar fi a unul „dat afară“, care nu mai pot fi așa de util în viitor. Dacă Guvernul ține patru ani, singur aș face loc unui Guvern de alegeri, compus din magistrați. Atunci partidele,— el întreabă : „mai țin până atunci?“, — ar fi în așa stare, încât s'ar

impune regrupări, asupra cărora Regele ar avea o mare influență și deci nu i s'ar putea impune Guvernul de partid.

4 Ianuar.

Dejun la Regele, cu soția mea. E uimitor ce știe și ce spune cu o siguranță perfectă, în cea mai bună limbă românească. Informația lui literară și chiar istorică e puțin obișnuită. Colonelul Condeescu arată și el lecturi foarte întinse și o mare ușurință de a povesti.

Nu se atinge niciun subiect politic, dar conversația e așa de interesantă, încât ține o oară după masă.

Plec la București în mijlocul unui viscol care va înceta la ieșirea din munți.

5 Ianuar.

Visită de plecare a prințului Nicolae.

*

La 3, audiență la Regele, împreună cu Ghica, pentru negocierile cu Sovietele, despre care i-am spus lui Ghica, în trecut, că-mi sânt indiferente: Franța vrea, pentru motive care o privesc; îl facem plăcerea, de și știm că pentru Soviete: orice angajament cu un Stat burghes n'are mai multă valoare decât ale oamenilor de la 1793 față de Statele monarhice.

Regele manifestă aprehensiuni. De ce am face plăcere cui e gata a părăsi pe Poloni în chestia culoarului, ba ar vinde și muniții Germanilor, la o întâmplare? Ghica dă lectură celor șapte puncte de instrucții către Ioan Sturdza, din Riga, însărcinat cu negociațiile, după ce Sovietele, care voiau Moscova, care s'ar putea numai

ia viitor, au refuzat Varșovia. Cum nu e posibil a se atinge chestia Basarabiei, se definește teritoriul ca „porțiunea de teren care se află suptr suveranitatea unui Stat“. „A doua tranșee“ ar retrage această „definiție de Larousse“, evitând un fond care ar duce la o ruptură. Sovietele refuză presintarea, pur și simplu, a formei polone și cer una pentru fiecare Stat.

Lungă conversație, cam obositoare pentru mine, în care iarăși Regele arată o largă informație și o mare pătrundere. Ghica spune, în cursul ei, că, odată, ambasadorul Germaniei ar fi aruncat la Paris formula alianței militare. — Sensul? — Lupta contra Sovietelor. Concursul dat de o armată celeilalte.

*

La 5, Consiliu de miniștri. Expunere clară a lui Ghica. A citit și lungile instrucții către Sturdza, care a manifestat cândva stimă pentru opera de creație a Sovietelor. I se presintă negocierile ca nedorite de noi, și i se impun toate rezervele.

Hamangiu anunță un proiect cu privire la Consiliul legislativ, care și-a arogat drepturi de examen constituțional: acestea ar trece la o nouă secție a Casației.

Amza crede că Rușii întind o mână ipocrită pentru a avea posibilitatea unei acțiuni în Asia.

E vorba și de obrăznicia crescândă a ziarelor. S'a pus în vedere celor de la „Brassoi Lapok“ să se stâmpere. Se va face o intervenție și la „Nașa Rieci“.

6 Ianuar.

Ceremonia Bobotezei e splendidă. Regele în cea mai bună dispoziție. Trupele se presintă admirabil. Publicul, disciplinat, salută respectuos pe Suveran.

Plecare la Sinaia. Regele a rămas. Merge la vânătoare. Nu se știe când va pleca.

7 Ianuar.

Sânt trezit la 7 de vestea că Hamangiu a murit: un atac de inimă pe un fond de vechiu diabet.

Vlahide-mi spune că ministrul de Justiție a lucrat seara la refacerea testamentului lui. Moartea pare curioasă. Ar fi fost foarte impresionat de atacurile pe care i le aducea presa, mai ales „Viitorul“.

Vălcovici fea interimatul. Fac un memoriu către Regele, arătând că, dintre acei cari ar putea să aibă locul, Val-jean și Micescu vin prea de curând dintr'un partid și numirea lor ar trezi în partide nemulțămiri; apoi avocașilor, — pomenesc și numele lui Tașcă, — li-aș prefera magistrașii. Andrei Rădulescu are toate însușirile, și-l recomand pe dânsul. Și Gusti, ca sociolog, ar putea fi avut în vedere. Dar pentru prestigiul Ministeriului nu trebuie zăbovit.

*

Și Iacob Negruzzi s'a stâns zilele acestea.

*

Regele vine noaptea la 11. Li dau memoriul. Și el crede că nu trebuie zăbovit. Vorbim și de vacanța episcopală. El ar fi pentru Tit Sîmedrea. Preotul Bobulescu îl parè Regelui nepotrivit, ca infirm. Se va mai gândi. Patriarhul i-a vorbit de Sîmedrea și s'a rugat ca la alegerile Marelui Consiliu bisericesc să nu se facă așa cum au făcut liberalii, alegând în mare majoritate oameni de partid.

*

Regele a trimis lui Bianu cordonul „Coroanei“.

8 Ianuar.

Discuția pentru numirea noului ministru. Cutare ziar spune că-mi va fi imposibil să fac o numire până la întoarcerea lui Argetoianu.

Rog pe Vălcovici să întrebe pe Regele asupra cărui persoane s'a oprit. Se întoarce arătând din partea Suveranului că ar vrea „să se întărească Ministeriul“. Eu apăr bine banca ministerială, dar dac'ar mai fi unul... Parcă s'ar dori unul dintre cei doi georgiști trecuți la noi. Nu se oprește asupra lui Tașcă sau Gusti. Ar fi bine să se treacă la Justiție Valeriu Pop.

Declar că și mie ideia-mi pare potrivită. Am însă o îndatorire de conștiință în ce privește pe Andrei Rădulescu. Îndată Topa mă chiamă la telefon pentru a-mi spune că acesta nu primește. Peste vre-o două oare îmi va explica motivul: nu poate părăsi Curtea de Casație.

Rog pe Puiu Dumitrescu să vie. E necesar să se facă numirea îndată. Dacă vine decretul până seară, el să fie semnat azi. Dacă nu, eu plec la București, dar, îndată ce va fi posibil, să mi se trimeată prin agent. O ușoară sugestie pentru Petrovici o înlătur: ca și pentru cei doi georgiști, nu putem nemulțami grupele de căpetenie ale majorității. Vălcovici îmi propunea și pe Otulescu de la țepiști: cum aș putea să-l ieau, când gruparea lui duce războiul cu Argetoianu? Pentru Ardeal, recomand eu pe Țeposu.

Regele cere termen de gândire.

9 Ianuar.

La București. Aflu telegramele prin care Diehl, Glotz și Millet îmi anunță alegerea mea ca membru asociat al Academiei de Inscipții.

Caut pe d-na Hamangiu. Soțul ei, care-și pregătise de mai multe zile un nou testament, a murit de o embolie-

Înmormântarea oficială. La Doamna Balașa slujba e făcută total fără simțire de arhleroul Ciosu. Vorbesc eu, apoi un magistrat de la Casație, Pherekyde, foarte bine, primarul Bârladului, Țițeica, din partea Academiei, președintele Asociației avocaților, decanul lor, I. Th. Florescu. Ca de obicei, trist spectacol de vanitate umană.

Regele a iscălit. Anunț lui Pop cu acest adaus: „Așa urăsc eu Ardealul“!

Seara, la Văleni.

11 Ianuar.

Sosește Valeriu Pop. Vorbim despre Ministeriul Ardealului. Il rog pe dânsul să decidă. Poate să-l păstreze, instalând o cancelarie la Cluj, il poate da lui Țeposu. Din discuție iese că mai potrivit ar fi un subsecretariat de Stat. El propune pe primarul din Cluj, Tătaru, sau pe Moroianu. Declar că n'am nimic contra lui Tătaru, dar va fi greu de găsit înlocuitorul ca primar. Să meargă el la Regele, unde mă anunșasem eu, și să-l presinte cele două propuneri.

După-amiază Pop se întoarce. Regele vrea ca ambii subsecretari ardeleni actuali să plece. El il arată că nu se poate în ce privește mai ales pe Stanciu. Pentru amândoi ar fi o jignire a Ardealului scoaterea lor. Eu îi spun lui Pop că, dacă e vorba măcar de Meteș, asupra căruia se oprise Regele, aș merge până la demisie. Regele oblecta că Argetoianu nu vrea să lucreze cu Meteș.

Ajung la ideia de a lua pe Meteș la mine, pentru Arhive, Biblioteci și Musee, cu același titlu.

Regele ia pe Tătaru, pe care-l cunoaște. Țeposu are

legături cu Sextil Pușcariu. La Cluj să fie primar general Pop.

Întreb la telefon, prin colonelul Condeescu, dacă Regele primește soluția pentru Meteș. Răspunsul, fără zăbavă, e: da. Se pot face formele.

Afară se adună zăpezi mari.

11 Ianuar.

La Văleni și la București.

Gr. Filipescu, pentru a-mi arăta situația sa. Revine asupra intrîgilor făcute pentru ca, la succesiunea lui I. Brătianu, să vie Manlu și nu eu. Regele Ferdinand era asigurat că Argetoianu mă va face să renunț. Neizbutind și el, a declarat că aceia ce se face contra mea e o „porcărie”. Filipescu-mi spune că a văzut scrisoarea prin care Argetoianu scria colonelului Pleniceanu, cumnatul lui Titulescu, așa: „je crois que Titulescu n'a pas dit son dernier mot”. El, Filipescu, e și mai departe contra converstunii. Agricultorii înșii își vor vedea greșeala când, la prima cerere de împrumut, vor găsi ușile închise. El, Filipescu, e indignat că Ghica nu s'a ținut de cuvântul ca, la o întrebare în Cameră, să declare că după negociațiile de la Lausanne va suprima locul de la Geneva. În particular a spus-o totuși. — „Deci”, adaug eu, „chestia e numai amânată.”

El vrea să fie în Ardeal o conferință despre converstiune. Cum manifestările politice fără caracter de partid sânt oprite, a întreat pe Ottescu. Acesta i-a spus că o astfel de manifestare „l-ar plăcisi”. Mă întreabă ce cred eu. Răspund că opreliștile nu pot privi pe un om de importanța și de situația lui. Repetă întrebarea dacă nu mă jenează. „De loc.”

12 Ianuar.

Visita unei Englese, rudă a lui Lloyd George, care a scris o carte despre România și-mi aduce un volum, ale cărui scene se petrec la noi. Dorește a călători prin țară.

Apoi deputatul turc Rușdi. Om tânăr, inteligent, foarte informat în toate, fost profesor de literatură turcă la liceul din Galata-Sarai. Îi arăt ce credeam în 1912 despre posibilitatea unei Turcii naționale, anatolice: o adevărată prefață. Îi arăt ce poate avea țara lui de la Ruși cari în politica lor externă continuă vechiul regim, dar cari, din fericire, nu mai au pentru fluiditatea slavă armura baltică a țarismului, sau de la Bulgarii de un enorm, criminal egoism. El răspunde că ai lui vor pacea cu toți, și atât. Crede în succesul conferințelor balcanice, și e bucuros că admit ca pentru 1932 adunarea să aibă loc la București. E măcar prilejul de a se cunoaște. Îi vorbesc de bisericile din Asia Mică, mai ales de cele din Capadocia; ei au făcut din ele școli și căsării. — Dar credincioșii musulmani ce zic? — Sântem poporul cel mai tolerant. Au admis mosaicele de la Cahrlè. Vorbim de Sfânta Sofia. — Să libereze mosaicele! S'ar putea face un Museu ori s'ar acoperi pereții liberați cu nânze pentru serviciu. El obiectează că în cupola liberă nu sânt decât serafimii, că pe pereți e doar marmură. Totuși e o „chestie delicată“. „De ce? Din motivul că se teme o explozie de fanatism? Ori că Grecii se pot trezi la speranțe?“ „Nu, dar e o chestie delicată.“ „Dacă o faceți, aș propune la Sofia ca noul congres de bizantinologie, fixat la Veneția, să se ție, ca datorie de recunoștință la Constantinopol. El îmi spune că la Sf. Irina e tot Museu de arme; nu sânt picturi. Întrebat de ce

nu se sapă pentru mormintele Împăraților bizantini, răspunde că „deocamdată se gândesc la lucrurile lor“. Se fac explorații în Asia Centrală, se caută în Hitiți caracterul de strămoși, s'a creat o societate de istorie, și promite că se vor publica și lucrări în limbi străine; îi arăt nevoia de a tipări vechile traduceri ale cronicarilor și de a adăugi altele noi. Naționalismul lui liniștit e plin de hotărîre. Cunoaște opera lui Babinger și a avut legături personale cu Pittard și soția lui. Îi arăt cartea lui Șucri-Pașa despre Istoria Imperiului Otoman, în care a întrebunțat și pe a mea. Șucri, spune el, era un om cult și bun; l-a ucis fiul, într'un acces de nebunie.

Visitatorul e foarte simpatic și vorbește o excelentă franceză. Prietenia noastră l-a bucurat foarte mult.

*

Apoi alte vizite, multe, în legătură cu nevoi locale și politice.

*

Agenția „Sud-Est“ publică în ziarul francez o declarație „autorisată“ „din cercuri inițiate“, în care se spune că Titulescu nu va căuta pe Argetoianu, care-l „va putea găsi“ la Londra, dacă el, Titulescu, nu va fi dus la Lausanne, unde-l chiamă declarațiile lui Brüning. Nu e dispus să-și „acorde“ presidenția unui Ministeriu de concentrare, „sprijinit“ de Argetoianu. Nu e gata a reduce nimic din „condițiile“ puse în April 1931.

„Universul“ reproduce telegrama.

Dau un comunicat în care arăt că „ministrul la Londra“ n'a putut da această declarație. Nimeni nu i-a putut face oferta, Guvernul bucurându-se de încrederea Regelui și de sprijinul tuturor aceloră din Parlament cari-și dau sama de situație. Iar eu, ca fost vice-presedinte al Guvernului Titulescu, pot spune că n'am cu-

noscute „condițiile“ Regelui, având să i se prezinte numai „opiniile și dorințele“.

Cu aceasta, pentru *toți*, chestia e pusă. Aștept răspunsul.

*

Mi se prezintă noul sub-secretar de Stat Tătaru. Face ofertă de devotament.

Patriarhul vrea să împiedece numirea unui unit. Cere să vie la mine. Mă arătasem gata să merg eu la dânsul. Îmi scrie în acest sens. Aflând că s'a făcut numirea, o regretă: trebuia un ortodox. La Maniu erau numai uniți. Așa, tot „obraznicul a mâncat praznicul“.

*

Generalul Rășcanu-mi vorbește de „Blocul basarabean“. „Șeful basarabeni“, împinși de Inculeț, cer situații de unde să poată câștiga. N'au valori. Ar fi fost numai Gore... Totuși stărute să se numească un sub-secretar de Stat de-al lor. Ciobanu e la georgiști și apoi e tulburat de o veșnică invidie. Ar propune pe Cristî, care e mediocru și apoi a fost ales vice-președinte la Senat. Preferă pe Pântea, cu toate scăderile lui. E om ager și șiret.

Îi arăt greutatea bugetară. Rășcanu s'ar mulțami cu pensia lui militară. Îi propun să ni-o declare în scris și apoi să ceară Regelui pe sub-secretar. Ne învoim așa.

13 Ianuar.

Noul sub-secretar de Stat Tătaru prestează jurământul

*

Visita noului ministru bulgar. Om încă tânăr, foarte distins, cu o înfățișare blândă.

Îi vorbesc limpede. Arăt greșelile de atitudine ale pre-

decesorului, pe care ministrul îl recunoaște ca nervos în ultimul timp. Între noi ne-am putea înțelege. Avem atâtea elemente comune în trecut... Ne despart doar fatalitățile istorice. Dobrogea veche n'am luat-o de la ei. Cea nouă s'a adaus în momentul când fiecare lua în Balcani ce putea. Și apoi aici a fost totdeauna *altceva*: țara lui Dobrotici, când adevăratul Stat bulgăresc era la Târnovo și Vidin. De fapt și unii și alții am luat de la Turci. Vede el un Guvern românesc care ar putea propune Parlamentului retrocedarea? Să ne batem? Să zicem că el ar birui. Am rămânea ambii la pământ Rusia sovietică urmează, prin apăsarea firească a greutății aceleiași mase, spre Constantinopol; Italia a luat în Balcani locul Austriei. Eu o iubesc, dar înainte de toate autonomia țării mele.

Avem malul Mării Negre. Îl tratăm și noi și ei ca niște barbari. Nici pescuit de mal, nici creații orașenești, nici navigație pe coastă. Înțelegeți, am face minuni.

Noi căutăm să îi fim plăcuți. Doar nu ordon eu din București omorurile din Cadrilater. Fie și ai miei, dacă fac un omor, merg și ei la temniță. Încolo, Bulgarilor pot face ce vor. Varna e plină de Români vara. În Giurgiu bombardat de ei îi primim ca niște buni vecini. În Școala noastră de medicină studenții lor sânt tratați ca și ai noștri. Într'un an de zile marea presă de la noi n'are un cuvânt contra Bulgariei. Prețuiesc progresele lor uimitoare în economie politică, literatură, știință, artă. Am ales membru corespondent al Academiei pe Protici. De ce o ură stearpă? *Eu* am stăruit să se admită pentru Congresul de bizantinologie viitor Sofia.

El răspunde. Personal a fost primit admirabil când a venit, pentru câteva luni, de la Atena. Nicăiri Bulgarilor nu sânt mai bine tratați. Au biserici, școli, ziare. Casuri

răzlețe de lupte cu Macedonenii sânt exagerate. Dorește a lucra pentru restabilirea vechilor relații.

Eu îi amintesc că am reluat bune raporturi cu toți vechii dușmani: Turcii, Germanii, Austriecii, Ungurii. De ce nu și cu dâșii ?

Să facă traduceri în românește din literatura lor, să organizeze o Expoziție de artă în București. Nu numai că aş asista, dar aş deschide-o. Protici, Filov pot veni aici pentru conferințe.

*

La Ghica, revenit puțin bolnav din Polonia. Asupra negociațiilor cu Sovietele are atât; că trimesul lor a debutat, întrebându-ne de ce ocupăm Basarabia. I. Sturdza mi-a telegrafiat că va face tot posibilul și imposibilul ca să se ajungă la ceva.

Noi nu ținem peste măsură la aceasta.

*

La Preziosi, căruia îi spun convenția cu ministrul Bulgariei. Se apără de intenții imperialiste ale Italiei în Balcani. — Dar sânt naturale: în situația lor, și eu aş face așa. Vorbește cu bucurie de declarația prin presă a Italiei că aprobă decizia Germaniei de a nu plăti reparațiile.

Mă întrebă când vin la Roma. Îi spun că pe la 19 Mart, și arăt motivele. Îmi cere ca italiana să fie pusă alături de germana în școlile noastre, și nu în rând cu stenografia.

*

Pertinax, cu informații de la Români, atacă violent pe Argetolanu. Iar Averescu mă întrebă cu ce preț am cumpărat „terenul și casa“ de la Sinaia, de la Mangalia și cu cât plătesc „personalul“ meu care și-a cumpărat teren în această ultimă localitate. Arăt care e adevărul și anunț un proces.

*

Consiliu de miniştri la 5. Strada e plină de pensionari. Li declar că nu primesc delegaţia lor dacă rămân acolo.

Consiliul se ocupă de chestiuni mai mici. Karpen cere ca legile să fie aduse înaintea Consiliului. Cantacuzino o cere mai ales pentru cea administrativă.

*

Cetesc scrisoarea lui Răşcanu, care cere două subsecretariate basarabene. Se acordă unul. Toţi sânt pentru Pântea. Buzdugan intră în cutare comisie financiară.

*

Cu pensionarii ne înţelegem. Îşi dau samă că trebuie să se aştepte venirea lui Argetoianu. Până atunci li se dă ce a hotărit jurnalul Consiliului ca un acot. Pentru rest se va vedea. Dar să nu ia prea răpede pe Argetoianu. O comisie a lor va ajuta la redactarea noii legi a pensiilor, care trebuie votată în Februar. Se va renunţa la unele formalităţi. Aduug cuvinte amabile. Pleacă mulţămii. Ai lor sânt încă pe trotoar.

*

Salomon Reinach, Pottier adaugă felicitările lor pentru alegerea mea la Paris. În Decembre a fost paritate cu Menendez y Pidal. În Ianuar am ieşit cu o mare majoritate la primul scrutin.

*

În faţa golului lăsat de moartea lui Maginot şi a slăbirii fizice a lui Briand, Laval presintă demisia Ministeriului pentru a încerca unul de concentrare.

14 Ianuar.

Răşcanu şi Pop la mine. Am vorbit şi cu Buzdugan, care-mi arată că Pântea a fost contra intrării trupelor

noastre la Chişinău, că a fost închis trei zile, că Broşteanu era să-l împuşte, că a fost salvat ca fost membru al Sfatului, că a fost atacat pentru malversaţii la Primărie şi că e liberal. Ne învoim pentru Buzdugan. Regele s'a exprimat bine despre el faţă cu Răşcanu; vrea subsecretariatul.

15 Ianuar.

La Ministeriul de Războiu pentru a face să se atribuie lui Han monumentul infanteriei. Li spun că, dacă se opresc asupra altor proiecte, nu li pot da o piaţă.

*

Mitropolitul Pimen, în numele Comitetului Permanent al Sinodului. Mă întreabă cine va alege în locul lui Iacov de Huşi: vechiul Consiliu ori cel ce se va forma acum. Îi răspund că, dacă în trei luni de la moartea lui Iacov nu se formează noul Consiliu, va trebui să ieau hotăriri Recomand Mitropolitului să spule candidaţilor că ţin ca viaţa lor să nu fie măcar bănuită: altfel ar trebui să înştiinţez fără cruţare pe alegători. El mă asigură că în două luni noul corp electoral va fi format. Propune pe Sîmedrea. Vorbeşte de posibilitatea alegerii unui laic: sânt cu totul contra.

*

Roth, pentru biserica săsească din Mediaş, acum asigurată prin decret regal. Ar vrea să fie episcop militar. Mă întreabă dacă aş consimţi să fiu ales de Academia din München: de ce nu?

*

Landau, deputat evreu pentru casul din Soroca. Acusă formal, de crimă sadică, pe căpitanul Gaja, un locotenent cu nume nemţesc şi pe grăniceri. Rog pe Amza

să facă ancheta fără cruțare. Landau, căruia-i acord și suspendarea acușărilor, îmi spune că era sigur că voi proceda așa. Nici el nu se gândește a face din aceasta o afacere politică. Și generalul Marcovici, venit în anchetă, a recunoscut vinovățiile. El bănuiește o intrigă contra Guvernului.

*

Amza-mi arată că, la Bazargic, șomerii cu cocardă roșă au atacat Primăria; a fost o luptă cu poliția. Ar vrea starea de asediu după închiderea Camerei.

*

Aseară Popovici-Tașcă îmi spunea că, în Bucovina, de unde se întoarce, dacă Robu se poartă bine, colegul lui, Cărlan, agită satele pe tema conversiunii.

Și Bănuș, prefectul de Someș, spune că se fac agitații acolo.

*

Se începe o campanie contra Guvernului pe tema Statutului Universităților. Dr. Angelescu ar fi desaprobat-o.

Mi se anunță și din partea liberalilor și din partea țărăniștilor, — Maniu a fost pe aici, și „Patria” acopere de despreț pe Pop, pe care naționaliștii îl felicitaseră la început, — o învierșunată campanie parlamentară.

La telefon, un ziarist, de la „Curentul” amenință, dacă numim pe Buzdugan, cu o campanie „în chestia Usinei de la Bălți”.

*

La Academie presint o comunicație despre Galați. La urmă Lăpedatu-mi spune că se vorbește de un Ministeriu având de pivot pe Țarșetoianu și în care ar intra Goga, Lupu, Iunțan, Tilea, „chemăriști” și partizani de-al lui Hașieganu.

*

Amza-mi spune că s'a oferit „Ordinea“ Ministeriului de Războiu: altfel, cum Zaharov nu mai vrea să plătească, ziarul va dispărea în două săptămâni.

*

Seara, Cristi la mine. Nu cere nimic. Ar primi locul la Riga. Pare că l-ar dori și soția lui, o contesă Solohub. Îi vorbesc de necesitatea unui așezământ cultural basarabean, inzestrat de Stat cu cesluni de avere sau arendări, care ar însemna o permanență. Ar fi condus de arhiepiscop, de comandantul militar, de cel mai înalt magistrat, de trei delegați numiți de Liga Culturală, cu care, în forme autonome, ar fi legat așezământul, și trei aleși de secțiile care ar fi dovedit activitate timp de doi ani.

Mă gândesc a-l propune ca ministru residând în București și-l invit să mă întovărășească la Sinata.

Regele nu mă poate primi Duminică. Îmi propune Sâmbătă sau Luni. Primesc întâia dată.

*

Amza mi-a vorbit de un cas de incercare a se prinde și ucide un Armean la Constanța de către Sovietici. În legătură cu acesta, expulsat din Bulgaria, e și o afacere de avere a unei femei din străinătate. Îi spun să expulzeze pe acest om suspect.

*

Landau dă un fel de comunicat ziarelor și mă silește a răspunde că nu l-am autorizat a da nimic publicității.

*

Generalul Averescu amenință cu o revoluție prin care poporul „ar reîntra violent în drepturile sale“. Ce influență are asupra tuturor ispita puterii!

16 Ianuar.

La Ministeriu, iar insistențele lui Ghibu în chestia „status“ului. Sânt silit a fi brusc pentru a le intrerupe.

•

La Sinaia cu Cristi. În drum întâlnesc pe Buzdugan.

La Palat, rog pe colonelul Condeescu să pregătească pe Rege pentru numirea lui Cristi ca ministru și a lui Buzdugan ca secretar general. Regele-mi spune că dorește a fi convins în ce privește a doua numire. Îi expun situația. El consimte, cu condiția ca ea să fie făcută la Industrie.

Se prestează, cu oarecare stângăcie din partea tuturor, jurământul.

•

E după mine Ghica, gata de plecare. Apoi Tilea. Acesta găsește că disolvarea „Parlamentului Restaurării“ a fost dură.

•

I-am spus Regelui ce listă de miniștri umblă. N'a obiectat nimic.

•

În „Curentul“ Buzdugan e presintat ca având un amestec în acea afacere a Usinei din Bălți. El îmi spune că a dat în judecată alte două ziare pentru această calomnie și adaugă și pe acesta.

•

Aflu acasă felicitări pentru alegerea de la Paris din partea lui Mario Roustan, ministrul Instrucției Publice, și a lui Grégoire.

•

Ministeriul frances s'a reconstituit fără Briand.

17 Ianuar.

Excursie la Tinosu, Șirna, Varnița, Cocorăști, Mănești, până la Bălțița.

18 Ianuar.

Consiliu de miniștri.

Se aduce, de Amza și Valer Pop, raportul de la Soroca. E defavorabil împușcașilor, toți comuniști, despre cari se credea că duc în Rusia documente. Erau așteptați la trecere. Gloanțele s'au tras pe întunec după somașii. Unul din răniși a recunoscut-o.

Apoi discuție între Amza și Karpen în ce privește usinele care ar fi să treacă la Ministeriul de Războiu, proiectul fiind și pregătit. Karpen crede că trebuie păstrat la Intedoaara caracterul comercial. Și Brătescu dă lămuriri. Chestia se amână.

Arăt că, după știri de la Riga, Sovietele nu primesc formula noastră. Zaleski declară că Polonia nu va iscăli fără noi. La urmă se va face un nou efort, și Rușii, crede el, vor ceda. Filality-mi cere o decizie. O resum așa. Inițiativa viitoarei propunerii nu poate veni decât de la Soviete. Noi menținem punctul nostru de vedere în chestia teritorială. Dacă nu se poate ajunge la nimic, să declarăm că ne ținem la pactul din 1929.

Ghica adăusese că Regele continuă a fi îngrijat de aceste negociașii.

O comunic Consiliului, care n'are nimic de obiectat.

Vălcovici ar dori să lămurim mai bine opinia publică. Propune întruniri. Li arăt inanitatea.

*

La Timișoara, în colegiul Consiliilor comunale a ieșit candidatul liberal, Nestor. Șvabii n'au vrut să voteze pe

un Sas. Prefectul Târlungeanu, ginerele lui Petala, ar fi ajutat pe liberali.

19 Ianuar.

Ziarele de insulte merg până acolo, încât presintă numirea lui Buzdugan ca făcută, pentru că el... consimte să lea pe una din fetele mele!

*

Buzdugan îmi spunea, că, atunci când deputația basarabeană a venit la Iași să ofere unirea, el a trecut pe la mănăstirea Suruceni, unde era stareț episcopul Dionisie. Acesta a ingenunchiat și s'a rugat pentru neamul său. Apoi li-a dat, până la Cahul, trăsura mănăstirii, cu poruncă să nu se spuie la nimeni de unde pleacă și unde merge.

*

Cal de bătaie e acum pentru ziarele opoziției cu orice preț nemulțămirea lui Argetoianu pentru numirile făcute fără știrea lui. Ca și cum n'aș avea dreptul să propun Regelui numiri, pe care Regele singur le poate primi sau refusa!

Într'un articolăș care precede interviewul lui Argetoianu pentru „L'Europe Nouvelle“ sânt presintat ca un animator nepolitic, un orator parlamentar și un om prins în multe părți, pe când Argetoianu e „elementul politic“ care face legături între tehnicieni.

*

Filality a fost la mine cu corespondența diplomatică. Și Laval crede că orice angajament al Sovietelor e fără valoare. Pilsudski e furios contra lor. La Riga negociația „lânțește“.

*

Din Roma mi se cere punctul de vedere precis în chestia „status“ului. Răspund că noi voim administrația fondului de Biserica însăși, fără mirenii, pentru ambele rituri și supt supravegherea Statului român.

*

America refuză propunerile lui Laval, care a făcut un nou Ministeriu, în chestia reparațiilor.

*

Ziarele evreiești continuă campania în chestia Soroca. Ea răsună „de la Soroca la San-Francisco“. Landau a cerut audiență la Regele.

20 Ianuar.

Violent articol al lui Șeicaru contra bietului Buzdugan.

*

„Dimineața“ mă presintă ca furios contra generalului Rășcau pentru că mi-a refuzat starea de asediu.

*

Național-țărăniștii se declară satisfăcuți cu adunarea comitetului lor, în care, pe când „4.000“ de țărani ai lui Ioanțescu defilau pe stradă, Ilfovul a fost „dat“ lui Madgearu, și Aurel Dobrescu a apucat de piept pe acesta. A urmat telegrama către Maniu cel așteptat și focul bengal al unui discurs al lui Mihalache, neacceptat ca șef de Ardeleni, cari au strălucit prin absență.

... Și acești oameni cer puterea!

Bună primire a lui Argetoianu la Londra și a lui Ghica la Praga. Pentru ei, presa care mă insultă zilnic, furios și murdar, are numai cuvinte bune.

*

Fac toate lecțiile într'o detestabilă stare de sănătate.

*

La Londra, Titulescu s'ar fi simțit rău la masa aranjată pentru Argetoianu și „va sta în pat două zile“.

21 Ianuar.

Se desminte știrea indispoziției lui Titulescu. El a făcut o mare primire lui Argetoianu.

*

Amza la mine. El crede că aș putea lăsa, mai ales după Mart, Instrucția lui Pompei sau Dănăilă, ca să ieu Internele. Argetoianu nu le-ar ținea decât până la trecerea unor legi.

*

Ministrul Germaniei, pentru a ne invita la serbările Goethe de la Weimar. Deleg pe Bratu de la Iași. Arăt ministrului dorința de a relua bunele legături, întrerupte de o stare de spirit care a cauzat războiul, de unde a ieșit multă suferință și un drept național care nu putea fi valorificat altfel (el aprobă): e de sperat că o astfel de catastrofă nu se va repeta. Îi arăt că pentru o Școală română am cumpăra o căsuță, ca pentru trei studenți, la Weimar; ar trebui să fie cam din vremea lui Goethe, ca un omagiu către acesta. El crede că s'ar putea căpăta ieften.

*

Episcopul Majláth vrea să mă vadă. Răspund că sânt bolnav. El spune nevastei mele că s'a înțeles cu Valeriu Pop, că la Pesta nu se duce cu scopuri politice, etc. Evident vine ca să scoțească. Aflu pe urmă de la Pop că i-a dat pur și simplu un memoriu.

*

La Ministeriul de Instrucție, Consiliul foștilor miniștri. Dr. Angelescu iea drept al meu proiectul de Seminarium al Mitropolitului Bălan, pe care-l află „monstruos“ prin ignorarea Statului plătitor. E de față și Lăpedatu. Consilierul pentru Universități, Kirițescu, participă încurajat de prezența fostului șef, căruia se pare că i-a denunțat proiectul. Li spun neted că am înțeles piesa.

Din discuție (e și Borcea) iese nevoia de a înlocui hibridele Academii teologice din Ardeal cu o Facultate ortodoxă alipită Universității din Cluj și alta unită la Blaj (unii o vor la București, Blajul nefiind încăpător).

22 Ianuar.

Recepția celor decorați cu „Ordinul Ferdinand“, la 24, e de sigur un prilej ca Regele să întâlnească pe Ardeleni, aproape singurii cari au decorația. Ziarele și vorbesc de un nou „îndemn de unire“, de un nou „Ministeriu național“. Mă voiu găsi în acea seară atât de izolat între dușmanii miei...

Se pare că Tîlea a aranjat recepția. Topa îmi spune că acesta e măcar odată pe săptămână la Palat, că e mereu, și foarte prieten, cu Pangal. A surprins o conversație la telefon, în care primul mulțămia celui de-al doilea pentru informații și-i anunța că merge la Bădăcin.

*

Venizelos îmi mulțămeste pentru cartea despre Grecia.

23 Ianuar.

Tot în casă, bolnav.

24 Ianuar.

Cuvântare la radio pentru Unire.

*

La Palat, adunarea Ordinului Ferdinand. Covârșitoare majoritate ardeleană. Câțiva Basarabeni. Foarte puțini din Vechiul Regat.

Vorbesc cu episcopii despre „status“. Oanea anunță o interpelare.—Să facem ca Ungurii! — Dar Carol al II-lea nu e Francisc-Iosif, rege apostolic, și pe atunci nu era nicio instanță arbitrală intereuropeană...

Regele împarte decorații. Între cei ce se presintă... Sever Bocu și Zaharia Boilă, care face gesturi de măimușoiu zădărit, de câte ori trec pe lângă el.

Rămân cu acești noi membri ai Ordinului în Bibliotecă. În odaia vecină Regele vorbește cu șefii opoziției. Un moment apare dincoace Maniu, ca să-și apere de influența mea clienții.

Aceștia sânt destul de amabili cu mine. Li spun numai că și scrisul ar trebui să li se potrivească, așa cum fac eu cu scrisul meu. Al lor mă atinge numai ca om, care suferă de nerecunoștință. Cine mă va băga în pământ va avea muștrări. Mulțămesc lui Agârbiceanu pentru atitudinea față de mine.

Vorbesc lui Pelivan de nevoia de a se face comisia culturală permanentă în Basarabia. El vorbește de secția „Ăstreii“! — Nu a ei, nu a „Ligeii“, ci special basarabeană. El crede că Statul n'ar mai avea ce venituri să deie.

Îi arăt lui Mironescu greșeala de la fusiune. Altfel aș sta la Guvern, cu ei, unsprezece ani, și ce s'ar mai alege din liberali! Au preferat pe Maniu, om fără sentimente, de o inteligență mărgenită, iar, ca voință, nehotărit când trebuie decisiune și, când nu trebuie, îndărătnic până la absurd. El spune că aleg și ei ce pot... E convins că nu li-ar reuși, în alegeri.

Duca-mi lese înainte și provoacă o conversație familiară. Când Nistor îmi cere a păstra pe vechii deputați

bisericești pentru a nu consacra rezultatul demagogiei lui Robu, observă lui Duca numai atât: că antisemiții îmi dau un sprijin, pe care la el nu-l am. — Cum? — Il am, dar cu termen, ceilalți însă până la sfârșit.

Regele, foarte amabil, care mă chiamă de jos pentru a ciocni primul păharul de șampanie, condamnă lipsa semnalată de mine, a lui Averescu. E dintre oamenii cari-și fac rău singuri: ce nu i-a dat! Se râde de peregrinagiile parisiene ale lui Gh. Brătianu, care, nevrând să se lase întrecut de Duca, se face ridicul.

Discursul Regelui, care amintește condițiile creării Ordinului și îndeamnă toate „fracțiunile politice“ să se strângă în jurul Tronului, e ascultat cu un sentiment de desiluzie de oșanți. Pe când Regele mă asigură că „nu e nimic politic“ în această adunare, Goga, care a refuzat să se fotografieze cu ceilalți Ardeleni, prea mulți față de Regățeni, mă întreabă ce sens are această întâlnire, cuvântarea regală fiind numai fraze de ocazie. — Nu acela al schimbării de regim.

Regelui i-am spus că nu înțeleg această lume care nu-și dă sama că a fi în opoziție nu e o rușine și că, și în acea situație, se poate influența, cum am făcut-o și eu atâta vreme, asupra politicei țării. Și Regele spune că între oameni și partide, oricare ar fi situația lor momentană, este, și trebuie să fie, o continuă colaborare.

Am chemat pe Ottescu, ca să-i semnalez zvonul în presă că amicii lui Argetoianu colportează o nemulțămire a lui față de numirile făcute. El o neagă, dar spune „sincer“ că ar fi fost bine să nu se facă și un ministru al Basarabiei pe lângă primul. Îi spun că Rășcanu însuși mi-a cerut doi ajutători și că sânt numai „miniștri de Stat“, sau sub-miniștri.

Ămza-mi spune că la sfârșitul unei adunări a „georgiștilor“ poliția a provocat un conflict. Sânt răniți și un dispărut.

*

Îmi vin din Grèceia apreclerile poeților Paraschos și Skipis asupra cărticelei mele.

*

Știri oficiale din Praga presintă primirea lui Ghica acolo ca extraordinară.

25 Ianuar.

După „Dimineața“, Regele abla mi-ar fi vorbit și eu aș fi spus că Suveranul, voindu-mi moartea, îmi cere fotografia..

Rectific și, cum colonelul Condeescu vine la mine într'o afacere particulară, îl întreb dacă mareșalatul n'ar trebui să desmintă darea de samă, în care Regele e pus să spuie lui Man: „introduc puțin creștinism în această babilonie“.

26 Ianuar.

Chemale îmi aduce vestea că umblă o listă a unui Ministeriu cu Duca președinte fără portofoliu, Argetolanu la Externe, Tătărăscu undeva și Moruzi la Războiu.

Obosit, și de boală, mă hotărâsc a cere Regelui să-mi reinotască încrederea sau să-mi primească demisia. Rog pe Pufu Dumitrescu să treacă pe la mine pentru a primi o scrisoare, care e, de fapt, pentru Regele, o explicație a cererii mele.

26 Ianuar 1932.

Scumpe domnule Dumitrescu,

În legăturile cu d-ta am putut aprecia, pe lângă nesfârșitul devotament față de Suveran, o pătrundere a împrejurărilor și, față de mine, o tânără prietenie, care mă îndeamnă să întovărășesc scrisoarea mea către Majestatea Sa cu aceste rânduri.

Când Majestatea Sa se pregătea de Domnie, a întâmpinat din partea tuturor politicianilor o atitudine care a dus în chip firesc la actul din 4 Ianuar, pe care toți fără de mine l-au aprobat.

Mai târziu orice pas făcut față de Prințipele exilat a avut numai scopuri personale și de partid.

Iar „restaurarea“ a fost încercarea unei părți din național-țărâniști de a se înstăpâni pe țară cu ajutorul unui Suveran pe care credeau că-l pot domina.

Întors, restabilit, Majestatea Sa a vrut un guvern de coaliție care i-a fost refuzat. Silit a primi un guvern fără onestitate și autoritate, a voit să rupă cu o tradiție care a dus România la ruină. A crezut a doua oară că unirea cluburilor se poate face și a recurs la un om care și-a creat cu dibăcie o mare faimă în străinătate. D. Titulescu, cu negocierile sale de zece zile, compromisese însăși coroana, față de care a avut apoi cea mai nepotrivită atitudine, eu fiind martur. Atunci mi s'a oferit o conducere pe care am primit-o numai crezând că e *totala r pere de trecut și sfârșitul hegemoniei cluburilor*.

Am aflat pe urmă că nu acesta era scopul guvernării mele, că nu era vorba de *o nouă Românie*, ci de un intermezzo care să permită partidelor a se reface. Puțin după aceea am crezut că văd chiar dorința ca această perioadă de tranșiție să fie ea însăși amestecată cu un politicianism pe care conștiința mea l-a condamnat patruzeci de ani.

Am răbdat din iubire față de Rege și din milă față de Țară. Încetul pe încetul am văzut politicianismul ridicând din nou capul. El anunță astăzi public restaurarea lui cu voia Majestății Sale.

Așa fiind, eu nu mai pot. Dar, cu o prevedere de istoric și de bătrân încercat, trebuie să înștiințez pe Carol al II-lea, Regele meu, că e pe cale de a se constitui prizonier al celor mai răi dușmani ai săi.

Primește, te rog, salutările mele.

N. Iorga.

*

Vin Amza, Vălcovici, Karpen, Cristi, Munteanu-Râmnic. Toți mă asigură că Regele are cele mai bune sentimente. Lui Moruzi i s'a refuzat pentru moment o decorație. S'a discutat asupra viitoarelor proiecte de legi. Se recunoaște că Argetoianu are unele ori atitudini care ni fac rău (și lui însuși), dar nu e un *periculum in mora*.

Rămâne ca hotărârea mea să nu aibă urmare azi.

Munteanu-mi spune că a auzit de la institutorul Ionescu, preceptorul Voievodului, această părere a Regelui: „cu Iorga am numai de câștigat, cu Argetoianu e risc; el nu mi-a comunicat totdeauna adevărul“.

27 Ianuar.

La Regele.

Vorbim de neajunsurile Capitalei. El regretă că Brătianu n'a mutat-o la Făgăraș, rămânând la București tot, afară de Curte și Ministere. — Ca la Haga, față de Amsterdam. — Și Rotterdam. Amintesc de articolul în care Averescu face pe Regele Nabuchodonosor și-i anunță pe „Mane, Techel, Phares“ și de visita zgomoasă a lui Gh. Brătianu în Occident. — Doi au arătat că sânt așa cum i-am zugrăvit Malestății Voastre din lunga mea experiență; ceilalți vor veni și ei la rând. Adaug poștele liberalilor: Ei vor să se instăpânească pe Coroană; național-tărăniștii pot fi întrebuințați, la ceasul lor, fără un astfel de pericol. Regele o recunoaște.

A primit pe Maniu, care i-a vorbit de legăturile cu regii Carol I-u și Ferdinand și a terminat spunând ca e gata a servi pe Rege. I s'a răspuns că ar putea-o face revenind la șefia partidului. Arăt Regelui ce i-am spus lui Mironescu: Maniu, când vorbește de trecut, poate fi interesant; îndată ce e vorba de interesul lui, înșeală.

Maniu, spune Regele, a declarat că, dacă Argetoianu aduce ceva bun, se bucură și el.

Vorbesc de interviewul lui Argetoianu din „Liberté”. N'a făcut bine, vorbind cu privire la Regele, de „tineretu lui Frederic al II-lea”.

28 Ianuar.

„Universul” pune în sama lui Cristi un ordin ridicul de primire către Pântea. Cristi aduce scrisoarea lui Pântea, care... nici nu era la Chișinău

*

Ministrul Poloniei îmi dă din nou asigurarea că nu se va semna pactul cu Sovietele, pe care-l crede totuși un pas înainte și util, mai ales pentru opinia publică din Occident, în chestiunile economice și financiare. Ar vrea un răspuns. Foile anexate (lipsesc) arată ce i-am comunicat ca opinie privată.

Comunic prin Pufu Dumitrescu aceste declarații eventuale. Regele cere răgaz de douăzeci și patru de ore.

*

Și după-amiază revine ministrul Poloniei, vorbindu-mi în același sens.

*

La 4,40 întorcerea lui Argetoianu, complet refăcut fizic și în cea mai bună dispoziție.

29 Ianuar.

De dimineață, Argetoianu la mine. Credea că a reușit în cele trei proiecte: convenții între Banca Franciei și a României, înțelegerea cu Casa Monopolurilor, redevențele de petrol. Se așteaptă semnarea. Se vor avea aproape două miliarde pentru plata restanțelor de la lefuri și pensii.

În Apus totul e de pe o zi pe alta. La Paris se întreabă lumea dacă nu va fi război. Chamberlain a spus la Londra că „el știe de Sâmbătă ce va fi Duminecă, poate Luni“, și atât.

El, foarte bine primit de toți, a spus lui Tardieu, care l-a impresionat, că e nevoie de un pact multilateral, stabilit într'o adunare la Paris, a specialiștilor din guverne. Tardieu a adăugat că și el se gândește la așa ceva.

Îi expun situația, și el pare a nu primi cu multă simpatie noile numiri din Basarabia, dar recunoaște că nu se putea altele. Ar vrea să deie un alt rost și lui Stanciu.

În formula cu Sovietele n'ar voi partea a doua. Îi rog să capete decisiunea Regelui.

30 Ianuar.

La Fundația Ferdinand. Arăt abuzul care se face cu tipărirea colecției Veress. Văd angajamentul, pregătit de Bianu, care e monstruos. Sântem tratați cu o obrăznicie și o lăcomie fără exemplu. Se vor căuta posibilitățile de anulare a contractului ¹

La Consiliul Legislativ, instalat în casa, plină cu nimicuri în stilul secolului al XVIII-lea, a lui Take Ionescu.

¹ Nu s'a făcut nimic.

Vorbește indelung Gane, foarte sigur de opera îndeplinită și cu un puternic și cald accent de autonomie. Răspunde foarte limpede, cu un adevărat avânt oratoric și cu mult tact, Valeriu Pop. E o revelație.

*

La Ministeriu vin dr. Bălăcescu și preotul Popescu pentru a-mi cere să retrag lul Basilescu situația de profesor, pentru că prelungirea după șaptezeci de ani nu e în lege, care oprește și alegerea de trei ori ca decan. Propun să se întrebe Colegiul universitar, ca să am o basă pentru a sfârâma un decret regal. Intervine Coculescu, vociferând. Il rog să nu fie nervos și, cum continuă, îl arăt că sânt silit a mă retrage în cabinetul meu. Apoi, cum nimic nu-l poate opri, cer funcționarilor să-l poștească afară. Înainte de a-i intenta proces de ultragiu, mă hotărâsc a întreba Senatul.

*

Consiliu de miniștri. Timp de mai bine de o oară Argetoianu face expunerea sa. Repetă că Mussolini nu știe ce să facă măcar a doua zi, că tot Apusul e în debandadă, „că Tardieu a sărit în sus, bătând din palme“, când el a propus un „pact Kellogg economic“, că a găsit ecoul cuvintelor sale în cercurile franceze. Aduagă că ministrul Argentinei a primit de la el suggestia unui trust al porumbului și că imediat a și plecat la Buenos-Aires pentru acesta...

Se mai fixează ordinea presintării proiectelor de legi și se discută chestii mărunte. Argetoianu nu pare dispus a ceda pensionarilor. Se plânge că Amza și Căile Ferate fac comenzi de materiale în străinătate.

Despre Titulescu, Argetoianu spune că are în Anglia o situație „enormă“, incomparabilă cu a oricărui altuia,

dar noi sântem complet necunoscuți acolo. Anglia ar fi decis ca, timp de un an, să nu mai intervie în afaceri continentale,

*

În drum, studenții și „patrioții“ lui Marin Ștefănescu fac o manifestație la „Universul“, oprind circulația. În cale ar fi cerut „Guvernul A. C. Cuza“. Ei scot un ziar, „Părerii“, în care cer masacrarea Evreilor și acuză pe Argetoianu că se primblă pe socoteala miseriei naționale. Reîncepe vechea turbăciune ?

*

La Teatrul Național, repetiția „Ultimei raze“.

1 Februar.

Deschidere a Camerelor. La Camera Deputaților, Oțeleșanu se plânge violent că s'a prelungit vacanța și denunță, ca un vâjnic tribun, „dictatura“. Se pomenește Hamangiu. Lecca mă întreabă care e sensul parafării de Polonia a pactului cu Sovietele. Îl liniștesc, arătând după știri de astă dimineață atitudinea Franciei și Poloniei. Multe întrebări cu privire la pensionari. Răspund eu lui Călinescu, care m'a pus în cauză, apoi Argetoianu, care arată că nu se încasează decât foarte puțin la contribuțiile indirecte. Mie îmi spune că va discuta chestia cu delegația de la Casa Pensiilor.

Regele mi-a comunicat Sâmbătă, prin Puiu Dumitrescu, că preferă să se continue negociațiile cu Sovietele la Geneva, între Ghica și Litvinov. Aaug că se poate lua ca basă propunerea făcută de mine personal prin Szembeck. Încă odată arăt lui Dumitrescu sentimentele adevărate ale liberalilor, în casa cărora se vorbește de

detronare. Lui Mirto i-am arătat pe ce cale de înțelegere cu noi, asigurându-ni majoritatea față de liberali, ai lor încetul pe încetul ar putea ajunge la putere. Dumitrescu crede că aş putea lucra și cu liberalii, introducându-i unul câte unul în Ministeriu.

*

Seara, caldă primire a piesei mele. Admirabil joc al lui Manolescu.

*

Gusti mă asigură că Senatul universitar îmi va da satisfacție și că el lucrează la dânsa.

2 Februar.

Ciprian îmi trimete albe flori de liliac pentru plăcerea ce i-a făcut-o piesa.

*

La Cameră, socialistul Mirescu ridică afacerea de la Soroca. Atacă pe grăniceri ca grup. Puternice protestări ale majorității, care amintește pe grănicerii căzuți. Intervine și generalul Cantacuzino, cald și mișcător. Mirescu se învierșunează, și ședința trebuie ridicată. Mult mai cu tact vorbește deputatul evreu Landau. De la jărăniști, Ghelmegeanu cere dosare pentru a se informa; mai târziu, sfătuit, va interveni pentru a scoate din cauză armata ca atare. După cuvintele mele de împăciuire, Ottescu se aruncă într'o elocventă șarjă, declarând chestia închisă,— și „azi“. Ghelmegeanu relevează o contradicție cu mine și atinge dualitatea atitudinii Guvernului.

Apoi legea drumurilor a lui Vălcovici, atacată cu o știință de vechiu prefect de georgistul Ghișescu, de la Suceava.

*

Seara, aflu că Senatul îmi cere să-mi arăt regrete pentru atitudinea față de Coculescu, care, înlăturând pe Basilescu, s'a proclamat pro-rector. Gusti... a propus formula. Ce oameni de treabă cu toții! M'am gândit la demisia din rectorat, la alte soluții. Vreau să usez însă intriga prin răbdare.

Ieri, în comisia de la Senat pentru legea Universităților, n'au venit liberalii. Ei au de gând să iea atitudine pentru Universitatea „ofensată“.

3 Februar.

La Cameră discuție asupra prețului zahărului. Karpen are dificultăți de exprimare care-i creiază o rea situație în țară.

4 Februar.

Leancă, al lui Stere, încearcă a aduce la Cameră „asasinatul“ „copiilor“ de la Soroca, datorit „scoaterii din lege“ a Basarabiei. Tumultul, care se putea aștepta, se produce. Nu se va lua notă la stenografi de ce spune, dar „Dimineața“ va publica, firește, întreaga interpelare.

*

Vorbindu-se la legea chiriilor, D. R. Ioanițescu ne acuză, ca de obicei, că sântem un Guvern de proveniență inferioară. Îl răspund că nu primesc invinutrea. Mihalache răsare pentru a evidenția, crede el, cum s'au făcut alegerile. Îi arăt că le-a făcut funcționărima țării, cum este, și starea ei morală, cum este.

La legea lui, Valeriu Pop ține un foarte bun discurs, primit călduros. Votarea se face printr'o înțelegere unanimă.

Liberalii de stânga, — Negură, contra căruia e, în particular, Manolescu-Strunga, — ar vrea ca puțința de a sfârâma la 23 April contractele să se aplice și terenurilor arendate. Li arăt că, păstrând principiul imprevizunii, odată fixat, nu putem proceda la altă măsură decât la formele convenite, întrebând și pe ministrul respectiv. E curios că ni se cere o soluționare pripită de aceia chiar cari ne acuză neconținut că venim cu proiecte de lege nestudiate.

*

Regina a fost aseară la piesa mea. Foarte slăbită, cu un aier absent. Nu găsește cuvintele la sfârșit: „e bine presintată“.

Asistă și Sadoveanu, care, de două ori, e mișcat până la lacrimi. Și el spune că lumea nu mai înțelege ca odinioară.

*

„Conflictul“ cu profesorii universitari continuă.

Senatul, fără iscălitură de pro-rector sau president, îmi trimete, la Ministeriu, o adresă, care, începând cu asigurarea că n'au voit să mă supere, termină cu invitația să li dau satisfacție pentru că am jignit pe „delegații“ lor.

Li răspund printr'o scrisoare privată, arătând că păstrez colegilor sentimentele dovedite prin patru ani de muncă la Universitate și prin serviciile pe care am avut prilejul să le aduc fiecăruia dintre dâșșii. Delegații cari s'au presintat, numai doi, din șapte decani, au fost primiți cât se poate de bine, cum, de altfel, sânt prevenitor și amabil până și față de ultimul dintre petiționari. Nu văd cum aș fi putut proceda mai amabil. Cum ei vorbesc, cu emfasă, de „demnitatea Senatului autonom“ pe care au a o păstra, opun demnitatea situației mele de ministru

de Instrucție și președinte al Consiliului, pe care, în cabinetul meu, și eu trebuie s'o păzesc. În sfârșit, sânt gata a li spune și oficial aceleași lucruri dacă-mi scriu oficial, adică supt iscălitura cui are dreptul a mă înlocui în situația al cărui titlu l-am păstrat, crezând că e o onoare pentru Universitate să-l leg de acela al celui mai înalt funcționar al țării.

Gusti a încercat explicații particulare. Mă face să știu că, dacă-l îndemn, candidează pentru rectorat. D-rii Bălăcescu și Gheorghiu și-au și anunțat candidaturi.

Ziarele anunță, — ce discreție!, — că Senatul nu e mulțămît nici așa. Mi s'a obiectat că Basilescu, care, ca liberal, s'a dat la fund, nu poate fi demis decât de la Drept. Și sânt asigurat că Facultatea se grupează în jurul lui.

Dr. Angelescu conduce acțiunea, refusând și participarea la discuția din comisiunea Senatului cu privire la statutul universitar.

5 Februar.

Alaltăieri la audiență Regele m'a întreat cum îmi explic trecerea lui Carol I-iu de la antipatia față de I. C. Brătianu la marea încredere într'insul. — Sfaturi din Germania, poate. — Nu, pentru că de acolo i s'a recomandat contrariul.

Îi arăt cum în 1888, când cu demonstrațiile de la Iași contra Regelui, acesta a plecat trist, încunjurat numai de droaia de derbedei puși de Poliție să strige „ura“.

*

La Cameră azi, „șepștii“ încep a marcă atitudini de opoziție. Un domn Hagi Moscu mă întreată cum de am ales colaboratori ca Basarabeni și mă amenință cu revelații

sprijinite pe fotografi. Tot așa dr. Cazacu. Florin Zaharia vrea să știe cum a încheiat Argetoianu „împrumutul“ la Paris, cu „garanția a două bănci din țară“.

Apoi dr. Trifu cetește lunga-i expunere despre franc-masonerie, cu biografia, nu fără haz, a lui Pangal. Ottescu a cercat să reducă întinderea interpelării și a isprăvit cetind statutele publice ale francmasonilor și presintând lista celor cari, onorând țara, au făcut parte dintr'insa... Mulți din majoritate au o atitudine prudent rezervată.

6 Februar.

Conferința mea la „Academia Dramatică“, despre sensul teatrului.

*

La Cameră, Argetoianu-mi vorbește, cu un aer îngrijorat, de presă. Îl întreb dacă vrea confiscări, o lege grabnică.. El se oprește la piedeca din Constituție. Apoi ajunge a precisa. E vorba de raporturile noastre. Mă întreabă dacă am ceva contra lui. — Absolut nimic. Doar am fost doi ani împreună.

El nu pare a fi bucuros de amintire. Ar dori să zică ceva, cândva, într'o anume formă. — De ce nu? (Face parte, cred, din măsurile de precauție privitoare la conversiune.)

*

Apoi, discurs al lui Costinescu, familiar și plăcut, la legea drumurilor. Se învederează greșeala amiezitei: imensă risipă de bani.

Oteteleșanu aduce înainte o fraudă la Războiu. Asigură că ministrul, plecat la Brașov, va răspunde Luni.

7 Februar.

La dejun la Regina Maria, cu regina Elisabeta, Künzler-Jezersky și doamna. Convorbiri fără însemnătate, străine de politică.

*

Spre seară, la Văleni.

8 Februar.

Întoarcerea, pe un ger cumplit, a Regelui de la Brașov, unde i s'a dat cetățuia.

Argetoianu se plânge de intrigile contra lui, făcute de liberali. Se apără că nu-i sânt „amici“ : i-a întrebuițat numai. Auboîn laudă conversiunea ; ei răspândesc zvonuri ca stampilarea hârtiilor sau devalorisarea rentelor. El n'a fost pentru Angelescu la Banca Națională. I-a fost impus prin luptă.

Întrebări la Cameră (amestecul episcopului de Argeș în alegerile eparhiale, etc.). Amza discută o comandă cu Oteteleşanu. Ghelmegeanu vorbește la legea drumurilor. Explic motivele pentru care presint un proiect de lege pentru a avea la Văleni casa Mârzea, unde vreau să așez Școala de zugrăvi¹ : din toate partidele îmi vin manifestații de simpatie.

*

Argetoianu pare a se lupta *de fapt* cu liberalii.

9 Februar.

Se discută la Cameră orariul școlar. Toți sânt de părere că e bine să fie împărțit în două.

¹ Neînțelegătorii au dărâmat frumoasa veche zidire....

Xeni a protestat contra aducerii proiectului conversiunii într'o formă pe care n'a cunoscut-o Consiliul, Legislativ. Ii răspunde Radian, apoi, cu bruscheța lui obișnuită, Argetoianu.

Desprețul lui pentru Cameră se oglindește în acest sfat dat lui Karpen: să nu răspundă prea des, „ca să nu-î invețe cu nărav“. Mai aflu lucruri care mă înștiințează: n'a dat voie să vie la mine lui Brătescu, care va fi silit a mă cerceta seara și a spus fratelui meu că nu eu l-am adus pe dânsul, ci el pe mine, eu fiind acela cu care poate lucra.

Am în această privință o conversație cu Amza și Munteanu-Râmnic. E vorba și de interimatul de la Interne. Amza spune că generalului Dimitrescu Regele l-a spus că ține prea mult la mine ca să-mi arăte el când ar fi să se facă o schimbare de Guvern.

10 Februar.

În legătură cu audiențele pentru conversiune ziarele aruncă iar formula Guvernului nou, contra căruia fulminează, aglând ideia unirii între partide, „Patria“.

*

La Regele, care a primit ieri pe Duca. Aprobă punctul meu de vedere în ce privește „status“ul catolic. E contra unei „spoliații“. Cum conversiunea stă să vie la Cameră, îl întreb care e punctul său de vedere. Nu știe ce schimbări s'au adus în ultimul moment. Dar conversiunea trebuie să se facă: va fi cel mai important act al Ministeriului. Admite partea sa la inițiativă și la stabilirea formei.

Îl întreb ce ar fi dacă proiectul ar cădea. Ministrul de Finanțe rămâne? — Atarnă de condițiile căderii. — Dar dacă și președintele Consiliului ar fi susținut-o? — Tot așa. Dar orice Guvern ar fi, trebuie votată conversiunea

Îi vorbesc de zvonurile de crisă. — Eu înțeleg a lucra și cu opoziția. Dar după fiecare audiență umblă astfel de zvonuri. Mi se răspunde că nu poate fi vorba de nimic pentru azi. Dar viitorul nu atârnă nici măcar de Suveran, ci de împrejurări. Poate să se despartă de oameni cari-i plac și să primească pe alții, pentru cari n'ar avea nicio simpatie. Dar ce continuă să dorească, e un Ministeriu de coaliție.

— Cu cine? (Tăcere.) Cu Presan? A dovedit că nu vrea. Cu Titulescu? E o genială secătură. A ofensat și Coroana. Cu mine? Domni! aceia nu mă vor. Unde s'ar putea găsi altul? — Pentru moment n'am pe nimeni în vedere.

Îi amintesc în ce condiții am luat Guvernul. Fără bucurie, pentru a-l face un serviciu. — Da, și îți mulțămesc. — Dar nici vrâsta, nici rostul meu, nici nevoia de a mă mai avea cu prestigiu pentru alte împrejurări — Regele recunoaște că se poate — nu-mi permit a fi „în-lăturat“. Din timp trebuie să mi se dea indicații pentru ca eu însumi, cum se cuvine, să mă retrag. (O promite, dar nu e pentru acum.)

Îl întreb dacă, odată conversiunea votată, „Maurul are să plece“. — Nu. Dar legea administrativă nu trebuie să provoace nemulțămiri. Ar fi mai potrivită pentru Ministeriul de concentrare.

„E crezul meu, d-le profesor“, spune Regele zimbând — Eu nu cred posibilă realizarea lui. După noi nu pot veni liberalii, cu un șef fără caracter, ci numai național-țărăniștii.

Îl rog că, dacă Argetoianu vrea să-l sprijină conversiunea — și, orice aș crede, sânt gata a o face cu toată loialitatea, — să mi-o spuie, să mi-o ceară.

*

Ministrul Poloniei îmi cere să se discute în Consiliul de miniștri chestia Polonilor expropriați.

*

I-am oferit Regelui să cedez locul lui Argetoianu, ceea ce, pentru conversiune, i-ar putea da un mai mare prestigiu. A refuzat.

Lăuda pe Comnen. I s'ar cuveni restabilirea la Berlin, unde Tașcă e ca neexistent.

*

La Cameră, Răducanu aduce zvonul că s'a oprit de Cehoslovaci importul porumbului nostru; dr. Lupu, abia întors, vrea să întrebuițăm represalii. Cel d'întăiu ne acuză că n'avem o politică a comerțului, Dimitriu (de la Târgoviște) că răspândim știri alarmante asupra finanțelor noastre.

11 Februar.

„Curentul“ aduce o dare de samă despre audiența mea la Regele, în care sânt chiar terminii întrebuițai de Suveran și este și răspunsul meu, în esență.

În același timp, se anunță cu surle visita la București a lui Titulescu.

Mi se pare că păharul răbdărilor mele s'a umplut și trimet prin Puiu Dumitrescu un neted act de demisie.

Îl comunic lui Amza și Vălcovici, cari încearcă să mă facă a reveni. Sânt silit să-i refuz.

Vălcovici aduce pe Argetoianu, căruia-i arăt nemulțămirea mea, mai vechi și mai nou. El pare mișcat, cu ochii în lacrimi. Mă roagă stăruitor, de mai multe ori, să amân până la audiența lui de mâine. Nu pot să i-o acord. I-am vorbit și de lipsa de direcție unică de la

Interne, unde e liber a alege pe cine vrea. Și el e atins de caracterul audiențelor la Regele și ar vrea ca Suveranul să ni dea un semn de încredere.

Concediez și personalul oficial de la mine.

Puiu Dumitrescu îmi readuce însă demisia. Propun ca Regele să facă o declarație oficială.

Dumitrescu revine. Regele nu crede că e bine a se vorbi de demisie. Așa s'a întâmplat cu Mironescu și n'a ieșit bine: ne-ar scădea. Propun alte norme, ca „pretinse consultări în vederea unei crize ministeriale“ ori „nevoia de a avea, în momentul când se presintă proiectul conversiunii, întreaga autoritate necesară pentru o măsură de această întindere“. El crede că e mai bine să aștept declarațiile pe care deseară, la inaugurarea studiului de radio, le va face Regele. Admit aceasta.

*

La Cameră cetesc declarația lui Künzl-Jezersky că nu e vorba de oprirea porumbului nostru. Se votează, după discuții în care se încearcă a se merge cu conversiunea și mai departe la orașe, după o intervenție pentru Creditul Rural, după ciocniri între liberali și țărăniști, legea prelungirii moratorului până la 15 Mart. Defilează la tribună cel din comisia conversiunii, acusați de „Universul“ că se gândesc la interesele lor. Se cere ca parlamentarii și miniștrii să nu beneficieze de lege.

Foarte bună interpelare, scânteietoare de spirit și de o vervă tinerească, a lui Cuza în chestia zahărului.

*

Seara, la radio. Regele e foarte amabil. După bunele discursuri ale lui Gusti și Vălcovici, el, vorbind de valoarea culturii românești, amestecă pe sfetnicii pe cari l-a chemat și pomenește cu laude numele meu. Aceasta ca o asigurare și satisfacție.

Puaux imi anunță venirea în Maiu, pentru o conferință la Gusti, a economistului frances Siegfried, care e cumnatul lui.

*

Ghica telegrafiază că Polonia lasă să cadă negocierile cu bolșevicii. A fost numai un joc față de Berlin.

Gh. Brătianu a cerut în Cameră să i se presinte actele pentru o interpelare.

*

Regele mi-a spus prin Puiu Dumitrescu că Titulescu n'a fost chemat, ci a cerut *el* o audiență.

12 Februar.

Comunicație la Academie despre familia lui Petru Șchiopul. Mehedinți se luptă violent cu Bianu pentru noua ortografie (cu *ț* în loc de *â*). Arăt că, odată creată o tradiție, nu trebuie părăsită.

La Cameră cineva are lipsa de gust de a presinta laudele Regelui pentru mine. Oamenii ca Trancu izbucnesc în intreruperi grosolane. Se cere să nu fie notate. Preotul Man intervine și, cum o glumă a mea îi amintește stăruințele pentru restituirea unei biserici unite, urlă imprecațiile sale de fanatic.

La Senat bună interpelare în chestia „status“-ului, de Oanea. Răspuns potolit al lui Gyarfás. Arăt punctul nostru de vedere, cu întrebarea Sf. Scaun.

*

„Lupta“ arată că adiutantul regal Stoicescu întovărășește de la Geneva pe Titulescu. De fapt, el e acolo.

13 Februdr.

La Cameră pasionate discuții între preoții ardeleni al celor două rituri.

*

Averescu (supt iscălitura ***) publică un articol cu subînțelesuri cu privire la căderea lui Cuza (eu sânt... Kogălniceanu). Țepistul Ottulescu îl semnaleză, și, acum Oteteleşanu, Trancu urlă, îl cetește. Spun limpede că părerea mea este că „se sugerează răsturnarea Soveranului“; voiu întreba și pe colegii miei dacă trebuie să răspundem cu despreț sau să începem o acțiune judecătorească. Apoi Fluieraș deschide chestia șomerilor, cari ar fi 300.000... Vălcovici promite ca, împreună cu dr. Cantacuzino și cu interpelatorul, să caute soluții; eu dau 500.000 de lei de la Preșidenție. Cu Landau, la care se adaugă Lupu, se redeschide chestia de la Soroca.

*

Titulescu a venit, fără a cere voie altuia decât Regelui. La gară Argetoianu era numai miere. „Nația“ striga afară: „Trăiască Titulescu“.

•

Azi dimineață, Filipescu-mi spune că s'a anunțat lui N. Miculescu cum că se gătește o nouă „bombă“, care ar fi imposibilul pe avere. Auboim îl crede imposibil. Argetoianu i-ar fi spus acestuia că lea preșidenția. Filipescu mă înștiințează ca să pot lua măsuri. Îi spun că voiu cere înainte de închiderea Camerelor vot de încredere nominală. Îi cer secretul. El spune că ai lui vor vota pentru.

14 Februar.

La Văleni.

*

După-amiază ministrul Poloniei. Îmi aduce o telegramă a lui Beck, mâna dreaptă a lui Pilsudski, prin care ne invită a încheia cu Sovietele, căci altfel Estonia încheie, Letonia, grăbită de influența rusească, rupe „frontul“. Îmi cere răspuns. — Voiu întreba pe Regele.

*

Titulescu la mine. E foarte nemulțămît în ce privește politica externă a României. N'am prevăzut pentru armament o sumă care să permită discuția ; cu Sovietele, cu care, fără Take Ionescu, s'ar fi înțeles încă din 1920, și căroră, la Viena, li s'a dat ocașia să strice prescripția cu privire la Basarabia, am apucat-o rău, puînd noi întăiu chestia Basarabiei. Putem ajunge a fi pierduți în opinia publică, fiind priviți ca războinici ; s'ar merge și până la discuția rectificării de frontiere. De altfel vorbește despre cele petrecute la Geneva, unde n'am luat prea în serios conferința. Tardieu, cu mai multe linii de luptă, a vorbit foarte bine ; Brüning, cu multă ipocrisie, despre lipsa de forță militară a Germaniei ; cumînte Grandi și, cu toate că era prima oară acolo, superb, Simon. Noi stăm cât mai rău.

Îl arăt că am lucrat „după împrejurări“ ; că hotărîrile le ia Regele după raportul ministrului de Externe, vechiu diplomat. Cum sânt foarte rece și ceremonios, el, explicând de ce a venit fără a mă înștiința și pretinzând că a vrut să vie și în Iulie și Octombrie (n'am știut nimic ; și s'a crezut că Externele n'au sarcina de a-mi comunica rapoartele), dorește a vorbi, nu cu șeful, ci cu Iorga. — Acela a murit de mult, și nu va învia. — De ce ? Nu pot ști de ce. — Sânt secrete de Stat ? — Nu, de conștiință.

Apoi îi vorbesc de situația țării, mai bună de cum o presintă ziarele, de greutatea de a face ceva (și el se plînge că a fost împiedecat cinsprezece ani de la lucru). Legat, împiedecat, ținut în necunoștința atător lucruri, e de mirare cum mai resist. În două luni el s'ar fi istovît.

La urmă îl întreb ce crede că e de făcut cu Sovietele. — Să afle cine a încurcat. — Nu vrei să mi-o spun mie ? El bine, vom încerca noi.

•

La Legația Franciei pentru musicantul Ravel, — un adevărat greier bătrân. Franasovici și Madgearu îmi spun că Argetoianu a făcut impositul pe capital — „bomba“ — și l-a supus șefilor de partid.

Trimet pe Vălcovici la Argetoianu. Vine să-mi spuie, cu Karpen de față, că e vorba de o simplă obligație de Stat, rămâind libere casele și terenurile supt zece hectare.

15 Februar.

Ziarele aduc detalii cu privire la planul lui Argetoianu.

Trimet să întrebe pe Puiu Dumitrescu dacă Regele-l admite. Sânt rugat a nu-l combate, de și e numai o propunere.

*

La 3, Argetoianu-mi spune că Banca Națională a dat ideia; obligațiile vor putea servi după câțva timp la plata impositelor. Casele intră și ele în „împrumutul național“. Altfel, cădeau băncile.

*

La Consillu aduc înainte cererea ministrului Poloniei.

Apoi Argetoianu-și cetește proiectul, deplin redactat.

Îl rog la urmă, urându-i succes, să mă înștiințeze, în asemenea casuri și pe mine, de și „îmi dau samă că discuția a trecut dincolo de cadrul ministerial și a devenit o chestie națională“. Altfel rămân ridicul, și ridiculul se răsfrânge asupra întregului Ministeriu.

Plec la Cameră. În lipsa mea, Amza presintă observații. Când le face și Karpen, Argetoianu se ridică furios, se plânge că n'a fost felicitat pentru idela lui și că nu e cine să-l înțeleagă. Apoi iese.

*

La Cameră iarăși articolele lui Averescu, care, acum, supt iscălitură, compară pe Regele cu Ludovic al Bavariei... Urlete ale lui Trancu și Oteteleşanu. Răducanu reiea atacurile contra Cehoslovaciei. E o atmosferă detestabilă. Și Vălcovici e atacat pentru proiectul lui.

*

Amza, căruia Argetoianu i-a spus că, pentru ideile lui Titulescu și cererile armatei, nu-și poate „camufla bugetul“, se plânge că suma datorită armatei se ridică la 400 de milioane. Argetoianu a spus undeva că „se poate merge cu acest Ministeriu, dar scoțând pe Șișești, bolnav“ (acuma s'a întors din concediu), „pe Karpen, bun doar la Politehnică, și pe Pop, numit în lipsa lui, plus patru sub-secretari“.

16 Februar.

La Regele. Pentru nota polonă, transmisă de Szembek, prin care ni se cere a semna cu Sovietele, căci altfel se strică „frontul“ comun, Estonia dorind semnarea și Letonia fiind silită de motive interne a se grăbi. Se invocă și influența ce ar avea-o semnarea asupra stării morale a maselor sovietice.

Regele găsește că I. Sturdza a greșit la Riga în unele amănunte de formă (sugestie a lui Titulescu). Crede că Zaleski are să decidă. Să-i vorbească Ghica. Este o învoială de front comun.

Dă dreptate lui Titulescu și în ce privește situația noastră la desarmare. Recunoaște că vina e a lui Argetoianu.

Sturdza-mi scrie că a intervenit pe lângă Stenimacov, delegatul sovietic, pentru lucrurile Academiei; a fost înștințat de acesta că s'a trimes cererea la Moscova.

Propun ca eu, ca academician, să intervin la președintele Academiei sovietice. Regele crede că, fiind și președinte de Consiliu, n'aș putea-o face. Rămâne ca adresa să vie de la Bianu și Țițeica.

Vin la situația politică, relativ la care Valeriu Pop, ieșind din audiență, mi-a spus că Regele, interesându-se cine a fost la serbătorirea lui Goga din Cluj (numai doi din partidul național), și-a arătat din nou dorința Ministeriului de concentrare.

Îi spun că am trecut peste fasa de desgust de acum câteva zile. În Ministeriul de concentrare nu cred. Oamenii nu pot lucra împreună. S'ar pierde baza de acum, pentru a nu o mai putea relua, și s'ar ajunge la un nou eșec. Nu se pot plasa mai multe clientele; una singură, a lui Argetoianu, care a făcut, face și va face politică, ni cauzează destule neplăceri, cu numiri nepotrivite de perfecți și risipă. „Șefii“ nu sânt șefi, ci unelte ale clientelilor respective.

De liberalii duciști nu poate fi vorba; ar veni cu cuțitul la spate. Nu se poate ținea samă de grupări ca ale lui Lupu și Gh. Brătianu, de care Regele se arată complet desilusionat. Nu-i pomenesc nimic de Averescu.

Întrebat dacă l-am văzut pe Titulescu, spun sincer ce a fost. N'aveam contra lui „un dinte“, ci... o dantură întreagă. Pentru că n'a primit, pentru că m'a băgat într'o formațiune în care sânt închis în carcera Ministeriului de Instrucție, trebuind să accept acte pe care le desaproab, atunci când eram în stare, om întreg la vrâsta mea, să fac lucruri nouă, și prin mijloace revoluționare; pentru că a permis propaganda contra Ministeriului și a Regelui; pentru că nu m'a informat de nimic; mai puțin pentru că nu m'a înștiințat de venirea sa.

Arăt că Argetoianu continuă a fi brutal cu miniștrii.

Povestesc scena de ieri. Propun pe Amza la Interne. Oricum, Regele ar fi să facă o observație. Dar îl voiu apăra conversiunea lui Argetoianu, cu toate anexele.

Vorbesc hotărît. După multe ce am înghițit, izbucnesc și eu, ca acel izvor de la Iz buc care țîșnește numai din timp în timp și lumea se grăbește a-i lua apa. Mâne voiu fi numai ministrul venit cu hârțiile la semnat.

Am cu mine în Cameră optzeci de deputați. Țepiștii, antisemișii, jumătate din Evrei, ceva din naționaliști merg cu mine. Fără mine nu se poate lucra. De disolvare să ferească Dumnezeu Coroana! Cine ar presida „alegerile libere”? Ar ieși numai extremiști de stînga și de dreapta. Iar eu aș merge alături de Cuza. — Cu ce samăndă el? — Oricum. Și sacrificiul are o margene. Grămădit într'un colț, orice vietate sare în față. De nouă luni sânt tratat ca un căne turbat. Și instinctul de conservare are drepturile sale.

Guvernul de concentrare îl voiu combate din răspun-teri. Am mai răsturnat guverne. Pe Averescu, care m'a izgonit în 1919, nu m'am lăsat pândă ce, și cu Al Constantinescu și cu Știrbei, l-am pus la pământ.

Pe jărăniști îi admit. Pot și lucra cu ei. — Te primesc? — Afără de Maniu, Valda, Madgearu. În Maniu să nu se puie niciun temelu. E născut președinte de Republică. Nu e un conflict între un om politic și Rege, ci între doi șefi de Stat, dintre cari unul n'a putut reuși. E, tot, reminiscențe revoluționare și idei abstracte ungurești.

Regele recunoaște adevărul observațiilor mele. Pentru moment n'are ce pune în loc. Îi recomand să lase a lucra împrejurările. Cum spune că se pregătește pentru ce ar fi să fie atunci, observ că orice cal simte când călărețul stă să sară pe altul și cade în bot, cu primejdia călărețului.

*

Primesc dureroasa scrisoare a lui Ghica, profund desgustat de apucăturile lui Titulescu, care fără voia lui, după ce-și luase bilet pentru Londra; a sărit la București. Cere să fie retrimis la Roma. Îi scriu că voi face tot ce pot pentru a-l reține contra intrigii ce se țese contra lui.

17 Februar.

În toată presa e o formidabilă isterie de ură.

*

După-amiazi la Cameră Argetoianu îmi spune, enervat că, față de atitudinea lui Titulescu, va cere lămurirea situației.

Un georgist mă întreabă ce cred de impozitul pe capital. Îi arăt că, odată ce mi s'a impus conversiunea, metodele se pot discuta. Așezământul nostru fiscal e, de altfel, așa de inferior!

*

Argetoianu a anunțat în comisiune că, dacă i se pun piedeci, va lăsa altora finanțarea conversiunii.

*

Seara, mi se arată injuriile tinărului profesor C. C. Giurescu, din gruparea lui Gh. Brătianu, în „Revista Istorică Română” cu prilejul „Istoriei Românilor și a civilizației lor”.

18 Februar.

Desdedimneață Argetoianu, care se credea răcit. A fost la Regele. I s'a spus că nu e alt Guvern la îndemână. Argetoianu a cerut atunci o întărire de încredere față de acțiunea din ziare. I s'a promis un Consiliu de

miniștri presdat de Rege, mâni, la 11, care va pecetlui o formulă. Totuși dispozițiile de acolo nu-l plac.

*

După amiază, la Cameră, se pune problema zahărului. Un mare curent contra trustului reunește oameni din toate partidele. Mă mulțămesc să arăt și cealaltă latură. Las complectă libertate majorității. Proiectul e votat cu o mare majoritate.

Cuza-mi mulțămeste: Lupu aruncă lozinca istorică: „Schimbarea Domnilor bucuria nebunilor“. Să rămânem, atacând alte trusturi! El e gata să ajute „chirurgia“, dar nu pe banca ministerială.

*

Seara, la Legația italiană, unde e și senatorul Poricelli, specialist în drumuri, căruia Argetoianu i-a dat speranțe („auto-strada“, care ne-ar împovăra cu peste un miliard), care nu se pot îndeplini.

Prezios și furios de votul de la Cameră. Nu ni se va mai da un ban. Crede că greșim neiscălinind pactul cu Sovietele. Polonia va iscăli. Legăturile cu dansa se vor slăbi.

Îi dau lămuriri. Dar voi întrebă la Geneva.

19 Februar.

Consiliu de miniștri presdat de Regele.

Vorbește întâiu Argetoianu. A vrut plata de Stat. N'a găsit bani în străinătate. A încercat cu împrumutul forțat. Toate partidele i s'au opus, afară de două mici grupuri. Renunță. Desface deci finanțarea de conversiune. Cea d'întăiu se va vota în curând. Până atunci poate capitalul străin va fi în stare să ofere un împrumut ori

prețul cerealelor va crește (Regele crede că nu e de așteptat). Până atunci se prelungește valoarea cambiilor.

Regele mă întreabă de părere. Voiu vorbi la urmă. Asigur însă că orice măsură a ministrului de Finanțe aprobată de Regele va fi sprijinită de mine, oricare mi-ar fi opiniile, cu toate mijloacele mele și cu toată influența ce o am asupra unei mari părți din membrii Parlamentului.

Șișești face câteva observații de detaliu, vorbind și de moratoriu, pe care Argetoianu-l declară periculos, pentru că s'ar întinde de la sine asupra tuturor categoriilor.

Radian dă explicații tehnice.

Amza e de părere că, de la început, s'a mers prea departe. Clasa mijlocie este și ea vrednică de interes. O spune și ca vechiu agricultor.

Karpen observă că, neplătind Statul furnizorilor (ca fabricile de țesut), se va ajunge la falimente și la întinderea șomajului. El e continuu asaltat la Ministeriu.

Ieau cuvântul la urmă. Repet că voiu da concursul meu părerii ce se va adopta (Regele vorbise de divergențe, pe care le-am tăgăduit imediat, între miniștri). Ruperea în două a legii are desavantagiul de a se slăbi autoritatea Guvernului. Cum unii colegi au vorbit de posibilitatea altui Guvern. accentuez că unui Guvern de *intermezzo* nu trebuie să i se îngăduie a pune o problemă așa de grea, iar, dacă s'a permis, atunci să i se deschidă orizont. E însă și un dublu avantaj: ca și la Iași în 1917, se rezolvă în principiu chestiunea. Dacă s'ar fi ațaus și finanțarea, greșelile s'ar fi putut corecta după experiență, căci nicio lege nu e eternă. Zăbava permite a se face acele cercetări care trebuiau făcute de la început, fără a se cădea în amănări ca acelea propuse de Vaida la improprietărire, dar cu adunarea unei informații fără

care nu se poate face nimic serios, cum n'a ieșit serioasă nici opera de împrumut.

De acela, fiindcă se pot introduce și elemente nouă, adaug observații care fără aceasta n'ar avea decât o valoare personală.

Chestia a fost deschisă, supt Guvernul trecut, de Madgearu și Manoilescu. Au recurs la ziare, ca unii cari n'aveau în vedere problema însăși, cât succesul personal. Au presintat statistici exagerate, care nu se potriveau între ele. N'au făcut niciun pas pentru a se înțelege între sine.

În Septembrie 1930, — Regele, care nu e dator a ceti ziare, și cu atât mai puțin pe al meu, își aduce aminte de o audiență a mea, — am arătat, ca un cunoscător al țării până în ultimul sat, unde m'au dus cercetările mele, de și nu sânt agricultor (Ardelenii știu bine pe unde am răsbatut la dânșii), că nu există un țăran, ci mai multe tipuri.

În Bucovina, in Moldova-de-Sus, in Maramurășul stors, mai puțin in Nordul Basarabiei, — Argetoianu adaug, pe lângă Gorj, pomenit de mine, Doljul și Romanații, — e datorie la cămătari. Ea trebuie neapărat ajutată, ca să se impiedece flămânzirea Maramurășenilor și revolta Bucovinenilor.

Aiurea e banca falsă, a cămătarilor. Gh. Popovici, unul dintre cei mai capabili Români, recomanda tipul Raiffeisen, tot restul fiind cămătărie. Așa au făcut Sașii (Brandsch aprobă). Nici acolo mare cruțare pentru creditor.

Apoi băncile adevărate, in legătură cu cele mari și deci influențând asupra creditului țării.

Trebuie o cercetare statistică din partea unei comisii cu drept de arbitragiu. Se poate face și acum, de ad-

ministrație și mai ales de justiție. Avem fericirea de a cuprinde un ministru din Ardeal, cu vederi clare și cu energie. Să înceapă a lucra. Multe creanțe vor cădea, și finanțarea va fi ușurată.

Dar nu s'a mai vorbit de conversiune până în Octombrie 1931. Spusesem la Paris că, Statul fiind stângaci, trebuie lăsat și organismului să-și închidă rănilor, ajutându-l, în loc de a-și pune degetul între cele două margini. La întors am găsit proiectul.

L-am lăsat în sama ministrului de resort și a Comisiunii. Ministrul s'a sprijinit pe partide. Ce sânt ele? Câțiva oameni, cu alții câțiva la îndemână, fără legături reale cu țara, une ori populari printr'o demagogie încheiată azi, când n'au ce mai oferi. Le-a crezut sincere, pe când, de fapt, a fost un continuu amestec de intrigă și de demagogie. Acuma își dă samă de nevoia, ce era, a unei acțiuni răpezi și cu autoritate.

Retragerea unei părți din proiect va provoca acușările ziarelor. („Orice ați face“, spune Regele.) Nu-mi pasă. Delavrancea-mi recomanda, în tinereșă, să-mi fac carapace. O am azi de să poată trece un camion peste dânsa...

Așa vorbește omul cel mai prost, în aceste chestiuni, din Țara Românească, dovedind că poate fi și el util.

Regele permite lui Argetoianu să lucreze așa.

La plecare-i spun: E mai bine ca M. V. să fi crezut că ia un prost și să găsească un om deștept decât să fi crezut că ia un om deștept și să găsească un prost.

Miniștrii se despart în cel mai bunl termini.

•

La Cameră se presintă, cu certuri vulgare, alegerile eparhiale, pătate de politicianism.

*

La Senat s'a adus legea zahărului. Comisiunea chiamă pe Argetoianu, care, ocupat, n'ar putea veni decât mâni (Radianu, venind de la el, mi-a spus că legea e neacceptabilă). Îl rog să vie astăzi. Senatorii s'au declarat în permanență.

Argetoianu se teme pentru devise. I-au spus și la Banca Națională. Găsesc mijlocul unui amendament de contingentare din inițiativa Consilului de miniștri.

☉ În discuție, Gyarfás atrage atenția asupra nevoii de a profita și noi ceva de la cei cărora li se deschid granițele. Inginerul Mircea protestă în numele industriei naționale. Liberalii declară că votează legea fără amendament. Banciu, de la Brașov, atacă fabrica din Bod. Un Bucovinean și un Bănățean se plâng contra fabricilor de zahăr. Explic rostul amendamentului. La votare, 96 pentru, 22 contra.

*

Ziarele continuă a ventila Ministeriul lui Titulescu, care ar fi să ia ființă Duminecă.

20 Februar.

Dimineața, cu Preziosi la o expoziție de pictură italiană; apoi și la Musee. Îmi vorbește din nou de capitalurile italiene din zahăr și laudă pe principalul acționar. A vorbit violent cu Lupu.

La Ministeriu mi se anunță că mareșalul Iliasievici vrea să-mi vorbească, „acasă sau la Cameră“. Îl poftesc la mine, și fără zăbavă. Prevăd că va fi vorba de zahăr.

De fapt, la 3, el apare pentru a-mi spune că ar fi bună amânarea. Arăt că e imposibil. Mai bine-mi părăsesc locul. Nu pot avea două atitudini. Nu e nici în interesul Coroanei: chestiile de hrană pot distruge imediat

și o popularitate regală. Atunci îmi spune că e și o a doua propunere: votarea la Cameră *cu* amendamentul. Admit. Vorbește la telefon cu Regele, adăugînd că „rog“ să fiu primit. Corectez: „*sînt gata să mă presint Suvranului*“.

Se adoptă votarea cu amendament.

Majoritățile primesc bine explicațiile mele. În plen le repet când mă întrebă. Discursuri înfocate ale lui Cuza și Lupu (acesta propune în discuția comercială cu Grecia să dăm afară 200.000 de Greci). Injurii grosolane cîtite și repetate la tribună de Trancu-Iași. Observații malițioase ale d-rului Costinescu și asalt brutal al lui Răducanu. Josika e pentru amendament, și Lupu pare gata a-i băga degetele în ochi. Urletele une ori întrec orice cuvânt.

Gh. Brătianu începe cu aprobări ca să termine cu încă un refus.

După explicațiile mele, care denunț scopul *politic* al luptei care unește liberali și național-țărăniști, 160 pentru 44 contra. Unli liberali au votat fățiș alb la alb. Ar fi votat și Cuza, căruia-i atrăsesem atenția asupra consecințelor.

Li mulțămesc la toți, adăugînd că fără acest vot am fi recurs la acte de Stat pentru lefentirea zahărului.

21 Februar.

La Văleni și Cocorești-Grînd. Seara, Amza îmi explică de ce sîntem chemați la Palat în Consiliu presîdat de Regele.

22 Februar.

Consiliul Apărării Naționale. Se discută chestia furniturilor în țară (40 %) și a comenziilor la Reșița, Cujir, etc., pentru peste un miliard, de repartizat între mai mulți

ani. Regele laudă opera fabricantului Zamfirescu, care face avioane de școală și ar putea face și pentru războiu. Generalul Cihoski atacă pe Amza, când acesta spune că Skoda ni face socoteli de patru ori mai mari decât prețul de cost în fabrică. Argetoianu dă explicații financiare. Se ating și alte chestii militare.

Argetoianu ar vrea să nu importăm zahăr. Îi spun că e o afacere de obraz; opinia publică vrea să vadă un început de înfăptuire; n'o putem minți. Încheie spunând că importul ce s'ar face să fie puțin.

*

După-amiazi el vine la Cameră pentru a împăca lucrul.

Florin Zaharia mă întreabă ce sânt zvonurile, privitoare la situația externă a țării, pe care le-a provocat venirea lui Titulescu. Îi arăt că nicio primejdie nu amenință România și că mahalagismele nu se pot ținea în sană. Aplaudă și o parte din opoziție. Arăt că am văzut pe Titulescu, cu care am vorbit ca și înainte și, dacă n'aș fi reținut la Cameră, aș merge și eu să-l petrec la gară.

Argetoianu-mi spune că a vorbit cu Regele, care e în bune dispoziții. Titulescu m'a părut pentru glumele mele

*

Discuția legii drumurilor e foarte pasionată. Popovici apără atitudinea sa în contractul suedez și atacă violent pe „calomniatorul“ Mareș, care e raportor. Acesta promite a-i răspunde tot așa. După cuvântarea lui, care e silită a retracta ce a spus despre interesarea lui Lugoșianu, vorbește, foarte strâns, dejucând pe adversarii jărâniști Vălcovici. Cum, de la tribună, Mareș face pe Popovici și Lugoșianu „profitori“, Popovici îl apucă de gât, îl pământuște, îl lovește cu pumnii, pentru ca, la rândul său, să fie apucat de cap. Se cere la Comisia de judecată expulsarea lui pe o lună.

*

Seara, comemorarea lui Washington la Ateneu, Regele și Regina Maria fiind de față. Discursuri al lui Oromolu, al meu, al însărcinatului de afaceri american. Puțină lume. Soțiile diplomaților lipsesc. Abia câțiva din membrii Guvernului.

23 Februar.

La Cameră a doua oară rămâne nul votul pentru excluderea lui Popovici. El e absent; Mareș de față. Țepiștii cetesc o declarație de infierare pentru indiferența opoziției. Trece legea lui Argetoianu pentru apărarea déviselor. Cuvântarea lui Vălcovici la legea drumurilor e des întreruptă de țărăniști.

*

Argetoianu are legea zahărului. Promite a o prezenta iscăliturii Regelui.

24 Februar.

La Regele. Mă asigură că a mulțămît pe Ghica : acesta o confirmă, dar anunță plecarea-i la București după întoarcerea lui Titulescu. Venind vorba de misiunea dată acestuia, spun că el e mai bucuros să apere idelle altora decât ca altul să apere ideile lui. E vorba apoi de cine să reprezinte Ministeriul la jubileul rabinului Niemirower... În ce privește legea zahărului, care e la Argetoianu, Regele mă autorisă să spun că o va promulga.

*

Beck stăruie din nou pentru iscălirea pactului (care ?) cu Sovietele (au iscălit Estonia și Letonia), atunci când Ghica arată că Zaleski, care s'a declarat odată, nu mai trebuie întrebat. La Varșovia, și Pilsudski i-a spus că nu

ține. Ghica socotește că e un joc al Sovietelor, ca să poată susține la Geneva punctul de vedere sovietic al desarmării totale. Laval e hotărât contra pactului. Și Berthelot și-a schimbat atitudinea.

*

La Cameră, Oteteleşanu vrea anchetă parlamentară în chestia Popovici-Mareș (duel fără rezultat; Popovici a vizat). Se alătură și Lupu. Obiectez că Vălcovici a promis răspunsul pe Marji. Se votează, cu aprobarea tuturor partidelor, legea organizării tehnice a armatei.

25 Februar.

La Cameră, declarația liberală, citită cu patos de Tătarăscu. Promite altă lege a conversiunii, califică Guvernul ca incapabil, dar mântuie declarând că partidul va vota proiectul. Țepiștii, prin Spulber, se declară contra lui.

Apoi legea gradelor în învățământul primar, combătută perfid și ipocrit de Țoni și Iacobescu, cari sperau răspingerea proiectului. Frumoase cuvinte ale lui Șt. Bogdan.

*

Istrate Micescu a venit cu asigurări de prietenie: în loc de conversiune ar vrea moratoriul general.

26 Februar.

Ieau hotărârea cu privire la confirmarea ca prorector a lui Basilescu, pe care Senatul universitar l-a despoiat și de decanat și de catedră, interzicându-i a se și prezenta în mijlocul lui.

*

La Cameră, cu aier fioros și străpungător, Gh. Brătianu cetește declarația „partidului liberal“. Celalt partid liberal protestă zgomotos.

*

La Senat pentru a răspunde interpelării lui Marino, ginerele lui Lemaitre, asupra lipsei de credit a industriei.

*

Consiliu de miniștri pentru zahăr, bălțile de la Ismail, pădurile basarabene expropriate.

*

Dinu Brătianu e bolnav de dublă pneumonie. Suțu, lecuit de același boală și de o hemiplegie, asistă la ședința Academiei, în care se vorbește de alegerea d-rului Marinescu ca membru asociat al Academiei de Medicină din Paris.

27 Februar.

Visita ministrului Germaniei în chestia locomotivelor.

*

Nae Ionescu îmi spune cum s'au oferit Regelui, acum în urmă, o sumă de președinți de Consiliu. Ar fi fost de tot hazul.

*

La Cameră pompoasa interpelare a lui Răducanu în ce privește prima de export a cerealelor. Liniștit, îi urmează Cipăianu.

*

La Senat trece legea învățământului primar. La discuție lipsește dr. Angelescu. Cei doi liberali prezenți, — unul, firește, Ștefan Ioan, — votează contra.

28 Februar.

Visita poetului armean Arșag Ciobanlian, venit pentru o conferință la București.

*

Drum la Văleni și la Bătrâni. Bună primire a satului.
„Și copiii de școală te cunosc.“

*

La Universitate, Basilescu a închis cu lacătul rectoratul. Nu s'a putut vota. Vre-o treizeci de profesori s'au adunat la Facultatea de Științe.

29 Februar.

Ziarele presintă lucrurile de la Universitate ca poruncite de mine.

Basilescu renunță la luptă. El cere, ca și Gusti, să fac eu convocarea. Arăt că n'am dreptul. Eu nu admit să se vorbească în numele Ministeriului. Ne înțelegem să mă adresez la decani și la profesori în parte pentru a li face cunoscut că, actul de numire a mea ca rector fiind de la 1-iu Mart, trebuie neapărat să se voteze la 2, pentru a se avea legăturile necesare cu Ministeriul.

Se declară mulțămiiți toți cu această formă.

*

Ministrul Austriei, cu o atitudine foarte dârză, bătând cu degetul pe hârtiile ce presintă, îmi comunică protestul Guvernului său contra noilor condiții făcute zahărului, cea ce ar aduce, contra făgăduințelor lui Manoilescu și Karpen, închiderea fabricilor din Lujeni, Ripiceni și încă una. Il rog să comunice actele la Externe și, cum mi

se cere un răspuns, dau numai acesta: „Voiu supune chestiunea Consiliului de miniştri“. După care mă ridic şi-i întind mâna.

*

Puţin înainte, Preziosi a fost la mine. Pentru visita mea la Roma (se decide a doua Duminică din April). Pentru un ajutor de dat lui Benedetto di Lucca (a mai fost ajutat). Propun să ni facă el, sau prin altul, copii după rapoartele consulare din Torino. Apoi se plânge în contra zahărului. Fabricanţii italieni au sosit; aşteaptă răspuns. Îi recomand să li spuie că ar trebui să arăte bunăvoinţă faţă de populaţia săracă, scăzând măcar pentru dânsa preţul, să ajute ştiinţific cultura sfeclei, să creeze industrii anexe (ca fructe zăhărite, magfun, etc.). Dar să renunţăm la lege nu se poate: de dragul nimănui n'o să mă sinucid. Nu pot fi înşelător şi minciunos.

*

La Camera comunic lui Argetolanu conversaţiile cu cei doi miniştri străini. Aştept pentru Consiliu hârtiile ministrului Austriei. El crede că se va ajunge la împărţirea capitalului străin

*

Vălcovici recunoaşte că ministrul Germaniei are dreptate.

*

La adunarea directorilor de şcoli primare din Bucureşti pentru adăposturile lor de vară. Închiderea şcolilor la 1-tu Iunie şi suprimarea examenelor se aplaudă călduros.

*

Seara, de la adunarea profesorilor de la Drept, cari părăsesc pe Basilescu (Plastara, Negulescu, Em. Antonescu), vine Gh. Mironescu, care, prevăzând că voiu

„cădea“ față de Gheorghiu, îmi propune să admit candidatura lui, care, pe urmă, mi-ar ceda locul. Îi răspund că nici n'am anunțat candidatura, nici n'o refuz și nu pot încheia niciun fel de învoieli.

S'a vorbit de incompatibilitatea funcțiilor de ministru și de rector, de neputința mea de a apăra prin pro-rector autonomia. Ieri îmi aduceau acușaii pentru că n'am demisionat, de la început (cui?) și că mi-am gătit prin noua lege o leafă mare pe cinci ani de zile..

•

Revista lui Brătianu apare, cu agresiunea lui Giurescu. Trei ziare: „Îndreptarea“, „Mișcarea“ și „Ordinea Nouă“ anunță că-i vor reproduce articolul.

1-iu Mart.

Coculescu intervine din nou, convocând pe profesori ca pro-rector. Nu voiu putea să confirm rezultatul alegerii.

Ziarele mă acopăr de injurii: eu aș fi „lăcătuț“ Universitatea.

În același timp, revista lui Brătianu se trimete gratuit tuturor — și lui Argetoianu...

*

La Cameră, discuția legii conversiunii. Termină Șoimu. Urmează dr. Cătuneanu, antisemit, care aprobă proiectul, și apoi D. R. Ioanițescu, care, firește, rămâne în continuare.

2 Mart.

Cu Szembek la Buzău pentru a saluta pe Pilsudski, care trece prin Constanța în Egipt (ziarele, cu „Curențuț“ în frunte, dau toate informațiile cu privire la călătorie, presintată totuși ca... absolut secretă).

Mareşalul soseşte, cu o întârziere de douăzeci de minute, după oarele 2. E gras, dar se plânge că după crisa de gripă din România a stat mult timp în casă şi poartă încă urmele: are un ochiu puşin umflat. În Polonia, spune el, până la Wilno, a fost cald. Numai în Februar vântul de Est a adus ninsoare în Lituania. Dar nu este peste măsură de frig. Altfel, de la Liov în jos la Cernăuşi, noaptea, se notau vre-o 24 de grade supt zero.

Vorbeşte de familia lui. Fata cea mare, de paisprezece ani, e frumoasă şi înzestrată, dar înceată; cea mică, de doisprezece, e deosebit de harnică şi plină de rasă; îşi biruie toate kolegele.

Vorbim mult timp despre şcoli, despre examene. Şi el a fost un şcolar leneş, învăţând numai ce-i plăcea.

Vorba vine despre limbajul ziarelor. El nu e pentru oprirea lor, ci pentru despreţ. Descrie foarte vioiu, de şi se luptă cu limba francesă, pe cutare orator anarhist, care, lângă Hyde Park din Londra, ataca trivial pe regina Victoria, fără a-l oprî policemanul; acesta a intervenit când lumea voiă să-l bată. Întrebat de ce a făcut-o, răspunde aşa: „Să-l dea în judecată şi va merge la ocnă, dar un cetăţean engles nu poate fi oprit să spuie ce crede“. E vorba şi de judecătoria englesi, cari, pentru o bătaie, pedepsesc pe cine a început.

I-i dor de locuri calde. Visul lui era să străbată lumea, umblând de la o primăvară la alta.

Nu ating chestii politice, ca să nu-mi vorbească de negocierile cu Sovietele, pe care le-a atins Szembe, pretinzând că mareşalul ar dori să le încheiem.

Aflu la Bucureşti că, supt presidenţia lui Mălăieşti (Gusti e bolnav, subit, de sciatică), s'a ales rector Gheorghiu, cu 58 de voturi, peste 30 ce are Coculescu; eu-19.

Inteligenţa şi recunoştinţa merg împreună.

La Cameră pun să mă interpeleze în scris asupra ignobilei campanii a ziarelor în legătură cu împrejurările de la Universitate. Deputații, fără deosebire, sânt mișcați de răspunsul meu.

3 Mart.

Între cei cari au votat cu mine au fost șapte profesori de la Teologie, Oteteleşanu, dr. Daniel, câțiva de la Drept. Mulți, crezând că alegerea nu va fi confirmată, n'au venit. Facultatea de Litere s'a distins prin dușmănia ei.

Fac decretul pentru dr. Gheorghiu.

*

La Regele. Mă întreabă de cele de la Universitate. el era pentru confirmarea lui Gheorghiu.

Găsește că atitudinea ministrului Austriei e intolerabilă. Va trebui să se ceară la Viena schimbarea lui. Laudă pe Piłsudski și aprobă că nu l-am vorbit politică pentru a nu ajunge la chestia pactului. Semnează decorarea lui Ciobanian.

*

La Cameră, Vălcovici se războiește cu Mirto și ceilalți țărăniști pentru contractul suedez. Mihalache intervine ca să spuie că, neaducându-se probe contra fostului Guvern, cel present e „sau neputincios sau calomniator“. Îi arată câtă logică e în cugetarea care l-a dus la această insultă.

Ștefănescu-Goiceanu vorbește, amintindu-și trecutul lângă mine, la proiectul conversiunii. Argetoianu e absent.

*

Un grup de studenți basarăbeni anunță o discuție publică despre dreptul avortului, pe care o opresc cu poliția.

*

La Bratislava proclamarea mea ca dr. honoris causa. Mă represintă Emandi.

4 Mart.

Jezersky la mine pentru primirea delegației cehoslovace care-mi aduce diploma. Vorbim de Pilsudzki. El își amintește de generalul Zagórsky, întemnițat și împușcat într'otentativă de fugă. De aceia Pilsudzki se teme de atentate.

Înainte de imbarcarea lui Pilsudzki pe „România“, vasul a fost ciocnit, printr'o curioasă greșeală, de „Dacia“.

*

Sever Dan la mine, pentru o afacere personală. Regretă că nu sântem împreună. Îi arăt îndelung a cui e vina, și n'o poate tăgădui. Îi invederez cât li-am fost de favorabil, primind ca ministru de Interne pe Cămărășescu. Îi presint notele mele, în care e însemnată recomandarea lor ca succesori. Sânt gata și de o colaborare, la capătul căreia i-aș lăsa apoi singuri. Îmi cere voie s'o comunique. — De ce nu?

•

Filality îmi arată un raport al lui Titulescu despre o conversație cu Zaleski. Acesta spune neted cum, într'o convorbire cu Litvinov i-a declarat că nu semnează fără noi, că vina ruperii negocierilor cu România e a lor, cari au trezit chestia Basarabiei. I se pare lui Zaleski că Rușii ar fi gata să retragă nota lor în această privință. Zaleski e convins că ei „mînt“. Titulescu obiectează că n'o pot spune public și că e și o chestie de opinie. El s'a plâns lui Zaleski că nu e informat de la București despre visita lui Pilsudzki, cum e informată diplomația polonă.

Se dă răspunsul intervenției austriace, indicând schimbarea lui Lukes.

*

Pangal îmi vorbește despre o Academie de presă, pe care ar fi s'o prezideze eu. Cum tot umblă zvonuri despre Ministeriul Goga, a întreat pe Regele, care i-a răspuns : *Il prend des vessies pour des lanternes.*

•

După-amiazi la Academie despre cugetătorul politic Ștefan Scarlat Dăscălescu.

Vine și Goga, care azi dimineață a publicat scrisoarea sa de plecare de lângă Averescu și a fost imediat exclus de acesta, pentru „rebeliune“ E radios și se presintă ca viitorul stăpân al țării.

•

Pe drum, Al. Lapedatu vorbește despre situație. Un Ministeriu de capriciu ar fi un desastru. Nimeni nu l-ar suferi. Iar alegerile ar pune țara în primejdie.

I se pare că pentru Regele Goga era mai util lângă Averescu, pe care-l putea influența, decât singur. Va fi urmat de pușini. Iar Averescu, cu sau fără veleități republicane, va concentra toate nemulțămirile.

•

La Cameră, lung discurs la conversiune al învățătorului gorjean Isac, din opoziție, dar foarte guvernamental.

•

Când se reia legea drumurilor, Argetoianu e bruscu cu Vălcovici, căruia-i spune că legea lui nu e așteptată, cum e cazul pentru conversiune, că va fi răspinsă pentru că a incolțit pe țărăniști, că, iritându-l, se primejduiește propria lui lege. Capătă ca numai aceasta să-i fie discutată până Marți, când crede că-i va fi votată conversiunea. După aceia ar fi să vie legea alcoolului.

Iau apărarea lui Vălcovici, de a căruț onoare e legată

legea drumurilor și care, fie și cu primejdia unei răspingeri, după o îndelungată sabotare, trebuie să meargă înainte.

*

Declar că sânt contra recompenselor naționale. Ieșenii aduseseră pe a familiei Caudella și a văduvei profesorului N. Culiănu.

5 Mart.

La Cameră, legea conversiunii. Lung și meticolos discurs al lui Ottulescu, cald susținut de „țepiști“.

*

La Senat răspund întrebării lui Bontescu, care se învierșunează, cu privire la acușajiile de trădare aduse de Lupaș lui Vaida; cum el alătură pe acesta de Beldiman și Stere, readuc chestia acestuia din urmă. Iulian Vrăbescu atacă gestiunea jărăniștilor.

6 Mart.

Cu Ciobănian la Văleni.

7 Mart.

La Senat se începe legea învățământului universitar. Bun discurs al d-rului Angelescu, care o aprobă. Arăt printr'o întrerupere de ce: „Fiindcă nu a făcut-o Guvernul“.

Profesorii se adună seara pentru a protesta contra decanului de la Medicină, Bălăcescu, care a introdus la Senat esențiale modificări.

*

Dimineața, la Legația cehoslovacă, mi s'a înmănat diploma de la Bratislava.

Seara, masă la Legație, cu alte două discursuri ale delegațiilor cehoslovaci.

8 Mart.

Dejun dat de mine acestora. Presintare de muzică și de danș populare la Asilul „Elena Doamna“.

*

La Senat urmează raportul legii învățământului universitar, din care se votează primele două articole.

*

Seara, masă oferită de parlamentari Cehoslovacilor. Ministrul vorbește, cu o afirmare a necesității „Micii Înțelegeri“.

*

Dr. Cantacuzino îmi vorbește de legăturile lui, la „Viața Românească“, cu Stere. Când acesta a luat atitudine pentru Centrali, l-a scris pentru a-î declara că se retrage de la conducerea revistei. A primit în schimb o scrisoare de înjurii. Întâlnindu-l după câțva timp, la București, l-a salutat, iar „Stere și-a infundat pălăria peste urechi“. Pe urmă, când fiul lui Cantacuzino a fost greu rănit în războiu, l-a insultat pentru a jigni pe tată. E un om lipsit de creștere și înebunit de vanitate.

*

Ghica s'a întors iară. E desgustat. Vrea să se retragă de acuma într'o lună. Titulescu urmează să-l persecute prin telegramele omului său, Evreul Mircea, care-î distruge prestigiul.

Merge la Regele. Îi cer să-mi spuie ce a vorbit acolo. Dar nu se mai revine asupra chestiei sale.

Argetoianu crede că demisia lui Ghica e inacceptabilă. Eu l-am asigurat pe acesta din urmă că sânt dispus a face din vre-o invitație la plecare a lui chestie de Cabinet. El crede că însuși Cabinetul nu are vitalitate.

•

La Cameră s'a comemorat Briand. Duca a amintit legăturile lui cu liberalii ; tânărul Brătianu i-a fost inferior. Trancu-Iași face un discurs ca la „Dacia“ ; pentru fărâniști, Mihalache a ținut să presinte omagiul. Cuza are unele *pointes* contra Genevei.

•

Aseară, pentru distincția de la Bratislava, Beneș mi-a trimis o foarte călduroasă telegramă.

•

La Căminul Prahovean, Lambrino are eleganța de a invita pe Giurescu, după pamfletul acestuia, ca să explice studenților, contra mea, concepția „obiectivă“ a istoriei.

9 Mart.

La Regele. Se prelungește Parlamentul deocamdată până la 1-tu April.

Întreb pe Regele cu privire la articolul lui Averescu despre Bellinzona, în care afirmă că a fost chemat, că a „permis“ „prințului Carol“ să se întoarcă și că n'a avut un rol, și nu ia deci nicio răspundere, în „restaurare“.

Regele spune că informațiile date de Averescu sânt neexacte. A mers la Bellinzona pentru că Averescu, care dorise întrevederea, nu voia să înainteze mai departe. Averescu a început o lungă poveste, la capătul căreia declara, după ce i se spusese de Prinț că ar putea să

se întoarce în țară, că nu se opune și că *nu va cere Guvernul ca răsplată.*

Pe Goga Prințul l-a chemat pentru că „are sensibilitate și se poate pătrunde la sufletul lui, care nu e pur raționalist“.

Averescu luase toate aparențele secretului (coborârea din tren a fiecăruia pe altă parte, etc.), de și tot el făcuse lucrul cunoscut.

Prin întoarcere s'au zădărnicit proiectele făcute cu alții. Averescu recomandase debarcarea la Giurgiu și „marșul triumfal“ asupra Bucureștilor. Prințul primise planul generalului Suțu de a veni prin Bucovina, cu pașaportul lui Beller. Generalul și sosise la Viena cu geamantanele, fără a găsi pe nimeni. În acest timp Prințul pleca de la țară, la ceasul cât personalul castelului mânca și, cu un pașaport de șofer, a trecut pe la Étampes la München.

Din Regență, știa prințul Nicolae; ceilalți doi, nu. Maniu, se pare, în parte. Revocase ordinul, dat supt liberali, de a opri pe Prinț la hotar.

La Paris venise în April, de și era ministru, Cihoski. Întrebat de ce acesta a ieșit din armată, Regele spune că a avut motive personale. Dar Regelui i s'a plăns că nu-l prețuiește și a avut un „acces de nervi“, plângând. Îmi cere să-i spun lui Sadoveanu să-l sprijine la intrarea în Senat. Conduita lui Cihoski a fost bună în războiu; a avut o parte la Mărășești; a fost și rănit. Ca ministru, s'a purtat foarte bine. N'a făcut fișe, cum e acusat; i s'a luat, spărgând săltarul, o însemnare personală.

Mă întrebă, răsând, cum „putem scrie istoria“, când știrile sânt așa de contradictorii. — Ne ferim de amănunte. — Dar adesea într'un amănunt stă totul.

E mulțămît că am apărat pe Valda. „Chiar dacă zeii ar avea picioare de lut, e bine să-i ținem în picioare.“

10 Mart.

Discuția la Senat a legii învățământului superior.

•

Filipescu a venit la mine în chestia zahărului, pentru informații. Casa Lazare Brothers și Rotschilzii de la Berlin se interesează. Ar fi, cu Argetoianu, discuție în jurul prețului de 29 bani. Fabricile pretind că fără 30 trebuie să închidă.

•

Un ziarist american îmi spune că atâta intrigă e contra noastră, încât el, care a fost de patru ori la noi și ni poartă simpatie, nu poate strecura o notiță favorabilă nouă. I se pare și lui că prea se scaldă fiecare om politic român în apele străinătății.

11 Mart.

Consiliu de miniștri. Se discută chestia zahărului, vorbindu-se de intervențiile capitaliștilor străini (ministrul Italiei a vorbit de represalii; Argetoianu a trebuit să dea afară pe principalul acționar italian). Se prevede o reducere nouă cu patru bani. Argetoianu e aspru cu Vălcovici, care face calcule pentru a dovedi că socotelile lor sânt exagerate. Vălcovici e un „calculator“, el, „un om practic“. Mă declar mulțumit că nu sânt nici una, nici alta.

Cu ministrul Austriei a vorbit Ghica. Data aceasta, s'a arătat mai potolit. Pare a-și fi dat samă de greșeala ce a făcut.

Apoi chestiuni mai mărunte (legea chirieșilor, cereri armenesti, Leverve și reaua stare financiară a Căilor Ferate, chiar dacă se scade tariful). Argetoianu arată slă-

biciunea încasărilor fiscului; abia a putut găsi azi 200.000 de lei.

Cum Argetoianu, în chestia chirilor, începea așa: „Să zicem că d-ta ești chiriașul meu; cum îți plătesc chiria?“, eu răspund: „Dacă d-ta ești chiriașul, așa cum te știu, eu ar trebui să-ți plătesc, ca proprietar, chiria“...

Ghica vorbește de propunerea lui Tardieu pentru Uniunea dunăreană. Intervine imediat Argetoianu, pentru a spune că e ideia lui de la Paris, pe care Tardieu n'a înțeles-o...

O propunere a lui Brandsch pentru școala minoritară e socotită ca riscată față de o anume stare de spirit.

*

Lupaș cată a-mi dovedi că are dreptate față de Valda. Citează dovezi de „austriacismul“ lui; le găsesc firești la un supus ungar, doar neavând „eleganță“. S'au găsit însemnări ale lui Valda pe dosul memoriului Stere. Acesta a fost respins de Czernin, care declara în Mart că nu vrea să aibă a face cu un popor care nu-și ține îndatoririle. Apoi a insistat în April. Valda redactează însuși în Maiu un frumos memoriu, în care arată tot ce a făcut pentru a câștiga la Centrali România. Lupaș aduce și revista lui Șeicaru cu declarația lui Stere că n'are încredere în Valda Maniu, care l-a întrebuițat și nu l-a apărat (Cananău imi spunea la Senat că, însărcinat de un om politic frances să întrebe pe Brătianu, acesta, spunând că „nu face războiul contra opiniei publice“, a declarat că pe Stere nu l-a trimis în Ardeal pentru ceia ce spune acesta).

Arăt lui Lupaș că nu se poate invoca mărturia unui om ca Stere, chiar dacă i s'ar întâmpla să spuie drept. El consimte să șteargă numele lui Stere din pasagiul incriminat (voia să înlătore toată parentesa și i-am spus

că nu e motiv). Vrea să supui chestia unui juriu de istorici. Poate s'o facă : voiu lua act.

*

Potârcă la mine. Și lui îi spun că doresc succesunea țărăniștilor, cu cari am avut atâtea legături. Vorbim de planurile lui Goga, a cărui aventură ar fi compromițătoare pentru Coroană. El a sondat și pe Potârcă. Atunci când acesta l-a întrebat cine ar fi prim-ministru, Goga i-a înlăturat pe toți, fără a se propune pe sine. De mine a spus că „sânt un Titulescu fără barbă“. A daug că aş putea menaja printr'un Ministeriu comun trecerea la regimul țărănist. Împreună am face alegerile comunale, care ar turti pe liberali. El ar vrea să vorbesc cu Madgearu, — cea ce refus, — ori cu Mihalache. — Nu e încă vremea.

*

Marcu Beza, de la Ierusalim, unde a avut o misiune consulară și a găsit documente, manuscrite. Vorbim de Titulescu. Vanitatea acestuia e imensă. Odată a cerut, în Anglia, să-l aștepte trenul și, când a oferit șefului de gară țigarete românești, acesta i-a răspuns: I do not want your cigarettes, I want my train out („N'am nevoie de țigaretetele d tale, ci de plecarea trenului meu“.) Keynes l-a judecat așa : He talks too much („vorbește prea mult“).

Ierusalimul și supt Englesi e murdar, afară de centru. Bisericile se dușmănesc între ele. Rușii fac puțin bolșevism alături de religie, Evreii de la noi își amintesc cu drag de țară, poartă costume țărănești, cetesc „Dimineața“, care se vede pretutindeni. Pe el l-au primit cald la Tell-Abiba și la Beirut.

*

La Academie, unde anunț comunicarea lui Beza.

*

La Cameră, aprig discurs al lui Lupu la conversiune. Vrea alt ban în interior. Raportorul, Valjean, e elegant, dar cam lung și prea juridic. Țegetoianu începe timid și nu odată arată nehotărări. E întrerupt une ori de liberali. Presintă legea ca o măsură de necesitate și se arată gata a o preface după dorința Camerei.

12 Mart.

La Cameră, Mihalache vrea să afle cum primim propunerea de confederație dunăreană a lui Tardieu : să se discute în Comisia de Afaceri Străine. Ii arăt că n'avem nicio înștiințare oficială ; el se plânge că se mută centrul la Budapesta. Ev dent că i s'a făcut lecție. Totuși întrebă. Duca, foarte fudul și provocant, se amestecă, aruncând ofense și către mine (vorbește și de „mania persecuțiilor“, pe care apoi o șterge). Mirto presintă proiectul de reformă electorală ; iar intervenția lui Duca. Apoi, în legătură cu o întrebare a lui Florea (majoritar), lungă luptă în jurul averii și metodelor de afaceri ale lui Boilă. Foarte bine lămuririle lui Valeriu Pop. Voicu Nițescu vrea să răspundă înaintea lui Mirto ; Camera se descomplectează.

Dimineața, Țegetoianu venise să-mi spuie că demisionează pentru că am fost la Rege, am primit proiectul Mirto și am cine știe ce pact cu țărăniștii... Ii vorbesc de posibilitatea prefacerii, în momentul crisei, a majorității într'un partid. Admite pentru după închiderea Camerelor.

*

Goga e proclamat șef al Partidului Poporului de majoritatea organizațiilor. Se pune telegrafic la dispoziția Regelui. Averescu păstrează o curioasă rezervă, publicând numai telegramele de fidelitate. Continuă a ataca prin foaia lui, cu violență, Guvernul.

*

Comnen anunță că la Roma se neagă recunoașterea „status”ului catolic.

13 Mart.

La Văleni.

I. Dimitrescu, șeful Contenciosului de la Instrucție, îmi spune că Mavrodil s'a întors de la Palat desilusionat: liberalii lui Duca n'au șanse de a veni la putere.

Ghica-mi anunță că Legația franceză i-a prezentat indemnul Tardieu.

14 Mart.

Iară, la primul scrutin, Hindenburg a biruit cu vre-o două milioane de voturi pe Hitler. Lipsindu-i puțin pentru a fi proclamat ales, se va relua scrutinul la 10 April.

Ghica la mine. N'are încă nota franceză. N'au avut-o nici la Belgrad, care a întrebat la București. De fapt e o grabă franceză pentru a întrece Anglia și Italia, care se pregăteau a lua inițiativa. Îndată Germania s'a arătat prevenitoare față de noi: acumă vrea să semneze, imediat, convenția comercială cu noi. Ghica socoate că Anschlussul e posibil. — La ce termen? — E curios cum Austria e singura țară care *nu* vrea să creadă în durabilitatea ei. Lukes pretindea că, dacă se fac greutăți capitalului austriac, industriile Austriei vor trece în Germania. — Ca să leucidă?, întreabă Ghica.

Ne înțelegem ca, îndată ce, precum se anunță, vine

răspunsul de la Paris, i se poate da explicația lui Mihaelache în Comisia de Afaceri Străine. Dar să fie și Șișești și Karpen, pentru celalt răspuns.

Vorbim de misiunea lui Ghica la Petersburg în 1913. Nu cunoștea documentele austriece. Îi arăt pasagiul care-l privește. El povestește cum s'a legat cu Delcassé, care avea cea mai proastă opinie de Danev. Mărturisește că pentru a avea Silistra *a inventat* o părere tehnică despre necesitatea podului numai acolo. Știa și el că Regele Carol declarase la Sofia că și jumătate din Silistra îi ajunge. E uimit când îi arăt pasagiul în care Maiorescu declara lui Fürstenberg că pentru Balcic el atacă pe Sârbi și pe Greci.

Tarnowski, fostul ministru auto-ungar la Sofia, trăiește la Varșovia. Ne prețuia. Nu ca Fürstenberg din București, care avea desprețul austriac față de noi, despre pe care-l avea și un von Blome, de și căsătorit cu o Știrbei. D-na I. Brătianu spunea când, contra atitudinii ei față de aristocrație, i se obiecta că bunicul ei a fost Domn: „ceia ce în Apus ar fi însemnat: subprefect“.

Spiritul formalist austriac era așa de înrădăcinat, încât în mijlocul celor mai mari greutateți, un grup de ofițeri superiori discuta dacă ofițerii pot danța cu fiica ministrului, socotit plebeu, Bylandt-Reidt.

*

La Cameră sânt întreat de Scutaru în chestia zahărului. Prin amintirea unor vechi păcate ale lui, Argetoianu îl face să tacă.

*

Se trece la situația lui Boilă. Voicu Nițescu continuă, apos și interminabil. Mirto pare a introduce o pasiune care se vedește artificială. Majoritatea noastră e foarte

pornită contra țăraniiștilor, cari cer să se voteze legea controlului averilor și apărării onoarei. Toate partidele o acceptă, Gh. Brătianu cu un aler tonitruant.

*

La Patriarh. Se plânge că nu se mai găsesc buni candidați pentru episcopii; mănăstirile sânt în completă decadență. Găsește pe vicariu nesigur și schimbător, pe Ciosu prea preot de sat; Dionisie, din Basarabia, nu mai poate lucra; pe Bobulescu îl adusese în București cu această intenție, dar a pierdut piciorul; s'ar opri la Leu. Regretă că Ardelenii și-au păstrat Congresul; aceasta va zăbovi alegerea, pe care canoanele o fixează la trei luni.

Când a luat Mitropolia, nu era un pat unde să se poată dormi, de răul insectelor.

15 Mart.

Legaja Francei cere să recunoaștem și bacalaureatul sucursalelor din Orient.

*

La Cameră, conversațiunea. Câteva ceasuri sânt prinse cu discuția a singure trei articole.

Argetoianu spune că Duca e speriat: după conversațiune ar veni dizolvarea Camerelor și un Guvern țărănist. Și lui Argetoianu Regele-i pare acum „șovăitor”. — Te-ai simțit vre-odată cu totul sigur? — Nu, dar odinioară ceva mai mult decât acum. Măne, la 12, când are audiență, ar vrea să arăte Regelui, față cu mine, situația financiară, foarte rea, abia cu o ușoară urcare în ultimul timp, și să propuie o înțelegere cu Tardieu, pe care spune că-l cunoaște bine, în ce privește datoria publică sau un nou cont de tresorerie frances în folosul nostru. De aceia a adus pe Zeuceanu.

16 Mart.

Dimineața, studenții de la Politehnică îmi fac o demonstrație necuviincloasă pentru că proiectul de lege al învățământului superior nu li respectă monopolul de ingineri.

•

La Regele. Și el crede că politehnicienii au dreptate. Universitatea ar trebui să dea numai titlul de licențiat în știința aplicată. Reține proiectul pentru Bibliotecă și Musee, cu privire la care își are idei proprii.

Argetoianu e chemat, cum fusese vorba ieri. Arată încasările: desastroase. Jumătate din ce a fost anul trecut. Trebuie făcut ceva. Nu se poate ataca budgetul fără desorganizarea serviciilor. Nu se poate tăia de la armată. Rămâne datoria publică: o treime din budget. Ungaria, Grecia au făcut reprezentații la Paris; Bulgaria e pe cale. S'ar putea amâna amortisările; poate și plata couponului. Dar înainte de aceasta s'ar cere Franței să aibă față de noi, din depozitele ei, atitudinea avută față de Iugoslavia. S'ar încerca și la Societatea Națunilor pentru verificarea situației noastre. Regele primește. Dar, când va fi vorba de măsuri, să fie consultați și șefii partidelor.

•

După-amiază converșiunea, în același atitudine qua anarhică.

În secția de instrucție, legea universitară se discută și cum ar fi vorba de o nouă elaborare a ei. Li înșt înțez că, dacă urmează așa, voi fi silit s'o retrag.

•

Mavrodi mă întreabă dacă e adevărat că după legea electorală ne retragem. A vorbit cu Regele. În principiu

și ca om nu e contra. Dar ca Rege nu înțelege a și-o lua asupra-și. I-a spus-o și lui Mihalache.

*

Ciocnre la discuția în secție a proiectului alcoolului între Duca și Văitoianu. Cel d'întăiu observă că sânt de față „samsari“.

*

Generalul Pétin publică o carte despre „le drame roumain“, pe care mi-o trimete cu cuvinte amabile. E dedicată și lui Prezan. Averescu e furios. Spune celui care i-a presintat-o că n'a existat „drama românească“ : un războiu nu e un joc ; iar nu Rușii au venit să ne ajute pe noi, ci noi am sărit în ajutorul Rușilor.

*

Regele a mers prea departe felicitând pe Goga cu prilejul alegerii ca șef al partidului.

*

Am chemat pe subsecretarul Brătescu. Avem numai un deficit de peste un miliard. În ultimul timp ar fi mai bine.

17 Mart.

La Senat legi neînsemnate. La Cameră conversiunea și legea Curții de Casație.

*

Seara, Ghica la mine. Îmi arată că n'avem încă nimic oficial în ce privește propunerea lui Tardieu, în al cărui succes n-î crede cu o prea mare convingere. Beneș, convorbind cu Titulescu, a făcut rezerve. Tardieu însuși, înștiințat prin Titulescu că România nu va iscăli convenția cu Germania, cum ni se oferia ca un mijloc de

a slăbi acțiunea francesă, ci va zăbovi până ce aceasta din urmă își va produce sperantele rezultate și încredințat că nu de la noi pleacă o inițiativă care ne-ar prezenta ca deloiali, vede jocul Germaniei, ale cărui gafe fac dintr'însa o prețioasă aliată a Franciei.

Ghica vede în plan un mijloc de a sili prin condiționarea ajutorului bănesc de către Franța pe „Dunăreni” la o simplă înțelegere economică.

Mihalache i-a smuls o declarație „care spune tot și nimic”, adaug eu. Îndată ce va avea ceva precis, îl va lămuri pe acesta, care-și iea foarte serios rolul de propunător al unei acțiuni ce ne-ar așeza pe noi în frunte.

Ghica a fost bine primit de Rege. Când i-a spus că se crede diminuat, Suveranul se ocupa cu tăierea unor hârtii cu cuțitul de masă.

I-am spus cu privire la plan că am dat un articol de considerații generale la „Intransigent” și că nu pot întrupa în realități aceste idei care cer pentru aceasta condiții ce cu greu se vor putea găsi sau crea.

18 Mart.

Comunicație a mea la Academie despre descoperirile cete de Beza la Ierusalim.

*

La Senat legi mărunte prin secții. La Cameră conversiunea și proiectul de lege pentru Casație, foarte combătut de liberali.

19 Mart.

La Senat legea Arhivelor și a Museului în aier liber de la Cluj. Cuza a interpelat în chestia zahărului, puind într'o rea postură pe Karpen.

20 Mart.

La Văleni.

*

Dimineața, Iuniu Lecca, ocupat cu candidatura sa la Tutova, a venit să-mi spuie cum lucrează „Garda de fier“. La Neamț, candidatul lui Cuza, un om slăbănog, a fost prins, pus pe o targă și purtat prin sate în cântece de îngropare.

21 Mart.

La Cameră, conversiunea.

•

Studentii de la Drept, — căroră am cerut să li se facă dreptatea zăbovită, — s'au pus în grevă. Universitatea e incunjurată de dâșii, cari opresc intrarea la cursuri. Au așinut calea lui Mândrescu. Au amenințat cu bătaia pe fete. Au încercat să evacueze sala mea, în care e puțină lume. Cei de la Medicină, cerând ușurarea cursurilor, s'au format în bandă și, ieșind de la Facultate, în număr de 500, au defilat strigând contra decanului și huihuind la fereștile luminate ale Universității.

Mustru pe prefectul Poliției pentru desordine și înștiințez pe rector că dorința mea e să se închidă Universitatea.

Argetoianu e de acord, și se vor lua măsuri.

*

La Tutova, Vericeanu, trimes să întărească pe prefectul-poet Tutoveanu, e rechemat de Argetoianu, poate pentru a ajuta pe candidatul liberal. Se anunță că 4.000 de „legionari“ ai Codrenilor vin din Cahul, Roman, Iași și Covurlulu. Comandantul de la Galați spune că n'are

trupe. Generalul de la jandarmerie se plânge că-i lipsesc banii (la Bacău prefectul dă aconturi de 20-40 de lei ofițerilor, cari iese plângând). A fost o ciocnire între studenți de la Iași și jandarmi. Totuși Argetoianu asigură că s'au luat toate măsurile.

*

La radio, despre Goethe.

22 Mart.

Tulburări studențești și bătăi cu poliția, care, după ordinele mele, nu li-a permis să iasă de la cantină pentru demonstrații pe stradă.

*

Seara, comemorarea lui Goethe la Teatrul Național. Regele asistă.

23 Mart.

Cu toate tulburările, îmi țin cursul, aplaudat, la Academia de Comerț.

*

La Regele cu ministrul Armatei. Arătăm starea hranei soldaților; furnisorii sânt neplătiți. Regele aprobă rechiziții, dar cu socoteală, și plata în rentă a furnisoriilor. Mă înțeleg cu Amza pentru adăugirea pe lângă administrațiile financiare a unui Consiliu represintând armata, magistratura, școala. Regele a recomandat lui Amza, și pentru mine, să nu jignim pe Argetoianu, căci, acum, nu vrea crasă de guvern. Era vorba de Consiliu de miniștri; mă înțeleg cu Argetoianu să nu fie decât un Jurnal.

Rectorul Gheorghiu îmi descrie cele întâmplate. A oprit însuși pe un student devastator. Fratele prefectului

de Poliție a băgat în trăsura rectorului pe un altul pentru a-l da Poliției: alții au spart geamul cu un drug de fier. Se va închide Universitatea: la nevoie și până la finea anului și cu pierderea examenelor

La Cameră, Trancu-Iași întreabă la sumar cu privire la tulburările studențești, care au reînceput pentru liberarea celor arestați. Argetoianu-î răspunde scurt. Ieau cuvântul pentru o explicație întreagă: răscoala n'are niciun motiv, dar nu vom legifera supt presiune. Cuza intervine cuminte, dând vina pe avocați. Duca face o declarație de solidarizare pentru apărarea ordinii. Gh. Brătianu, ca de obicei, îngaimă.

Urmează tulburările. Un grup de studenți vine să-mi ceară a îngădui o manifestație, după care se vor potoli. Îi trimet cu Mircea Heliade, care aduce ordinul meu de a-î lăsa să revie la cantină supt supravegherea trupei.

În acest timp comuniști și derbedei strică geamurile Senatului și ard o camionetă a poliției. Se chiamă grănicerii.

Se mântuie discuția la conversiune. Declarații favorabile din partea tuturor, afară de țepiști, dintre cari Lecca declară că votează, din motive de conștiință. Arăt, la strigarea numelui meu, că tot meritul revine lui Argetoianu, călduros aclamat. El mulțamește, la sfârșit, călduros, tuturor ajutătorilor. Lupu ridică întrebarea dacă țepiștii, acum conservatori și adversari ai proiectului Guvernului, nu trebuie să se retragă. Îi apără Argetoianu, și adaug amintiri de colaborare, prevederi de acțiune împreună în viitor. Și ei o confirmă.

Bătălia în stradă se termină la 8 și jumătate.

Cotigă vine la mine. Li s'a oferit concursul delegatului șomerilor și al muncitorilor. Ei, ca naționaliști, au refusat. Au pus întrebarea care e scopul. — „Știm noi!”

Argetoianu spune că o întreagă coloană nestudențească, venind din Calea Griviței, a ajutat la tulburări.

Dau ordin să se libereze studentele. Se dă drumul și mai tuturor studenților.

Universitatea s'a închis până la 1-iu April.

24 Mart.

La Iași tulburările au fost grave. Un sublocotenent e rănit de moarte. „Căminul Cultural“ e asediat de armată.

*

Argetoianu e contra rechizițiilor. Le oprește legea. Dar va găsi banii trebuitorii pentru trupă. Se plătesc în rentă și cei de la Căile Ferate particulare.

*

Ghica-mi vorbește de noile numiri în diplomație. Regele i-a cerut și un *outsider*. Cădere ar fi să meargă la Tirana sau Viena, Brediceanu având a se duce iarăși la Vatican. Comnen ar relua Berlinul. Discutăm asupra felului cum Tașcă ar fi să revie fără jignire, fiind numit, după demisia lui, într'un post de încredere.

*

Zi liniștită. Studenții au cerut o audiență la Regele, care-i primește împreună cu prefectul de Poliție. Li vorbește de iubirea lui pentru dânsii, dar li impune liniște. Vin și la mine, care li dau aceleași asigurări, dar și aceleași indemnuri. Unii deputați ridică din nou chestia tulburărilor. Mirto cere ca legea avocaților să se modifice azi. Refus a o face supt presiunea străzii. Și la Senat dau explicații, primite cu multă căldură. Dr. Angelescu voia să ieie cuvântul ca să spule că partidul liberal aprobă atitudinea noastră.

Unul dintre conducătorii studenților îmi spune că dintr'o anume parte li s'au oferit grante și revolve.

Redactorii „Calendarului“ au fost arestați de Argetoianu. Ni e foarte greu să dăm explicații în Cameră.

25 Mart.

Studenții, mai multe mii, au defilat înaltea Regelui, care a ieșit în balcon.

*

La Cameră, legea Casației și a lui Vâlcovici, căruia, dur, Argetoianu îi prezice că nu-și va putea trece proiectul.

*

Se pregătește dizolvarea „Gărzii de fier“. Șeful tulburătorilor a vrut să rețea la Cameră chestia studenților, dar a fost împiedecat.

26 Mart.

La Cameră, legile Arhivelor și skansenului din Cluj. Se începe discuția legii învățământului superior. Bogdan-Duică propune, între altele, Parlamentul de studenți. Camera, firește, râde. După-amiază discuții în jurul opririi „Calendarului“. Răspund lui Gh. Brătianu cu privire la omorurile de la Nistru.

*

Se publică discursul Regelui. A cerut studenților „ordine și liniște“. A arătat că se pot adresa la dânsul oricând. Gestul e bine intenționat, dar foarte jenant pentru Guvern. Dacă m'aș opri prea mult asupra lui, aș trebui să demisionez.

De altfel, președintele Centrului, Cotigă, a cerut Regele „să înlătore pe acei cari au vrut să subjuge studențimea“. După întoarcerea de la Palat m'a denunțat pe mine și pe Argetoianu vindictei studenților, cari au huiduit. Alt „președinte“, de la Drept, Damian, a declarat că greva va dura până la acordarea de satisfacție. Cei de la Cluj s'au pus în grevă, opresc intrarea în Universitate, cer ca legile viitoare să fie supuse și studenților, etc.

Argetoianu pare și el ofuscat de primirea studenților. Regele vrea să-și refacă autoritatea.

*

După-amiazi la Regele, care vrea să discute cu mine termenul până la care se prelungesc Camerele: nu primește decât până la 7 ale lunii. Recunoaște că trebuie votată conversiunea, legea alcoolului și a aviației. Termenul scurt va îndemna pe parlamentari la lucru. La nevoie, se poate prelungi.

Îi spun ce a rezultat din gestul față de studenți. Nu i-a crezut așa de nesinceri, Li-a vorbit lung, mult mai aspru de cum a ieșit din zăre. Notează revendicările pe care le sokoate drepte: ani de studiu, taxe.

Șovăiește cu privire la legea electorală. Îi spun că, dacă o opresc, se va ști că nu vine de la noi oprirea. — Să se discute, dar să nu se voteze. — S'ar crede același lucru. Se teme să nu fie Coroana fără nicio acțiune, robită. Îi spun că totuși s'ar putea păstra o primă mai mică. Ar fi necesar panașajul și, cum mi s'a obiectat că electorii ar lucra pe șefi, amintesc propunerea de a se rezervă un stoc pentru căpeteniile rămase pe din afară. Nu se mai opune.

•

Aflu de noi intrigă în jurul meu. Anume persoane din jurul lui Argetoianu m-ar da un termen de grație, dincolo de care n'aș mai putea să fiu „tolerat“.

*

Iscălesc jurnalul Consiliului de miniștri pentru suprimarea „Gărzii de fier“ și oprirea „acțiunii publice“ a „Cultului Patriei“. Regele ar dori desființarea și a acestei societăți, în care unii foști generali completează contra Coroanei.

*

Zelea Codreanu tatăl a fost arestat la Bârlad. Em. Antonescu, venit din Tutova, spune că țărani nu cred pe cei de la „Gardă“. Dar liberalii sânt tari. Argetoianu a dat ordin să fie susținuți. Țăranii mulțămesc, făcându-și cruce, pentru conversiune. S'a aruncat pentru a-i fura voturi lui Antonescu candidatura unui lupist, negustorul Alexandrescu. Prefectul e total desorientat.

27 Mart.

La Văleni.

Apoi la Câmpina, unde Primăria inaugurează o bibliotecă populară.

•

Păr. N. Popescu îmi spune că la Căminul fițelor de preot s'a găsit în buzunarul uneia din studente sare și piper de aruncat în ochii soldaților.

Prefectul din Iași îmi povestește lucruri de spaimă despre sălbătăciile săvârșite acolo de bandele studentești

28 Mart.

Frumos discurs la Cameră al lui Căndea. Urmează observații judicioase ale lui Bușilă, care vorbește de po-

sibilitatea, mai târziu, a unei Universități tehnice. Grigorovici aduce, alături de reverii socialiste, amintiri din vremea când lucra cu Hartmann, istoricul Italiei, și cu Masaryk, a cărui gloriificare o face.

*

După-amiază smulg cu greu Senatulul convenția cu Grecia, slab apărată de Ghica și de Arion și atacată de Macedonenii (Ghiulamila, Mișa) și, pe supt mână, prin Alimăneșteanu, de liberali.

*

Seara, Mircea îmi spune că Duca i s'a declarat mulțumit de un regim care li ține locul până vor putea veni la putere și în care-și au atâția prefecți și primari. Ei l-ar considera pe Argetoianu ca al lor. Discursul lui Duca la Bârlad evită a amesteca într'o critică aprigă vre un nume.

*

Ziarele spun că Zelea tatăl a fost „reținut“ la gară după o manifestare a „gardistilor“ lui contra lui Duca.

29 Mart.

La legea învățământului vorbește Ispir, interesant și pe alocuri cu totul nou, apoi, cu observații de detaliu, Oteteleșanu.

*

La amiază, Valeriu Pop îmi aduce schimbările cerute de studenți la legea avocaților (marele șef al răscoalei, un anume Cotigă, se pune supt scutul Regelui pentru a ne insulta și amenința în „Universul“). A dauge că armata nu e plătită, deci nesigură : la Cernăuși se pregătește pe Duminică o manifestație a pensionarilor, la cari se vor

alipi șomerii și comuniștii, iar generalul n'are nici pentru gărzi; gardienii închisorilor dau drumul deținuților. Am merge către o catastrofă.

Îi spun că, dacă e adevărat, nu voiu sta să presidez la desfacerea țării mele. Chem un Consiliu la ceasurile opt.

Pop adauge că Regele nu se mulțamește cu interzicerea manifestațiilor publice ale „Cultului Patriei“, ci vrea, — cu dreptate —, disolvarea asociației, cu orice preț. Se chiamă pentru aceasta în astă seară Consiliul care se ocupă de asemenea acte.

Rog pe Amza să vie. Îmi spune că s'au trimis de două ori câteva milioane la Cernăuți. Generalul Partente se ocupă de aceasta. Situația nu e așa de desperată. Liberarea deținuților s'a petrecut numai la Hotin, unde era închis un comunist grav compromis: gardienii, probabil și ei Ruși, au fugit cu prizonierul.

Brătescu, chemat și el, asigură că se vor face cele de nevoie. E adevărat că pentru cupon s'au pus de o parte sume foarte însemnate, care poate vor trebui atacate. Se pregătește și un proiect de ușurare în domeniul funcțiilor.

Îl rog să treacă pe la Argetoianu pentru a-mi aduce mai multe lămuriri.

Acesta sosește îndată, cu Brătescu. Temerile lui Pop sânt, după el, exagerate. Până la jumătatea lui April armata va avea și hrana și lefii. Se vor opri alte plăți deocamdată.

Se amână de comun acord adunarea Consiliului de la Justiție pentru Miercuri.

*

La Cameră, Argetoianu izbutește a trece cu oarecare suprimări legea lotăriei, aspru criticată de amicii mei, ca și de opoziție. Ne gândiserăm întâiu să se facă lucrurile fără un text de lege.

Urmează, într'un mare tumult, legea avocaților. Se amână pe un ceas — nu îngăduiu mai mult, — pentru a discuta mai multe forme. În secție li arăt că nu e vorba de o refacere a legii, ci de satisfacerea cererilor care pot fi socotite ca drepte.

La Senat fac să se voteze legea Bibliotecilor și Museelor.

La întoarcerea în Cameră, tumultul continuă. Cuza, Micescu vin cu schimbări. La urmă primul proiect se impune.

Apoi legea chirilor.

*

Iar zboară intrigile, de și prieteni de-ai lui Argetolanu mă asigură că acesta nu caută o nouă formulă.

Supt cuvânt de conferință, Goga a fost la Brăila, recrutând pentru ce numește „partidul Regelui“. Ziarele de seară aduc zvonul unui Ministeriu... Cihoski, cu Gheorghe Brătianu, Goga și chiar Argetolanu !

*

Între Gr. Filipescu și Gh. Brătianu, la care se adaugă cumnatul lui, Sturdza, se schimbă prin presă cele mai grele cuvinte.

*

Iunian a făcut un „mare discurs“, recomandând neplata cuponului și Guvernul de coaliție.

În același zi, la Cluj, Vaida-și adună partizani pentru a fi uns șef al Ardealului și Banatului supt conducerea lui Maniu, șef suprem. E dulce față de Regele. Pe Goga îl atacă, dar fără violență.

30 Mart.

La legea învățământului, discurs amabil al lui Petrovici. Dr. Trifu atacă violent pe „pinguinii“ de la Medicină.

*

De Martonze sosește, venind de la Atena, unde a găsit ploale și norofu.

*

Seara, la comisiunea de la Justiție se decide retragerea personalității juridice pentru „Cultul Patriei“. Bietul Marin Ștefănescu încă nu-și dă samă de rolul pe care-l făceau să-l joace generalii în retragere și clubiștii liberali. Judecătorul Lupu singur nu găsla că se poate lua măsura.

*

La amiază la Regele. Vorbind de noul rector de la București, el spune că a moștenit de la tatăl său să nu schimbe pe nimeni care-și face datoria, pe miniștri ca și pe ceilalți. Va comunica lui Goga să nu se amestece, cum mi se anunță că face, în tulburările studențești.

*

Giuglea-mi anunță la Cameră că se gătește o manifestare a învățătorilor, asemenea cu a studenților.

De fapt, de câteva zile Toni nu se mai vede la Cameră.

31 Mart.

Discurs al lui Răducanu, care critică îngrămădirea studenților, înmulțirea profesorilor, disproporția cu învățământul primar. Apoi lungă cuvântare a lui Cuza, cu atâtea părți înălțătoare înainte de a trimete pe „Jidani“ în Uganda.

Rog să se mântule discuția mâni. Altfel aș fi silit să reduc legea la câteva articole, să o presint ca un statut ori, considerând-o ca un simplu statut, să n'o mai presint Parlamentului.

Mi se promite grabă.

*

După amiazi, Argetoianu vorbește la Cameră despre planul Tardieu. Să înceapă prin a se înțelege cumpărătorii din Apus! El arată cum s'au pregătit banii cuponului și speră că astfel vom putea ajunge mai sigur la un concurs financiar.

*

Siguranța ne înștiințează că studenții s'au adunat la „Centru“, au acusat pe „francmasonii“ de la Interne și au anunțat luptă cu orice preț. Scriu lui Argetoianu că ar trebui să se aresteze oameni ca Damian, Cotigă, Mozăceni; altfel aș trebui să demisionez, de vreme ce nu se poate păstra ordinea. El se teme de scandalul pledoariilor, de slăbiciunea justiției. Consimte să dea în judecată pe agitatori. O va face? Vom cere rectorului să închidă Universitatea, a cărei deschidere se fixase pentru 1-iu April.

Rectorul Gheorghiu promite s'o facă până după vacanța de Paști.

Ieri 400 de studenți au demonstrat pe străzi, cerând să se permită reparația „Calendarului“.

1-iu April.

La Cameră se termină discuția generală la legea învățământului superior. Cuza continuă, repetându-se adesea. Spulber, de la „conservatori“, se supără că-i intrerup criticile violente și renunță la cuvânt. Lupu începe exploziv, atacând atâtea probleme alăturate, dar terminând amabil. Când l-am întrebat dacă face Ministeriu cu Cihoski și Goga, răspunde că „nu e petec de cârpit orice sac“. Înțelept discurs al lui Lapedatu, care dorește să ajungem la fixa politică și culturală și școlară a Statului român. Frumos vorbește la sfârșit raportorul, Sergescu.

*

După-amiazi, Xeni mă întreabă ce cred de legea cumpulului. — N'am nimic contra principiului, dar unele lucruri ar fi de modificat.

*

Ni se anunță pe Duminică o demonstrație a ipotecaților.

*

La Senat se ia în considerație proiectul drumurilor. Bune discursuri: al raportorului, Ghica, și al lui Vălcovici. Atmosferă foarte bună, fără deosebire de partid. Răspund la o întrebare cu privire la piedeci puse exportului nostru de Cehoslovacia (Künzl-Jezersky a venit să-mi dea lămuriri: Eyrei din ambele părți incurcă lucrurile). Apoi trece legea învățământului arhitecturii.

2 April.

La Cameră, dimineața și seara legea învățământului universitar. Se votează spre miezul nopții.

Coltor a cerut și o Facultate catolică. Li admit posibilitatea. Observ cu acest prilej că în jurul lui nu sânt aceia cari trebuiau să sprijine propunerea, dar cari acopăr cu ignorarea și desprețul lor o Adunare pe care o cunosc numai pentru luarea fără drept a diurnelor; doar mărinimia celor din Vechiul Regat, astfel jigniți, a făcut să nu li se ia mandatele. Coltor, apăsând mai ales asupra laturii confesionale, recunoaște că sântem mai buni decât ai săi.

Ăfară, așteptau pentru o demonstrație, nemotivată și stupidă, elevi ai Institutului electro-tehnic, și cu profesorii lor.

*

Argetoianu a venit să-mi ceară a interveni pentru ca să nu se zăticnească discuția legii alcoolului. Fac să se

oprească o pătimășă interpelare a lui Lascu despre nu știu ce malversații brăilene, pentru a se îndepli această dorință.

*

Visită la frumoasa casă a soților Storck. Propun d-nei Cuțescu-Storck a face marea frescă a Ateneului. Mi se pun în vedere opoziții care ar merge până la scandal

*

Și după intervenția mea, se decide de Universitate redeschiderea cursurilor pe ziua de Marți.

3 April.

La Văleni.

De acolo la Brătești și la Hăbud. Aici vechea casă a familiei Lenș și biserica ridicată de dânșii. Clădirea din 1764, refăcută la 1823, a fost distrusă prosteste, mai dăunăzi, de un primar.

4 April.

Dimineața, deschiderea Consiliului eparhial. Grupări pe tabere politice. Liberalii represintă o covârșitoare majoritate. Goga, contestat la Teleorman, iea loc lângă Mihalache.

Frumos discurs al Patriarhului. Apoi interminabile discuții la validări.

*

Se fac intrigi contra legii învățământului superior. Chiar dr. Cantacuzino mi s'a plâns că, după noul text, peste un an și jumătate e scos la pensie și pierde Institutul; și alții ar dori modificări.

Înainte de a merge la Palat, unde sânt chemat prin

Argetoianu, văd Camera blocată de invalizi (la spate cu șomeri și cu Cristescu comunistul). Declară că nu pleacă până „nu li se votează legea*... Trebuie să ies pe ușa din dos.

Regele pare nemulțămît de proiect. Și profesori și studenți l-ar condamna. I s'a comunicat tot ce se spune, de și nu văd cum a putut să afle. S'ar dori retragerea.

Răspund că legea nu e a mea, dar am căutat s'o îndrept. E mult mai bună decât cea veche. Oricum, m'am angajat cu ea. Mă duc deci odată cu retragerea ei. „Începe a-mi fi greu. Partid n'am. Am numai prestigiul meu personal, și acesta e singurul lucru pe care nu-l pot jertfi Maiestății Voastre“.

Rămâne să se voteze în Cameră, să dau proiectul ca să-l vadă, pentru douăzeci și patru de oare. Spun că se va ținea samă de observațiile făcute. La nevoie, voi ruga să se iscălească statutul în forma lui primitivă.

Liberalii, agățându-se de trei articole, în care se ridică la profesorat conferențiarilor, anunță că, după hotărârea luată la Duca, nu mai votează proiectul. Li declar că subordonez intrarea acelor de votul Facultății și de aprobarea Senatului. Așa, primesc. Dar înainte de votare Dimitriu, de la Târgoviște, caută a-mi pregăti bile negre. Sânt silit a preceda votul de observații usturătoare, pe care le sprijină și Oteteleşanu.

*

Înainte de a merge la Regele, Vălcovici, care a denunțat acolo legea, discutase cu Argetoianu cum s'ar face ca să retrag legea, și a fost trimes la mine. De altfel Vălcovici o recunoaște : legea e „foarte rea“. Mă uimește... Adaugă, lăudând acțiunea mea asupra Parlamentului, că am și eu... slăbiciunile mele, fiind „capricios“ și cu „momente de copilărie“. E gata a trage consecințele, demi-

sionând. Îl observ că nu e vorba de aceasta, dar o asemenea atitudine a unui ministru față de președintele Consiliului întrece orice.

5 April.

Și Cantacuzino, într'o audiență la oarele 4, s'ar fi declarat, făcîș acuma, contra proiectului. Unele ziare pretind că el ar fi presintat demisia sa Regelui.

*

Dimineața, Adunarea eparhială își votează comisiunile. Fac un apel zădarnic pentru înlăturarea listelor de partid. A liberalilor, cari au binevoit să mă adauge, trece.

*

Dejun la Puaux pentru de Martonne.

*

La Cameră, legea alcoolului.

Răspund preotului Cristescu, lui Ispir și Ștefan Bogdan, cari m'au acusat că, puind în lege posibilitatea întemeierii unei Facultăți catolice la București, am rupt solidaritatea religioasă a nației, am pregătit lupte confesionale, am stricat unitatea națională și am violat autonomia Universității. Declarațiile mele sânt călduros aplaudate.

*

Regele a iscălit mesagiul pentru trimeterea proiectului învățămîntului universitar la Senat.

*

La 9, conferința lui de Martonne despre Algeria, la Fundație. Asistă și Regele.

6 April.

La Regele, cătuia-î vorbesc de inundații, care iau proporții catastrofale. Propun, în înțelegere cu Argetoianu, serbări supt patronagiul regal ca să adunăm fonduri.

Regele revine asupra legii Universităților. Deci acțiunea contra mea continuă. E vorba chiar de refuzul promulgării. Arăt că se poate găsi un ministru mai „inteligent“. O astfel de lege trebuie să treacă peste multe interese și prin multe împotriviri. Un ministru de partid ar avea față de Coroană, care vrea să decidă, o altă atitudine.

Mi se spune că „n'ar fi timp“ nici pentru proiectul de lege sinodal privitor la învățământul religios. Arăt că l-aș putea trecè.

Evident, se țese ceva, din nou, contra mea.

•

La Cameră, Cuza vorbește contra proiectului de lege a alcoolului, dar foarte amabil față de mine. Atacă pe liberali. Adaug observația mea asupra atitudinii lor față de proiectul meu și votul lor la Adunarea eparhială, unde am avut două voturi mai puțin decât Stelian Popescu, de și eram pe ambele liste. După plecarea mea, Tătărescu ar fi declarat că-și vor răsbuna.

*

Mi se telefonează că Facultatea de drept din București nu se asociază la acțiunea Senatului universitar contra proiectului adus de mine.

7 April.

Vălcovici vine să se scuse. Se privește ca „fiul“ meu; și-a hrănit tinereța din propaganda mea.

*

Nae Ionescu-mi vorbește de necesitatea unei remanierii, cu program. Ii spun că Regele poate găsi mijloacele : la un an de guvernare, el ni poate cere un program ieșit din experiența noastră. El e cel care poate oferi locuri ca acelea din Consiliul Superior Economic unora dintre miniștri cari nu i-ar mai părea corespunzători.

Nae Ionescu, care vorbește și de boala lui Șişești, crede că numai patru miniștri ar fi să rămâie: Argetoianu, Amza, Valeriu Pop și cu mine. Valeriu Pop ar fi bun și pentru Interne, care trebuie să-și afle un titular.

El îmi vorbește de cumplita dușmănie pe care mi-o purta Pârvan.

*

„Universul“ pretinde că, la Adunarea eparhială, am susținut „din răspuțeri“ invalidarea lui Goga la Teleorman, că, apoi, i-am propus „cooptarea“, că am promis votul meu lui Mihalache și lui Goga și că apoi nu i-am votat...

Se publică și moțiunea acestei adunări contra proiectului de Facultate catolică, votat „mezonoptic“.

Senatele universitare s'ar fi declarat toate contra reformei Învățământului universitar.

*

Întreb pe Patriarh cu privire la aserțiunile „Universului“, protestând, în același timp, contra subtilisării în comunicatul pentru presă a discursului meu contra politicianismului în Biserică și contra moțiunii votate în lipsa mea. El desminte întru toate aserțiunile „Universului“.

*

Și Argetoianu îmi atinge chestia remanierii.

*

Legea alcoolului e foarte atacată, și de ai mei din Putna, Chiriță, Simionovici.

*

La Senat, proiectul meu trece în delegații. Dr. Anghelescu e foarte culant. Trimet la regulament articolele de la Medicină, pentru care se ceartă.

8 April.

Răspund la Cameră lui C. Dimitriu, care a prezentat atacurile din „Universul“.

De aici se prinde o mare discuție asupra alegerilor eparhiale. Țărăniștii pregătesc un proiect de lege pentru înfruptarea lor.

*

După-amiazi, Duca, de și bolnav, vine să releveze „sfidarea” și „să-mi arunce mânușa”. Îi arăt că-mi caută „o ceartă de Neamț”. Îmi amintește cât a fost de „occidental” partidul lui față de Guvern și declară că n’o va mai face. Îi răspund că e liber a se purta cum vrea; eu nu i-am cerut niciodată concursul. Urmează duelul Duca-Mihalache. Cuza vorbește în aceeași chestie, prea puțin ascultat. Un preot ardelean regretă că Biserica a fost adusă în discuția unei Adunări laice și cere pentru ea însăși dreptul de a se corecta.

*

Manolescu-Strunga și Franasovici, cărora li spun în particular că un șef de partid nu angajează o luptă fără sens și fără scop, îmi spun că Duca a fost împins înainte de Dinu Brătianu și alții, cari vor lupta.

*

Regele mă invită la dejun pe Luni.

9 April.

La Senat trece cu 107 voturi contra 7 legea învățământului superior. Nu pot scăpa de discursul lui Ștefan Ioan. Episcopul Ciorogaru și preotul Partenie caută a lua măsuri contra Facultății catolice, ceia ce mă face să li atrag atenția că asemenea atitudini pot face odioasă o

Biserică incunjurată până acum de iubire. Senatorii universitari n'au adus protestele anunțate. La întrebarea mea dr. Angelescu spune că dorințele Universității din București au fost îndeplinite ; îi cetesc eu și protestul lor și răspunsul meu.

*

Venirea cu aeroplanul a prințului Nicolae îmi cauzează noi dificultăți. Le-a crescut atitudinea față de prinț a mareșalului Presan. S'ar putea ca prințul să părăsească situația sa. Dar nu admit un Consiliu de Coroană.

*

La Institutul frances, pentru plecarea lui de Martonne.

*

10 April.

Consiliu de miniștri și cu Presan. Lungă și tristă discuție. Merg la prinț, cu Argetoianu, care nu intervine, pentru a-i recomanda o nouă ședere în străinătate ; izbutesc a-l convinge. Sânt primit și de regina Maria.

11 April.

Argetoianu la mine. Va merge la prinț, care a revenit asupra hotărârii sale. Refus să merg cu dânsul, dar îi dau o scrisoare către acesta. Lucrurile se lămuresc apoi în sensul propus de mine (prințul va pleca la 12 ale lunii).

*

Dimineața la Sinod. S'au adunat fără a mă înștiința și convoca. Sânt jenași când li-o spun.

Patriarhul e singurul care are idei și glas. Se arată nemulțămît de politica în Biserică. Mulțămeste pentru

că am avut curajul salarisării după numărul credincioșilor. Se învoiește cu modificarea articolului 9 din legea Bisericii. Se bucură toți că nu mă gândesc a dizolva Adunările eparhiale. Îi înștințez că, dacă la congres vor vota pe episcop după motive de partid, nu voi supune aprobării Regelui pe ales.

Îmi cer să li arăt dorința de a-și da părerea asupra schimbărilor de făcut. Trimet adresa după amiază.

*

Dejun la Palatul Regal, numai cu prințul Mihai și Künzle-
Jezerski. Regele-mi dă medalia Aviației.

*

La Cameră aflu că Goga, care și-a constituit ieri partidul „național-agrar“, ar fi smomit pe Guciujna, Sp. Niță și pe un al treilea Basarabean, Topciu. Pun în vedere celui d'intălu că, dacă părăsește „Uniunea Națională“, își pierde locul. Promite să rămâne cu noi cât va ținea acest Parlament. Acțiunea pripită a lui Goga, care anunța că va crea o nouă Românie, e desaprobată și de noi.

*

La Cameră se termină legea alcoolului.

*

Apoi se pune de Trancu-Iași chestia lui Goga, a celor ce-l urmează din Partidul Poporului și din majoritate. Guciujna declară că rămâne. Președintele, Topa, trimete la comisiune. Pus în cauză, eu arăt că e natural ca acela care-și părăsește partidul și șeful să se retragă din Cameră pentru a consulta pe alegători; el poate și aceia: să rupă partidul, să se proclame șef și să schimbe numele grupării; dar aceasta n'aș face-o eu.

Igنیٹی de Goga, liberalii sânt furioși contra lui. Și

Duca a venit la Cameră pentru aceasta. Trancu cere anularea mandatului celor trecuți de la ei.

12 April.

După-amiază se votează legea învățământului universitar. Liberalii stăteau nemîșcați. Când li-am amintit de adesiunea d-rului Angelescu, au venit la vot: șapte voturi contra...

*

A trecut la Senat legea conversiunii, la Cameră a alcoolului.

13 April.

Sinodul își rezervă schimbarea legii electorale pentru adunările eparhiale.

*

Sosirea lui Pilsudzki. Vine refăcut din Egipt.

*

După-amiază Lupu atacă pe liberalii lui Duca în chestia alegerii de la Bârlad. Acolo Zelea tatăl sărută pe frunte boii în târg, spunând că așa sânt și țărani, și binecuvîntează prin sate mâncările de post.

*

Conferință a profesorului belgian Grégoire.

14 April.

Brandsch vine să se plîngă de ai lui, cari caută numai pricină și nu înțeleg că politica se face în vederea posibilităților. Îmi cere un număr de aprobări și concesi, pe care i le acord bucuros.

*

Deschiderea bazarului Școlilor. Uimitoare manifestări de spontaneitate.

*

La Regele cu Argetoianu. Aprobă constituirea delegațiilor de negustori, cu cari Guvernul să poată discuta situațiile grele ale comerțului de la cas la cas. Tot așa și legea lichidării judiciare.

*

Cu Ghica primim pe Pilsudski, întovărășit de Szembek. El arată că „isteria francesă“ a lui Briand, contra lui Tardieu, care acuma își răsbună, l-a aruncat în negociații cu Sovietele. Acuma, Franța lui Tardieu, atingându-și scopul față de Germania, se retrage și-l lasă între grija Balșilor, cari, siliți de nevoi economice, vreau pactul cu Rușii, și datoria de alianță cu România. Va fi silit, dar nu în timp scurt, a iscăli și el, dar înțelege ca nimic să nu se schimbe în relațiile cu noi.

Ghica-i arată că orice admîtere a unui litigiu între noi și Rusia dă putința acesteia să useze de art. 2 din pactul Kellogg, cerând arbitragiu ori plebiscit. De aceia și față de Davilla Rușii au aruncat înainte amintirea Basarabiei.

Arăt lui Pilsudski, care consideră pe Ghica drept un francofil, pe când el e numai Polon, că am urmat sugestiile Franciei și ale Poloniei, că am presintat un text în care nu se atingea Basarabia, adoptându-se o definiție luată din „dicționarul de conversație“, că Rușii au trezit chestiunea, că eu eram în căutarea unei formule noi, dar ni s'a spus și de Paris și de Zaleski, la Geneva, că nu mai e necesar. După aceia au intervenit scenele de la Nistru. Acuma noi, cu toată dorința de pace, nu putem reîta. Rușii n'o vor cere. Franța, Polonia nu mi-au dat un nou punct de plecare.

Eu nu sânt diplomat. Știu ce înseamnă pentru Sovietici un tratat, orice tratat. Dar sânt sigur că niciun Guvern rus nu va renunța la Basarabia și, chiar de n'am avea nimic scris, nici noi nu vom lăsa să piară Polonia, nici Polonia să perim noi.

Se vorbește și de altele. Pilsudski crede că armatele prea mari, ca cea germană, nu se pot conduce de la 1500 de kilometri înainte. De acolo înainte începe haosul. Aăaug că astfel de armate degarnisesc societatea civilă, care are dreptul de a încheia și care trebuie să susție frontul.

*

După-amiazi, mareșalul merge la Regele, care m'a autorisat a vorbi așa.

•

La Cameră, C. Dimitriu caută să ridice chestia „Cultului Patriei“. Arăt cu acte ce se uneltia acolo contra Regelui de generali în rezervă. Toată oposiția aplaudă.

Apoi ceartă între Mavrodi și Vălcovici pentru biletele de liber parcurs luate celor de la „Ordinea Nouă“. Ministrul e agresiv și nedibaciu.

*

Goga vine în secțiuni să-și apere mandatele.

•

La Senat, dr. Angelescu imi scoate înainte la legea învățământului secundar pe Marmeliuc, care vorbește calm și cuvințios. Apoi se adauge el însuși, pasionat și cu inimicizie. Marmelluc e indignat că i s'a dat un asemenea rol.

Răspund apărând ideia catedrei unice la o singură școală și aceia a concursului.

•

A doua și ultima conferință a lui Grégoire, care pleacă la Cluj.

15 April.

Szembek îmi arată dorința lui Pilsudzki de a merge pe o zi la Chișinău, unde consulul Poloniei e un „pupil” al lui. Ar fi și o demonstrație pentru dreptul românesc în Basarabia. Dar, seara, mi se spune că nu poate fi vorba de o adevărată călătorie în această săptămână.

*

După-amiazi, la Cameră lungi discuții la legea pentru Consiliul economic, care, spune Argetoianu, foarte enervat de atacurile lui Cuza, ar fi a Regelui, care nu admite nicio modificare.

*

În astă seară pleacă la Belgrad regina Maria. Argetoianu o va întovărăși la gară.

*

Comisia Camerei a răspins cererea averescanților de a declara libere locurile ocupate de gogiștii.

•

Șeicașu mă asigură că Goga pune ca termen al venirii la putere Sf. Gheorghe, cel mult Rusaliile.

*

Regele mă chiamă, cu Argetoianu, pe mâine la 12 și jumătate.

16 April.

Plecând, regina Maria a spus: „Nu știu când mă voi întoarce”.

*

Foc la castelul Foișor.

*

Prânz la Bușilă, cu ministrul Olandei.

*

Seara la Regele. Se informează de ce legi trecem. Scopul principal e să ni dea proiectul de lege, scris de el, al decorațiilor.

*

Ai lui Goga încearcă a smomi amici de-ai lui Argetoianu, cu lozinca: „Ce vreți? În opoziție cu Argetoianu ori la guvern cu Goga?”.

*

Mâni, întrunire a lui Valjean, care chiamă, cu portret, pe „cetățeni” să se consfătuască asupra greutăților prezente. Merge la Goga. Nu și ceilalți „liberali independenți”, Micescu și Ispir.

*

Visita directorului bapțiștilor europeni, care cere o școală de fete în București, și a ziaristului american Gunther.

Acesta îmi spune că România e un ratu pe lângă Ungaria și Austria. Acolo și biletul pentru Paris se la în valută străină.

*

Venzelos a anunțat că nu poate plăti cuponul. Drahma scade.

17 April.

Des de dimineață, Argetoianu la mine.

Are vești bune din Paris. O comisiune cu Rist va veni să ni cerceteze finanțele în vederea unor amănări de plăți. Atmosfera în cercurile franceze continuă a ni fi mai favorabilă. Se va vedea dacă e cazul de a se aduce păsuirea în fața Societății Națiunilor.

*

Întruniri.

Valjean se aruncă, literal, în brațele lui Goga, pe care-l proclamă al său șef suprem; Duca vorbește de luptă și de drapele; Dori Popovici pretinde că „provinciile“ încep a regreta unirea cu România.

În acest timp de la Bârlad primele rezultate ale alegerii, de la trei secții din patrusprezece: ai lui Duca în frunte, apoi Garda de fier, Liga Cametei, țărăniștii, georgiștii, lupiștii, cuziștii.

*

La Văleni. În preajma Ploeștilor, a nins: dealurile sânt albe.

18 April.

La Bârlad a reușit, cu câteva sute de voturi peste candidatul lui Duca, Zelea Codreanu tatăl. Și ai lui Gh. Brătianu au avut peste 3.000 de voturi mai mult decât Em. Antonescu și ceva supt țărăniștii.

*

Liberalii erau siguri că iese. De aceia pretinseseră să nu se amâne alegerea. La Cameră sânt mulți. Mirto, foarte năcăjit, spune că ar trebui luate măsuri. Îl întreb dacă mai vrea alegeri generale.

Se votează legea decorațiilor, care trece imediat și la Senat, fără discuție. Ștefan Ioan și încă doi votează contra.

Legea societății de petrol italo-română întâmpină dificultăți. Argetoianu, care-mi spune că a fost unul din fondatori, nu stă în ședință la discuție. Discutat e și proiectul lui Valer Pop pentru lichidarea judiciară a negustorilor.

*

Regele a primit foarte amabil pe deputatul Stoianovici, arătând mulțămirea sa pentru opera de despovărare a îndatoraților. Peste un an, spune el, se va vedea bunul efect al acestor măsuri. Guvernul are o bună situație în Parlament și-și face datoria.

19 April.

Regele asistă la serbarea Institutului de Geologie. Vorbește directorul Macovei, apoi, mișcat, Mrazec. Se adaugă ca reprezentanți ai diferitelor instituții: Țițelca, I. Simionescu și Stanciu. Foarte bună scurta cuvântare a Regelui. Apoi se vizitează și bazarul școlilor.

*

Prințul Nicolae e lângă regina Maria la Belgrad.

*

La Cameră, legea lui Sadoveanu pentru noua organizare a Așezămintelor Sf. Spiridon. O fac să se voteze cu unele amendamente.

*

Șt. C. Pop propune a se lua de la deputați 800 de lei pentru inundații arădani. Aprob ideea, dar cer ca „acei ce nu vin nici de două ori pe lună să plătească înzecit“.

*

Bătrânul Zelea apare, îmbătrânit și sălbătăcit. Se va discuta la toamnă alegerea lui.

*

Mihalache vine cu legea controlului averilor, pe care Argetolanu voia s'o oprească, de și luată în considerație, pentru a evita evasiunea capitalurilor. E imposibil a i se împlini dorința. Cu greu stăpânesc zgomotul. Amicii

lui Argetoianu, Corteanu, Stoianovici, se agită. Spulber strigă din fund. Se începe discuția pe articole. După plecarea mea, în ciuda sfaturilor pe care li le-am dat, scandalul începe : ședința trebuie ridicată de trei ori.

20 April.

Serbarea de o sută de ani de la întemeierea Spitalelor Civile. Multe discursuri: al lui Ghica, eforul, de o frumoasă ținută, plin de mlez și foarte energic al d-rului Cantacuzino.

*

La Cameră se votează legea care oprește importul merelor de California. E atâta agitație de vacanță, încât nu se poate face altceva. Cetesc decretul de închidere, aplaudat la conversiune, la învățământul superior și la armată. Opoziția, foarte cuviincioasă, de altfel, se abține.

La Senat, aplause exact la aceleași pasagii. Brătășanu e foarte năcăjit că nu l-am lăsat să facă o întrebare, probabil cu privire la legea, votată aseară la Cameră, a controlului averilor, pe care Argetoianu a vrut-o amânată. Din partea mea, o cred inoperantă.

*

La 11 seara, pleacă Pilsudski.

*

Guvernul engles anunță că nu plătește anuitățile Americii.

21 April.

Regele mă chiamă, pentru afaceri de familie. Îmi vorbește de descoperirile în hârtiile lui Ivar Kreuger. Ar fi compro-

mis și un important personajlu țărănist, care a și plecat din țară.

A invitat pe Duminică la dejun pe Duca și pe Mihalache, pentru care, din nou, manifestă simpatie.

E deosebit de amabil.

Mâne are audiența, mult zăbovită, Goga. Mi se spune că e hotărît să sublinieze situația care i s'a făcut. Ziarul lui profește aceeași schimbare de regim.

*

Seara, masa dată de parlamentari lui Argetoianu și mie. Sadoveanu rostește puține cuvinte; mai larg și cu sens politic Topa. Cuvântarea lui Argetoianu resumă opera îndeplinită; se plânge de lipsa de concordanță între atitudinea opoziției în Parlament și cea din presă; e foarte amabil cu mine. Iau cuvântul pentru a mulțami majorităților.

*

Recepție la Externe, dată de Ghica.

22 April.

Răducanu îmi cere să nu opresc pe Sadoveanu de a primi președinția asociației româno-bulgare. Râde de Maniu. Arată desordinea din administrația d-rului Cantacuzino. Îi arăt cum s'a format Ministerul. N'o știa.

*

Seara, serbare, cu participarea Regelui, a Vânătorilor de Munte. Apare Goga cu toate decorațiile, privindu-și viitorii supuși.

Cunosc pe foarte tânărul și simpaticul aviator Ionel Ghica, întors de la Saigon.

24 April.

La Clejani (averea lui Mișa Anastasievici în risipire; castelul în ruină; el, neschimbat în sicriu supt marea

biserică ridicată de dânsul) și la Babele (vechiul schit a dispărut cu totul, înlocuit cu o clădire modernă).

*

După-amiazi, la Mărcuța, unde așezămintele pentru vagabonzi și pentru prostituatele minore sânt un model de neglijență supt toate raporturile. De acolo la Balotești, cu frumoasa biserică de la jumătatea secolului al XVIII-lea, și la Balamuci. Neuitată revelația splendorii mănăstirii, ridicată, azi, din pustietate și părăsire de doi umili călugări basarabeni de la Căldărușani, ucenicii episcopului Dionisie.

25 April.

La 12, la Palat pentru a da Regelui noua decorație a „Meritului Agricol“. El cetește un foarte frumos și cald discurs, apăsând și el asupra operei comune. Guvernul are câteva cuvinte la sfârșit.

*

Valeriu Pop îmi spune că s'a ajuns aproape la o înțelegere cu conducătorii „status“ului catolic. Ar consimți să fie priviți numai ca un organ comun pentru administrarea deosebitelor fundațiuni, fiecare după statutul ei. În acest sens va vorbi și el la Roma, care nu poate decât să apere ierarhia, ținând samă de părerea pe care a exprimat-o arhiepiscopul de București.

*

Rist la mine. Când fac aluzie la alt fel de a ieși din grozavele dificultăți financiare, el ridică ochii în tavan și face discrete semne de denegație. Nu se poate cere neconținut de la „bas de laine“ frances. Își înțelege mistuna numai în ce privește scăderea cheltuielilor unită

cu o mai bună percepție a impozitelor. Față de anul trecut avem numai 800 de milioane mai puțin la încasări. Datoria publică e doar 18-20% din budget. Am sta mai bine decât înainte de război! Se plânge că datoriile mari au fost trecute, de formă, la budgetul extraordinar. Când îi vorbesc de funcționarii neplătiți, îmi face socoteala exactă de cât datorim profesorilor franceși. Cei cari nu plătesc vor vedea ce urmări are aceasta. Îi spun că orice e mai bine decât să omori clientul.

Comunic conversația, prin Valeriu Pop, lui Argetoianu. Acesta crede că se va putea trece întru câțva de acest punct de vedere. De altfel, e mai bine și presiunea franceză pentru reducerile budgetare (vorbisem lui Rist de nevoia suprimării unor funcționari, și el spune că în Franța s'a recomandat și concedierea tinerilor, cari pot să apuce și alt drum). Vom avea control, dar și aceasta ni-ar putea folosi la ceva.

Rist nu crede că planul lui Tardieu a murit. Lăudând pe autorul lui, eu arăt ce enorme greutate ar fi în calea unei încercări de a pune alături pe învingători și pe învinși, și nații care au același producție și fatal se vor concura. El admite că se încearcă a salva interese de bancheri (la întrebarea de ce s'a împrumutat Ungurilor, el spune că s'a împotrîvit), dar nu atribuie mare importanță propagandei unui Delaisi.

La 3 plec la Văleni. Regele se duce noaptea la Arad, pentru inundații.

26 April.

Și aici mă găsesc reclamațiile învățătorilor: din județul Severin, din județul Odorheiu. La Deva a fost asediată

Prefectura. La Braşov se agită funcţionarii. Se dă ceva de la Prefectură.

*

Gafencu, în „Argus“, admite ca Francesii să facă ordine în finanţe. Şi „Cuvântul“ scrie în acest sens. Dar e așa de umilitor...

27 April.

Ziarele de opoziţie vorbesc cu simpatie de cercetarea Francesilor. Foia saşească din Braşov își intitulează reportagiul: „Controlul... Francesilor“.

*

Reclamațiile celor neplătiți curg neconținut. Se adaugă scrisori de insulte.

28 April.

Vinerea Mare la Patriarhie. Complectă lipsă de pregătire, de eleganță, de ansamblu și de evlavie.

29 April.

Învierea, în aceleași condiții. Regele e deosebit de amabil cu mine.

1-iu Maiu.

Întoarcere la Văleni.

6 Maiu.

Președintele Republicii franceze e împușcat în cap, la deschiderea unei Expoziții, de „un Rus sau Leton“. Nu se crede în puțința de a-l scăpa.

7 Maiu.

Azi, la 5 și jumătate, Președintele a murit. Ucigașul, care se presintă drept pedepsitorul politicei de îngăduință a Franței oficiale față de Soviete, e un scriitor și romancier, medic fără drept de a profesa, care-și are un trecut comunist.

8 Maiu.

La Sinaia.

Aflu acolo pe Argetoianu, care pregătește o dare de samă pentru Francesi. Rist lucrează numai ca represîntant al bancherilor. Ce se va face cu grelele rămășițe ale noastre din 1931 nu-l interesează. El vrea plata integrală a cuponului. Din partea lui, Argetoianu speră în acoperirea acelor datorii printr'un cont pe care ni l-ar face Franța în sama veniturilor viitoare.

Se face deocamdată de Rist un raport scurt. Altele, definitive, vor fi redactate după ce membrii rămași în țară ai comisiei își vor fi terminat cercetările.

Argetoianu nu admite un aconto proporțional: serviciile aduse n'au aceiași valoare la unii și la alții.

Și el e de părere, după injuriile ce ni se adresează de profesorii secundari din „Asociație“, adunați la Galați, că, dacă până acum congrese de acest fel s'au ținut, și cu privire la Parlament, acum ele trebuie interzise. E o agitație neingăduită, la care se asociază presa de opoziție. Ar trebui o sfătuire cu ceilalți miniștri ori măcar în trei, cu Regele.

Trece la remaniere. A vorbit Vineri cu Regele. Ar fi să plece patru sub-secretari „ridiculi“: Buzdugan, Meteș, Tataru și Stanciu. Nici Cristî n'ar avea de ce să rămâne; n'ar fi nici pentru trimeterea lui în Finlanda. Dacă s'ar

putea înlocui Karpen cu Tașcă. Ottescu ceruse un Ministeriu, și Argetoianu l-a refuzat net (e o pipăire a părerii mele?). Ar trebui să vorbesc Miercuri cu Regele (eu îi cer să participe și el), iar, a doua zi, dacă n'am demisiile, să presint demisia mea, pentru ca imediat să se primească noua listă. Arăt aprehensiunile mele în ce privește anume intrigi pe care le-ar provoca demisia: el crede însă că ele nu se pot produce, odată ce e un simplu schimb de acte.

Ghica vrea să revie la Roma. Vorbesc și de Mitiliniu.

Se vorbește de alegerea, — Marți, — ca Președinte al Republicei franceze a lui Lebrun, președintele Senatului. Argetoianu se gândește și la un Ministeriu Herriot. Unul slab ar fi neplăcut: el n'ar putea lua hotărâri financiare; în orice cas, nu fără Parlament, ceia ce ar îngreua lucrurile.

Vorbim de noile lăudăroșii ale lui Goga, care asigură că în curând „Bucureștii vor fi ai lui“. Bănuiesc o stare morbidă. Argetoianu crede că Goga nu mai e incurajat.

•

Visitez foasta mănăstire Mislea, acum închisoare de femei, mutată de la Plătărești, pe care a luat-o Patriarhul fără a hotări ce face cu dânsa. Perfectă ordine și curățenie.

După înalte garduri nouă de scânduri comunistele. O colecție de elegante Evreice de toate limbile, foarte urâte. Nu lucrează, cetesc. Li spun că pot să-și păstreze ideile, dar fără a face scandal. Dacă un burghes ca mine ar agita între comuniști, s'ar expune la mai rău; amintesc executarea cu mitraliera la Dubăsari a unui sat întreg ieșit în lunca Nistrului pentru a serba Paștile. Una spune: „Istoria ni arată că așa se ajunge la biruință“. — „Se întâmplă să vorbești cu un profesor de istorie, și el îți spune că biruința se capătă prin ce suferi tu, nu prin

ce faci pe alții să sufere. Isus a biruit primind răstignirea ; dacă ar fi năvălit la sinagogă ca să tragă de barbă pe rabini, ar fi răs toți și de dânsul și de doctrina lui“. Cum una se pare că glumia cu privire la Isus, cumnata mea Lucia îi spune : „Ceta ce nu împiedecă faptul că a întemeiat o religie care durează de două mil de ani“.

*

Seara, la București. Găsesc un cald răspuns al lui Tardieu la scrisoarea mea de condoleanță.

*

Pun pe Munteanu-Râmnic să vorbească miniștrilor și sub-secretarilor de Stat cari, demisionând, ar evita să fie înlăturați sau înlocuiți.

9 Maiu.

Visita ministrului Finlandei, resident la Varșovia. Mă întreabă mai ales în ce privește relațiile cu Sovietele. Îi spun de ce nu putem așunge la un rezultat. „Pot discuta cu orice pasăre, nu cu papagalul. Îi vorbesc de pactul de neagresiune, el răspunde : Basarabia. De relații economice : Basarabia. De navigația pe Nistru : Basarabia. De regimul lor : Basarabia, și, când încheiu : „ești un idiot“, aud : Basarabia“. Ministrul pretinde că ai lui, cari au iscălit pactul, au fost asigurați de la Varșovia de adesiunea noastră.

*

Preziosi vine să se plângă de comenzi refuzate ori neacordate, de întârzierea unei plăți. Subliniază partea largă a capitalului italian în imprumul de stabilizare. Mă întreabă când pot veni la Roma.— În Octombre.

•

Cristi își aduce demisia. I-am pus în vedere un loc în Finlanda : el ar vrea în Åpus.

*

Ziaristii bulgari : un front de oameni inteligenți și serioși ; oameni de aceeași rasă. Redactorul de la *La Bulgarie*, care va fi numit ministru la Praga, e cel mai vorbăreț. Mă întreabă ce cred de apropierea între cele două nații : trimet la articolul meu de acum câteva zile. Ei vor asista la serbarea de mâni, plecând imediat.

*

Karpen protestă contra înlocuirii lui. E o ofensă ; de ce n'am primit vechea lui demisie (pentru a nu-l umili după un eșec parlamentar) ? De ce numai el ? Îi explic că nu poate fi rector la Politehnică și ministru de Comerț ; trebuia s'o observe singur. Poate invoca nevoia premenirii cu elemente politice. Se lasă greu și pune condiții cu privire la școala lui. Pleacă încă indecis.

*

Goga-și continuă proclamațiile. La Ploești a vorbit de „adâncul pământului“, care, deschizându-se, l-ar aproba. Declară că, mai onest decât toți, nu poate fi învins ca inteligență de nimeni.

*

Mareșalul Iliasievici îmi aduce portretul Regelui cu aceste cuvinte : „Iubitului meu președinte al Consiliului, după un an de guvernare în grele vremuri“.

*

Ghica a fost la mine pentru afacerea „status“ului catolic. Îmi spune că, ultima dată când a văzut pe Doumer, acesta l-a spus : „Je m'approche des tombeaux de mes quatre fils“.

Săsește și Valeriu Pop. S'a încheiat „cu lacrimi“ afa-

cerea „status“ului. Majláth și Gyarfás primesc să fie o secție a episcopiei catolice, supusă controlului arhiepiscopului. E ceea ce am urmărit. Un statut fixează amănunțele. În curând Pop pleacă la Roma, unde Comnen a pregătit totul.

10 Maiu.

Foarte amabil, Regele-mi mulțămeste, la biserică, pentru florile ce i-am trimis. E deosebit de bine dispus. Serviciile, — ca de obicei acolo.

Multă lume pe stradă, respectuoasă pentru Suveran. Totuși, supt impresia crimei politice din Franța, sânt oarecare temeri, mai ales pe malurile Dâmboviței. S'au luat severe măsuri la locul defilării: s'au verificat persoanele din tribune și din casele vecine.

Defilarea e strălucită. Durează aproape patru oare. Asistă și Bulgarii.

Regina Elisabeta apare, întinerită. Îi vorbesc de Grecia. „Popor schimbător.“ Spun că presa Grecilor e mult mai bună decât a noastră. „E mare lauda?“ Față de atitudinea presei noastre, ea strânge mâna mică într'un gest de amenințare.

Karpen nu mi-a răspuns. Stanciu ar dori să treacă la mine, păstrându-și titlul. Numai Meteș ar fi consimțit, dar n'a dat nimic. Argetoianu nu crede că jurnalul Consiliului de miniștri suprimând locurile ar ajunge. Ne sfătuim asupra lui Nae Ionescu. Dacă locul de la Muncă l-ar lua Lupu, propun să-i dăm Artele, cu școlile de acolo.

*

După-amiază la Balamaci și Greci. Apoi la Căldărușani, unde egumenul basarabean vinde pești, raci și vin unui public de cheflii, cari se tologesc pe iarbă. Un bețiv îmi tot strigă: „Trăiască Ducal“. În Museu, colecție de nimicuri, dar o splendidă Treime a lui Grigorescu tânăr.

Se alege președinte al Republicii Lebrun, președintele Senatului.

11 Maiu.

Buzdugan se presintă foarte demn și prietenos. Mulțămeste pentru onoarea ce i s'a făcut ; n'are nicio pretenție. Stanciu ar dori să-și păstreze locul : arată că ar putea face mult la mine, mai ales în ce privește vinele de aur. Meteș nu apare, și zăbovește tot așa Tataru.

*

Dimineața, la Regele. Primește zimbitor. Ne lasă să alegem pe succesorul lui Karpen. Primește pe Tașcă, pentru că-mi e prieten. Ar dori o și mai mare reducere la sub-secretari ; nu admite nicio scisiune în Ministerele actuale. Argetoianu-și apără amicil. Vorbim de Nae Ionescu : Regele-l prețuiește ca om inteligent și de muncă, dar e socotit prea aproape de dânsul, și n'ar vrea să se dele o impresie rea ; l-ar voi pentru Musee (l-am pomenit de școlile de artă). Nu atingem cazul Cantacuzino. Argetoianu arată că, în noul regim frances, de stânga, Finanțele având a fi ale lui Caillaux, cu care nu vorbește Ghica (acesta pleacă la Belgrad pentru conferință), ar trebui să fie înlocuit acesta înainte de formarea Ministeriului frances. Regele înlătură propunerea. Argetoianu crede că s'ar putea „concentra“ Ministerere. Astfel, cum la Externe se discută mai mult finanțe, ele ar putea fi și legate cu Finanțele... Și eu și Regele alunecăm asupra acestei propunerii. Mâne se vor aduce decretel.

*

La Salonul oficial. Noua manieră, grotescă, trivială și absurdă, triumfă. Verona, d-na Cuțescu-Storck și cei-

lalți par a fi cedat unul sentiment de frică. Ajung a cere să se ia caracterul oficial Salonului.

D-na Bibescu îmi trimete pe unul din frații Tharaud. Figura pașnică a unui negustor de cai. A fost în Bucovina ; Sadagura nu mai are pitoresc ; a dispărut rabinul făcător de minuni. În general pământul se standardizează ; distanțele dispar. Cu aeroplanul ești când la Paris, când la Bassora.

Și Ghica e de față. Îi spun că s'au schimbat sentimentele față de dânsul. El are aierul că totuși e gata să plece.

12 Maiu.

La Regele cu decretule. Tașcă prestează jurământul.

Vorbesc Regelui de ideia lui Tașcă da a se da un semn de simpatie lui Mutius. Se recunoaște că e un om de conversație plăcută, dar, ca diplomat, *gaffeur* : de aceia a trebuit să plece și de la Liga Națiunilor. (Tașcă-mi spune că și el și soția lui vorbesc numai de bine România.) Ating Regelui ideia de a trece la Comerț școlile de comerț și de meserii. Obiectează unitatea învățământului. Răspund că Armata și Agricultūra își au școlile. Regele ar înțelege ca pregătirea profesorilor să fie aceeași. Primește cu interes ideia unui patronaj al absolvenților școlilor pentru ca să aibă un refugiu și un sprijin.

*

Requiem la Sf. Iosif pentru Doumer. Foarte impresionantă ceremonie. Regele asistă, cu evlavie. Comparația cu Patriarhia...

La ieșire Argetoianu mă îndeamnă să vorbesc lui Rist.

Îl întreb dacă pleacă.—Nu eram pentru a rămânea mai mult timp. — Sper că veți reveni. În ce privește articolul

mieu, țin să vă spun că prîvia interpretarea italiană a planului Tardieu. Ar trebui să fiu prea imbecil și căptușit cu grosolănie ca să fie vorba de misiunea d-tale.

13 Maiu.

Visita lui Louis Réau, venit pentru conferința despre artă la Universitate.

14 Maiu.

Visita lui Siegfried. Se interesează de țările dunărene. A fost și în Asia, până în India. La noi, încă nu.

*

Ghibu vine, seara, cu Valeriu Pop, protestând că, de și are o dublă delegație în chestia „status”ului, urmăm altă cale. Pretinde că are dovezi contra onoarei lui Comnen. Chestia i se pare a putea fi rezolvată prin justiție de la cas la cas. Cere să i se retragă măcar delegația.

15 Maiu.

La Văleni. Apoi deschiderea sesiunii generale a Academiei.

16 Maiu.

Cu Siegfried la Balotești și Căldărușani. El are o mare dorință de a afla. Mai ales îl preocupă ceea ce privește pe țărani.

*

La dejun Réau, pe care-l conduc la biserica din Văcărești.

*

Consiliu de miniştri, cerut de Argetoianu. El cere, — şi se admite, — amânarea fără termen a alegerilor comunale şi judeţene. Ar costa peste 300 de milioane. Cu toate că au cerut ca ele să se facă, şefii opoziţiei s'au rugat de Argetoianu, spune el, ca să se întărzle. Ottescu, rugat de Argetoianu, expune pretenţiile Ungurilor cu privire la fondul Gojdu, pe care-l deţin: vreau în schimb patru concesiile în Ardeal şi în Vechiul Regat. I. Lăpedatu, care face parte din comisiune, era dispus s'o admită. Preferăm judecata la Haga. Mai e vorba de plângeri pentru revărsări în Ungaria din cauza neglijenţei ce am pune în îngrijirea canalelor şi digurilor: Şişeşti arată că am făcut împăduriri, ale căror rezultate nu se pot vedea însă decât după mulţi ani.

Apoi multe chestii mărunte. Mai ales discuţia cu convenţia cu Germania, a cărei punere în execuţie pe un an o cereau de la Berlin. Taşcă spune că a vorbit şi cu François Poncet, ambasadorul rances acolo, care era pentru executare. Se hotărâşte să aşteptăm, de la Belgrad, pe Ghica şi să zăbovim până vom vedea ce se întâmplă în Franţa. Argetoianu spune că, dacă vine la Finanţe Caillaux, e greu pentru noi, dar cu Pietri el e de mult prieten.

Se aminteşte visita primarului Dobrescu la Pesta. A fost primit la gară de primarul de acolo. Şi, arătându-i-se burgul din Buda, i s'a spus că dorinţa Ungurilor e să se aşeze acolo Carol, domn peste ambele ţări... Şi Argetoianu crede că Ungurii se gândesc a-şi crea o situaţie mai bună prin aceasta şi că acest punct face parte din programul lui Bethlen.

Dar Bethlen a luat presidenţia Ligii revisioniste şi cere autonomia Ardealului ca *Bindeglied* între ţara lui şi a noastră...

•

Ghibu, în „Universul“ ne denunță ca trădători în afacerea „status“ului; unul din sub-secretarii demisionați ar protesta în „Patria“, care atacă pe Rege, că l-am scos fără nicio poliție. Alte ziare vorbesc de risipa ce fac trimițând la Paris, în interese personale, pe consilierii de la Contencios și budget¹.

*

Amza se invoiește să ia, cu Instrucția, în arendă de la Academie proprietatea Berthelot de la Fărcădin, pe care voiă s'o capete episcopul de Lugoj, oferind 5.000.000 în rentă care cotează 21 0/0. Oferim, față de venitul actual de 100.000 de lei, de trei ori pe atâta.

*

„Züricher Zeitung“ și „Near East“ recunosc rezultatul dureroaselor noastre silinți.

*

Patriarhul ecumenic Fotie îmi mulțamește pentru darul traducerii grecești a „Greciei de astăzi“.

*

În satul Balotești, vorbind de conversiune, mi s'a spus că oamenii n'au datorii mai de loc. La Balș, în Romani, Argetoianu a ținut o adunare țărănească. Asistenții au manifestat contra partidelor. Argetoianu e mulțămit de atmosfera caldă. Ar vrea și aiurea adunări.

*

Azi, Caracaș pleacă ducând cărțile dăruite de Stat, prin mine, Bulgariei.

*

Goga, la Craiova, declarând că o ură cumplită îl desparte de mine, destăinuiește că sânt un „profitor“ al curentelor formate de alții. Se proclamă „ultima rezervă

¹ Era vorba de cumpărarea prețiosului stoc de cărți oferit de Gamber.

a țării" și „salvatorul“ ei. Așa, undeva, și Lupu. Iar, la Brăila, Goga face pe Bayardul.

*

Argetoianu ne-a asigurat că interzicerea intrării valurilor străine a fost cerută de Rist, care a învins cererea sa și la plecare, când Argetoianu-i prezintă obiecții.

*

Amza-mi spune că generalul francez care cercetează armata noastră a găsit-o în unele privinți superioară celeia a lui.

17 Maiu.

Argetoianu-mi aduce decretul de oprire a intrării deviselor, motivat de prefacerea leului în aur pentru safe-uri.

*

Primul ministru iapones e ucis de militari.

18 Maiu.

În prezența lui Tașcă, discuție cu ministrul Germaniei relativ la noi sugestii germane în chestia convenției. Schullenburg le admite ca basă de negocieri viitoare.

*

După-amiază Szembek se plânge că de la Externe a ieșit un comunicat despre o intervenție a lui ca mediator între noi și Rusia. Tot de acolo s'ar fi dat „Epocei“ un resumat al notei verbale polone protestând contra pagubei ce s'ar aduce economiei polone prin planul dunărean. De fapt el a căutat prilej ca să stăruie pentru semnare cu un text nou. Ni pune în perspectivă războiul

în Extremul Orient, care, după dânsul, vine sigur, repercusiunea în Europa a sigurei victorii rusești, cucerirea României, intrarea Rușilor în București, lipsa de ajutor polon. Îi spun că noi, ca Orientali ce sântem, vom primi evenimentele și vom vedea ce e de făcut; mulți au fost pe aici și s'au dus; nu văd marele războiu între Soviete și burghesie; dacă sântem atacați și învingem, n'avem nevoie de ajutor; dacă sântem bătuți, Polonia nu va aștepta să-i vie rândul.

*

La Academie apare Goga, cu niște enormi ochelari negri, de loc bătăios.

*

Ghica declară că de la Externe nu s'a făcut nicio indiscreție. E indignat contra lui Szembek.

*

La 4 adunarea prefecților. Argetoianu îi spune să strângă impositetele. Arată cum am asigurat cuponul și pe viitor. Se vor căuta posibilități de trecere la comune ca primari și perceptori a învățătorilor prisoselnici. Din partea mea, îi arăt că, deplinzând de toate Ministererele și represintând Statul integral, ei au prestigiul lui de păstrat cu orice preț; să-mi dea informații locale despre școli și corpul învățătoresc.

•

„Die Welt am Montag“ din Berlin arată că eu am luat câteva mii de funți bacșiș de la Deterding. Dau ziarul în judecată.

*

Dimineața, la Regele. Îi vorbesc de intenția de a nu numi, anul acesta, învățători, având a-l lua, unde trebuie,

de la prisoselnici. Îl întreb cu privire la grațiarea comunistului Bujor, cerută mai ales, și lui, din America. El arată greutatea casului: ofițer care se pune, contra Românilor, în fruntea unei cete comuniste armate... E nevoie a se vedea adevărata lui stare de spirit: dubovnicul de la Doftana o crede bună.

*

Atentatele din Iaponia sânt o protestare contra încheierii armistițiului. De fapt, militarii comandă.

19 Maiu.

O dimineață de plângeri și cereri.

Coltor, pe care-l credeam venit cu o asemenea misiune, nu vrea alta decât ca Școala lor superioară de la Blaj să poată da diplome de teologie.

*

La Academie, discutându-se budgetul, Goga strecoară acușaii contra celor ce incurajează Jockey-Club, și Mehedinți se oferă să meargă în deputație pentru a cere patru milioane de la cai...

•

La Patriarhie, cu Comisia Monumentelor Istorice, pentru opera, necesară, de refacere la Mitropolie. Patriarhul oferă un milion.

•

Al. Lapedatu picură venin, repetând că am o răspundere față de o politică personală a Regelui, pe care vădit, oglindind sentimentele clanului său, îl dușmănește. Vede în toată opera dinastiei numai continuarea silinților a doi Brătteni. Se duce la Dinu Brătlanu. La despărțire, își arată adâncul devotament pentru această familie, nemărgenita admirație față de dânsa.

20 Maiu.

La Academie : comunicație despre legăturile noastre cu Patriarhatul din Alexandria.

Apoi discuții cu privire la data sesiunii generale (propuneri : toamna, 25 Maiu) și la alegerea, dorită de Rege, a lui Enescu, căruia Duică-i opune pe filologul Drăgan.

*

Mitropolitul Albaniei a venit dimineață. E arhiman-dritul Visarion Givani de acum cinsprezece ani, pe care l-am sprijinit și căruia Take Ionescu n'a cutezat să-l îngăduie hirotonirea aici în țară ; acumă vine sfințit de doi episcopi ruși pribegi, în asistența reprezentanților sârbi, clerici și mireni. Dar vrea și recunoașterea noastră. „Ceilalți i-au pus veșmântul ; de la noi așteaptă pălăria.“ Ne iubește. Sprijină pe cei șapte preoți români de acolo, la Elbasan a readus la ortodoxie pe preotul român trecut la latini și a cerut să servească românește. Sârbiil îl tem de Greci, Grecii de Sârbi ; Italianii vor să-l câștige pentru Biserica Apusului, trimețându-li și pe șarlatanul român Șerboianu și călugări albanesi din Calabria.

*

Îl întâlnim, cu Topa, după-amiazi, venind de la Regele. Albanesul i-a spus : „noroc de țară cu Rege tânăr și sfetnic înțelept!“ De altfel își arătase față de mine admirația pentru funcționarii amaoi și disciplinați, „arătând că-și simt un stăpân“. Și studenții albanesi i-au spus lucruri bune.

*

La Patriarh cu dânsul, cu consulul Albaniei și cu Topa. Sinodul s'a prorogat la amiazi. Rugasem să vie pro-sinodul. Aflu pe Patriarh cu Mitropolitul Moldovei și vicariul Tit ; apoi vin vicariul Leu, Mitropolitul Basarabiei, episcopul de Argeș, Mitropolitul Bucovinei, la urmă și episcopul Puiu. Îi spun, oficial, că Regele primind pe Mitropolit, dat-o

ria mea-era să-l presint Sinodului, mai ales că Regele-i spusese că oricând va căuta să-l ajute. Văd în aceasta o formă de recunoaştere.

Patriarhul n'o ia așa. Aduce aminte ce bune intenții a dovedit, dar bisericește nu poate să recunoască noua Biserică, dacă nu începe Ecumenicul. Mitropolitul Albaniei a fost sfințit oarecum „clandestin“. În adunarea, apropiată, de la Vatoped, va cere chiar să fie asistat Ecumenicul și de delegați ai celorlalte Biserici. Ar dori un Sinod general la București. Nu vrea excomunicarea sa alătura de „shismaticii“ bulgari.

Îi arăt că nu putem accepta acest punct de vedere. Statul a decis. Biserica noastră poate crea ea o stare de lucruri în Albania. Interesul nostru o cere, și el primează. Nu să primim hotăririle după Greci. Legăturile noastre cu Constantinopolul sânt numai de dogmă. — Și de canoane. — Ca interpretare. Dar atât. Ideea de a face din Patriarhul grec șeful Bisericilor ortodoxe e a crea un papism oriental ; preferăm atunci pe al Occidentului. Dacă sinodul la București e pentru a ni da un stăpân, mulțămim de cinste ! Bulgaria nu era un Stat liber și Ecumenicului nu i se putea impune o autocefalie bulgară ; Albania a răsărit însă cu o suveranitate deplină.

Patriarhul, ajutat de Gurie, căruia trebuie să-i spun că n'am venit pentru o conversație și nu pot vorbi cu doi de-odată, stăruie însă pe calea cealaltă. — N'am cerut și noi recunoaşterea Ecumenicului? — Da, dar nu sântem la 1885, a doua zi după admiterea ca Stat independent, iar eu nu sânt D. Sturdza, n'am fost capuchehaie și nu m'am plecat pașalelor și Vlădicilor. Eu sânt unul din factorii morali ai unității naționale și apăr demnitatea unui neam.

Vorbește Albanesul. Îi ajunge cinstea de la Rege și de

la mine. Nu vrea ceartă. Rămâne bun ortodox. Oricum, se roagă pentru Patriarhul nostru.

Îi arăt Patriarhului nostru că recunoașterea noastră s'a plătit cu bani și-i pun în vedere că, dacă Biserica are alt drum decât al Statului, vom trage consecințele.

*

După „Dreptatea“, „Universul“ mă acuză că, înțeles cu Gamber, am dat, în mijlocul miseriei, sute de mii de lei pentru a mi se cumpăra cărțile mele. Intervin la Gamber ca să explice. Și cer Sindicatului ziaristilor să judece. Seara, „Viitorul“ spune că am dat 2.000.000 pentru tablouri... Și dr. Angelescu care aprobă atitudinea mea față de Patriarh... „Universul“ va reproduce mâni toate injuriile celorlalte ziare. Mavrodi chiamă pe Miercuri comitetul ziaristilor.

21 Maiu.

Cu Regele la regimentul de pioneri. Întâlnesc pe generalul Văleanu, foarte amabil, care nu vorbește politică. E unul din comandanții grupului.

Îi comunic Regelui discuția cu Patriarhul (și Regele zice: „decât Papa din Constantinopol, mai bine celalt“), pretențiile lui Szembek, atitudinea liberalilor (și el e convins că se va face împăcarea între cei doi Brătieni). Ar vrea să vadă Museele, pe care le-ar reordona, nu cu Francesi, nici cu Americani, cari au altfel de Musee, ci cu Germani sau Italiani. Știrea că merge la Câmpulung în Bucovina e falsă; se vor aranja odăi la Peleş, dar se va termina în Decembrie cu Peleşorul. La întrebarea când pleacă din București, spune că e „în legătură cu situația politică“. Pare a se gândi la rezultatele misiunii franceze și la crearea noului regim în Franța. Dar să fie și altfel...

Ce bucuros aş fi de linişte! Admiră ţnuta Francesilor de la moartea preşedintelui, şi-i place de personalitatea lui Doumergue.

Pe drum î se dă o petiţie de un invalid. Toată poliţia care e împrejur, pe motocicletele, n'ar fi putut opri un atentat.

*

Scriu d-rului Angelescu invitându-l să vie la Ministeriu să cerceteze ce e cu cele „două milioane pentru tablouri“.

„Cuvântul“ are un bun articol al lui D. Teodorescu despre „tâlhăriile d-lui Iorga“. Şi în „Epoca“ accente de indignare.

*

Brandsch mă asigură că mişcarea săsească nu e serioasă. Aduce pe Rösler pentru concesiile la bacalaureat şi la susţinerea şcolilor.

*

Stoica, acum ministru în Bulgaria, îmi aduce actele pentru proprietatea de la Santi Quarante (Saranda), dăruită mie de regele Zog pe pământul său propriu.

*

La împărţirea premiilor Tinerimii Artistice. Vorbeşte bine preşedintele Dimitrescu, apoi iau cuvântul ca să arăt ce poate iniţiativa privată în materie de şcoală. Din toate părţile ţării au venit cu sutele. Dau premianţilor locuri la Văleni şi posibilitatea pentru două burse la Misionare.

22 Maiu.

Dimineaţa, presintarea Museelor, de Artă religioasă şi de Arheologie. Asistă şi d-na I. Brătianu.

*

După-amiază la Văleni.

23 *Maiu.*

Discuție la Academie cu privire la alegerea, dorită de Regele, a lui Eneșcu. Primesc raportul lui Ceslanu cuprinzând declarația lui Tardieu că nu ne-am ținut de convenția împrumutului, că am făcut fantasil financiare și deci să mergem la Liga Națiunilor.

•

Seara, spre Sulina.

Serbarea comemorativă începe la 10. Se taie panglica în fața noului Canal. Reprezentantul Angliei, care va lua cuvântul și la masă, vorbește ca president. Italia e reprezentată prin fostul consul la Galați, Franța prin acela care pe vremea congresului de istorie era la Oslo (imi spune că Halfdan Koht e comunist).

Vorbesc pe vapor cu Regele. Îi arăt că, după informațiile ce mi s'au dat chiar acum, armata nu e plătită cu lunile, ofițerii având datorii de peste 100.000 de lei. Îi declar că așa nu mai pot. Schițez un program, care cuprinde imediata plată integrală a armatei, reducerea lefilor pe jumătate, înlăturarea funcționarilor de prisos. Regele aprobă. E foarte amical.

Spune că Argetolanu a crezut că are o adevărată dictatură. Nu! El va trebui să lucreze *de acum* cu mine, și după indicațiile mele.

Vorbește de oamenii pe cari i-a cunoscut în străinătate, dintre Români. E aspru, dar drept.

Întors tot pe la Galați.

25 *Maiu.*

Chem pe Ȃmza și pe Brătescu. Îndemn la plata armatei. Brătescu promite. Fac și memoriul către Rege.

•

La primirea Regelui, seara, Argetoianu, căruia-i comunic dorințele mele, tăgăduiește că aceasta ar fi situația Ofițerii *sânt* plătiți, doar furnisorii nu. Chiamă pe Amza și-l trage la răspundere. Pretinde că e opera unor nemulțămii, mutați de la geniu la infanterie. Mă întrebă de ce vreau ca leafa militarilor să nu fie scăzută; îi explic prin grelele lor îndatoriri sociale. Ar consimți și la înjumătățirea lefilor. Deocamdată aplică sistemul de plată recomandat de Francesi. — Dar ce pot ei cere de la noi, când ni refuză orice ajutor? — Declară că nu-l impresionează nici cuvintele lui Tardieu, nici raportul lui Rist. Ca de obicei, știe tot.

Seara, chem pe colonelul Condeescu și-l rog să spuie Regelui că în aceste condiții e inutil să mai vin la Palat Vineri ca să provoc o scenă ca aceasta de la gară. Să-i vorbească Argetoianu singur Regelui, de care, măcar, ascultă. Condeescu mă asigură de cele mai bune sentimente din partea Regelui.

26 Maiu.

Pulu Dumitrescu vine din partea Regelui, care doarește ca răspunderea s'o iau și eu, venind Vineri. Mă asigură că dorințele mele vor fi ținute în samă. Din nou comunic Regelui că, astfel, hotărît părăsesc puterea.

*

La Academie Antipa și Simlonescu aduc proiectul de a se trece spitalul Elias la o tovărășie cu Eforia Spitalelor civile. Mă opun, ca fiind contra testamentului. După două voturi nule se răspinge propunerea. Cineva mă amenință formal cu un vot nul la Preșidenție, dar eu voiu propune pe Mrăzec.

*

Cum am îngăduit Congresul corpului didactic, ziarele mint că am făcut-o după o discuție aprinsă cu Argetoianu, care m'ar fi învins.

Munteanu-Râmnic îmi spune că din Mart nu s'a plătit la Ploești nici armata, nici poliția.

Îmi comunică o telegramă prin care dr. Angelescu urează congresului liberal din Buzău înlăturarea unui Guvern împovărat de toate păcatele.

26 Maiu.

La Regele. Pe scară Argetoianu contestă adiutantului colonel Grigorescu restanțele de salariu ale ofițerilor.

Regele, cu hotărîre în glas, declară că nu admite mai ales neplata armatei. Argetoianu o tăgăduiește din nou. Regele amintește ce i-a spus colonelul din Tulcea, care a dat din banii săi; această situație i s'a confirmat și de aiurea. Pentru a pune capăt denegărilor, chiamă pe Amza, care aduce cifre. Regele spune lîmpede lui Argetoianu că, în orice cas, ordinele lui nu se execută la Ministeriu, acreditivele nefiind respectate de administratori financiari cari ieau „șperț” (și grupe de ofițeri an dat).— Să împușc pe administratori?, întrebă Argetoianu. Declară că nu mai înțelege nimic și primește răspunsul regal: „Eu înțeleg că d-ta nu știi ce se petrece în departamentul d-tale”.

Scot programul meu. Regele-l acceptă ca „basă de discuție”. După ce-i arătasem că, după câtă popularitate am jertfit, sânt gata să arunc supt picioare și restul, el declară că nu în trei se pot hotărî lucruri atât de grave. Deci un Consiliu de miniștri presidat de el, Luni dimineață, pentru a examina și deosebitele bugete. Arge-

toianu, imblânzit, împăcat cu punctele mele, cere zăbavă. Regele decide Marți după amiazi.

Plec mulțămindu-i pentru felul cum m'a primit și mi-a vorbit la Sulina. Venind vorba, în explicațiile lui Argetoianu, de un împrumut la Liga Națiunilor, i-am spus că s'ar încheia supt alt Ministeriu, din care nu știu dacă el va face parte.

Ios, Amza vorbește de necesitatea ca 14 miliarde să fie date armatei, într'un moment când nu mai e vorba de desarmare. Le-ar dori de la un împrumut, pe care încă odată îl declar inadmisibil pentru mine.

•

După-amiazi, la Academie Goga a provocat o petiție către Rege pentru a o ajuta, aceasta trecând peste capul meu. S'a votat ca membru corespondent Ancel.

•

Lucrez cu funcționarii înalți ai Ministeriului la reduceri budgetare: plata pe jumătate a salariilor se unește cu trecerea la învățători a leșilor primarilor, cu monopolul rechetelor școlare și a lumânărilor, cu crearea fermelor școlare, cu stabilirea unui quantum de populație pentru o școală secundară, cu amânarea seminariilor din cauza pletorei de preoți, cu trecerea bursei la comune și județe.

Argetoianu vine. Spune că el are dreptate. I-ar fi fost recunoscută la Războiu. Au rămas doar 160 de milioane neplătite. Armata simulează nemulțămirea din acest motiv; de fapt e vorba de înaintări numai la geniu, de repetarea examenului colonelilor, ca fiind fost supt regimul Petală, etc. Pare mulțămit de economiile ce-i propun. Îmi aduce raportul secret Rist, cu observațiile sale.

Chem pe Amza. Își menține afirmațiile. Va chema pe comandantul de corp și-i va presinta Regelui. Înaintările

au fost legale ; numai cinci coloneli, găsiți slabi de Rege, vor fi reexaminați, conform legii.

Venind la Palat după Argetoianu, l-a văzut coborându-se schimbat la față ; și Regele părea obosit.

*

Raportul lui Rist ne declară fără chibzuială în mânăuirea finanțelor publice. Nu vorbește de vre-un împrumut la Liga Națiunilor, ci recomandă numai să ni căutăm acolo îndrumătorii tehnici, de cari am avea nevoie.

Argetoianu argumentează asupra greșelii făcute de unele Ministerii de a confunda ordonanțările cu angajările.

28 *Maiu.*

Primesc n-1 închinat mie din „Byzantion“.

29 *Maiu.*

Intrunire a didacticilor. Ţoni și nebunul de Forțu mă acopăr de injurii. Sânt invitat să mă sinucid. Se insultă Regele și se aplaudă comunismul.

*

Petrec ziua la Văleni.

30 *Maiu.*

Ziarele reproduc cu voluptate batjocurile adresate către ministrul căruia „nu i se cere nimic“. Forțu a pretins că am cerut unei deputații de profesori să meargă să se înecă ! Telegrama lui vorbește de „gluma și insulta“ cu care am răspuns unor intervenții care nu s'au produs niciodată. Bănescu însuși a pus alături Bizanțul nobil și Fanarul meu și a declarat sabia scoasă. S'a tânguit și

Marin Ștefănescu, noul Isus. N'au lipsit nici scâncetele clericale ale preotului Partenie. Ce scârbă!

Cum un ziar pretindea că Regele stă să-î primească, îi adresez o scrisoare de lămurire.

Regele-mi răspunde prin Puiu Dumitrescu că nu s'a făcut cererea de audiență, dar nu i s'ar răspunde fără a mă consulta.

Iau măsuri pentru suspendarea lui Stancu Brădișteanu, darea în judecată a lui Forțu și lămurirea situației în învățământ a lui Țoni.

Rectorul Bogdan de la Iași e adus să-mi adreseze o scrisoare de mulțămire pentru ce li-am făcut.

*

La Academie, Racoviță mă atacă pentru articolul din legea învățământului superior care cere avisul Academiei pentru prelungirea termenului de funcționare la Universitățile a septuagenarilor. Ce nu pretinde pentru a cere ne-supunerea la lege? Că Academia n'a fost consultată, că avisul ei, dacă nu s'ar observa, ar jigni-o, că regulamentul oprește asemenea avisuri... Intervine în acest sens Antipa și Mehedinți, acesta cu obișnuitul lui sistem explosiv. Vorbesc în celalt sens Brătescu-Voinești, Andrei Rădulescu, chiar Bănu. Li arăt de ce s'a introdus articolul. Se votează modalitățile.

La alegerea de președinte, Goga are multe voturi, de și intervenisem, arătând că locul e al secției științifice. Țițeica, Simionescu, dr. Marinescu sânt luați în considerație alături de Mrazec și-și mențin candidaturile. Se votează de cinci ori. Sadoveanu, care l-a ajutat din răsputeri pe Goga, îmi spune că e bine să avem pe Mrazec, care învinge, pentru că lui Goga îi era numai o satisfacție politică.

Ăcesta continuă opera lui de „mântuitor“ și strânge toate vreascurile.

*

Ultimă lecție la Universitate. Li mulțămesc pentru mângălerea ce mi-au dat în anul amărăciunilor pe alte terenuri

31 Maiu.

Sfârșitul.

*

Consiliul presidat de Regele. Il deschide arătând că, precum vechil Voevozi chemau Divanul, așa își chiamă sfetnicii într'un ceas greu pentru a găsi soluția care să permită plata lefurilor și îndeplinirea datoriilor Statului.

Declar că, oprit de a vedea situația reală a finanțelor, n'aș putea merge fără ca acest sistem să se schimbe. Regele-mi spune că în decretul meu de numire chiar mi se acorda acest drept, care e și o datorie. Îi amintesc condițiile în care am luat puterea. El răspunde că am o garanție în ce am vorbit împreună.

Argetoianu, nervos, intră iute în conflict cu generalul Amza în ce privește lefii neplătite ale armatei. Spectacolul e penibil. Regele trebuie să interviev.

Iau cuvântul, arătând ce reduceri, de peste un miliard, s'ar putea face la Instrucție. Revin la ideile mele în ce privește înjumătățirea salariilor și plata flecărui funcționar după greutățile de familie.

Ceilalți miniștri vorbesc pe rând, raliindu-se mai mult sau mai puțin la aceste idei și declarând cu ce-și pot reduce budgetul.

La urmă din nou Argetoianu. Desvoltă ideile din memoriul meu și arată cum s'ar putea acoperi, și printr'o

emisiune de monedă de aur, dacă o îngăduie creditorii, datoria de aproape patru miliarde.

Argetoianu, rugat de Ȃmza să ia contact cu șefii de corpori, a refusat cu bruscheța lui obișnuită. Regele a adaus rugămîntea sa, și a fost și el refusat. La un moment, Argetoianu a strigat lui Ȃmza, dar cu direcția în altă parte: „Pune-ți d-ta un general la Finanțe; eu merg acasă“. S'a plâns că e acusat. Ȃrătându-ni noua monedă de argint, ni-a aruncat-o în fața fiecărui.

Regele vrea însă plata și a restanțelor, și îndată. Consideră discuțiile de azi ca preliminarii. Peste opt zile i se va aduce ceva sesisabil.

Se decide publicarea memoriului lui Rist. Argetoianu redactează această parte din hotărîre. Îmi cere să pun în scris cealaltă. Regele aprobă redacțiunea.

Apoi îmi face semn să trec la dânsul. Îmi cere scuse că a fost așa de tare.

Nehotărîrea, părerea de rău, dorința de a spune ceva îi sânt scrise pe față. Deschid vorba întrebându-l dacă, lucrând la raportul cerut, avem încrederea lui. Tergîversează, incurcat și mișcat. Îi spun atunci că decît a tîri o astfel de situație încă o săptămână prefer o demisie imediată, dacă Regele are o soluție. Hesită s'o spuie. Pronunț numele lui Titulescu. Mărturisește că la dânsul s'a gîndit. Îi vor sprijini țărăniștii. — Și Maiestatea Voastră crede posibile alegeri generale? — Se va vedea. Oricum, nu imediat, ci în toamnă. Îi întreb dacă i s'a părut vre-odată că am o ambiție, că vreau ceva, dacă și-a dat sama cît i-am respectat înfinita confiență pusă în Argetoianu (despre care spune că n'a dat ce se aștepta și că în ultimul timp era de o extremă nervositate). Cu lacrimile în ochi, mă sărută. Îi sfătulesc să nu facă a dura prea mult crisa. — Ȃm vrut o concen-

trare mare : mă voiu mulțămi cu una mai mică. Ii pun în gardă față de pretențiile unui Goga și unui Gh. Brătianu. Apoi, la masa Regelui scriu aceste rânduri :

„Maiestate,

În fața greutăților budgetare, pe care nu văd cum le-ar putea rezolvi deplin și imediat un Guvern care nu se razimă pe un puternic partid, rog pe Maiestatea Voastră să primească demisia Cabinetului pe care am avut, un an de zile și mai bine, dureroasa sarcină de a-l presida.

Rog pe Maiestatea Voastră să mă creadă și mai departe

Al Maiestății Voastre

prea supus și plecat servitor

31 Maiu 1932.“

N. Iorga.

Regele s'a scusat că „m'a încurcat într'un astfel de bucluc“.

Ziaristilor adunați afară li-am făcut declarația că plec și pentru că un împrumut e nerealisabil.

1-iu Iunie.

Visite ale câtorva prieteni. Între dâșii onestul Ȃmza. Ziarele lasă să picure câteva insulte asupra Ministeriului căzut.

De la cei de afară niciun cuvânt.

Președinții Corpurilor Legiuitoare nici nu m'au cercetat.

2 Iunie.

Atacurile reîncep.

Titulescu, găsit la Veneția, vine la noapte.

*

Goga, după ce-și anunțase venirea la putere, ia atitudini de resignat. Duca refuză colaborarea.

Foile aduc înaintea Idela unui „Guvern de tranziție“ pe care l-ar forma... Valda.

*

„Le Temps“ vrea la putere și pe Titulescu și pe liberali. Pertinax pomenește de convenția cu Germania, a cărei aplicare o ar fi cerut în Consiliu Tașcă, Regele înlăturând tot ce nu privia plata lefilor și pensiilor.

„Dimineața“ vede pe Argetoianu în noul Ministeriu. I se atribuie... încă un plan. Se arată nemulțămît că am demisionat fără a-l întreba pe dânsul.

3 Iunie.

Sadoveanu, care-și întărește legăturile cu Goga, m'a cercetat multe ceasuri după audiența la Regele; Pompeiu nici atunci. Sadoveanu, care se simția „rămas“, față de mine care plec; nu-mi spune absolut nimic despre conversația cu Regele. Atâta doar că Regele i-a demințit pretinsa mea nervositate în timpul discuției.

Șișești a văzut și el pe Regele, care i-a spus că am fost „admirabil“ și că „rămân omul zilelor grele“.

4 Iunie.

Titulescu a sosit astă noapte. Obișnuita năvălire a ziaristilor, cari l-au găsit și data aceasla „incântător“. Obișnuitele glume. Lui Mihalache, care, reintrat în costum, vorbește de inspecțiile sale în Franța și Elveția (înțelege că Statul e prea greu), îl face glume cu „țoiul de țuică de Văleni“ și primește în schimb complimentul că e „omul cel mai mare a țării“. Ôttescu așteapta la gară.

•

Argetoianu vine, calm, să-mi spuie că nu e supărat și înțelege situația. Nu o mai putea duce mai departe. Vai de cei cari vin la rând! Liberalii duciști refuză orice tovărășie. E o vizită de politeță, agreabilă.

*

Ziarul săsesc din Brașov se bucură și el de plecarea „incapabililor“. Îmi recunoaște însă merite culturale și-mi oferă colaborarea în această direcție.

*

Ieri Țino și Veniamin, azi un amic de la Cetatea-Alba, vin să mă asigure de statornica lor prietenie.

*

La 4, Titulescu. Nu s'a decis a primi. Va întreba pe liberalii. Pe Mihalache abia acum îl cunoaște mai bine. Goga, în rândul trecut, i-a scris o scrisoare de insulte.

La venirea național-țărăniștilor el a lucrat. Va reveni. Se duce la mulți „șefi“, fără a uita, se pare, pe Gh. Brătianu.

*

Buzdugan se pune cu totul la dispoziția mea.

*

Dimineața, Corteanu, care-și arată desprețul pentru proiectele lui Argetoianu.

*

La 4, sânt chemat la Regele. Zăbovește. Văd sosind și pe Mihalache, care e la 4 și un șfert. Îl poftesc să treacă înainte, „audiința mea fiind oarecum isprăvită“. S'a întors gras și gros, cu o mare încredere în el.

Anturajul Regelui e schimbat: rece și jenat. Cer să fiu anunțat ca „profesorul Iorga“, cum sânt. Regele surăde. Rog să fiu întreat răpede, căci așteaptă „succe-

sorul", Mihaelache (de fapt, Duca, Maniu, toți ceilalți, până la Goga, ultimul, vin pe urmă). Mă întreabă „ce atitudine iau“. „Față de ce?“ „De o formațiune național-țărănistă.“ Cu Titulescu?“ „Nu știu încă.“ „Voiu fi contra ei.“ „Odinioară mi-o recomandai.“ „În ce condiții? Acuma sânt două grupări în Ardeal, măcar două aici.“ Și eu propuneam complectarea Ministeriului meu cu dânșii pentru ca, la momentul potrivit, să li pot lăsa puterea, cu Parlamentul.“ „La noi e obiceiul ca odată cu Guvernul să plece și Parlamentul.“ „Dar se pot alegeri acum? Eu voiu lupta alături de Cuza. Vor leși și oamenii de extrema stângă. Nu va mai fi ca Parlamentul pe care eu îl stăpâniam.“ „Dar dacă se face o coaliție?“ „Și contra ei voiu lupta: contra a orice are aierul de partid. Căci la noi partidul e banda de exploatare. De unde să se hrănească?“ „În coaliție, care e idealul meu, cum știi, va fi mai ușor.“ „Crede Malestatea Voastră, care e tânăr; eu îi cunosc mai bine. De fapt, dacă Malestatea Voastră ține a fi constituțional, cum n'a fost...“ „Eu am vrut să am un regim provisoriu până la coaliție.“ „Dar mi s'a arătat dușman al partidelor.“ „Ca gust, și azi sânt contra lor, rațiunea-mi zice însă altfel.“ „Atunci de ce nu se adresează M. V. la liberali?“ „Sânt periculoși.“ „Poate pentru M. V. personal. Dar ei sânt un adevărat partid, cu tradiții.“ „Și vechi merite față de țară...“ „De sigur. Și acolo este măcar un om, Dinu Brătianu. E adevărat că ar fi înlocuirea dinastiei Maiestății Voastre cu dinastia Brătianu.“

Îi arăt că Marți s'a făcut o greșeală. Regele mi-a fost închis Internele. — „N'aveam pe cine să pun.“ — „Finanțe, Siguranță, Poliția, Sănătate, Legația la Paris; închis la Instrucție... Încrederea ce se dăduse lui Argetoianu... Ce m'am răbdat!“ — „Recunosc și nu voiu uita-o.“ — „S'a cons-

tatat că greșeala era la Finanțe. Se cerea schimbarea acolo. Poate și refacerea Ministeriului. Dar atâta... Așa însă, Maiestatea Voastră e într'o mare încurcătură: se apucă pe o cale greșită și vom vorbi în câteva luni. Oamenii la carți se gândesc nu pot da nimic. Nu se poate împrumut. Rămâne numai programul meu. La țărăniști cine are un altul? Maniu e un șef de Republică născut...“ „Și un veșnic conspirator.“ „Mihalache a rămas omul simplu, răzgâiat de soartă. Nu se face din el un om politic. Toți *minderwertige Leute*. Dar Mihalache așteaptă. Și nu vreau să-l țin“.

Și cu aceasta plec. Mihalachi suie scările triumfător. Cineva-mi spune că, azi dimineață, Argetoianu vorbea de un Ministeriu Mitilineu.

Într'un moment am amintit Regelui ce i-am spus la Fontenay că în ceasurile grele tot la mine va găsi sfatul cel bun. Confirmă, adăugând că i-am declarat altă dată că eu sânt prietenul zilelor rele.

I-am pomenit Regelui și de stăruințele ce mi s'au făcut ca să disolv Parlamentul țărănist.

5 Iunie.

Titulescu și-a depus mandatul, mulțămind la toată lumea.

Regele a făcut din Valdi șeful unui Guvern „imparțial“ de alegeri. Gh. Brătianu ar fi să colaboreze cu el căci Guvernul e și de „coalitție“. Cere însă patru Ministere și o sută de locuri în Camere.

Lumea nu râde.

*

Plecând pentru câteva ceasuri la Văleni, am lăsat decretul de numire în alb.

Tiparul
Așezământul Tipografic
„DATINA ROMÂNEASCĂ“
Vălenii-de-Munte
